D. D. DRAȘOVEANU P. DUMITRAȘCU
M. ZDRENGHEA

4
885

ANALIZE GRAMATICALE ȘI STILISTICE

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ

ANALIZE GRAMATICALE ŞI STILISTICE

4/D 85

D. D. DRAŞOVEANU POMPILIU DUMITRAŞCU
MIRCEA ZDRENGHEA

Școala medie de fete nr. 22 Bucureşti
Nr. 30971
BIBLIOTECA

ANALIZE GRAMATICALE ŞI STILISTICE

EDITURA ŞTIINŢIFICĂ
Bucureşti, 1959

VERIFICAT

Școala medie de fete nr. 22
București
Nr. 30971
BIBLIOTECA

CUVÎNT ÎNAINTE

Prezenta culegere de Analize gramaticale şi stilistice *este destinată tuturor acelora care se ocupă cu studierea limbii romîne contemporane sub aspectul ei gramatical şi stilistic.*

Lucrarea se adresează cu deosebire cadrelor didactice din învăţămîntul mediu şi elementar. Ea poate fi de un real folos şi elevilor, cărora le pune la dispoziţie o serie de îndrumări practice.

Lucrarea nu se limitează însă la aceste îndrumări practice, ci, acolo unde este necesar, autorii arată şi temeiurile teoretice care conduc la o soluţie sau alta a problemei discutate.

În capitolul privitor la analiza frazei, D. D. Draşoveanu promovează un punct de vedere întrucîtva deosebit de cel aplicat de obicei în cazuri similare.

Acest punct de vedere teoretic se reflectă în partea de analiză aplicată a frazelor şi a propoziţiilor.

Desigur că interpretarea unora dintre problemele cărţii de faţă este susceptibilă de obiecţii, pe care autorii vor fi bucuroşi să le primească.

Școala medie de fete nr. 23
București
Nr. 3097
BIBLIOTECA

PRESCURTĂRI

Ac.	= acuzativ
act.	= (diateza) activă
adj.	= adjectiv, adjectival
adv.	= adverb, adverbial; prop. adversativă
art.	= articol
atr.	= atribut; prop. atributivă
card.	= (numeral) cardinal
cauz.	= (prop. circumstanțială) cauzală
c. c. cauză	= complement circumstanțial de cauză
c. c. instr.	= complement circumstanțial instrumental
c. c. loc	= complement circumstanțial de loc
c. c. mod	= complement circumstanțial de mod
c. c. mod cantit.	= complement circumstanțial de mod cantitativ
c. c. mod comp.	= complement circumstanțial de mod comparativ
c. c. timp	= complement circumstanțial de timp
c. de agent	= complement de agent
c. d.	= completivă (obiectivă) directă
c. ind.	= completivă (obiectivă) indirectă
conces.	= prop. circumstanțială concesivă
cond.	= prop. condițională
consec.	= prop. consecutivă
cop.	= prop. copulativă
D.	= dativ
dem.	= (adj., pron.) demonstrativ
disj.	= prop. disjunctivă
f.	= feminin
fr.	= frază
G.	= genitiv
genit.	= genitival
ind.	= indicativ
intr.	= verb intranzitiv

imperf.	= imperfect
loc	= prop. circumstanțială de loc
loc. adv.	= locuțiune adverbială
loc. prep.	= locuțiune prepozițională
loc. verb.	= locuțiune verbală
m.	= masculin
mod	= prop. circumstanțială de mod
N.	= nominativ
n.	= neutru
neh.	= nehotărît
num.	= numeral
ob. direct	= obiect (complement) direct
ob. ind.	= obiect (complement) indirect
part.	= participiu
part.-adj.	= participiu-adjectiv
pas.	= (diateză) pasivă
perf. comp.	= perfect compus
pers.	= persoană, personal
pl.	= plural
pos.	= posesiv
poz.	= (grad) pozitiv
pred.	= predicat
prep.	= prepoziție, prepozițional
prez.	= prezent
prop.	= propoziție
pron.	= pronume, pronominal
refl.	= reflexiv
sing.	= singular
subst.	= substantiv, substantival
sub.	= prop. subiectivă
superlat.	= (grad) superlativ
temp.	= prop. circumstanțială de timp
val.	= valoare
vb.	= verb
viit.	= viitor

ELEMENTE DE ANALIZĂ SINTACTICĂ
(FRAZA)

de D. D. DRAŞOVEANU

Cu diverse prilejuri[1] am constatat că adesea, la delimitarea propoziţiilor unei fraze, se nasc păreri deosebite, contradictorii. Această situaţie se iveşte — mai ales cînd fraza este relativ bogată în propoziţii — şi la deosebirea propoziţiilor principale de cele secundare.

Dintre numeroasele exemple care au dat sau pot da naştere la discuţii, ne oprim la unul singur, pe care-l oferă nu o lecţie sau alta de gramatică — ceea ce ar putea da impresia de „căutat" — ci însăşi *Gramatica*[2] lui Tiktin, a cărui autoritate împiedică tratarea cu uşurinţă a problemei de mai sus.

După Tiktin, în fraza *Hoţul se apără cu aceia că l-ar fi împins foamea*, propoziţia principală este *Hoţul se apără* iar propoziţia secundară, instrumentală, este *cu aceia că l-ar fi împins foamea.*

Faptul că lucrări ulterioare importante, ca *Gramatica Academiei R.P.R.* sau *Limba romînă contemporană*, de acad. Iorgu Iordan, nu vorbesc de o subordonată instrumentală îndreptăţeşte bănuiala că gramaticienii de azi nu ar delimita în felul lui Tiktin propoziţiile unei fraze ca cea în discuţie. Nici Mioara Avram, care susţine — în mod convingător de altfel — existenţa circumstanţialelor instrumentale[3], nu porneşte de la cazuri similare celui de la care a pornit Tiktin.

Delimitării făcute de Tiktin i se poate opune o alta : *Hoţul se apără cu aceia* — principală, *că l-ar fi împins*

---

[1] Seminarii, practică pedagogică etc.

[2] *Gramatica romînă*, Partea a II-a, Bucureşti, 1895, p. 154.

[3] Mioara Avram, *Despre corespondenţa dintre propoziţiile subordonate şi părţile de propoziţie*, în „Studii de gramatică", vol. I, Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1956, p. 142.

foamea — secundară, atributivă a cuvîntului cu valoare substantivală *aceia*, din regentă.

Cînd Tiktin a delimitat în felul arătat mai sus fraza în discuţie, probabil ademenit de ideea unui paralelism perfect între părţile de propoziţie şi varietăţile de subordonate, s-a condus după un criteriu logic — cel al plenitudinii înţelesului propoziţiilor principale. Propoziţia *Hoţul se apără* comunică, într-adevăr, o gîndire mai precis conturată decît propoziţia *Hoţul se apără cu aceia*, unde ideea e lăsată „în suspensie". Conducîndu-ne însă după criteriul logic, în exemplul dat (şi în altele similare) nesocotim un fapt esenţial pentru sintaxă, şi anume că prepoziţiile (în cazul în discuţie *cu*) nu leagă propoziţii, nu introduc propoziţii subordonate; cu alte cuvinte criteriul sintactic, în contradicţie aci cu cel logic, a fost lăsat deoparte[4], ceea ce nu trebuie să se întîmple într-o analiză gramaticală sintactică, unde avem în vedere limba, forma şi, prin intermediul acesteia, conţinutul. Faptul că o propoziţie ca *Hoţul se apără cu aceia* nu are un înţeles deplin nu trebuie să constituie o piedică. Principalele regente ale unei consecutive, în care e prezent adverbul corelativ conjuncţiei consecutive, fără să mai vorbim de principalele regente ale unei predicative, nu au nici ele înţeles deplin. De altfel acad. Al. Graur le şi numeşte *principale insuficiente*[5].

Rezultă din cele de mai sus, ca şi din numeroase alte cazuri, că delimitarea propoziţiilor unei fraze şi, legat de aceasta, deosebirea propoziţiilor principale de cele secundare dau naştere la discuţii pentru motivul că, pe alocuri, aprecierile se fac după un criteriu mixt (logic şi gramatical), valabil pentru cazurile — cele mai multe — cînd coincide unitatea logică cu unitatea lingvistică, dar nevalabil acolo unde apar decalaje între aceste unităţi şi unde aceste două criterii se exclud.

Consecinţa unor astfel de situaţii este că delimitarea propoziţiilor frazei şi deosebirea propoziţiilor principale

---

[4] Ele s-ar putea împăca în cazul dat doar dacă am socoti *cu aceea că* drept locuţiune conjuncţională, ceea ce e greu de acceptat; într-un asemenea caz, considerînd orice grupare întîmplătoare de cuvinte drept locuţiune, s-ar ajunge la o înmulţire nebănuită a varietăţilor de subordonate.

[5] *Pentru o sintaxă a propoziţiilor principale*, în „Studii de gramatică", vol. I, Bucureşti, 1956, p. 134.

de cele secundare nu are un caracter de sistem, caracter de sistem la care se poate ajunge numai prin aplicarea unui criteriu unic — pentru gramaticieni, cel gramatical.

Desigur, ghidarea după un criteriu gramatical şi nu logic nu presupune cîtuşi de puţin excluderea logicii gramaticale sau renunţarea la sprijinul pe care-l reprezintă în analiză elementul „înţelesului", lucru de altfel imposibil.

Cazurile numeroase de substituire a analizei sintactice cu cea logică pe care le-am întîlnit, între care şi cel oferit de *Gramatica* lui H. Tiktin, îndreptăţesc, cel puţin în parte, unele observaţii în acest sens : *faţă de cumpănirea plenitudinii înţelesului uneia sau alteia dintre propoziţiile frazei — procedeu vrînd-nevrînd subiectiv şi în orice caz negramatical — se dovedeşte a fi mai precis, mai conform cu realitatea sintactică, mai propriu gramaticii, cel al identificării, în primul rînd, a subordonatelor, în cazul cărora cuvintele subordonatoare reprezintă un mijloc sigur, obiectiv, de recunoaştere a lor, rămînînd ca lipsa unor asemenea cuvinte subordonatoare să constituie, în general, un indiciu al propoziţiilor principale.* Se procedează, aşadar, ca şi cu un text de limbă străină unde, cel puţin în principiu, analiza gramaticală este modul de a ajunge la cunoaşterea conţinutului şi nu invers, aşa cum se întîmplă în analiza unui text în limba maternă. Nu e mai puţin adevărat că în anumite situaţii tocmai acest conţinut constituie ieşirea din impas, după cum se va vedea undeva mai jos.

Numărul propoziţiilor frazei, delimitarea lor şi deosebirea secundarelor de principale

1. **Numărul propoziţiilor frazei.** Fireşte, şi în aplicarea acestui mod de delimitare a propoziţiilor frazei începem prin *a stabili numărul* lor, număr care nu poate fi decît identic cu cel al predicatelor.

În legătură cu aceasta consider utilă precizarea că la stabilirea numărului predicatelor din frază *trebuie numărate* — eventual numerotate — *nu numai predicatele pro-*

priu-zise (verbele predicative la moduri predicative), *ci şi verbele nepredicative la moduri predicative* (deci şi auxiliarele sau semiauxiliarele), întrucît numai aşa se pot pune în evidenţă propoziţiile secundare predicative care, după cum se ştie, ţin locul numelui predicativ al predicatului regentei. În asemenea cazuri auxiliarul sau semiauxiliarul sintactic sînt predicate incomplete ale regentei, dar totuşi elemente care trebuie să fie cuprinse în suma predicatelor frazei; altfel, regentele secundarelor predicative ar urma să fie omise[6].

2. **Cuvintele subordonatoare.** Stabilirii numărului propoziţiilor îi urmează *identificarea cuvintelor subordonatoare*, al căror număr nu poate fi decît, cel mult, mai mic cu unu faţă de numărul propoziţiilor frazei; altfel ar însemna că în frază toate propoziţiile sînt subordonate, ceea ce nu se poate întîmpla decît într-o frază defectuos construită.

Cuvintele subordonatoare le găsim indicate în *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. I, p. 378—393 şi vol. II, p. 173, astfel că o reproducere a lor aci ar prisosi; de aceea, în cele de mai jos voi nota doar unele observaţii în legătură cu acestea, observaţii prilejuite de analiza mai multor fraze.

a) *Conjuncţii subordonatoare.* Cele mai frecvente cuvinte subordonatoare sînt conjuncţiile subordonatoare: *că, dacă, de, fiindcă, întrucît, deşi, încît* etc.; de asemenea, compusele sau locuţiunile care au în compunerea lor conjuncţii subordonatoare, datorită cărora compusul sau locuţiunea devin subordonatoare: *cu toate că, măcar că, decît că, nu numai că, chiar dacă, numai dacă, măcar să, numai să, decît să, pînă să, în caz că, din cauză că* etc.[7]

---

[6] În aceeaşi ordine de idei, ca un amănunt de importanţă minoră, consider că este indicat ca verbele la moduri predicative să fie numerotate în ordinea în care ele se succed în fraza dată; în felul acesta, cînd o frază este analizată individual, în clasă, aceeaşi propoziţie, din aceeaşi frază, va apare în fiecare schemă reprezentată prin aceeaşi cifră — cifra corespunzătoare predicatului.

[7] În *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. I, p. 388, se dă între locuţiunile conjuncţionale şi *de aceea*. În exemplul folosit pentru ilustrarea acestei valori *Îmi eşti drag, de aceea îţi dau mai pe ales* (Sadoveanu), *de aceea*

Să. Între conjuncţiile subordonatoare, un loc important, atît prin frecvenţa sa cît şi prin posibilităţile multiple de combinare pe care le oferă, îl ocupă *să*, morfemul conjunctivului, căruia i se recunoaşte, pe lîngă rolul de morfem, şi funcţia de conjuncţie[8].

Ca să (ca... să, fără ca... să). Cînd *să* alcătuieşte o conjuncţie compusă cu *fără ca* sau *ca (fără ca să, ca să)*, se întîmplă adesea ca el să apară separat de elementele cu care alcătuieşte conjuncţia compusă, printr-un şir întreg de cuvinte, uneori chiar prin cîte o propoziţie intercalată.

Ex. : *A plecat fără ca eu, care nu sosisem încă, să-l pot vedea.*

În asemenea cazuri, *ca* îşi pierde valoarea iniţială de prepoziţie : dovada o constituie faptul că, de pildă, în exemplul nostru a apărut după *ca* o formă de nominativ.

Sau : *A înţeles ca, atunci cînd se va întoarce, să treacă pe la mine.* (Valoarea proprie şi-ar păstra-o dacă ar fi urmat de un cuvînt în acuzativ : *a înţeles ca mine.*)

Lăsînd deoparte intercalările, observăm că nici *ca* nu mai apare în limba literară[9] : *a plecat fără să-l pot vedea, a înţeles să treacă pe la mine.* Aceasta dovedeşte că un astfel de *ca* are rolul de a ne preveni asupra unei intercalări care face parte din propoziţia introdusă prin *ca să* (cînd elementele intercalate sînt cuvinte) sau care se subordonează propoziţiei introduse prin *ca să* (cînd elementele intercalate reprezintă o propoziţie). În asemenea situaţii prezenţa lui *ca* este chiar necesară.

Că să (că... să). În situaţii identice chiar conjuncţia subordonatoare *că* nu mai realizează un raport subordonator în frază, ci şi ea apare tot pentru a ne preveni asupra unui *să* precedat de o serie de cuvinte sau de o întreagă propoziţie subordonată celei care începe cu *că ... să.*

îşi păstrează valoarea de pronume demonstrativ, corelativ al unei conjuncţii cauzale presupuse în propoziţia precedentă : *Fiindcă îmi eşti drag, de aceea îţi dau mai pe ales.*

[8] Cf. *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. I, p. 387.

[9] În vorbirea neliterară se întîlnesc şi exprimări ca : *a plecat fără ca să-l pot vedea* sau *a înţeles ca să treacă pe la mine.*

Ex. : *Dar eu rîd, căci mi-am adus aminte de-un prietin, carele mi-a spus că, dac'oi trece pe la Hanu-Ancuței, să beau o oală de vin...* (fr. XII).

Omiţînd propoziţia intercalată *dac'oi trece pe la Hanu-Ancuței*, prezenţa lui *că* duce, ca şi în cazurile de mai sus, la o formulare neliterară : *mi-a spus că să beau.*

Mai ales asupra acestui ultim caz trebuie atrasă atenţia, pentru că altfel conjuncţia subordonatoare *că*, în virtutea celorlalte cazuri, cînd introduce subordonate, ar putea provoca derute prin căutarea unei subordonate inexistente.

Aşadar, în cazuri ca cele de mai sus, *ca să, fără ca să, că să*, chiar dacă apar separate, trebuie luate împreună fiind conjuncţii compuse[10].

Să *fără rol subordonator.* Trebuie să se ţină seama de cazurile în care *să* nu are rol de conjuncţie subordonatoare şi anume atunci :

— cînd *conjunctivul este folosit cu valoare imperativă, optativă, dubitativă sau exclamativă* ; cu asemenea valori el nu apare decît în propoziţii independente sau principale. Cînd propoziţiile respective trec în vorbirea indirectă *să* devine subordonator, dar în acelaşi timp conjunctivul pierde caracterul afectiv ;

— cînd *conjunctivul intră în componenţa formelor de viitor* de tipul *o să cînt, am să cînt*[11].

— cînd avem *subordonate*, cum sînt atributivele, completivele directe şi indirecte, consecutivele, *care se introduc în frază prin conjuncţiile lor specifice, dar care au*, în acelaşi timp, *predicatul la modul conjunctiv.* În astfel de cazuri funcţia subordonatoare este preluată de cuvintele subordonatoare respective.

Ex. : *N-am găsit loc unde să mă pot odihni, Am ştiut cum să îndrept greşeala, A ştiut ce să răspundă, Nu crede că e atît de greu, încît să nu-l poţi duce.*

În legătură cu *locuţiunile conjuncţionale* nu e indicat să se facă precizări nici în sensul formării fiecăreia în

---

[10] Dintre compusele lui *să*, întîlnite, n-au ridicat probleme *pînă să* şi *decît să.*

[11] Cf. *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. I, p. 283.

parte, nici în sensul precizării numărului lor, întrucît nu toate sînt fixate[12]; de exemplu, cele care au în componența lor un substantiv sau un pronume pot fi uneori analizate, elementele lor componente păstrîndu-și o relativă autonomie și făcînd locuțiunea susceptibilă de o dublă interpretare : *cu condiția să, din cauză că, din pricină că, în vreme ce.*

b) *Adverbele relative.* Subordonatoare în frază sînt și *adverbele relative (cînd, cum, unde, încotro),* precum și compusele lor *(pe cînd, pe unde, de cînd, de unde, pînă cînd, pînă unde, decît cînd, decît cum, decît unde).*

Atunci cînd este compus cu *pînă,* adverbul *cînd* poate lipsi : *nu plec pînă nu vine.* Asemenea situații sînt foarte frecvente atunci cînd temporala subordonată are predicatul la modul conjunctiv : *pînă să sosească, am plecat.* De altfel, în asemenea cazuri, prezența lui *cînd* este problematică.

Cum îl însoțește uneori pe *că,* alcătuind cu acesta o conjuncție compusă, fără să introducă deci el însuși o subordonată : *Biblia ne povestește de Samson, cum că muierea | Cînd dormea, tăindu-i părul, i-a luat toată puterea ...* (EMINESCU, Poezii, p. 151).

Alteori pe *că* îl însoțește *pe cum, precum* : *pe cum că, precum că*[13].

De asemenea sînt subordonatoare, în majoritatea cazurilor, compusele *adverbelor relative* cu : *ori-, fie- (oricînd, oricum, oriunde, oriîncotro, fiecînd, fiecum, fieunde).* Compusele cu *fie-* apar foarte rar ; ele se întîlnesc mai ales în limba veche[14].

Sînt și cazuri cînd asemenea compuse nu au rol subordonator în frază. De exemplu, în fraza *Merge oriunde, numai să aibă cu ce, oriunde* este complementul de loc al predicatului regentei lipsit de rol subordonator.

Nu sînt subordonatoare în frază compusele adverbelor *cînd, cum* și *unde* cu *nici* : *nicicînd, nicicum, niciunde.*

---

[12] Cf. *Gramatica Academiei R.P.R.,* vol. II, p. 173, § 305.

[13] Cf. Valeria Guțu, *Propoziții relative,* în „Studii de gramatică", vol. II, București, 1957, p. 171 și *Gramatica Academiei R.P.R.,* vol. II, p. 186.

[14] Cf. Valeria Guțu, *lucr. cit.,* p. 169 și *Gramatica Academiei R.P.R.,* vol. I, p. 221.

Ex. : *Nu puteam nicicum pricepe... nu pleacă niciunde, nicicînd.*

Cînd *nici* îşi păstrează însă autonomia, el nu influenţează rolul subordonator al adverbelor relative : *nici cînd, nici unde.* Ex. : *Nici unde-l trimiţi nu se duce ; nici cînd îl îndemni nu face.* Locuţiunile *cînd şi cînd, din cînd în cînd, unde şi unde* nu sînt subordonatoare în frază.

Nu sînt subordonatoare nici compusele cu sufixul *-va*[15].

c) *Pronumele relative.* Sînt subordonatoare în frază, de asemenea, şi *pronumele relative (cine, ce, care, cît*[16], *cîţi, cîte),* fie că au funcţie substantivală, fie că au funcţie adjectivală[17], indiferent de cazul la care stau şi indiferent de faptul că sînt sau nu precedate de prepoziţii împreună cu care, unele dintre ele pot căpăta valoarea unor conjuncţii compuse *(de ce),* altele păstrîndu-şi valoarea pronominală *(la, pe, despre, faţă de* etc. — *cine, ce, care, cît, cîţi, cîte).* Şi cînd se află în compunere cu adverbe *(îndată ce, mai ales ce*[18], *cam ce* etc.) sau cu substantive *(din moment ce, în vreme ce* etc.) pronumele relative asigură compuselor sau locuţiunilor respective rol subordonator.

În unele situaţii, *decît* pare[19] a fi subordonator în frază.

Ex. : *Are mai mult simţ practic decît am crezut noi că are.*

Compusele cu *ori-*[20] ale pronumelor relative *(oricine, orice, oricare, oricît),* de asemenea, fie că au funcţie substantivală, fie că au funcţie adjectivală (se exclude *oricine*) pot fi subordonatoare şi în majoritatea cazurilor ele apar cu această valoare relativă.

Există şi cazuri cînd nu au o astfel de funcţie : *lucrează orice, numai lucrează!*

---

[15] Cf. Valeria Guţu, *lucr. cit.,* p. 169.

[16] *Gramatica Academiei R.P.R.,* vol. I, p. 214 ; includem aci şi pe *cîţi, cîte,* trecute în *Gramatica Academiei* la numerale nehotărîte (vol. I, p. 234).

[17] Pronumele relativ *cine* şi, împreună cu el, compusele sale nu au funcţie adjectivală.

[18] *Mai ales* apare frecvent şi împreună cu conjuncţii sau adverbe relative : *mai ales cînd, mai ales că.*

[19] Propriu-zis nici aici *decît* nu a pierdut valoarea prepoziţională şi prin aceasta el nici nu este, în realitate, subordonator în frază. După *decît* trebuie subînţeles un acuzativ, *decît cît,* formă supărătoare care explică înlăturarea lui *cît.*

[20] Pronumele nehotărîte.

Compusele cu *fie-* ori au funcţie substantivală, ori au funcţie adjectivală (se exclude şi aici *fiecine*), în principiu, pot introduce propoziţii subordonate (în măsură mai mică, *fiecare*).

În limba romînă contemporană sînt întîlnite mai rar[21], ca de altfel şi compusele adverbelor relative respective cu *fie-* (vezi pct. b).

Nici aceste compuse nu sînt în mod obligatoriu relative : *Spune-mi fiece!*

Nu sînt niciodată subordonatoare compusele cu *-va* (ca şi în cazul adverbelor relative).

Compusul lui *cît* cu *nici (nicicît)*, de asemenea nu este subordonator în frază : *nu vreau nicicît.* Şi de data aceasta, cînd *nici* îşi păstrează autonomia, nu influenţează rolul subordonator al lui *cît* : *nici cît îi trebuia, n-avea.*

În construcţii de tipul *care unde, care cînd, care cum (care pe unde, care de unde* etc.*)*, în ciuda unităţii lor, sînt subordonatoare, relative, numai adverbele.

O frază ca : *Merge care unde (cînd, cum) vrea* este identică cu *fiecare merge unde (cînd, cum) vrea*, aşadar *care* cu valoarea lui *fiecare* este subiect în regentă şi nu are valoare relativă.

Cel ce, ceea ce. În problema lui *cel ce, ceea ce,* ne alăturăm părerii acad. Al. Graur[22], potrivit căreia pronumele relativ nu trebuie luat împreună cu *cel, ceea* ; în sprijinul acestei păreri vine interpretarea unei fraze ca : *În ceea ce priveşte sănătatea, nu se poate plînge,* unde *priveşte,* predicat al subordonatei, nefiind exprimat printr-un verb impersonal, trebuie să fie acordat cu un subiect. Or acest subiect nu poate fi *ceea,* care este în acuzativ (cerut de prepoziţia *în*) ; subiectul cu care se acordă predicatul *priveşte* rămîne astfel *ce*[23]. În *ceea ce, ceea* nefiind subiect în subordonată şi nedepinzînd de nici unul din cuvintele subordonatei rămîne ca parte de propoziţie a regentei. El şi depinde de *nu se poate plînge.*

---

[21] Vezi *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. I, p. 221 şi Valeria Guţu, *lucr. cit.*, p. 169.

[22] Vezi *lucr. cit.*, p. 136.

[23] Faptul că la plural am avea *în cele ce privesc sănătatea* nu infirmă interpretarea, subiectul rămînînd tot *ce* care, după cum se ştie, este invariabil.

3. **Sfîrşitul subordonatelor**. Identificării cuvintelor subordonatoare îi urmează *identificarea sfîrşitului* fiecărei propoziţii subordonate introduse prin cuvintele subordonatoare respective (deja identificate).

Există situaţii simple cînd unităţile frazei (propoziţiile) se succed, neintercalîndu-se între elementele unei propoziţii o altă propoziţie. În astfel de cazuri, începutul propoziţiei subordonate indică şi sfîrşitul subordonatei precedente, al cărei ultim cuvînt este nemijlocit anterior cuvîntului subordonator respectiv, fie că între acestea (cuvîntul final al propoziţiei precedente şi cuvîntul subordonator următor) există sau nu virgulă. De altfel, în afară de cazurile cînd e contraindicată în frază[24], virgula este un indiciu al sfîrşitului unei subordonate.

Sînt însă destul de frecvente situaţiile (vezi frazele : VI, XIII, 6, 14, 59, 60, 103, 122 etc.) în care o propoziţie subordonată (sau mai multe, coordonate cu ea sau subordonate ei) se intercalează altei subordonate[25] — aceasta din urmă fiind supraordonată (regenta) celei intercalate[26]. În asemenea cazuri, firește, sfîrşitul propoziţiei intercalate precede sfîrşitul celei în care este intercalată. Cuvîntul final al propoziţiei intercalate se poate identifica în multe cazuri cu ajutorul virgulei de după el — pereche a virgulei din faţa cuvîntului subordonator al intercalatei respective ; această virgulă este simţită ca necesară în aşa măsură, încît apare şi acolo unde perechea ei anterioară este contraindicată — cazul atributelor determinative (vezi fr. 103) sau al completivelor directe şi indirecte (vezi frazele 29, 60). Însă pentru că regulile folosirii virgulei nu sînt respectate întotdeauna cu stricteţe, precum şi pentru că înseşi aceste reguli comportă excepţii[27], pentru identificarea cuvîntului final al propoziţiei intercalate, rămîne hotărîtoare analiza sintactică a cuvintelor asupra cărora există îndoială în ceea ce priveşte apartenenţa lor la o propoziţie sau alta. Această analiză este necesară

[24] Vezi *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. II, p. 305—306.

[25] Nu avem în vedere intercalarea într-o principală, întrucît cele de pînă aci privesc numai subordonatele.

[26] Cel puţin aşa este logic, iar frazele întîlnite pînă în prezent nu au dezminţit aceasta.

[27] Vezi *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. II, p. 306.

mai cu seamă pentru că, prin intercalarea de propoziţii, se ajunge la situaţia în care părţi de propoziţie aflate în raporturi foarte strînse, ca subiectul şi predicatul, predicatul şi obiectul direct sau indirect, să se distanţeze foarte mult, putînd fi uneori separate şi de cîte patru propoziţii. (Ex. : frazele 14, 31, 35 sau „...*nu mai* **aveam**, *prin întunericul prin care înotam,* **nici o cîrmă**..." (HOGAŞ, Opere, p. 108—109).

Tot în condiţiile intercalării se creează situaţii cînd două cuvinte (sau grupuri de cuvinte) au aceeaşi funcţie sintactică, dar aparţin fiecare altei propoziţii. De exemplu, în fraza *Tocma-ntr-un tîrziu... pe cînd şedeam cu socru-meu... aflarăm...* (fr. 31), *tocma-ntr-un tîrziu* este complementul de timp al lui *aflarăm,* iar *pe cînd* este complementul de timp al lui *şedeam.*

Şi mai elocvente în sensul determinării apartenenţei cuvintelor, în condiţiile intercalării, sînt propoziţiile : ...*ca să schimbe ce are la dînsul, mai ales galbenii...* (fr. 60), unde *galbenii* este obiectul direct al verbului *să schimbe* şi nu al verbului *are* ; în sprijinul acestei interpretări stă argumentul de ordin gramatical, sintactic, că verbul *a avea* are ca obiect direct pronumele relativ *ce,* iar un al doilea obiect direct nu poate avea.

4. **Principalele.** În urma identificării limitelor subordonatelor, rămîn izolate în frază propoziţiile principale (una sau mai multe), depline sau insuficiente.

Cînd sînt mai multe, raporturile dintre ele ne pot apărea perfect logice ; dar se poate întîmpla ca aceste raporturi să ne apară şi „lipsite — într-o măsură mai mică sau mai mare — de logică", ceea ce se explică prin faptul că propoziţiile de care facem abstracţie, subordonate direct sau indirect principalelor, condiţionează nu numai înţelesul acestora, luate fiecare în parte, ci şi raporturile dintre ele.

În exemplele: *Mi-e greu... şi mă cuprinde un fel de spaimă* (fr. 57), *Ghiţă nu înţelegea... iară Pintea şi comisarul... îşi dădeau silinţa* (fr. IX),... *sosiră şi jandarmii... şi aduseră ştirea* (fr. 59), legătura dintre principale rămîne logică în ciuda absenţei subordonatelor, a căror prezenţă nu numai că îmbogăţeşte şi „rotunjeşte" conţinutul de idei comunicat, ci pune în lumină şi mai clară însăşi relaţia dintre principale.

Legătura dintre principale poate apărea forțată, dar explicabilă, după cum am arătat mai sus și după cum se va vedea și din interpretarea exemplelor care urmează :

În *Porumbul... se va recolta în starea... și se va însiloza* (fr. 113), înțelesul nu este satisfăcător din cauza substantivului la forma articulată, formă explicabilă prin atributiva determinativă omisă ; în exemplul : *...aducea iar coșurile acasă... și atunci mă duceam și eu* (fr. 52), prezența adverbului *atunci* dăunează legăturii dintre cele două propoziții, dar în fraza luată în întregul ei prezența lui este necesară — fiind un corelativ al adverbului relativ *cînd (cînd se însera)* — și lămuritoare.

În exemplul : *Am venit pînă la poartă și am trecut repede înainte... și iată...* (fr. 45), prezența celor doi *și* nu dăunează înțelesului, dar este supărătoare. Prin reincluderea subordonatelor însă, prezența celui de al doilea *și* nu mai este supărătoare. (La aceasta contribuie, în parte, și faptul că primul *și* are cel puțin o nuanță adversativă, dacă nu este de-a dreptul adversativ.)

În acest sens e de notat, că, chiar în condițiile intercalării subordonatelor între coordonate, regula după care conjuncția copulativă se pune numai între ultimul și penultimul termen coordonat[28] este, în general, respectată.

În exemplul : *...mi-a spus* **că**, *dac'oi trece pe la Hanu-Ancuței*, **să beau o oală de vin, să beau două**, *pîn'ce-oi vedea tulbure* **și să nu spun la nimeni**... (fr. XII), numai raportul dintre a doua și a treia completivă directă este exprimat prin conjuncția copulativă *și*, deși între ele se află intercalată o subordonată.

Lipsa unei legături prea strînse între propozițiile principale se poate explica și prin faptul că înseși raporturile de coordonare sînt mai slabe decît cele de subordonare[29] ; două propoziții independente pot fi ușor puse în raport de coordonare și invers, dar mai greu pot fi puse în raport de subordonare.

Exemplul : ... **pe aici a scăpat Mircea-vodă într-o dimineață** ... **iar stînca**, *pe care a stat și a ospătat bătrînul voievod*

---

[28] Cf. *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. II, p. 154, § 258, pct. a.

[29] Cf. Iorgu Iordan, *Limba romînă contemporană*, ed. a II-a, p. 683.

în ziua aceea, **se cheamă şi azi „masa lui Mircea"** (fr. 44) este edificator în acest sens.

De asemenea exemplul : *Băiatul nu ştie mult...* **dar îl primesc... şi... are să treacă examenul** (fr. VIII), unde chiar prin reintegrarea subordonatelor se simte existenţa unor judecăţi neexprimate.

Anomalii

În aplicarea procedeului de mai sus ne putem găsi în faţa unor fapte sintactice care se abat, într-un fel sau altul, de la sistemul limbii, dar pe care le putem pune în lumină tocmai procedînd sistematic, după procedeul care ţine seama de realitatea sintactică. Voi atrage atenţia asupra cîtorva dintre „anomaliile" întîlnite.

a) **Dublu subordonată sau două regente n e c o o r d o n a t e ale aceleiaşi subordonate.**

Fenomenul apare în prezenţa propoziţiilor incidente : vorbitorul, în comunicare, îşi poate exprima opinia — certitudinea, îndoiala etc. — asupra celor comunicate, prin intercalarea verbelor sau a expresiilor verbale respective (*e adevărat, e drept, e sigur, cred, nu mă îndoiesc* etc.), sub forma unor propoziţii incidente, de obicei reduse la predicat : *A muncit — e adevărat — mult.*

În astfel de cazuri, structura propoziţiei în care asemenea verbe sau expresii verbale se intercalează nu suferă nici o perturbare, tocmai pentru că sînt intercalate sub formă de propoziţii incidente.

În limba vorbită, însă, foarte frecvent asemenea verbe sau expresii verbale pierd în mare măsură caracterul incidental, întrucît intră „inoportun" în structura propoziţiei „perturbîndu-i" legăturile. Ex. : *Aceste mustrări făcute din prietenie, n-aveau nici un accent deosebit şi* **erau mai mult efectul unei nedumeriri, pe care scrisorile care urmează e d r e p t că au împrăştiat-o.** (CAMIL PETRESCU, Patul lui Procust, p. 17).

În exemplul dat, *au împrăştiat* este predicatul subiectului *scrisorile* din propoziţia atributivă introdusă prin *pe care* : *pe care scrisorile au împrăştiat-o ; au împrăştiat* este însă, în acelaşi timp, şi predicatul propoziţiei subiec-

tive[30] *că au împrăştiat-o*. Aşadar, *e drept* reprezintă o propoziţie care nu e nici coordonată (cu vreo principală sau cu vreo subordonată), nici subordonată. Prin această trăsătură ea păstrează caracterul incidental. Anomalia constă în faptul că : unul şi acelaşi predicat, *au împrăştiat*, aparţine s i m u l t a n şi atributivei şi subiectivei, ceea ce, din punctul de vedere al structurii propoziţiei este, teoretic, o imposibilitate, iar practic, în ciuda frecvenţei fenomenului, o anomalie.

De aci decurge o a doua anomalie : una şi aceeaşi propoziţie este atributivă şi este subordonată unei regente, dar este în acelaşi timp şi subiectivă, iar ca subiectivă este subordonată altei regente. Schema unei astfel de construcţii arată astfel :

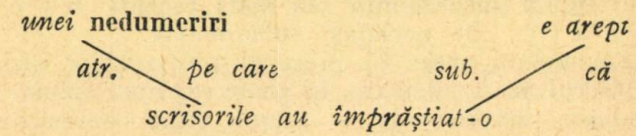

Asemenea construcţii s-ar putea denumi *incidente legate* dacă *Gramatica Academiei*[31] nu ar numi cu acest termen incidentele aflate într-o situaţie cu totul alta decît cea în discuţie aici ; în *Gramatica Academiei* e vorba de diverse *subordonate cu caracter incidental şi nu de incidentale propriu-zise*, pe cînd aici e vorba de o propoziţie *incidentă propriu-zisă* şi nu subordonată, ci *regentă*. În schemă ea ne apare ca o *excrescenţă* a schemei normale a frazei.

Încă un exemplu similar :

...nu sînt în stare ca să vă fac să gustaţi din pomul ştiinţei... **unde** *nici d-voastră nici eu* **nu cred că** *vom intra prea lesne* (fr. 3).

b) **Subiect independent**. În condiţiile intercalării uneia, şi mai ales a mai multor propoziţii, subiectul iniţial al unei propoziţii este uitat „pe parcursul" comunicării,

[30] Subiectivă faţă de expresia impersonală *e drept*.
[31] Vol. II, p. 258, § 423.

iar predicatul său este raportat altui subiect, acordîndu-se cu acesta din urmă.

În exemplul : *Împăratul, de umbla în fruntea oştirilor, de sta la sfat mare, de se culca, de se scula, de mînca, de-şi mîngîia coconii, un gînd nu-l mai slăbea* (fr. 36), *împăratul*, la începutul comunicării, este conceput de către vorbitor ca subiect ; distanţa creată, prin intercalarea celor şase concesive, între el şi urmarea propoziţiei regente principale din care face parte, a dus la uitarea şi la înlocuirea lui cu subiectul *un gînd*. Forma de nominativ (şi nu acuzativ) a cuvîntului *împăratul* împiedică interpretarea lui ca obiect direct, în ciuda pronumelui personal în acuzativ, *-l*, care de altfel se referă la noţiunea de *împărat*, şi nu la cuvîntul în nominativ pe care un acuzativ nu are cum să-l dubleze.

c) **Inversiuni.** Uneori accentul logic, alteori factori stilistici determină mutarea cuvîntului accentuat din subordonată în faţa cuvîntului subordonator, trecîndu-se peste legile structurii propoziţiei. Ex. : *Drept să vă spun* (în loc de *să vă spun drept)*.

Se întîmplă ca, din subordonată, cuvîntul să treacă tocmai în faţa predicatului regentei : Ex. : **Scump** *a trebuit să-şi plătească pasul imprudent* (fr. 33), (în loc de *a trebuit să-şi plătească* **scump**...). Mutarea complementului *scump* în faţa predicatului regentei este uşurată şi de faptul că verbul *a trebuit* nu este un predicat propriu-zis, fiind un semiauxiliar, iar fenomenul însuşi pledează în favoarea interpretării lui *a trebui* ca semiauxiliar.

Asemenea inversiuni pot fi întîlnite uneori, mai ales în limba vorbită, şi atunci cînd verbul regentei nu este un semiauxiliar.

Într-un exemplu ca : **Acolo** *mi-a spus să mă duc* (în loc de *Mi-a spus să mă duc* **acolo**), numai o accentuare deosebită a complementului *acolo* poate indica dependenţa lui de *să mă duc* şi nu de *mi-a spus*, dar şi cu o astfel de accentuare dependenţa este echivocă şi prin urmare inversiunea, mai ales în limba scrisă, unde accentuarea nu poate fi redată, este contraindicată.

E interesant că nici în poezie nu sînt prea frecvente asemenea inversiuni, deşi aci ele ar fi explicabile prin necesităţile prosodice. În marea lor majoritate, şi în versuri,

inversiunile se fac înăuntrul propoziţiilor, fără depăşirea limitelor acestora.

Inversiuni obligatorii. Unele interogative a căror întrebare se referă numai la o parte a propoziţiei-răspuns, trecute în vorbire indirectă, devin, ca toate celelalte, completive, legate însă de regentă (verbul *a zice, a simţi, a gîndi*) prin conjuncţia caracteristică completivelor; iar cuvîntul interogativ, în loc să devină el însuşi elementul de legătură al subordonatei completive interogative indirecte, aşadar în loc să devină din interogativ relativ, trece în faţa regentei, rămînînd tot interogativ. Prin aceasta nu numai că interogativa păstrează şi în vorbirea indirectă caracterul interogativ dat de intonaţia specifică, ce se păstrează şi ea, dar întreaga frază primeşte intonaţia specifică interogativelor deşi, de fapt, interogativă rămîne doar completiva, întrucît cuvîntul interogativ, chiar dacă se află în faţa regentei, continuă să constituie o parte de propoziţie a subordonatei şi nu a regentei.

Ex.: Interogativa *Unde merge?* (a cărei întrebare se referă numai la complementul de loc), trecută în vorbire indirectă, poate deveni completivă pierzînd caracterul interogativ: *Spune-mi unde merge!* Aici, adverbul interogativ a devenit relativ. Se poate întîmpla însă ca adverbul interogativ să nu devină relativ, ci să rămînă interogativ, relaţia urmînd s-o exprime conjuncţia caracteristică completivelor *(că)*. În acest caz, adverbul interogativ trece în faţa regentei: *Unde spui că merge?*

În cazuri ca acestea fraza întreagă a trecut, în ceea ce priveşte intonaţia, sub regimul cuvîntului interogativ — adverbul *unde*, deşi sintactic *unde* este complementul de loc al lui *merge* şi nu al lui *spui;* cel care spune este de faţă, colocutor, astfel că locul unde spune este acelaşi cu locul în care se găseşte şi cel care întreabă. Pentru acest motiv (că elementul interogativ se găseşte nu în propoziţia din care de fapt face parte, ci în faţa verbului regent), consider că avem de-a face cu o inversiune, iar pentru motivul că acest element interogativ nu poate fi nicicum trecut în propoziţia sa, consider inversiunea necondiţionată, obligatorie. Foarte greu, în vorbirea neîngrijită, am putea admite o formulare ca: *Spui că merge unde?*

Firește, inversiunea, anomalia apare numai din punct de vedere sintactic. Ea nu frapează pe nici un vorbitor, cel puțin de limbă romînă, astfel că e de prisos a mai adăuga că inversiuni ca cea de mai sus sînt în spiritul limbii noastre, că nu sînt aberante de la logica limbii romîne.

Aceeași inversiune o pot suferi, în împrejurările date, toate adverbele și pronumele interogative. Cazurile sînt mai frecvente cînd predicatul regentei este la timpul trecut : *Cînd spuneai că a venit?, Cum spuneai că faci?, De ce spui că nu te-ai dus?*

Fenomenul, ca și alte inversiuni, neobligatorii, se explică tot prin accentul logic.

Dacă avem în vedere însă și asemănarea aproximativă dintre fenomenul discutat aci și cel discutat la punctul *a)*, am putea adăuga la cauza pe care o reprezintă accentul logic și pe cealaltă, a atitudinii vorbitorului. Și aci avem, ca și acolo, în loc de *Unde merge?, Unde spui că merge?* Eu, întrebînd, îmi justific întrebarea — este tot o atitudine, de rezervă, de justificare în sensul larg al cuvîntului, a întrebării mele.

d) **Nerepetarea cuvîntului subordonator.** Foarte frecvent, cînd două (sau mai multe) subordonate, *coordonate între ele* — ceea ce înseamnă că sînt subordonate **aceluiași cuvînt** din regentă — *se succed,* sînt *de același fel*[32] și sînt introduse prin conjuncții subordonatoare *identice,* cea de-a doua conjuncție nu se repetă, ci este subînțeleasă. Tot așa se întîmplă și cînd subordonarea se realizează cu ajutorul pronumelui relativ, cînd acesta este în ambele subordonate la același caz.

Vezi fr. 30, prop. 6 și 7 : de... și [de] ; fr. 32, prop. 3 și 4 : ce... și [ce] ; fr. 44, prop. 6 și 7 : pe care... și [pe care] ; fr. 117, prop. 3, 4 și 5 : încît... [încît]... și [încît].

Fenomenul este cît se poate de firesc și explicabil nu numai prin efectul supărător al repetării cuvîntului sub-

---

[32] Mioara Avram, în *Observații asupra coordonării* din „Studii de gramatică", vol. II, București, 1957, p. 151, dovedește că pot fi coordonate între ele și subordonate de varietăți diferite.

ordonator, ci şi prin însăşi structura sistematică a frazei : dacă o propoziţie subordonată se află într-un anumit raport faţă de regenta ei, atunci şi cea coordonată („egală") cu ea se va afla în acelaşi raport, astfel că pentru a doua subordonată nu mai e necesară exprimarea subordonării, care se deduce. Situaţia este asemănătoare cu axioma :

dacă y (subordonata) = x (regenta)
şi dacă y (subordonata) = z (a doua subordonată),
atunci şi z (a doua subordonată) = x (regenta).[33]

Întîlnim însă cazuri — rare — cînd coordonata unei subordonate nu se subordonează regentei.

În fraza : *...bătrînul pisa noaptea întreagă, cercînd mereu firele de aur, pe care le vedea la orice cercătură, [pe care] le alegea, deşi nu era aur, ci pirit, [pe care] le punea într-o oală de pămînt* **şi oala o ascundea sub patul din bucătărie** (fr. 75), propoziţia *şi oala o ascundea sub patul din bucătărie* este coordonată cu atributivele *pe care le vedea...*, [pe care] *le alegea...*, [pe care] *le punea...* Că este coordonată cu acestea, o spune locul ei în frază şi reluarea cuvîntului cu rol de circumstanţial de loc, care în propoziţia ce ne interesează are rol de obiect direct. Cu toate acestea, propoziţia nu este o atributivă faţă de regentă, căreia de altfel nici nu i se subordonează. (Modificînd raportul prin înlocuirea conjuncţiei *şi* cu pronumele relativ, propoziţia ar putea deveni atributivă faţă de propoziţia *le punea într-o oală de pămînt: le punea într-o oală de pămînt pe care o ascundea...*, dar prin aceasta n-am făcut altceva decît să ocolim problema.)

Dacă coordonata unei subordonate se află, faţă de regenta acesteia, în acelaşi raport în care se află şi subordonata cu care este coordonată — ceea ce a făcut posibilă asemănarea, cu totul exterioară de altfel, cu axioma :

$$\frac{\begin{array}{l} x = z \\ y = z \end{array}}{x = y}$$ sau, în sistemul limbii,

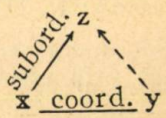

[33] Valoarea semnului egal (=) nu trebuie înţeleasă în sensul ei strict matematic ; este vorba de o simplă apropiere de axioma respectivă.

— ne-am aştepta ca asemănarea să rămînă valabilă şi în situaţia inversă : subordonata unei regente să fie subordonată şi coordonatei regentei.

În schema :

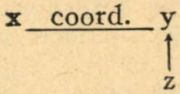

ar urma ca subordonata *z* să se subordoneze şi propoziţiei *x*, ceea ce nu se întîmplă decît în foarte puţine cazuri.

Cauza „inconsecvenţei" constă în aceea că, în sistemul limbii, cele două situaţii nu sînt identice. Lipsa de identitate porneşte de la faptul că o propoziţie subordonată nu determină regenta în întregul ei, ci numai un cuvînt (sau numai o expresie idiomatică a acesteia).

În cazul :

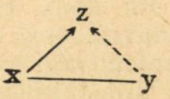

coordonatele subordonate *x* şi *y* determină unul şi acelaşi cuvînt, în acelaşi fel (sînt introduse prin acelaşi cuvînt subordonator — cînd acesta se repetă). Determinatul comun a pus propoziţiile determinante pe acelaşi plan faţă de el şi prin aceasta faţă de întreaga propoziţie din care el (determinatul) face parte.

În cazul :

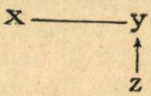

propoziţia *z* nu se subordonează şi propoziţiei *y*, pentru că determinarea făcîndu-se de jos în sus, de la subordonată la regentă şi nu invers, şi fiind determinat numai un anumit cuvînt, al unei singure propoziţii, nu mai putem vorbi de un determinat comun.

Într-un singur caz propoziţia *z* se subordonează şi propoziţiei *y* şi anume atunci cînd determinantul (subordonata) este comun, pentru ca în virtutea determinantului de data aceasta, supraordonatele să fie pe acelaşi plan faţă de subordonată. Or acest lucru nu se poate întîmpla — ştiind că o propoziţie determină un singur cuvînt din regentă (supraordonată) — decît atunci cînd însuşi cuvîntul determinat este comun supraordonatelor coordonate (ceea ce nu se întîmplă de obicei). Asemenea determinate comune pot apărea prin *repetiţie* şi mai rar altfel (în cazul predicatelor regentelor).

În ex. : *Copiii se întreceau cu atîta ardoare, tindeau cu atîta pasiune spre punctul de sosire... încît... n-am mai putut rezista...* (fr. 117), consecutiva *încît... n-am mai putut rezista* este comună prin repetarea în regentele coordonate juxtapuse a cuvîntului *atîta*.

e) **Conjuncţii compuse din două cuvinte subordonatoare.** În aceeaşi ordine de idei, este necesar să se aibă în vedere conjuncţiile compuse din două cuvinte subordonatoare, dar care alcătuiesc o unitate (ex. *că să, cum că*), întrucît altfel se ajunge la un număr mai mare de cuvinte subordonatoare decît numărul propoziţiilor subordonate.

Pe de altă parte, prin considerarea laolaltă a cuvintelor subordonatoare, care se succed din cauza intercalării propoziţiilor (ex. : *care, de cîte ori...* (fr. 14), *care de cînd...* (fr. 14), *că, dacă...* (fr. XII), *că, deşi...* (fr. 114), *că de, că după ce* etc.) — uneori fără să fie despărţite prin virgulă — se ajunge, de asemenea, la o situaţie nereală.

f) **Fragmentarea frazei prin punct şi virgulă sau prin punct.** În sfîrşit, o anomalie cauzată de punctuaţie. În marea lor majoritate frazele bogate, ale căror propoziţii sînt separate prin *punct şi virgulă* în grupuri de propoziţii, sînt separate în aşa fel, încît în fiecare grup există cel puţin o principală ; în felul acesta fiecare grup păstrează o relativă unitate şi o relativă independenţă, ceea ce justifică de altfel semnul de punctuaţie respectiv. (Vezi frazele 50, 74, 73.) Cînd independenţa aceasta este apreciată, în conştiinţa celui ce comunică în scris, ca fiind mai pronunţată, grupurile respective pot apărea separate de-a dreptul prin *punct*. (În acest caz nici nu mai sîntem în

prezența unei singure fraze, ci în a mai multora, iar legătura dintre grupurile de propoziții ale frazei inițiale rămîne să rezulte doar din conținutul comunicării, ea nemairieșind din unitatea sintactică pe care o reprezintă o frază.)

Aprecierea relativei independențe a diverselor propoziții sau a diverselor grupuri de propoziții ale frazei are, în bună măsură, un caracter subiectiv, astfel că în același loc în care unii consideră că „se pune" *punct*, alții consideră că „se pune" *punct și virgulă*, iar alții chiar *virgulă*.

Cînd fraza este fragmentată prin *punct și virgulă* (fără să mai vorbim de cazul cînd avem mai multe fraze în locul uneia), situația nu este anormală.

Întrucîtva anormală din punct de vedere sintactic, dar obișnuită prin frecvența cu care apare și explicabilă stilistic, este situația cînd fraza este fragmentată prin *punct și virgulă* în ciuda coordonării dintre propozițiile principale ale grupurilor de propoziții, coordonare exprimată prin conjuncții.

De exemplu :

Nu ți-aș putea spune... ; **dar...** *te-aș putea ruga...* (fr. XI).

La început ar fi fost în stare să-și pună caii la căruță și să... ca să... ; *încetul, cu încetul* **însă** *gîndurile s-au lămurit în sufletul lui...* (fr. 58).

Gramatica Academiei, sezisînd acest fenomen, îl explică astfel : „Între propoziții coordonate se pune punct și virgulă atunci cînd autorul accentuează o idee"[34].

Uneori coordonatele pot fi separate chiar prin *punct*, deși există conjuncții coordonatoare. Nu puține sînt frazele care încep cu conjuncțiile *și* (care, chiar narativ, nu-și pierde valoarea de conjuncție) (fr. IV, 37, 42), *iar* (fr. 91) sau *dar* (fr. XII).

În astfel de cazuri, în ciuda raportului exprimat prin conjuncție, se obișnuiește — și așa s-a procedat și cu frazele din culegere — să se considere ca frază, de fapt, fragmentul de frază.

Mult mai rar este întîlnită situația cînd chiar subordonatele sînt separate de regenta lor prin punct și virgulă,

[34] Vol. II, p. 306. Pentru folosirea punct și virgulei vezi mai pe larg *Îndreptar de punctuație*, Ed. Acad. R.P.R., București, 1956, p. 57—65.

creîndu-se astfel înăuntrul frazei fragmente lipsite de propoziţie principală şi, prin aceasta, lipsite de cea mai relativă independenţă. Asemenea fragmente nu mai pot fi considerate ca unităţi relativ independente, iar punct şi virgula (din punct de vedere sintactic) nu cred că-şi găseşte justificare. De exemplu : *Şi mai nădăjduim că, poate, cele relatate mai sus vor face şi pe tovarăşii ce conduc alte întreprinderi... să se întrebe, odată mai mult, cum stau lucrurile în unităţile lor; cum sînt sprijiniţi fruntaşii în producţie, cu cîtă grijă sînt susţinute iniţiativele de jos... cum se desfăşoară...* (SCÎNTEIA, anul XXVI, nr. 3718/1956).

În *Îndreptarul de punctuaţie* (p. 64) se spune că „punct şi virgula desparte şi propoziţii cauzale subordonate sau coordonate" şi, mai jos, că „punct şi virgula poate să despartă o propoziţie concesivă de regenta ei sau de o altă concesivă...". Nu găsim însă indicaţii privitoare la alte categorii de subordonate. De asemenea, înseşi formulările citate — prin caracterul lor strict enunţiativ şi prin exemplele folosite — lasă încă urme de îndoială dacă sînt simple constatări sau sînt, în acelaşi timp, şi norme de urmat. Formularea *poate să despartă* nu este pe deplin concludentă. Ea nu dă un răspuns categoric la întrebarea *dacă e bine sau nu e bine să despartă*. În *Gramatica Academiei R.P.R.*[35] nu găsim nici o indicaţie privitoare la separarea subordonatei de regentă prin punct şi virgulă.

Îndreptarul de punctuaţie (p. 19) arată că „unii scriitori, spre a reproduce un anumit fel de a vorbi, în care se fac pauze după fiecare propoziţie, fragmentează fraza, punînd punct după fiecare dintre propoziţiile care o compun...", iar mai jos, că „fărîmiţarea frazei apare atît în cadrul coordonării *cît şi al subordonării*" (sublinierea mea — *D. D.)* Nici în acest caz, al separării subordonatelor de regenta lor prin punct, punctuaţia nu este conformă cu realitatea sintactică. De altfel e şi uşor de dedus din cele citate că punctul, în astfel de situaţii, are doar o valoare stilistică.

---

[35] Vezi vol. II, p. 306, § 474.

Stabilirea raporturilor

Delimitarea propoziţiilor frazei şi deosebirea principalelor de subordonate este urmată, în continuare, de stabilirea raporturilor dintre propoziţii, ceea ce include, fireşte, stabilirea felurilor acestor raporturi. (Propoziţiile, prin relaţiile dintre ele, pot fi coordonate, supraordonate sau subordonate.)

În etapa aceasta a analizei — care constă, altfel spus, din a stabili care de care propoziţie se leagă şi cum (prin coordonare sau subordonare) — rolul indiciilor de ordin gramatical scade mult, în favoarea elementului „înţelesului"; dar şi de data aceasta, chiar dacă analiza frazei este aproape coincidentă cu analiza conţinutului ei, indiciile de ordin gramatical, în măsura în care dispunem de ele, nu trebuie ignorate.

I. **Topica.** Într-o oarecare măsură ne poate fi de folos, în acest sens, topica propoziţiilor :

A. 1. Subordonatele se grupează în jurul regentei lor :

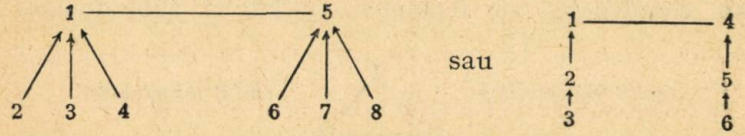

(Cifrele din scheme indică propoziţiile şi ordinea predicatelor lor în frază.)

(Vezi şi frazele 35, 42, 44, 48, 55, 91.)

2. Subordonatele unei regente nu se amestecă cu ale alteia. Scheme ca :

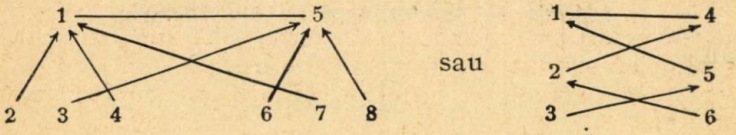

nu am întîlnit şi par, de altfel, neverosimile.

B. Subordonatele îşi pot urma regenta, o pot încadra, sau o pot precede.

1. Cînd subordonatele îşi urmează regenta :

1 2 3
regentă — subordonată — subordonată

ele pot fi :

a) necoordonate (determină cuvinte deosebite ale regentei) :

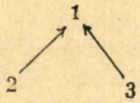

b) coordonate, fără repetarea cuvîntului subordonator :

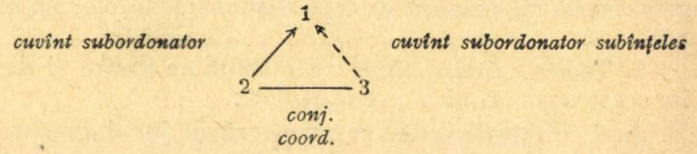

sau coordonate, cu repetarea cuvîntului subordonator :

c) în raport de subordonare una faţă de cealaltă :

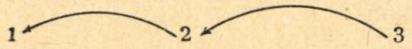

regentă — subordonată — subordonată

sau

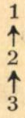

Nu am întîlnit însă situaţii în care subordonata aşezată

nemijlocit[36] lîngă regentă să se subordoneze celei care o urmează şi nici, forţînd situaţia prin exemple create anume în acest sens, raportul :

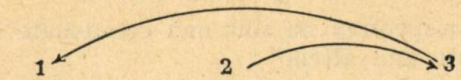

sau

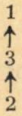

nu l-am putut obţine.

Nici chiar în cazul subiectivelor, al căror loc este de obicei înaintea regentei ; iată o subiectivă cu regenta ei trecute în vorbire indirectă şi, prin aceasta, ambele devenite subordonate :

1	2	3
A spus |*că*	|*cine nu munceşte* |	*să nu mănînce*|
(regentă)	(subordonată)	(subordonată)

Raportul în discuţie nu s-a realizat, întrucît nu subordonata 2 este nemijlocit legată de propoziţia 1, ci subordonata 3, prin *că*.

Chiar prin trecerea adverbului corelativ conjuncţiei subordonatei întîi (2), din regentă în subordonata a doua (3), raportul se obţine greu.

O construcţie ca : *Nu mai insist, deşi te-am rugat, dacă totuşi nu vrei* (în locul uneia ca : *Deşi te-am rugat, dacă totuşi nu vrei, nu mai insist*) este greu de acceptat. Rămîne să considerăm raportul acesta dacă nu inacceptabil, cel puţin problematic.

---

[36] Cînd între cuvîntul final al regentei şi cuvîntul subordonator al primei subordonate apare cuvîntul de legătură al celeilalte subordonate, situaţia este radical schimbată şi foarte frecventă : este de fapt intercalarea subordonatei 2 între elementele subordonatei 3 ; despre intercalare vezi mai departe punctul C.

2. Cînd una dintre subordonate este anterioară regentei, iar cealaltă este posterioară :

1 2 3
subordonată — regentă — subordonată

subordonatele respective nu sînt nici coordonate între ele, nici subordonate una alteia[37] :

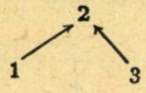

3. Cînd subordonatele sînt ambele anterioare regentei :

1 2 3
subordonată — subordonată — regentă

ele pot fi :

a) Necoordonate (relativ rar, mai ales în topica inversată). Ex.: *Cine nu muncește, ca să mănînce, trebuie să se înjosească* sau *Dacă știi că drumul e lung, ca să ajungi, grăbește-te.*

b) Coordonate, cu sau fără repetarea conjuncției coordonatoare (vezi mai sus 1 b).

c) În raport de subordonare una față de cealaltă :

1 2 3
subordonată — subordonată — regentă

Aci situația este analogă cu cea de la 1 c, dar inversată, ca urmare a faptului că însăși poziția subordonatelor este opusă celei discutate la punctul indicat :

1. 1 c) *raport frecvent*

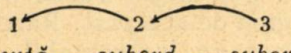

regentă — subord. — subord.

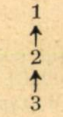

2. 3 c) *raport frecvent*

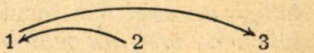

subord. — subord. — regentă

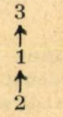

[37] Cazuri care să dezmintă afirmația nu am întîlnit.

3. 1c) *raport problematic* *4.* 3c) *raport mai puțin frecvent*[38]

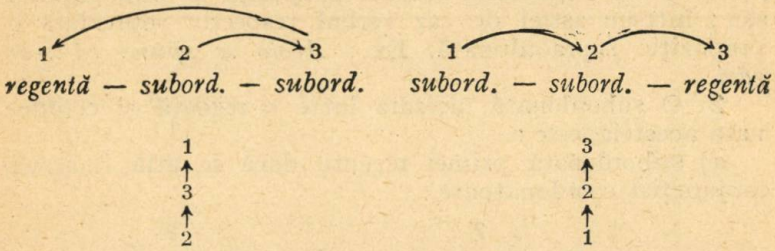

Comparînd cele două situații, 1 c și 3 c, se observă ca o trăsătură comună — în ceea ce privește subordonatele — că raportul este frecvent cînd a doua subordonată se subordonează celei din fața ei și că raportul devine problematic *(3)* sau mai puțin frecvent *(4)* în ipoteza subordonării primei subordonate față de cea care o urmează. Din acest punct de vedere, al topicii, se constată că posibilitățile de subordonare între o subordonată și alta sînt reduse în comparație cu posibilitățile de subordonare a propozițiilor subordonate față de o principală, în sensul că, în timp ce subordonata unei principale poate sta cu destulă ușurință înaintea regentei sau după ea[39], subordonata unei alte subordonate apare de regulă după aceasta.

C. 1. O propoziție subordonată (împreună cu subordonatele ei) se poate intercala între elementele altei propoziții, devenind subordonata acesteia :

1 2 1
re — subordonată — gentă

Se exclud de aci propozițiile nesubordonate (care nu încep printr-un cuvînt subordonator) : propozițiile incidente nelegate sintactic de restul frazei, precum și even-

[38] Un astfel de raport nu este de-a dreptul problematic. O construcție ca : *Deși te-am rugat, dacă totuși nu vrei, nu mai insist* poate fi considerată posibilă. Prezența lui *totuși* în condițională face ca aceasta să devină regenta concesivei dinaintea ei, iar *dacă* o subordonează principalei.

[39] Facem abstracție de unele varietăți de subordonate al căror loc este fix.

tualele cazuri de vorbire indirectă cu verbul de declarație așezat între elementele vreunei propoziții de sub regimul său ; într-un astfel de caz verbul respectiv reprezintă o propoziție supraordonată. Ex. : *Acolo se spune că s-ar găsi.*

2. O subordonată, așezată între o regentă și coordonata acesteia, este :

a) subordonată primei regente dacă se află înaintea conjuncției coordonatoare :

1 2 3
regentă, subordonată, conj. coord. *regentă*

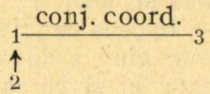

și este :

b) subordonată celei de a doua regente dacă se află după conjuncția coordonatoare :

1 2 3
regentă, conj. coord., *subordonată, regentă*

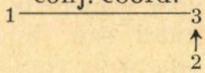

Desigur, dintre indiciile de mai sus, degajate din observarea topicii privite în raport cu subordonarea, unele, ca cele discutate la punctele B 1 și B 3, nu pot fi edificatoare din cauză că, aflate în aceeași poziție față de regentă, subordonatele pot fi între ele în raporturi diferite (necoordonare, coordonare sau subordonare) ; or, numai cu ajutorul topicii nu se poate preciza pe care din cele trei eventualități o oferă o frază dată.

Pe de altă parte, unele dintre raporturile ipotetice, neîntîlnite și considerate problematice, ca cele discutate la punctele A 2, B 1 c, B 2, B 3 c, nu le putem considera imposibile — și prin urmare nici nu putem formula în mod categoric un indiciu în acest sens — în ciuda numărului relativ mare de cazuri observate. Ele vor trebui mereu probate practic, ceea ce înseamnă a aprecia dacă o construcție sau alta este în spiritul limbii sau nu, dacă

sensul unor asemenea construcţii ipotetice este accesibil înţelegerii; iar pentru ca astfel de aprecieri să nu fie subiective, rămîne ca acceptarea sau respingerea lor să aibă la bază criteriul obiectiv al atestării lor în limba scrisă sau vorbită.

În consecinţă, rolul indiciilor pe care le oferă topica, în ceea ce priveşte stabilirea termenilor raporturilor în frază şi a felurilor acestor raporturi, rămîne limitat[40].

Ele, împreună cu alte cîteva indicii de ordin gramatical, rămîn — în etapa aceasta a analizei un auxiliar al înţelesului frazei.

II. **Alte mijloace.** Se procedează, de obicei, de-a dreptul prin punerea întrebării propoziţiei determinate, căreia i se răspunde cu propoziţia determinantă. În acest mod se pot obţine rezultate bune şi relativ repede, în analiza frazelor cu un număr mic de propoziţii. Dar şi în cazul acestora (şi mai cu seamă în analiza frazelor cu un număr mare de propoziţii), a trece de-a dreptul la „punerea întrebării" înseamnă a face unele salturi, cu care cei ce se iniţiază în analiza sintactică a frazei nu sînt deprinşi.

Aşa se explică, în parte, de ce în unele cazuri cei nedeprinşi găsesc atît de anevoios termenul determinat, „pierdut" într-o regentă adesea distanţată de propoziţia determinantă, de ce se formulează uneori, nu mai puţin anevoios, însăşi întrebarea care se pune termenului determinat şi de ce, ca o consecinţă a acestora, nu se răspunde cu întreaga propoziţie pe care vrem s-o definim, ci numai cu o parte a ei.

Aceste greutăţi apar sporite dacă mai ţinem seama de faptul că există propoziţii secundare[41] care nu determină nici un cuvînt din regentă (motiv pentru care însuşi termenul de regentă devine întrucîtva impropriu), precum şi de faptul că există subordonate care nu răspund la întrebări — în sensul uzual, gramatical al termenului — ci cel mult la unele parafrazări (vezi mai jos).

---

[40] La această limitare contribuie şi faptul că foarte puţine dintre propoziţiile secundare au un loc fix în frază: *predicativele* (cf. *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. II, p. 283), *atributivele*, *temporalele* introduse prin *cum* (cf. *op. cit.*, p. 285) şi *consecutivele*.

[41] Subiectivele şi predicativele, pe care nu le numesc subordonate din motive pe care le voi arăta mai jos.

De aceea e bine ca, pînă la deprinderea analizei frazelor, precum şi după aceea — cînd fraza e deosebit de complexă prin varietatea raporturilor dintre propoziţii — să se alăture la cea pe care vrem s-o definim (înaintea sau în urma ei, de la caz la caz), în mod succesiv, diversele propoziţii din frază şi în felul acesta, să izolăm raportul real de celelalte, prin eliminare.

a) Se vor înlătura de la sine raporturile absurde.

De exemplu, dacă vrem să stabilim regenta propoziţiei *de ce nu mi-am ţinut făgăduiala* (prop. 8) din fraza *Am venit pînă la poartă şi am trecut repede înainte, fără să mai îndrăznesc să mă întorc, să întreb de tine, după cum făgăduisem, şi iată* **de ce nu mi-am ţinut făgăduiala**... (fr. 45), vom constata, procedînd în felul indicat, că raportul ipotetic dintre propoziţia *de ce nu mi-am ţinut făgăduiala* şi *Am venit pînă la poartă* (prop. 1) este absurd : *Am venit pînă la poartă de ce nu mi-am ţinut făgăduiala,* după cum tot absurde sînt şi raporturile ipotetice dintre celelalte propoziţii şi cea în discuţie ; raportul logic rămîne cu propoziţia *iată* (prop. 7) :

...*iată* **de ce nu mi-am ţinut făgăduiala**...

b) Se vor înlătura, de asemenea, raporturile posibile, dar care nu au existat în intenţia vorbitorului (autorului).

De exemplu, între propoziţia *să întreb de tine* (5) din aceeaşi frază şi propoziţia *fără să mai îndrăznesc* (3), raportul nu e numai posibil, ci şi cît se poate de firesc : *fără să mai îndrăznesc să întreb de tine;* dar cu toate acestea nu propoziţia *fără să mai îndrăznesc* (3) este regenta propoziţiei *să întreb de tine* (5), pentru că autorul nu pe aceasta a raportat-o la propoziţia *fără să mai îndrăznesc* (3), ci pe o alta *(să mă întorc)* (4) : *să mă întorc, să întreb de tine.*

În felul acesta, eliminînd raporturile absurde şi cele posibile dar care nu au existat în gîndirea (şi deci nici în vorbirea) celui ce comunică, izolăm raportul real (care a existat în intenţia acestuia).

Cu cele de pînă aci nu am stabilit decît dependenţa dintre o propoziţie şi alta.

Felurile raporturilor

I. Pentru a stabili dacă subordonata este atributivă sau completivă, identificarea regentei este urmată de identificarea cuvîntului regent[42], în funcție de felul căruia propoziția determinantă este completivă (dacă cuvîntul determinat este verb, adjectiv sau adverb) sau atributivă (dacă cuvîntul determinat este substantiv sau are valoare substantivală). Așadar, nici în faza aceasta a analizei nu este necesară folosirea întrebărilor, a căror aplicabilitate are un caracter limitat, după cum se va vedea mai jos.

Și pentru identificarea cuvîntului determinat se poate proceda la înlăturarea raporturilor absurde sau posibile, dar care nu au existat în intenția vorbitorului, deși cuvîntul determinat este ușor de identificat, din moment ce el urmează să fie căutat între elementele unei singure propoziții, deja identificate.

În majoritatea cazurilor cuvîntul determinat este evident, și atunci procedeul de mai sus este inutil. Sînt însă cazuri cînd cuvîntul regent e mai puțin evident și atunci procedeul poate fi de folos.

Asemenea cuvinte susceptibile de a fi scăpate mai ușor din vedere — în folosul altora și în dauna exactității — sînt mai ales pronumele, în primul rînd datorită faptului că pronumele nu exprimă el însuși noțiunea, ci o indică *„prin intermediul substantivului la care se referă"*[43].

De exemplu : în fraza *Nu știam să-i spun altceva decît c-am văzut pe Huțu...* (fr. 49), propoziția *decît c-am văzut pe Huțu* s-a întîmplat să fie raportată la verbul *să-i spun* (și astfel să fie considerată completivă directă) și nu la pronumele nehotărît *altceva*, a cărui valoare substantivală justifică interpretarea ca atributivă a propoziției în discuție ; sau în fraza *...numai acelea îmi erau mîngăioase, cînd vocea cornului îmi legăna auzul...* (fr. 17), propoziția introdusă prin *cînd* determină nu predicatul, ci pronumele demonstrativ cu valoare substantivală, *acelea;* datorită acestui fapt propoziția este atributivă, cu toate că nu ur-

---

[42] De care putem vorbi numai în cazul propozițiilor subordonate și nu și în cazul celor subiective sau predicative.

[43] Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 368.

mează imediat după cuvîntul determinat[44]. Un exemplu în acest sens îl oferă şi cazul lui *ceea ce*, căruia unii îi acordă valoare sintactică unitară[45], iar alţii îl consideră demonstrativ[46]. În cazul amintit mai sus, firește, nu este vorba de o scăpare din vedere sau, cu alte cuvinte, de lipsă de rigurozitate ştiinţifică ; argumente demne de luat în seamă sînt şi de partea acelora care iau pe *ceea ce* în bloc[47]. *Ceea*, în *ceea ce*, tinde să se sudeze sintactic (uneori şi grafic) cu *ce* şi să devină împreună cu acesta instrument gramatical. În acest sens se poate invoca şi faptul că *ceea* are o valoare nehotărîtă. Din acest punct de vedere consider însă că există o deosebire între *ceea* (din *ceea ce*) şi *cel* (din *cel ce, cel care*) : chiar admiţînd că şi *cel* urmează evoluţia lui *ceea*, că tinde să devină împreună cu *ce* instrument gramatical, el nu este la acelaşi nivel cu *ceea*, întrucît şi-a păstrat flexibilitatea (*cel ce, celui ce, cei ce* etc.), pe cînd *ceea* (în *ceea ce*) este lipsit de flexibilitate ; de asemenea, pe cînd formele lui *cel* pot apărea precedate de oricare dintre prepoziţii, *ceea* apare doar cu prepoziţia *în*.

Alături de pronume, am mai putea aminti, în această ordine de idei, adverbele pronominale, corelative în regentă ale diverselor cuvinte subordonatoare, care, datorită valorii lor pronominale, se întîmplă să fie trecute cu vederea şi să se considere cuvînt regent, un alt cuvînt, de obicei predicatul regentei.

În frazele în care avem corelaţia *acum, odată, cîndva, uneori—cînd; acolo, undeva—unde; aşa—cum; de aceea—pentru că*, propoziţiile introduse prin adverbele relative (*cînd, unde, cum*) sau prin conjuncţii (*ca să, pentru că*) trebuie considerate subordonate adverbelor corelative şi nu predicatelor propoziţiilor regente, aşa cum se întîmplă

[44] Cf. *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. II, p. 283. Observaţia de la p. 284 (*op. cit.*) : „*Foarte rar*, **în poezie** [*sublinierea mea—D. D.*], *între substantiv şi propoziţia atributivă care îl determină apare intercalat predicatul regentei*" ar putea fi formulată mai cuprinzător într-o ediţie viitoare a *Gramaticii* întrucît, după cum se vede, aceeaşi situaţie poate apărea şi în proză.

[45] Vezi Mioara Avram, *Despre corespondenţa dintre propoziţiile şi părţile de propoziţie*, în „Studii de gramatică", vol. I, Bucureşti, 1956, p. 144.

[46] Vezi Al. Graur, *lucr. cit.*, p. 136.

[47] În analiza frazelor din volum, l-am considerat pe *ceea* demonstrativ, regent al propoziţiei introduse prin pronumele relativ.

tocmai din cauză că „se pune întrebarea" înainte de stabilirea cuvîntului regent.

De exemplu : în fraza *Asta am înțeles-o chiar atunci cînd mi-ai povestit...*, lăsînd la o parte cazurile de analiză sintactică greșită (*Asta am înțeles-o* **chiar atunci cînd**) — propoziția *cînd mi-ai povestit*, din cauză că se pune întrebarea (fără a se stabili adevăratul cuvînt regent) cuvîntului din regentă cu înțelesul mai evident — verbului[48] : *cînd am înțeles-o?* — este considerată subordonata acestuia și nu adverbului *atunci*, asupra căruia se formulează mai greu întrebarea : *cînd atunci?* Cu toate acestea cuvîntul determinat este *atunci*, în ciuda faptului că întrebarea asupra verbului este mai comodă.

Acest lucru rezultă și din cele propuse ca mijloc de identificare a cuvîntului regent : ...**am înțeles**-*o cînd mi-ai povestit* reprezintă un raport posibil, dar nu acesta este cel comunicat, ci acela dintre *atunci—cînd* : ...*am înțeles-o chiar* **atunci cînd**...

În același mod consider că trebuie interpretate și subordonatele de loc, de timp, de mod etc. care au un cuvînt corelativ (adverb sau pronume) în regentă ; cuvîntul corelativ este cuvîntul regent : **acolo** — *unde*, **atunci** — *cînd*, **așa**[49] — *cum*, **așa de** — *încît*, **atît** — *cît*, **atît de** — *încît*, **de aceea** — *pentru că*, chiar dacă unele dintre ele au devenit sau sînt pe cale de a deveni instrumente gramaticale.

Adverbele pronominale, corelative ale adverbelor subordonatoare, ridică și o problemă referitoare la interpretarea subordonatelor ale căror regente sînt. Pentru că sînt adverbe, propozițiile aflate în dependența lor sînt completive (circumstanțiale) ; prin valoarea pronominală a acestor adverbe, propozițiile subordonate lor se apropie de atributive[50], nu numai gîndindu-ne la numele de loc, timp sau mod pe care le înlocuiesc adverbele pronominale, ci și constatînd că raportul dintre asemenea circumstan-

---

[48] Predicat în cazul în discuție.

[49] Uneori în locul acestui adverb corelativ poate apărea o întreagă propoziție modală : ...*și face cum poate de leagă gîrnețul...* (Creangă, *Amintiri*, ESPLA, București, 1955, p. 125), unde modala este echivalentă cu *așa, în așa fel.*

[50] În volum, propozițiile aflate în asemenea situații au fost considerate circumstanțiale.

ţiale şi adverbele respective este similar cu cel dintre atributive şi un pronume determinat : *acela — care, acolo — unde.*

Tot între cuvintele cărora li se poate neglija valoarea de cuvinte regente mai pot fi amintite interjecţiile şi adverbele cu valoare verbală, predicativă.

În identificarea cuvîntului regent pot apărea dificultăţi în cazul expresiilor şi locuţiunilor (mai ales al celor verbale), care, prin faptul că reprezintă unităţi semantice, pot încorpora cuvîntul determinat sau pot fi în întregul lor determinate semantic de o propoziţie subordonată.

Clasificarea locuţiunilor verbale după criteriul „sudurii elementelor componente", făcută de Florica Dimitrescu[51], constituie un bun mijloc de a înlătura dificultăţile care se pot ivi. Autoarea împarte locuţiunile verbale în :

1. Locuţiuni (expresii[52]) „definitiv închegate, în care cuvintele alcătuitoare şi-au pierdut sensul lor iniţial individual şi au căpătat un alt sens sub dominaţia înţelesului global al ansamblului frazeologic" (ex. *a-şi aduce aminte, a veni de hac*).

2. Locuţiuni „în care fuzionarea elementelor componente este mai puţin completă din cauză că unele din ele îşi păstrează sensul originar" (ex. *a da în gropi, a o lua la fugă, a face gură, a da palme*). Autoarea subliniază că „spre deosebire de locuţiunile din prima categorie, bine închegate, la locuţiunile de tipul pe care îl discutăm acum este posibilă înlocuirea prin sinonime". De exemplu : alături de *a scoate din pepeni*, apare *a scoate din balamale, a scoate din ţîţîni, a scoate din sărite.*

3. „În a treia categorie intră locuţiuni în care apar semnificaţii ocazionale ale unor cuvinte..., îmbinări neobişnuite pentru limba comună..., creaţii proprii de moment... etc." Ex. : *a umple de bogdaproste, a coace somnul, a vedea lumina lumii.*

Orientîndu-ne după această clasificare, locuţiunile din prima categorie urmează să fie considerate în întregul lor regente. În cazul celor din categoria a doua şi mai ales a treia — ale căror cuvinte îşi păstrează o relativă

---

[51] Vezi studiul *Componenţa locuţiunilor verbale în limba romînă*, în „Studii de gramatică", vol. I, Bucureşti, 1956, p. 38—39.

[52] Autoarea se ocupă de locuţiunile verbale care au la bază expresii.

independenţă semantică (fiecare sau numai unele), cînd cuvîntul determinat al locuţiunii poate fi stabilit, — este mai precis (mai „analitic") să se considere regent cuvîntul respectiv şi nu întreaga locuţiune ; în acest sens pledează însăşi relativa independenţă semantică a unora dintre cuvintele locuţiunilor din aceste categorii.

De exemplu : în fraza... *îşi dădeau silinţa să se dumirească asupra lui* (fr. IX), printr-o interpretare riguros analitică, trebuie admis ca regent substantivul *silinţa* şi nu întreaga locuţiune : *îşi dădeau silinţa.*

În astfel de cazuri pot fi de folos unele indicii de ordin gramatical : dacă substantivul complement drept al locuţiunii este articulat cu articolul hotărît, interpretarea subordonatei ca atributivă, avînd ca regent substantivul şi nu întreaga locuţiune, are ca temei obiectiv, gramatical — articularea substantivului, spre deosebire de cazurile cînd substantivul nu este articulat şi cînd o asemenea interpretare nu mai are aceeaşi bază.

De exemplu în fraza : *A fost odată un vînător care... avea obicei să ia cu dînsul...* (fr. 14), propoziţia *să ia cu dînsul...* poate fi interpretată ca atributivă, dat fiind faptul că unitatea semantică a locuţiunii este, în limba contemporană, slăbită, dar poate fi interpretată şi ca subordonată completivă a locuţiunii verbale.

Dacă însă în loc de *avea obicei* era *avea obiceiul*, motivele ca subordonata să fie interpretată atributivă ar fi sporit considerabil.

Dificultăţile legate de identificarea cuvîntului regent în cazul locuţiunilor se datoresc şi faptului că însăşi unitatea semantică a locuţiunilor are un caracter istoric, la unele din locuţiuni slăbind, la altele, întărindu-se. De aceea este indicat să se aprecieze de la caz la caz, de la o locuţiune la alta. Eventualele inconsecvenţe în interpretarea subordonatelor ale căror propoziţii regente conţin astfel de locuţiuni se vor explica — la rîndul lor — prin eventualele aprecieri diferite asupra diverselor locuţiuni.

Dificultăţi identice se ivesc şi atunci cînd supraordonata are predicatul alcătuit dintr-un verb semiauxiliar şi — în locul numelui predicativ — o propoziţie predicativă.

De obicei, în virtutea unităţii lor semantice, ambele elemente se consideră regente.

În exemplul : *Cînd seminaristul a îndrăznit să nesocotească... scump a trebuit să-şi plătească pasul...* (fr. 33), propoziţia temporală se consideră subordonată verbelor *a trebuit să-şi plătească.*

Faptul însă că, în acest caz — spre deosebire de predicatul nominal alcătuit dintr-un verb auxiliar şi un nume predicativ, (care este mai unitar) — elementele componente ale predicatului supraordonatei (semiauxiliarul şi propoziţia predicativă) îşi păstrează — în ciuda unităţii lor sintactice — o independenţă, fie chiar relativă, justifică încercarea de a căuta care dintre cele două elemente reprezintă cuvîntul regent[53].

În urma celor de pînă aci, rămîn stabilite :

a) *raporturile de coordonare între principale* (care se izolează încă prin delimitarea subordonatelor) şi

b) *raporturile de subordonare,* rămînînd de stabilit :

c) *raporturile de coordonare dintre subordonate.*

Recunoaşterea acestora din urmă nu ridică probleme atunci cînd cuvîntul subordonator din faţa subordonatelor respective este exprimat.

De exemplu în fraza : **După ce** *se sui în căruţa lor,* **după ce** *se acoperi cu ţoalele aduse de-acasă, el se linişti deplin...* (fr. 71), coordonarea dintre temporale este evidentă. (Vezi şi fr. 33 propoziţiile 2 şi 4, fr. 37 propoziţiile 3 şi 4, fr. 36 propoziţiile 1, 2, 3, 4, 5, 6 etc.)

Coordonarea dintre subordonate poate fi recunoscută cu uşurinţă chiar cînd cuvîntul subordonator diferă de la o subordonată la alta.

De exemplu : *...ne bucuram... cînd ne raporta... arătînd* **cîţi** *şcolari,* **cîţi** *învăţători,* **cîte** *şcoale* [*sînt*] ; **cum** *stau la noi şi* **cum**... (fr. 56).

Se pot ivi însă dificultăţi atunci cînd în subordonata coordonată, nu se repetă, nu este exprimată conjuncţia subordonatoare şi din această cauză, propoziţia respectivă nici nu este identificată ca subordonată ; s-ar putea considera că conjuncţia coordonatoare din faţa unei astfel

[53] Discuţia pe care o comportă această afirmaţie ar depăşi destinaţia expunerii de faţă. De altfel, şi prin obişnuitul procedeu al „punerii întrebării" se poate lua ca regent singur semiauxiliarul ; în exemplul citat mai sus : *ce a trebuit? cînd a trebuit? A trebuit să-şi plătească — a trebuit cînd a îndrăznit.*

de propoziţii o leagă de o principală şi atunci propoziţia ar fi principală. (Dar o poate lega şi de o subordonată şi atunci, firește, propoziţia este şi ea o subordonată[54].)

Un indiciu de ordin gramatical care apare destul de frecvent, dar nu întotdeauna, şi care înlătură astfel de dificultăţi îl constituie *timpul şi modul, uneori şi persoana sau numărul predicatului propoziţiei neidentificate.* Dacă acestea sînt identice cu predicatul principalei, şi propoziţia respectivă este — în majoritatea covîrşitoare a cazurilor — o coordonată principală şi, invers, dacă timpul şi modul predicatului propoziţiei respective sînt identice cu ale predicatului subordonatei, şi propoziţia respectivă este o coordonată subordonată.

În exemplul : *Mi-e greu să-mi părăsesc coliba, în care mi-am petrecut viaţa şi mi-am crescut copiii, şi mă cuprinde un fel de spaimă...* (fr. 57), propoziţia *şi mi-am crescut copiii* este neîndoielnic subordonată, coordonată cu cea introdusă prin *care,* pe cînd cea aşezată nemijlocit după ea este coordonată cu principala; indiciile gramaticale de mai sus pledează pentru această interpretare, iar înţelesul confirmă interpretarea dată : *Mi-e greu să-mi părăsesc coliba* **în care mi-am petrecut viaţa şi** [*în care*] **mi-am crescut copiii; mi-e greu... şi mă cuprinde un fel de spaimă.** (Vezi cazuri similare la frazele 32, 101, 103.)

Alteori singură categoria gramaticală a numărului poate fi de folos, ca în exemplul următor : *De trei ori am fugit de la el... şi m-am întors... pînă cînd bătrînul... a pus oameni* **de m-au prins şi m-au dus**... (fr. 30).

Alteori, topica. În construcţia :

1 2 3

subord. — conj. coord. — *propoziţie* — *principală*

propoziţia 2 nu poate fi coordonată cu principala. (Ex. fr. I, prop. 2.)

Sînt numeroase însă cazurile cînd categoriile gramaticale ce privesc predicatul sînt identice la principale şi subordonate şi cînd atît propoziţia subordonată cît şi cea neidentificată sînt aşezate după principală (vezi fr.

[54] Vezi discuţia de la p. 33 despre nerepetarea conjuncţiei.

44, prop. 4 şi 5; fr. V, prop. 4), aşa încît nici topica nu mai poate ajuta :

1 2 3

regentă — subordonată — conj. coord. — *propoziţie*

În astfel de cazuri singur înţelesul, logica frazei, ne poate lămuri asupra felului propoziţiei : *dacă are un cuvînt regent comun şi altei subordonate,* este coordonată cu aceasta şi deci şi ea este subordonată, iar dacă nu are, este principală[55].

Tot înţelesul ne poate lămuri în construcţii ca aceea de la fraza V :

1 2 3 4

principală — atributivă — temporală — conj. coord. — *propoziţie*

unde propoziţia neidentificată (4), din lipsa unor indicii gramaticale, ar putea fi considerată coordonată cu temporala (3) şi nu, cum este de fapt, cu atributiva (2).

Există însă şi cazuri — rare — cînd nici cu ajutorul înţelesului nu putem şti cu exactitate care este raportul adevărat.

De exemplu, interpretării frazei :

Înţeleseseră dinainte (1) |că Achim n-a trimis bani (2) |fiindcă nu i-a făcut (3)| sau |dacă i-a făcut (4)| i-a cheltuit pe acolo (5) |cum povestise Scămosu (6)| prin cîrciumi, cu muieri (5)| şi |că astăzi tatăl aflase tot de la Scămosu (7)| |că nici acum n-are bani (8)|, |că i-a cheltuit tot aşa, chefuind (9)|. (MARIN PREDA, Moromeţii, p. 518) oglindită în schema :

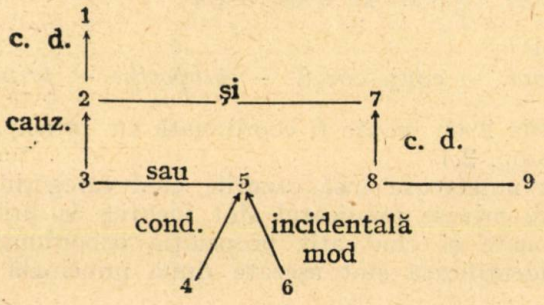

[55] Nu avem în vedere aici subiectivele şi predicativele.

1 se poate aduce obiecția că propoziția 9 nu este coordonată juxtapusă propoziției 8, ci că este subordonata cauzală a acesteia : [Achim] *nici acum n-are bani din cauză că i-a cheltuit.* Tot atît de bine propoziția 9 poate fi însă considerată — și probabil acesta a fost raportul în conștiința autorului — coordonată cu 8, ambele subordonate predicatului *aflase* din regentă (7) : *tatăl aflase... că nici acum n-are bani [și] că i-a cheltuit tot așa, chefuind.*

II. În urma stabilirii tuturor raporturilor din frază (coordonarea între principale, subordonarea, coordonarea între subordonate) și în urma stabilirii felului subordonatelor, în funcție de felul cuvîntului regent : atributive (cînd cuvîntul regent este un substantiv sau are valoare substantivală) ori completive (cînd cuvîntul regent este un verb, adjectiv sau adverb), rămîne să se facă pasul următor pe calea stabilirii raporturilor. Acesta constă în a identifica felul atributivelor (determinative, explicative, apoziționale), felul completivelor (obiective directe, indirecte) și al circumstanțialelor (de timp, de loc, de mod etc.).

De data aceasta procedeul „punerii întrebării" este folositor, deși și față de această etapă a analizei prezintă neajunsuri : în primul rînd, neajunsul de ordin obiectiv că există subordonate care nu răspund la întrebări, decît cel mult — și numai unele dintre ele — prin largi perifraze interogative, inoperante.

Nu răspund la întrebări :

— *unele subiective* și *unele predicative* (vezi mai jos discutarea exemplului dat la „Propozițiile subiective și predicative") ;

— *atributivele explicative.* De exemplu : în fraza *Ne bucurăm de izbînzile tinerilor, care au să ne ia locul* (SADOVEANU, în *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. II, p. 181) atributiva nu ar putea răspunde la întrebarea *care tineri?* decît dacă ar fi determinativă. Atributiva din fraza dată nu determină sfera noțiunii cuvîntului *tinerilor*, întrucît ne bucurăm de izbînzile tuturor tinerilor, nu numai de ale acelora care au să ne ia locul, sau — invers — toți tinerii vor lua locul... și nu numai cei de ale căror izbînzi ne bucurăm;

— *consecutivele;*
— *concesivele;*
— *condiționalele*[56].

Dacă astfel de raporturi, la care putem adăuga toate varietățile propozițiilor coordonate — fiindcă nici ele nu răspund la întrebări — sînt identificate altfel decît prin punerea întrebării și anume prin sezisarea valorii cuvintelor subordonatoare, înseamnă că aceeași cale poate fi urmată și în cazul celorlalte subordonate, nu numai pentru că în felul acesta se păstrează un punct de vedere unitar, necesar caracterului de sistem al analizei, ci și pentru celălalt neajuns — subiectiv — pe care-l prezintă punerea întrebării. Este vorba de pierderea din vedere a cuvîntului regent, neajuns întîlnit și la identificarea cuvîntului regent și care se poate ivi și în etapa analizei în discuție aici.

Într-un exemplu ca : *A doua zi, cînd s-a dezmeticit... a sărit la gîtul ei...* (fr. 35), raportul dintre subordonată și regenta ei, exprimat prin adverbul relativ de timp **cînd,** nu este temporal, în ciuda faptului că întrebarea care ne vine în minte la o primă analiză este *cînd* : *cînd a sărit la gîtul ei? Cînd s-a dezmeticit.* Raportul este posibil — și așa se explică opinia potrivit căreia subordonata ar fi o circumstanțială temporală — dar nu acesta a fost raportul exprimat de autor. Cuvîntul regent nu este *a sărit,* ci cuvîntul *zi,* determinat de numeralul ordinal cu funcție adjectivală : nu *oricare zi,* ci *a doua zi: a doua zi,* **cînd s-a dezmeticit...** Acesta fiind cuvîntul regent, subordonata nu poate fi temporală pentru motivul că *zi* este un substantiv[57], precum și — dacă mai e necesar și al doilea motiv — pentru că nu răspunde la întrebarea *cînd?* O întrebare ademenitoare cum ar fi *cînd a doua zi?,* ar fi falsă, nu ar putea primi un răspuns alcătuit exclusiv din subordonata

[56] În cazul consecutivelor, concesivelor și condiționalelor întrebări ca : *ce a avut ca urmare?, în ciuda cărui fapt?, în ce caz?* prezintă neajunsul că, necuprinzînd decît întîmplător cuvîntul regent, nu obțin răspunsuri subordonate acestuia, ci unui element din întrebare (*urmare, fapt, caz*) ; de asemenea, răspunsurile obținute nu conțin — decît tot întîmplător sau forțat — elementul esențial pentru ilustrarea raportului, adică cuvîntul subordonator : *a avut ca urmare încît..., în ciuda faptului că chiar dacă..., în cazul dacă...* etc.

[57] În cazul acuzativ — acuzativul timpului.

— *consecutivele;*
— *concesivele;*
— *condiționalele*[56].

Dacă astfel de raporturi, la care putem adăuga toate varietățile propozițiilor coordonate — fiindcă nici ele nu răspund la întrebări — sînt identificate altfel decît prin punerea întrebării și anume prin sezisarea valorii cuvintelor subordonatoare, înseamnă că aceeași cale poate fi urmată și în cazul celorlalte subordonate, nu numai pentru că în felul acesta se păstrează un punct de vedere unitar, necesar caracterului de sistem al analizei, ci și pentru celălalt neajuns — subiectiv — pe care-l prezintă punerea întrebării. Este vorba de pierderea din vedere a cuvîntului regent, neajuns întîlnit și la identificarea cuvîntului regent și care se poate ivi și în etapa analizei în discuție aici.

Într-un exemplu ca : *A doua zi, cînd s-a dezmeticit... a sărit la gîtul ei...* (fr. 35), raportul dintre subordonată și regenta ei, exprimat prin adverbul relativ de timp **cînd,** nu este temporal, în ciuda faptului că întrebarea care ne vine în minte la o primă analiză este *cînd* : *cînd a sărit la gîtul ei? Cînd s-a dezmeticit.* Raportul este posibil — și așa se explică opinia potrivit căreia subordonata ar fi o circumstanțială temporală — dar nu acesta a fost raportul exprimat de autor. Cuvîntul regent nu este *a sărit,* ci cuvîntul *zi,* determinat de numeralul ordinal cu funcție adjectivală : nu *oricare zi,* ci *a doua zi: a doua zi,* **cînd s-a dezmeticit...** Acesta fiind cuvîntul regent, subordonata nu poate fi temporală pentru motivul că *zi* este un substantiv[57], precum și — dacă mai e necesar și al doilea motiv — pentru că nu răspunde la întrebarea *cînd?* O întrebare ademenitoare cum ar fi *cînd a doua zi?,* ar fi falsă, nu ar putea primi un răspuns alcătuit exclusiv din subordonata

[56] În cazul consecutivelor, concesivelor și condiționalelor întrebări ca : *ce a avut ca urmare?, în ciuda cărui fapt?, în ce caz?* prezintă neajunsul că, necuprinzînd decît întîmplător cuvîntul regent, nu obțin răspunsuri subordonate acestuia, ci unui element din întrebare (*urmare, fapt, caz*) ; de asemenea, răspunsurile obținute nu conțin — decît tot întîmplător sau forțat — elementul esențial pentru ilustrarea raportului, adică cuvîntul subordonator : *a avut ca urmare încît..., în ciuda faptului că chiar dacă..., în cazul dacă...* etc.

[57] În cazul acuzativ — acuzativul timpului.

în discuție, ci un răspuns în care s-ar include și *zi*. Tot așa s-ar întîmpla și cu eventuala întrebare prin pronumele interogativ : *care zi?, care a doua zi?, ce zi?* Subordonata este în realitate o atributivă, pentru că are ca regent un substantiv — al timpului ; în sensul acestei interpretări pledează și topica : subordonata urmează imediat după substantivul din regentă. Dacă ea nu răspunde la întrebările la care răspund atributivele se datorește faptului că este explicativă[58]. (Vezi discuția de mai sus privitoare la atributivele explicative.) A se remarca și virgulele care o încadrează[59].

Tot așa se întîmplă și cu :

— subordonatele (relative) introduse prin *unde* (sau compusele sale), așezate după substantive ce denumesc locul[60].

Ex. : *...el trebuie să fie chiar în Ineu,* **unde venise... încă marți dimineața**, *ca să aștepte pe o doamnă de la Arad, căreia avea să-i dea prețul unei turme vîndute la tîrgul de la Zărand,* **unde-i întîlnise pe Săilă și pe Buză-Ruptă** (fr. 59) ;

— subordonatele introduse prin *cum*, aflate după substantivele ce denumesc o modalitate :

Ex. : *Totul depinde însă de felul* **cum vor fi folosite aceste posibilități**, *de felul* **cum organele și organizațiile de partid și de stat organizează**... (fr. 119) ;

— subordonatele introduse prin *cît*, așezate după o construcție nominală care denumește o cantitate :

Ex. : *Am primit suma de 100 de lei,* **cît mi-ați expediat.**

Astfel de cazuri limitează măsura folosirii procedeului întrebărilor și fac recomandabilă, înainte de toate, sezisarea valorii pe care o are cuvîntul subordonator în contextul dat. De altfel formularea întrebării juste presupune identificarea raportului, astfel că rostul întrebării rămîne numai acela de a pune în evidență, de a demonstra un raport deja identificat.

Asupra multiplelor valori ale conjuncțiilor, locuțiunilor conjuncționale, adverbelor și pronumelor cu valoare

---

[58] În frază sînt două atributive explicative coordonate : *cînd s-a dezmeticit* și *cînd a văzut pe mama Stanca la capul ei...*

[59] Asemenea atributive pot fi și determinative.

[60] Așa se explică numărul redus de circumstanțiale de loc din volum.

de conjuncţii *Gramatica Academiei R.P.R.*[61] dă o listă bogată, astfel că o trecere în revistă a acestora în cuprinsul expunerii de faţă ar fi inutilă.

Aş remarca doar, pe de o parte, omiterea valorii atributive a conjuncţiei *dacă*[62] : conjuncţia *dacă* poate exprima un raport atributiv atunci cînd leagă subordonata de un substantiv care conţine ideea de întrebare sau îndoială.

Ex. : *Îndoiala dacă a procedat bine sau nu îl urmăreşte. Întrebarea dacă vor pleca sau nu a rămas fără răspuns.* (În dependenţa verbelor cu acelaşi sens, subordonatele respective devin completive, interogative indirecte, de obicei duble.)

Pe de altă parte, se dă ca raport subordonator exprimat de conjuncţia *de*, raportul optativ[63].

Ex. : **De** *nu m-ar simţi nimeni, cînd voi fugi* (DELAVRANCEA, în *Gramatica Academiei R.P.R.*), unde propoziţia regentă este, într-adevăr, o optativă, însă sub acest aspect ea este o varietate a propoziţiilor principale şi nu o varietate a subordonatelor, cum o consideră *Gramatica Academiei*, care o trece între subordonate (vezi capitolul „Conjuncţii subordonatoare")[64]. Că este o inconsecvenţă, o scăpare din vedere, o dovedeşte şi faptul că la *să*[65] nu se aminteşte de o valoare... imperativă, optativă, dubitativă.

Propoziţiile subiective şi predicative ocupă un loc aparte în structura frazei. Ele au trăsături comune cu propoziţiile subordonate, dar au şi trăsături prin care se deosebesc de acestea.

I. Ca şi propoziţiile subordonate :

a) Se introduc în frază prin conjuncţii subordonatoare, astfel că procedeul de delimitare a propoziţiilor în frază şi deosebirea propoziţiilor principale de cele secundare se referă şi la subiective şi predicative, ele fiind, ca şi subordonatele, tot secundare.

b) Ţin locul părţilor de propoziţie ale regentei : subiectiva ţine locul subiectului regentei, iar predicativa ţine locul numelui predicativ al predicatului regentei, aşa cum

[61] Vezi vol. I, p. 378—393.
[62] *Op. cit.*, p. 384—385.
[63] *Op. cit.*, p. 385, § 398, pct. b.
[64] *Ibidem*, p. 382.
[65] *Ibidem*, p. 387—388.

atributiva ţine locul unui atribut în regentă, iar completiva, al unui complement.

II. Spre deosebire de propoziţiile subordonate :

a) Subiectivele şi predicativele ţin locul părţilor principale de propoziţie, pe cînd subordonatele ţin locul părţilor secundare de propoziţie.

De aci decurge o altă deosebire :

b) În timp ce subordonatele determină un anumit cuvînt din regentă (întocmai ca atributul sau complementul), subiectivele şi predicativele nu determină nici un cuvînt din propoziţie, după cum nici subiectul sau predicatul, al căror loc îl ţin, nu determină vreun cuvînt al propoziţiei.

c) Ca urmare, în timp ce subordonatele au un cuvînt regent şi prin intermediul acestuia au o propoziţie regentă, subiectivele şi predicativele nu au un asemenea cuvînt regent, nu au o propoziţie regentă.

De aceea atributivele şi completivele sînt subordonate, pentru că se subordonează unui cuvînt şi tot de aceea subiectivele şi predicativele sînt greşit numite subordonate, pentru că ele nu se subordonează, nu au cui se subordona.

Pentru acest motiv cele discutate referitor la aflarea propoziţiei regente, la aflarea cuvîntului regent nu privesc decît cel mult predicativele de pe lîngă semiauxiliare, unde semiauxiliarele ar putea fi considerate regente ale predicativelor.

d) Raportul dintre subiective sau predicative şi aşa-zisa „regentă" este altul decît raportul de subordonare ; este un raport mult mai strîns, o implicaţie. Fără ele, „regenta" nu e propoziţie întreagă, ci un verb auxiliar sau semiauxiliar, la un mod personal, lipsit şi de subiect şi de nume predicativ.

De exemplu :

Şi dacă ramuri bat în geam
Şi se cutremur plopii,
E *ca în minte să te am*
Şi-ncet să te apropii

(EMINESCU, Poezii, p. 185).

Aici *e* are pentru subiect două subiective, deci un subiect multiplu, iar pentru nume predicativ, două predicative — nume predicativ multiplu.

La identificarea unora dintre ele întrebarea nu ajută *(Ce e ca în minte să te am?! — Dacă ramuri bat în geam?!)*, sau este greu de pus şi chiar dacă, prin perifrază, se reuşeşte, este inoperantă.

Mai simplu e cazul subiectivelor introduse prin pronumele relativ *cine* sau *ce*, care răspund la întrebarea formulată cu pronumele interogativ respectiv.

La identificarea subiectivelor este indicat să se constate dacă un anumit predicat este sau nu raportat la un anumit subiect exprimat printr-un nume, dacă nu cumva subiectul e inclus sau subînţeles, cazuri în care o subiectivă este exclusă.

Cînd predicatul este o formă verbală impersonală ori un verb la diateza pasivă sau la diateza reflexivă cu sens pasiv, propoziţia introdusă prin cuvînt subordonator, raportată la acest predicat este, fără excepţie, subiectivă[66].

La identificarea predicativelor se ridică problema stabilirii valorii de auxiliar sau semiauxiliar pe care un număr relativ mare de verbe o pot avea. Dacă asemenea verbe sînt considerate ca avînd valoare predicativă singure, propoziţiile subordonate lor sînt completive. Dacă însă sînt considerate ca auxiliare[67], propoziţiile respective, necesare în frază, sînt predicative.

Deosebirile dintre propoziţiile subiective şi predicative, pe de o parte, (pentru denumirea cărora folosesc termenul de *implicite*[68]) şi subordonate, pe de alta, sînt reflectate şi în schemele frazelor : dacă pentru subordonate se folo-

---

[66] Cf. Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 699—700, *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. II, p. 174—178 şi J. Byck, *Propoziţiile subiective şi predicative*, în „Gazeta Învăţămîntului", nr. 316, p. 2.

[67] Privitor la această problemă vezi : J. Byck, *art. cit.*; Valeria Guţu, *Semiauxiliarele de mod*, în „Studii de gramatică", vol. I, Bucureşti, 1956, p. 57; Paula Diaconescu, *Rolul elementului verbal în componenţa predicatului nominal*, în „Studii de gramatică", vol. II, Bucureşti, 1957, p. 105; G. Nedioglu, *Predicatul verbal*, în „Limba romînă", 1956, nr. 3, 4 şi 5.

[68] Întîlnit la Liviu Onu, în cursul de *Limba romînă contemporană*, ţinut la Facultatea de filologie a Universităţii „Victor Babeş", Cluj, în anul şcolar 1952—1953.

seşte — aşa cum este folosită de altfel şi în culegere — săgeata verticală, al cărei vîrf trebuie înţeles ca îndreptîndu-se spre cuvîntul regent, pentru implicite am considerat că este improprie folosirea aceluiaşi semn, astfel că am ales linia fracţională, într-o oarecare măsură sugestivă; cifra din locul numitorului reprezintă propoziţia implicită. Ex. în 1/2, 2 reprezintă propoziţia subiectivă sau predicativă.

Construcţiile (gerunziale şi participiale) nu ocupă un loc aparte în schemele din culegere, însă în cazurile cînd asemenea construcţii au un subiect propriu, deosebit de al regentei (ca, de exemplu: **Trenul oprindu-se în gară**, *noi am coborît*, sau **Odată trenul oprit în gară**, *noi am coborît*) este necesar ca ele să ocupe locul pe care-l ocupă orice propoziţie.

ÎNDRUMĂRI ÎN ANALIZA MORFOLOGICĂ

de M. ZDRENGHEA

Între obiectele (fiinţe şi lucruri) din realitatea înconjurătoare, precum şi între obiecte şi acţiuni se pot stabili diferite raporturi. Astfel, un „obiect" aparţine altuia *(cartea copilului)* sau acţiunea făcută de un obiect poate trece asupra altuia, în folosul unui al treilea obiect *(copilul ascute un creion prietenului)*. Aceste raporturi, pe care omul le înregistrează cu ajutorul simţurilor şi mai ales cu al judecăţii, se reflectă în vorbire în raporturi sintactice pentru exprimarea cărora există mai multe mijloace. Unul dintre aceste mijloace (credem că cel mai des folosit) este flexiunea, adică „totalitatea schimbărilor suferite de un cuvînt în aspectul lui formal"[1] pentru exprimarea raporturilor sintactice.

Astfel numele obiectului (adică substantivul sau substitutul său) şi cuvîntul care exprimă acţiunea, starea sau existenţa privite ca proces (adică verbul) îşi vor modifica forma pentru a putea exprima raporturile sintactice care reflectă raporturile existente în realitatea înconjurătoare.

Flexiunea substantivului (precum şi a adjectivului, articolului, numeralului şi a pronumelui) se numeşte *declinare*, iar a verbului *conjugare*.

Pentru exemplificarea celor spuse mai înainte, să luăm cîteva cuvinte şi să vedem în ce raporturi se pot găsi unele faţă de altele : *carte, a citi, copil, frumos, mamă, o, vecin*. Cuvintele acestea, înşirate în ordinea şi sub forma de mai sus (nominativ nearticulat sau infinitiv), nu au decît un înţeles lexical, adică ne spun numai cum se numesc obiectele, însuşirile şi acţiunea respectivă[2]. Între ele se

[1] Iorgu Iordan, *Limba romînă contemporană*, ed. a II-a, Bucureşti, 1956, p. 510.

[2] Cf. Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 242.

pot stabili însă diferite raporturi, pentru exprimarea cărora cuvintele trebuie să-şi modifice forma.

Într-adevăr, în : *Copilul vecinului a citit mamei o carte frumoasă* aproape toate cuvintele şi-au modificat forma. Astfel, *vecin* se află faţă de *copil* în raport de atribut (adică îl atribuim pe unul celuilalt). Pentru a exprima acest raport, ambele cuvinte şi-au modificat forma : *copilul vecinului*[3]. Raportul dintre *copilul* şi *a citit* se exprimă tot printr-o modificare a formei cuvîntului (a) *citi*, dar modificarea e alta decît în cazul cuvîntului *vecin*, fiindcă *a citi* exprimă o acţiune şi cuvintele care exprimă acţiuni îşi modifică forma altfel decît cele care numesc obiecte. Cuvîntul (a) *citi* a primit forma *a citit*, fiindcă acţiunea s-a petrecut în trecut şi s-a terminat (deci nu poate fi *citeşte* sau *va citi*) şi e făcută de o singură persoană, care nu e nici persoana I şi nici a II-a (deci nu poate fi *copilul am citit* sau *ai citit*). *O carte* ne arată obiectul asupra căruia trece acţiunea şi îndeplineşte funcţia de obiect (complement) direct, iar *mamei* ne arată obiectul în folosul căruia se face acţiunea şi îndeplineşte funcţia de obiect (complement) indirect, fapt arătat de forma cuvintelor. *Carte* este însoţit de cuvîntul *frumos*, dar în forma *frumoasă*, deoarece *carte* este de genul feminin şi e la singular.

Dacă însă acţiunea e făcută de mai mulţi *copii*, raportul nou dintre *copil* şi *citeşte* cere o altă modificare a formei cuvintelor respective : *copiii citesc*.

La fel se întîmplă şi în cazul cînd acţiunea nu se răsfrînge asupra unui singur obiect *(o carte)*, ci asupra mai

---

[3] De fapt, aici, nu substantivele *copil* şi *vecin* şi-au schimbat forma, ci articolul hotărît care formează cu substantivul o unitate deplină şi care, prin forma sa, ne spune că unul dintre substantive e la nominativ, iar celălalt la genitiv ; că unul e subiect, iar celălalt e atribut. Iată ce ne spune despre articolul hotărît acad. Iorgu Iordan în *op. cit.*, p. 511 : „Datorită faptului că stă la sfîrşitul substantivului şi s-a contopit cu acesta, alcătuind împreună cu el o unitate desăvîrşită (întocmai ca o desinenţă oarecare), articolul definit nu se deosebeşte prin nimic de o desinenţă şi de aceea a început a fi simţit ca un morfem propriu-zis (ca un semn formal, care îndeplineşte o funcţiune sintactică la fel cu orice desinenţă)". Noi credem că o funcţiune asemănătoare au şi articolul nedefinit şi pronumele cînd stau pe lîngă substantiv, arătîndu-ne la ce caz se află substantivul.

multora *(nişte cărţi)*. Cuvîntul *frumoasă* nu mai poate rămîne la singular, ci va trebui pus şi el la plural : *nişte cărţi frumoase.*

Din cele spuse pînă aici rezultă, credem, destul de clar, că morfologia este strîns legată de sintaxă. Pentru exprimarea raporturilor sintactice, noi ne servim în primul rînd de formele modificate ale cuvintelor. „Fiecărui raport — ne spune acad. Iorgu Iordan[4] — îi corespunde, teoretic (în mod obişnuit, şi de fapt) o formă a cuvîntului respectiv (după cum fiecărei noţiuni îi corespunde un cuvînt, potrivit unităţii dialectice dintre conţiuut şi expresie, dintre fond şi formă, dintre gîndire şi limbă). Prin urmare modificarea formei cuvintelor este cerută de stabilirea raporturilor posibile între noţiunile exprimate prin cuvintele respective, adică, altfel spus, morfologia există, fiindcă există sintaxa".

„De unde nu urmează însă", adaugă d-sa în nota 1 de pe aceeaşi pagină, „... că morfologia ar fi subordonată sintaxei (o simplă tehnică a acesteia). Între amîndouă este o strictă interdependenţă, nici una neputînd exista fără cealaltă"[5].

Pentru a înţelege mai uşor modul de îmbinare a cuvintelor în propoziţii, se impune cunoaşterea temeinică a formelor pe care acestea le iau. La fel se procedează în toate domeniile de activitate. Un inginer învaţă nu numai cum funcţionează maşinile sau cum se îmbină piesele unei maşini între ele, ci acordă o deosebită atenţie f o r m e i pieselor. Botanistul, înainte de a vorbi despre fiziologia plantelor, face o descriere amănunţită a fiecărui organ, face „morfologia plantelor". La fel procedează zoologul, medicul etc. Se impune deci ca şi în limbă să acordăm atenţia cuvenită formelor pe care le iau cuvin-

---

[4] În *op. cit.*, p. 234.

[5] Pentru cele expuse pînă aici, vezi : *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. I, p. 105—109, vol. II, p. 6—7 ; *Limba romînă*, Fonetică-Vocabular-Gramatică, editată de Academia R.P.R., Bucureşti, 1956, p. 14—18 ; Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 231—252, 495, 510—511 ; Nicolae Drăganu, *Elemente de sintaxă a limbii romîne* (lucrare postumă), Bucureşti, 1945, p. 22 ; *Introducere în lingvistică*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1958, p. 122 ş. u.

tele, adică să acordăm atenţie morfologiei[6]. La o bună cunoaştere a formelor pe care le iau cuvintele în cursul vorbirii şi deci la o bună întrebuinţare a lor atunci cînd avem nevoie de ele, se poate ajunge, mai ales, prin dese a n a l i z e m o r f o l o g i c e.

Adeseori însă analiza morfologică se face mecanic, adică i se cere elevului să indice categoria gramaticală (gen, număr, caz, timp etc.) a cuvîntului de analizat, fără să facă vreo legătură cu funcţia sintactică pe care o îndeplineşte cuvîntul avînd cutare sau cutare formă. În mod firesc, elevii vor face greşeli. În ultimul timp acest procedeu e tot mai rar folosit. Cele mai multe cadre didactice nu mai rup unul de altul cele două sectoare ale gramaticii, obţinînd astfel rezultate foarte bune.

Cum însă în analizele morfologice făcute în mod mecanic de elevi apar cam aceleaşi greşeli, în cele ce urmează vom da cîteva *îndrumări practice* cu scopul de a ajuta la înlăturarea greşelilor ce se mai fac încă.

Începem cu *substantivul.*

Cu privire la gen şi număr, nu avem nimic de precizat. Formele cuvintelor diferă de la un gen la altul, de la un număr la altul, aşa încît sînt recunoscute uşor de cei ce trebuie să le identifice[7]. Totuşi, din neatenţie cîteodată, neutrele sînt confundate cu masculinele. Aplicîndu-se însă îndrumările date în gramatici, şi anume de a recunoaşte genul după cum folosim înaintea substantivului pe *un — doi* (**m**), *o — două* (**f**), *un — două* (**n**), confuzia este uşor înlăturată.

Uneori sînt considerate ca fiind la plural substantive nearticulate feminine, la genitiv sau dativ singular. Confuzia se datoreşte formei identice şi mai ales unei analize

---

[6] „Morfologia este ansamblul regulilor privitoare la modificarea cuvintelor, [reguli] care s-au stabilit, de-a lungul timpului, pornindu-se de la elementul comun modificărilor tuturor cuvintelor de acelaşi fel". (Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 233).

[7] Ne gîndim aici la cei care au limba romînă ca limbă maternă. Situaţia se prezintă deosebit de dificil pentru vorbitorii de limbă maghiară care, în limba lor, nu au gen. Foarte utile sînt pentru aceştia, credem noi, indicaţiile cu privire la gen date în *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. I, p. 125—131, precum şi cele date în *Gramatica limbii romîne* pentru cl. VIII—X, Şcoli maghiare, 1957, întocmită de Blédi Géza, Józsa János, Gavril Scridon, la p. 18—23.

neatente şi mecanice. Greşeala se corectează uşor chiar de către cel care o face, cerîndu-i-se să judece situaţia în context.

Mult mai des însă se confundă cazurile (vocativul şi acuzativul cu nominativul, iar genitivul cu dativul). Urmarea firească a unei astfel de analize greşite este o rea analiză sintactică.

Confuzia se datoreşte tot identităţii formale. Se ştie că substantivele masculine nearticulate au, atît la singular cît şi la plural, *o singură formă* pentru toate cazurile (uneori pentru vocativ au o formă deosebită). Substantivele feminine nearticulate au la singular *două forme*[8], una pentru N. şi A., alta pentru G. şi D. (uneori au o formă deosebită pentru vocativ). La plural ele au o singură formă pentru toate cazurile.

În această situaţie, pentru identificarea cazurilor trebuie să se atragă elevilor atenţia asupra faptului că, de cele mai multe ori, substantivele nearticulate sînt însoţite de determinările care, fie că sînt articulate, fie că au desinenţe proprii (cum sînt pronumele), ajută la identificarea cazurilor.

Cînd substantivul este articulat cu articol hotărît sau nehotărît, recunoaşterea cazului se face mai uşor; dar nici determinantul şi nici articolul nu ne spun în mod precis cazul, fiindcă şi acuzativul lor e identic cu nominativul, iar genitivul cu dativul. Vocativul, în unele cazuri, are o formă proprie după care poate fi recunoscut.

Problema e, deci, cum putem deosebi acuzativul (uneori şi vocativul) de nominativ şi dativul de genitiv.

Să începem cu nominativul şi acuzativul. La numele de fiinţe, la care întrebăm pentru nominativ *„cine"* şi pentru acuzativ *„pe cine"*, confuzia nu se prea face. Mult mai des elevii confundă cu nominativul un acuzativ pentru care întreabă cu *ce*, întrebare folosită şi pentru nominativ nume de lucru. *Citesc o carte.* Ce citesc? *O carte.*

În asemenea cazuri, dacă verbul este la persoana I sau a II-a, subiectul nu poate fi în nici un caz un substantiv. (Asupra acestui lucru vom reveni mai tîrziu.) Substan-

[8] Sînt totuşi cîteva substantive feminine care au la singular o singură formă pentru toate cazurile: *învăţătoare, muncitoare* ş.a.

tivul existent în propoziție nu poate fi deci subiect și prin urmare nu este la nominativ. Nefiind nici nume predicativ, el va fi la acuzativ. Mai dificilă e situația cînd și subiectul este exprimat printr-un substantiv, nume de lucru, pentru care întrebăm tot cu *ce* ca și pentru obiectul (complementul) direct în acuzativ. *Becul luminează colțul mesei.* Ce luminează colțul mesei? *Becul.* Ce luminează becul? *Colțul* (mesei). Ambele întrebări fiind puse cu ajutorul lui *ce*, elevul va spune că *becul* și *colțul* sînt la același caz (N. sau A.).

Cred că nu e o greșeală să lăsăm pe elevi să întrebe întotdeauna pentru subiect, chiar și cînd acesta nu e nume de ființă, cu *cine. Cine luminează colțul mesei? Becul.* În acest caz, întrebarea cu *ce* ne-ar trimite numai la acuzativ.

Ingenios și util mi se pare procedeul folosit de colegul Teodor Necșa, procedeu pe care, cu aprobarea d-sale, îl expun mai jos. D-sa propune să se întrebe pentru subiect, deci pentru nominativ, cu : *care este lucrul care + verb*, iar pentru obiectul (complementul) direct, deci pentru acuzativ, cu : *care este lucrul pe care + verb.*

Pentru a stabili cazul substantivelor din propoziția de mai sus am întreba : *Care este lucrul care luminează* (colțul mesei)? Răspunsul este : *becul*, deci el este la nominativ (și e subiect). *Care este lucrul pe care-l luminează* (becul)? Răspunsul va fi *colțul* (mesei), deci este la acuzativ (și e obiect direct).

Credem, apoi, că este absolut necesar ca elevii să cunoască bine verbele tranzitive și intranzitive și să știe că prepozițiile cer acuzativul (cu excepția locuțiunilor prepoziționale și a cîtorva prepoziții : *împotriva, contra, asupra* ș.a.).

Mai multe confuzii se fac la identificarea genitivului și a dativului. Avînd de analizat un exemplu, simplu de altfel, ca următorul : C r e i o n u l ș c o l a r u l u i *este roșu*, unii elevi întreabă : *creionul cui?* și, știind că pentru dativ întrebarea este *„cui"?*, vor spune despre *școlarului* că e la dativ. Mai mare e numărul acelora care vor considera ca dativ, genitivul din următorul exemplu : *Se uită dracii unii la alții, și, văzînd că nu-i chip de stat* î m p o t r i v a l u i I v a n, *încep a-i aduce care dincotro*

rachiu, tutun, lăutari și tot ce-i poftea lui Ivan sufletul. (CREANGĂ)

Pentru ca elevii să nu mai facă această greșeală sau, dacă o fac, să o poată corecta singuri și — mai ales — să se convingă singuri că, de fapt, în aceste cazuri cuvîntul este la genitiv și nu la dativ, e necesar să li se dea următoarele lămuriri :

Substantivul cere după el un *genitiv*. În felul acesta exprimăm raportul de atribut ce s-a stabilit între două obiecte din realitatea înconjurătoare (unul — cel exprimat prin genitiv — este posesorul celuilalt). Cuvîntul *școlarului* din propoziția de mai sus *(Creionul școlarului este roșu)*, prin forma de genitiv pe care a luat-o, ne indică pe cel ce posedă creionul. Dativul este cerut de verb, fiindcă prin dativ se indică persoana în folosul căreia se face o lucrare : *dau școlarului, duc profesorului, citesc mamei* etc.

Trebuie apoi să-i obișnuim pe elevi să formuleze întrebarea pentru dativ astfel : *cui dau (duc, citesc)?* iar pentru genitiv : *al cui creion?* (deci cu pronumele interogativ la începutul întrebării). La prima întrebare *(cui dau?)* se va răspunde cu dativul : *școlarului,* iar la a doua *(al cui creion?)*, cu genitivul : *al școlarului.*

Uneori elevii obiectează că în text lipsește *al* (articolul posesiv-genitival) și deci *școlarului* nu ar fi la genitiv. Pentru a-i convinge că nu au dreptate, trebuie să li se ceară să determine substantivul *creionul* cu un atribut adjectival (*frumos, mic* etc.). Acum cuvîntul *școlarului* va apare însoțit de articolul genitival *al* (: *creionul mic* **al** *școlarului...* sau *micul creion* **al** *școlarului...*) și elevii își vor da seama că e la genitiv.

În afară de acest argument de ordin gramatical, mai pot fi folosite încă două de aceeași natură.

Lîngă substantivul despre care nu se știe dacă e la genitiv sau la dativ se va adăuga încă un substantiv și vor fi legate între ele prin conjuncția coordonatoare **și** : *creionul* ș c o l a r u l u i **și** *al prietenului...* În acest caz, *prietenului,* avînd înaintea lui articolul genitival, este, evident, la genitiv. Dar cuvintele *școlarului* și *al prietenului,* fiind în raport de coordonare, au aceeași funcție sintactică și, deci, sînt la același caz. *Al prietenului* fiind

la genitiv, şi *şcolarului* este tot la genitiv. Cu acest procedeu putem demonstra că şi... *împotriva lui Ivan,* din exemplul luat din Creangă, este tot la genitiv, iar *„...ce-i poftea* l u i I v a n *sufletul"* este la dativ. *Se uită dracii unii la alţii, şi văzînd că nu-i chip de stat* î m p o t r i v a l u i I v a n [şi a lui G h e o r g h e] *încep a-i aduce care dincotro rachiu, tutun, lăutari şi tot ce-i poftea* l u i I v a n [şi l u i G h e o r g h e] *sufletul.*

Ultimul procedeu este mai cunoscut, dar mi se pare că nu este folosit suficient. Este vorba de înlocuirea substantivului al cărui caz nu este identificat, cu pronumele personal de persoana I sau a II-a. Dintre toate cuvintele care se declină, în limba romînă numai pronumele personal de persoana I şi a II-a are forme diferite pentru fiecare caz[9]. Formele pronumelui personal sînt, în general, bine cunoscute de elevi, aşa încît ne putem servi uşor de ele (nu numai la genitiv-dativ, ci şi la nominativ-acuzativ).

În exemplul dat mai înainte : *Creionul* ş c o l a r u l u i *este roşu,* cuvîntul „şcolarului" poate fi înlocuit cu *meu* sau *tău* : *Creionul meu (tău) este roşu.* **Meu** (**tău**), pronume posesiv, ţine locul unui genitiv, deci *şcolarului* este la genitiv.

Să înlocuim şi în exemplul din Creangă pe cei doi *„lui Ivan" : Se uită dracii unii la alţii şi văzînd că nu-i chip de stat împotriva* **mea** (**ta**), *încep a-***mi** (**a-ţi**) *aduce care dincotro rachiu, tutun, lăutari şi tot ce-***mi** (**-ţi**) *poftea* **mie** (**ţie**) *sufletul.* O dată, *lui Ivan* a fost înlocuit prin pronumele posesiv, deci este la genitiv. A doua oară, a fost înlocuit prin pronumele personal la dativ, deci şi el este la dativ, aşa cum, de altfel, am demonstrat şi cu ajutorul procedeului expus mai înainte.

Mai rar se spune despre un substantiv la vocativ că e la nominativ. Asemenea interpretare greşită am întîlnit la analiza următoarelor exemple : *Cucurigu!* **boieri mari**, *Daţi punguţa cu doi bani!* (CREANGĂ) ; **Ionel!** *astîmpără-te,* **mamă!** (CARAGIALE) ; **Copii**, *aduceţi un ulcior* (ALECSANDRI) ; *Vin'tu,* **Mihule**, *Vin'*, **voinicule**, *Să benchetuim, Să ne veselim* (Idem) ; *Pune mîna,* **Moş Martin**,

[9] În locul genitivului, pentru care pronumele personal de persoana I şi a II-a nu are forme proprii, se foloseşte pronumele posesiv.

Saltă-l, **Urechilă!** (M. CALMÎCU); **Patrocle**, *nu mă lăsa!* (M. SADOVEANU) ş. a. Cauza pentru care vocativul a fost luat drept nominativ este, pe de o parte, identitatea formală dintre ele în unele cazuri (adeseori însă vocativul are formă specială), iar pe de altă parte, faptul că el este simţit ca subiect al unui imperativ pe lîngă care apare şi deci este considerat ca nominativ. Pentru a se evita această greşeală, trebuie să atragem elevilor atenţia asupra unui lucru simplu: predicatul exprimat printr-un verb la persoana I sau a II-a *nu poate* avea ca subiect decît un pronume personal la persoana corespunzătoare. Dacă predicatul este exprimat printr-un verb la persoana a III-a, subiectul său poate fi un substantiv sau un substitut al acestuia[10]. Ştiind lucrul acesta, elevii îşi vor da seama că *boieri mari, Ionel, copii, Mihule, voinicule, Moş Martin, Urechilă, Patrocle* nu pot fi subiecte[11], deci nu sînt la nominativ, fiindcă verbul din propoziţia respectivă e la persoana a II-a, care nu poate avea ca subiect decît un pronume personal.

*

Şi cu privire la *articol* sînt unele observaţii de făcut. *Un* şi *o* îndeplinesc, în limba romînă, mai multe funcţiuni: de articol nehotărît, de pronume nehotărît şi de numeral.

Un şi **o** sînt numerale cînd numărăm obiectele: *un elev, doi elevi.* Iată un exemplu din Creangă în care au funcţiune de numerale: *Vra să zică, dumneata ai avut numai* **o** *bucată de întrecut, iar tovarăşul dumitale,* **patru** *bucăţi; acum* **o** *bucată de pîine rămasă de la dumneata şi cu* **patru** *bucăţi de la istalalt fac la un loc* **cinci** *bucăţi?*

— *Aşadar, dumitale ţi se cuvine numai* **un** *leu, fiindcă numai* **o** *bucată de pîine ai avut de întrecut... Iară tovară-*

---

[10] Ex.: *Elevul* se pregăteşte *pentru examene. Cîmpul* este acoperit *de zăpadă. Eu* merg *la teatru, iar tu* vei merge *la operă.*

[11] Acesta e punctul de vedere din gramaticile existente. Noi credem însă că, de fapt, vocativul este subiectul unui imperativ (sau al unui conjunctiv sau indicativ cu valoare de imperativ). A se vedea pentru aceasta articolul nostru *În legătură cu vocativul,* din „Limba romînă", 1956, nr. 6, p. 55—59.

şului dumitale i se cuvin **patru** *lei, fiindcă* **patru** *bucăţi de pîne a avut de întrecut.*

Dacă într-un text *un* şi *o* alternează cu pronume nehotărîte, şi ele vor avea aceeaşi funcţiune :

Pe deasupra de prăpăstii sînt zidiri de cetăţuie,
Acăţat de pietre sure un voinic cu greu le suie ;
*Aşezînd genunchi şi mînă cînd pe-***un** *colţ cînd pe* **alt** *colţ,*
Au ajuns să rupă gratii ruginite-a unei bolţi.

(EMINESCU)

La plural deosebirea e mai uşoară : *un elev, unii elevi* — pronume : *un elev, nişte elevi* — articol nehotărît.

În celelalte cazuri, cînd nu apar alături de un numeral sau de un pronume nehotărît, au funcţiune de articol nehotărît.

La substantivele proprii masculine, nume de persoană, articolul hotărît la genitiv şi dativ este proclitic : *creionul lui Gheorghe, împotriva lui Ivan, îi dau lui Petre.* Adeseori acest articol este considerat ca pronume personal de persoana a III-a. Pentru a-i convinge pe elevi că *lui* este articol, trebuie să li se ceară să înlocuiască substantivul propriu cu unul comun, la care articolul hotărît este postpus : *creionul şcolarului, împotriva omului, îi dau şcolarului.*

Unele cuvinte ca *ministru, maistru, codru,* fie că sînt sau nu articulate, la plural au aceeaşi rostire *(miniştri* şi *miniştrii).* Din această cauză ele sînt scrise adeseori greşit. Pentru a le scrie corect, elevii trebuie să ştie cînd sînt nearticulate şi deci se scriu cu un singur *i,* şi cînd sînt articulate şi, prin urmare, se scriu cu doi *i.* Va trebui să li se dea elevilor posibilitatea de a deosebi forma articulată de cea nearticulată. Pentru aceasta este bine ca ei să folosească în locul cuvintelor de mai sus altele, în care opoziţia articulat-nearticulat e clară. Să dăm un exemplu : *La Buzău au sosit trei* **miniştri**. **Miniştrii** *au ţinut o şedinţă.* Spre a se convinge că este bine scris, să înlocuiască cuvîntul *miniştri* cu *prieteni. La Buzău au venit trei* **prieteni**. **Prietenii** *au ţinut o şedinţă.* Am putea înlocui cuvîntul respectiv cu un substantiv feminin, la care diferenţa între forma nearticulată şi cea articulată este şi mai evidentă :

...au venit trei prietene. Prietenele au ţinut... „Codru" poate fi înlocuit cu *munte* sau *pădure.*

Mai avem de făcut o observaţie cu privire la articolul genitival (pronominal). Mulţi elevi cred că acest articol se acordă cu substantivul în genitiv, deci cu posesorul. Trebuie să li se atragă atenţia asupra greşelii pe care o fac şi să li se spună că se acordă cu substantivul-posesie : *Un creion* **al** *fetiţei scrie bine.* **Al** se acordă cu *creion,* nu cu *fetiţă* care e în genitiv. Tot aşa : *Au fost publicate nişte hotărîri* **ale** *guvernului.* **Ale** se acordă cu *hotărîri.*

Există un caz în care folosirea corectă a acestui articol e şi mai dificilă şi anume atunci cînd este urmat de pronumele relativ :

În acest caz articolul genitival se acordă cu substantivul care urmează şi care este, de altfel, tot substantiv-posesie.

*

Adjectivul este uşor de recunoscut de elevi, mai ales cînd are două terminaţii. În acest caz, chiar cînd determină un verb (scrie *frumos*) şi deci are valoare adverbială, este considerat tot adjectiv. Aceasta se datoreşte faptului că elevii se ocupă de cuvîntul respectiv rupîndu-l de text. De îndată ce li se va cere să spună la ce parte de vorbire se referă cuvîntul, greşeala va fi evitată, dacă li se va fi precizat elevilor că adjectivele determină substantive (sau substitute ale substantivelor), iar adverbele determină verbe sau adjective. Trebuie apoi să li se mai spună că adjectivele pot fi folosite pe lîngă verbe, cu valoare de adverbe de mod sau ca adverbe de mod[12].

Va mai trebui să li se lămurească elevilor că, în anumite cazuri, un obiect este numit prin însuşirea cea mai caracteristică a sa, adică printr-un adjectiv. În asemenea cazuri,

[12] Aceasta se poate, fiindcă atît adjectivele cît şi adverbele de mod exprimă însuşiri, deci au un conţinut asemănător, cu singura deosebire că, aşa cum am spus, adjectivele determină substantive, iar adverbele determină verbe.

adjectivul articulat se substantivizează : s ă t u l u l *nu crede* f l ă m î n d u l u i.

Alteori vorbitorul detaşează o însuşire oarecare de obiectul care o posedă şi, articulînd cuvîntul cu care o denumeşte (care este un adjectiv), creează un obiect propriu-zis, substantivizînd adjectivul : a l b u l *ochiului*, o r b u l *găinilor*[13].

Ar mai trebui să discutăm aici şi „adjectivele determinative (posesive, demonstrative etc.)". Întrucît punctul nostru de vedere este altul decît cel al *Gramaticii Academiei R.P.R.*, pentru a nu produce confuzii, nu discutăm problema aici[14].

*

Cu privire la *pronume*, vom semnala confuzia ce se face între pronumele reflexiv şi cel personal de persoana I şi a II-a, la dativ şi acuzativ, forma scurtă, datorită faptului că la aceste persoane „rolul pronumelui reflexiv îl îndeplinesc... pronumele personale de dativ şi acuzativ"[15]. Pentru evitarea confuziei, se va atrage elevilor atenţia asupra faptului că pronumele de persoana I sau a II-a, dacă este la acelaşi număr şi la aceeaşi persoană cu verbul, e s t e p r o n u m e r e f l e x i v. **Mă** *trezesc de dimineaţă.* **Îţi** *cumperi un creion.* La persoana a III-a pronumele reflexiv are forme proprii, aşa încît confuzia nu se mai poate produce : **Se** *trezeşte de dimineaţă* (reflexiv) — **Îl** *trezeşte de dimineaţă* (personal); **Îşi** *cumpără de mîncare* (reflexiv) — **Îi** *cumpără de mîncare* (personal).

*

Formele *verbului* fiind destul de variate sînt uşor de recunoscut. Numai viitorul I şi prezentul condiţional (la singular) la diateza pasivă sînt confundate uneori de elevi cu viitorul al II-lea şi, respectiv, cu perfectul condiţional al diatezei active. Şi în acest caz elevii trebuie

[13] Cf. I o r g u I o r d a n, *op. cit.*, p. 354—355. Acelaşi lucru se petrece şi cu unele adverbe. Ex. : *Noi însă, ceştilalţi, care judecăm sănătos, care ştim vorbi cu greutate, care ne silim a găsi adevărul,* b i n e l e *şi* f r u m o s u l *în orice fapt, să ne vedem de treabă...* (ODOBESCU).

[14] Vezi „Limba romînă", 1955, nr. 4, p. 83 ş. u.

[15] *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. I, p. 201.

îndrumaţi să aibă în vedere contextul şi, în funcţie de acesta, să li se ceară să spună formele în felul următor : *voi fi lăudat, aş fi lăudat (pe cineva* sau *ceva)* — diateza activă şi *voi fi lăudat, aş fi lăudat (de cineva)* — diateza pasivă.

În cazul omografelor[16] (*cîntă* : indicativ prezent şi indicativ perfect simplu), pentru a nu greşi în interpretare, este bine ca elevii să ţină seama de timpul verbelor din propoziţiile vecine.

Mai greu le este elevilor să deosebească predicatul verbal, exprimat printr-un verb la diateza pasivă, de predicatul nominal, cînd acesta are ca nume predicativ un participiu cu valoare adjectivală.

Problema pare că ar ţine numai de sintaxă, dar, deoarece este vorba de recunoaşterea diatezei pasive, o vom discuta aici.

Într-un exemplu ca : *Pîinea este* c o a p t ă *şi* b u n ă, este uşor să spunem despre **coaptă** că este nume predicativ, căci e în raport de coordonare cu **bună** care este şi el nume predicativ. Însă *bună* este adjectiv şi tot aşa este simţit şi *coaptă*, căci altfel, dacă ar fi fost considerat cu valoare verbală, n-ar putea fi în raport de coordonare cu *bună*. Dar dacă spunem : *Pîinea este coaptă de brutar*, avem un predicat verbal *(este coaptă)* exprimat printr-un verb la diateza pasivă. Lucrul acesta este indicat de complementul de agent : *de brutar*.

Să luăm alte exemple : *Sînt* **invitat** *al Popeştilor*, *Sînt* **invitatul** *Popeştilor* şi *Sînt* **invitat** *de Popeşti*. În primele două exemple, *invitat* şi *invitatul* sînt nume predicative exprimate prin participii substantivizate (*invitatul* are articol hotărît, iar *invitat* este reluat de articolul genitival [pronominal] **al,** care nu reia decît substantive). În ultimul exemplu, *invitat* face parte din predicatul verbal exprimat prin verb la diateza pasivă. Şi aici avem un complement de agent *(de Popeşti)*.

Tot diateză pasivă avem şi în următorul exemplu :

---

[16] Cuvinte identice din punct de vedere grafic, dar diferite din punct de vedere fonetic.

Nucul **a fost** *bine* **scuturat.** Complementul de agent nu este exprimat, dar se subînţelege.

*

Greu deosebesc unii dintre elevi *prepoziţiile* de *conjuncţii*, chiar şi atunci cînd pot reproduce exact definiţia acestor părţi de vorbire. Cauza o vedem tot în felul (mecanic) în care se face analiza morfologică. Noi credem că, în acest caz, trebuie să se procedeze cu multă atenţie, stăruindu-se în mod deosebit asupra faptului că *prepoziţiile* leagă un determinant (atribut sau complement) de cuvîntul pe care-l lămureşte, pe cînd *conjuncţiile* leagă părţi de propoziţie[17] care au aceeaşi funcţiune sintactică (două subiecte, sau un atribut de un alt atribut, un complement de alt complement dacă sînt de acelaşi fel). Analiza trebuie să se facă deci, în strînsă legătură cu funcţiunea pe care o îndeplinesc în propoziţie aceste părţi de vorbire.

Elevii trebuie apoi să ştie — aşa cum spuneam mai înainte — că prepoziţiile (cu excepţia cîtorva : *asupra, contra, împotriva* şi a locuţiunilor prepoziţionale) cer acuzativul. Ştiind aceasta, ori de cîte ori vor trebui să precizeze că un cuvînt de legătură este prepoziţie sau conjuncţie, o vor face destul de uşor. Vor folosi după cuvîntul respectiv pronumele personal de persoana I sau a II-a, fiindcă acesta are forme diferite la fiecare caz. Dacă cuvîntul cere după el acuzativul *(mine, tine)*, este prepoziţie : *la mine, spre mine, pe mine, de mine, în mine, ca mine* etc. Dacă cere alt caz, este conjuncţie : *şi eu, şi mie, şi a mea, sau eu, sau mie, sau a mea, că eu, că mie, că a mea* etc.

Am dat îndrumările de mai sus cu scopul de a ajuta ca analiza morfologică să se facă mai uşor şi mai bine.

Stabilind în mod precis ce fel de cuvînt e cel de care se ocupă şi cunoscînd categoriile gramaticale ale cuvîntului de analizat, elevii îşi vor da mai uşor seama de funcţiunea sintactică a cuvîntului.

---

[17] Precum şi propoziţiile între ele.

ANALIZE GRAMATICALE

de D. D. DRAŞOVEANU
şi M. ZDRENGHEA

FRAZE

I. |Cînd mama nu mai putea[1] de obosită| şi |√ se lăsa[2] cîte o leacă ziua||să se odihnească[3]|, |**noi băieţii tocmai atunci ridicam[4] casa în slavă**|. * CREANGĂ, O. 35.

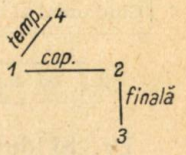

√** cînd — 4 — noi băieţii tocmai **atunci ridicam*** casa în slavă

1 — Cînd mama nu mai putea de obosită — —şi— 2 — se lăsa cîte o leacă ziua

3 — să se odihnească

II. |Cînd mă voi afla[1] în vreo adunare|, |**tu să stai[2] la spatele meu**|, **şi** |cînd vei auzi[3]| |că încep[4] a croi cîte una mai deochiată|, |**tu să mă tragi[5] de mîneca hainei**|, |**căci eu îndată voi îndrepta[6]-o după fiinţa adevărului**|. ODOBESCU, S. A. 336.

Notă: căci (propoz. 6) = iar, şi

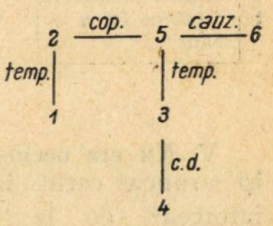

2 — tu **să stai** la spatele meu — —şi— 5 — tu **să mă tragi** de mîneca hainei — —căci — 6 — eu îndată voi îndrepta-o după fiinţa adevărului

1 — Cînd mă voi afla în vreo adunare

3 — cînd **vei auzi**

4 — că încep a croi cîte una mai deochiată

* Propoziţiile culese cu aldine reprezintă propoziţiile principale.

** Semnele √‾ şi √= (vezi şi paginile următoare) indică locul unor cuvinte subordonatoare, predicate sau propoziţii inexistente în textul scriitorului.

*** Cuvintele din scheme culese cu aldine arată că de ele depind subordonatele.

III. |Cînd omul văzu[1]| |că cuptorul e roşu[2] ca focul|, |**ceru[3] o lopată**| **şi** |**goni[4] pe toţi de lîngă dînsul**|. DELAVRANCEA, N. P. II 75.

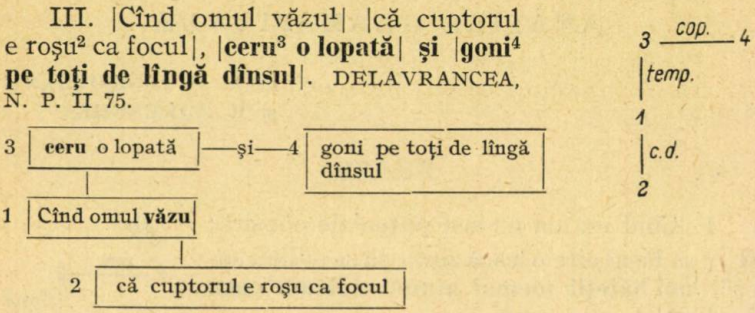

IV. **Şi** |după ce iar a băut[1]|, |**s-a sculat[2] de la masă**| **şi** |**a poruncit[3]**| |să-i aducă[4] trei cai| |pe care-i cumpărase[5] în drum|. DELAVRANCEA, N. P. II 128.

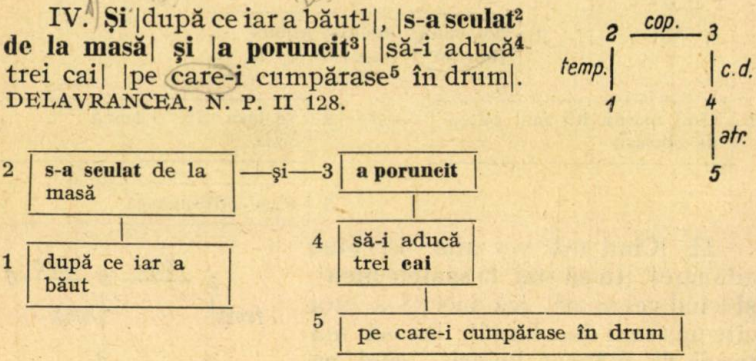

V. **Nu era[1] acelaşi drac zvăpăiat**| |care îşi arunca[2] cartea în pridvor|, |cînd se întorcea[3] de la şcoală| şi | √mă prindea[4] de gît cu amîndouă mîinile|, |ca să o duc[5] în cîrcă|? DELAVRANCEA, N. P. II 169.

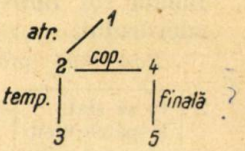

√care

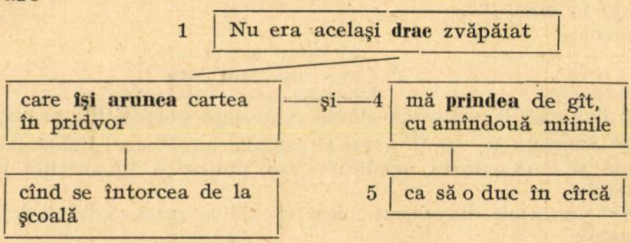

VI. |Dacă părul cărunt şi barba nu ar vesti[1] vremea lui|, |**am crede**[2]|, |că copilaşii, |cu care se joacă[3] spre seară la laiţa cea de dinaintea casei|, sînt copilaşii[4] lui|. SLAVICI, O. A. I 63.

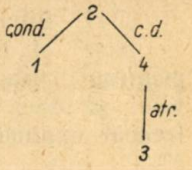

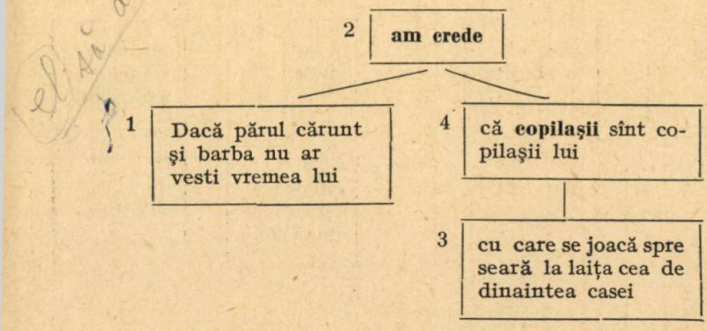

VII. **Mai ţin**[1] **apoi minte**|, |că i-am dat[2] o bucată de plăcintă|, |că l-am bătut[3]| |fiindcă nu voia[4]| |să-mi lase[5] cimpoile|, şi |că era[6] băiat bun|, |căci nu s-a supărat[7]|, |deşi era[8] mai mare decît mine|. SLAVICI, O. A. I 66.

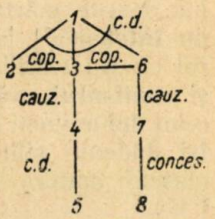

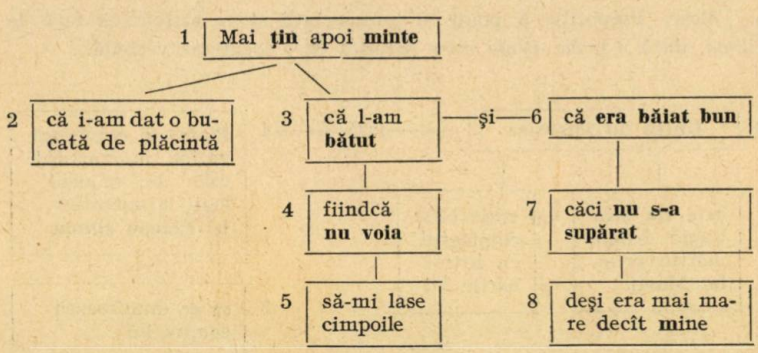

VIII. **Băiatul nu ştie[1] mult**|, — |**zise[2] el în sfîrşit**|, — **dar** |**îl primesc[3]**|, |fiindcă e feciorul[4] dumitale|, **şi** |dacă va fi silitor[5]|, |**are să treacă[6] examenul**|. SLAVICI, O. A. I 79.

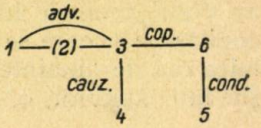

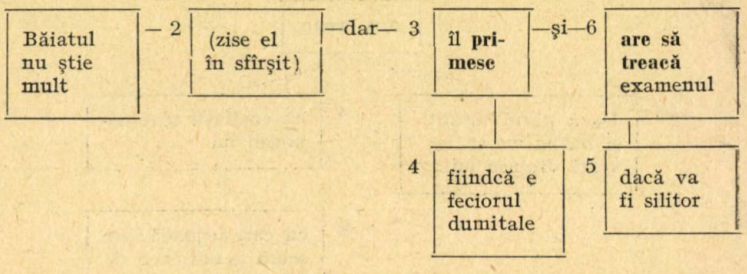

IX. **Ghiţă**, |care nu ştia[1] nimic despre mărturisirile lui Marţi|, **nu înţelegea[2]**|, |unde bate[3] comisarul cu întrebările lui|, **iară** |**Pintea şi comisarul, văzînd mărturisirile celor doi oameni luaţi la cercetare, îşi dădeau[4] silinţa**| |să se dumirească[5] asupra lui|. SLAVICI, O. A. I 173.

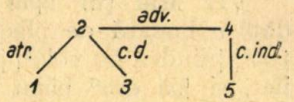

Notă: Propoziţia 5 poate fi interpretată şi ca atributivă faţă de *silinţa*, dacă *a-şi da silinţa* nu e socotită ca o locuţiune verbală.

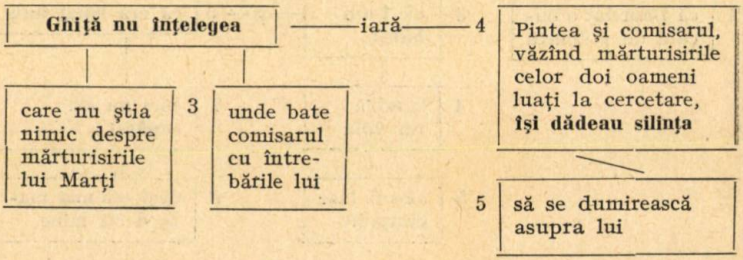

X. **Intrasem**[1] **pe prundul Sabasei, un pîrîu limpede**|, |care purcede[2] din fundul munţilor Fărcaşei|, |√se furişează[3] repede pe sub umbra pădurilor întunecoase|, |ce încununează[4] înaltele sale maluri de stînci calcarice| şi |√se aruncă[5] în Bistriţa drept Borca|. HOGAŞ, O. 120.

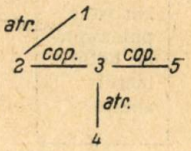

√care

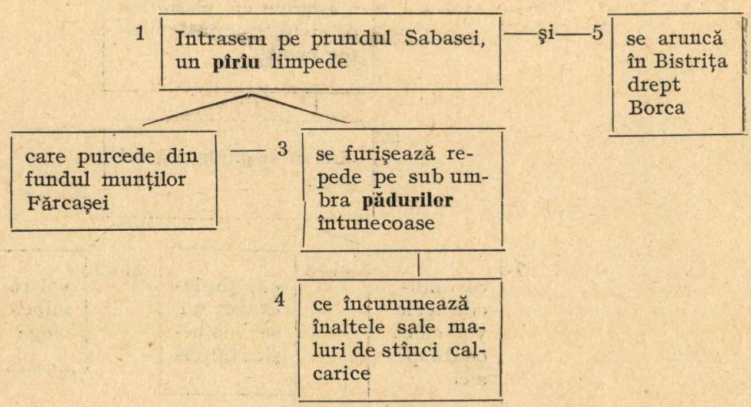

XI. **Nu ţi-aş putea**[1] **spune hotărît lucrul acesta**|, (**răspunse**[2] **el foarte serios**); **dar** |**tot cu aceeaşi nedumerire, ca şi d-ta, te-aş putea ruga**[3]| |să-mi spui[4]|, |cam ce minte nesăbuită a aşternut[5] cu pietre aşa de ascuţite cărările acestor munţi|, |fără să se gîndească[6], cel puţin|, |că opincile mele vor călca[7] odată pe aici| şi |că, rupîndu-se, mi se vor beşica[8] tălpile| şi |√voi rămînea[9] olog|? HOGAŞ, O. 120–121.

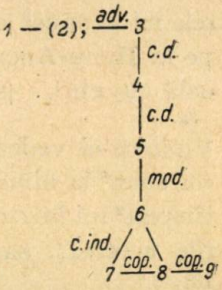

√că

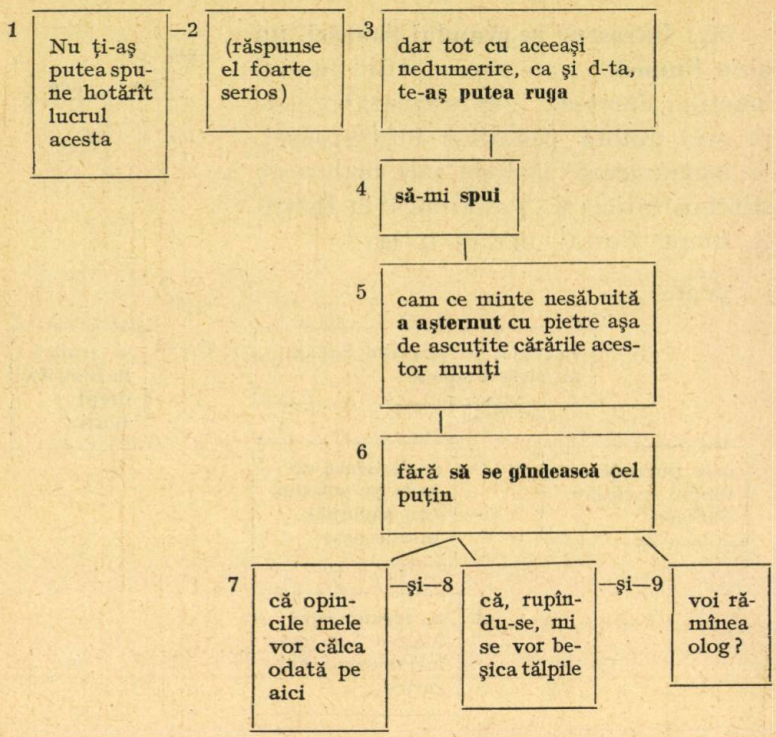

XII. **Dar eu rîd**[1]|, |căci mi-am adus aminte[2] de un prietin|, |carele mi-a spus[3] |că, |dac'oi trece[4] pe la Hanu-Ancuţei|, să beau[5] o oală cu vin|, |să beau[6] două|, $\sqrt[6a]{}$|pîn'ce-oi vedea[7] tulbure| şi |să nu spun[8] la nimeni| |ce i s-a întîmplat[9] lui într-o vreme, pe locurile acestea|. SADOVEANU, H. A. 131.

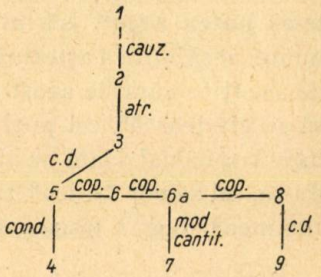

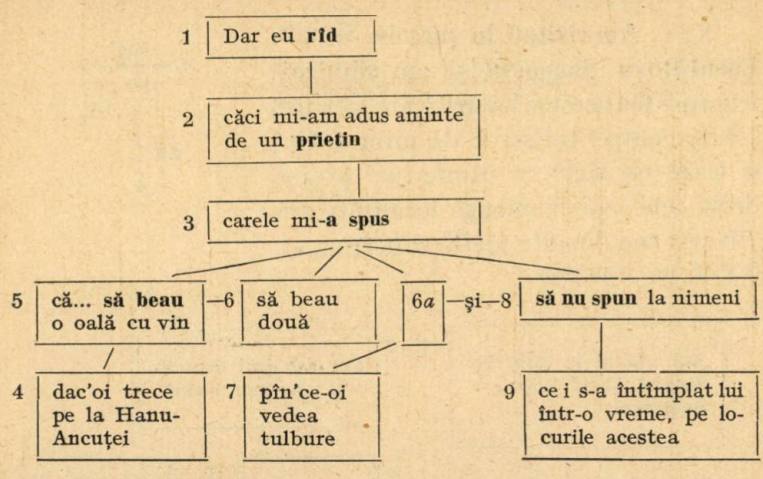

Notă: Trebuie să presupunem o repetare a verbului *a bea* ($\sqrt{6a}$: să e a u a t î t), de care depinde 7.

XIII. **Nicolae Apostol îşi aduse aminte**[1]| |că pe fetiţa cu ochii vioi şi cu mutra isteaţă |care slujeşte[2] la domnul Aizic, dînd ajutor Catrinei|, o cheamă[3] într-adevăr Mariţa|. C. PETRESCU, A. 75.

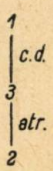

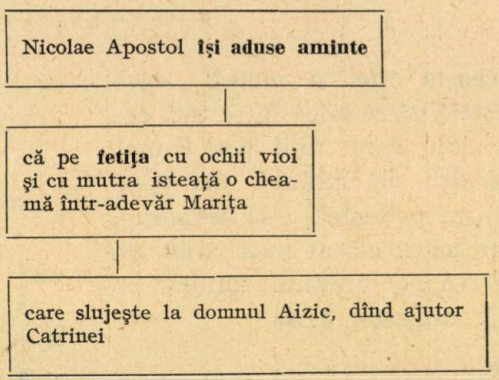

XIV. **Am vizitat**[1] **în ţara dv. Sinaia, Lacul Roşu, Snagovul |şi| am admirat**[2] **frumuseţea acestor locuri**| |care merită[3]| |să fie centre[4] turistice de prim ordin| şi |care nu sînt[5] cu nimic mai prejos decît cele mai frumoase localităţi din Elveţia sau din alte ţări|. SCÎNTEIA, na. XXVI, nr. 3716/1956.

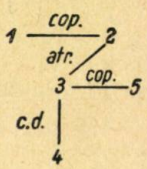

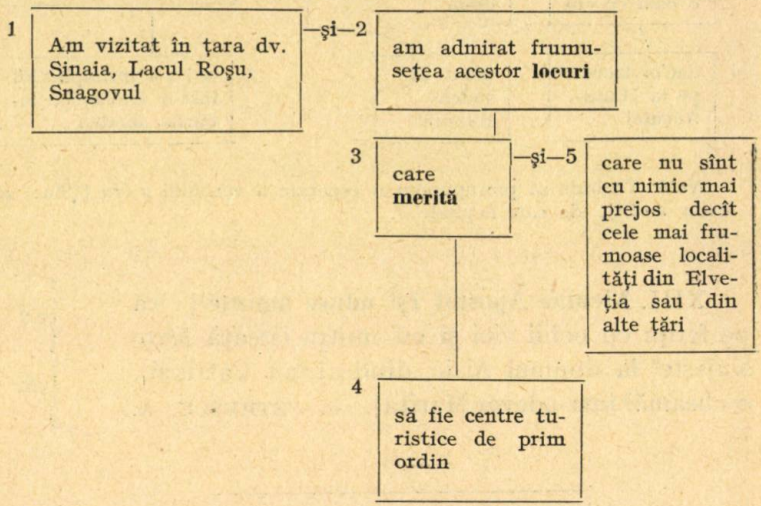

1. **Aceasta este**[1] **o maică**| |care binevoieşte[2]| |să se afle[3] între toţi copiii săi|, |din care unii pot[4] fi mai bogaţi şi alţii de mijloc|, dar |√pe nici unul nu pofteşte[5]| |să fie[6] sărac, fie măcar mari, măcar mici|, nici |că voieşte[7]| |să fie[8] vreunul împilat cu necazuri|. GOLESCU, Î. 85.

√care

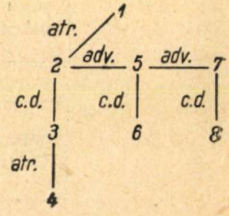

2. |Pe cînd trăia[1] Statu-palmă, Barbă-cot|, şi |√în Academia din Podul-Iloaiei da[2] lecţii vestiţii dascăli Păcală şi Pepele|, |**era[3] în Iaşi un tînăr boernaş, cu numele Toderică, frumos şi bun la inimă, dar desfrînat**| |cît se poate[4]|, |pentru că-i era[5] dragi cărţile, vinul şi femeile|. NEGRUZZI, O. A. I 98.

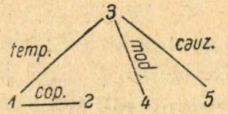

√pe cînd

3. **Omul, începînd de la strămoşul Adam, purure a voit[1] a şti**| |ce nu ştie[2]| **şi**, |deşi eu nu sînt[3] în stare| |ca să vă fac[4]| |să gustaţi[5] din pomul ştiinţei|, |care nu se află[6] decît în grădina raiului|, |unde nici d-voastră nici eu |**nu cred[7]**| |că vom intra[8] prea lesne|, |**totuşi sînt[9] în stare a vă da novelele cele mai pozitive şi mai complete asupra cofetăriei şi persoanei d-lui Felix Barla**|. KOGĂLNICEANU, S. A. I 134—135.

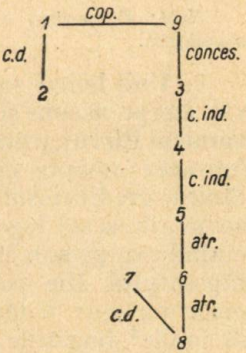

Notă: Verbul *a face* (propoz. 4) are sensul de „a determina", astfel că propoz. 5 nu este c. d.

4. **Însă, domnilor, strămoşii noştri romani, companiorii de arme ai strămoşului nostru Traian, n-aveau[1] trebuinţă de atîtea tunuri**| |pentru ca să învingă[2] pe inimici|, **şi** |cînd e[3] cestiunea de bani|, |**se cuvine[4]**| |să fim[5] economi|, |căci acest buget este produs[6] de obolul săracului, acelui sărman asuprit şi nenorocit |pe care cad[7] toate sarcinile| ... acelui ilot| |ce geme[8] de secoli|, |fără ca d-l ministru de interne să se fi îngrijit[9] pînă acum de a propune Camerei un proiect de lege pentru uşurarea clasei de gios...| ALECSANDRI, T. I 234.

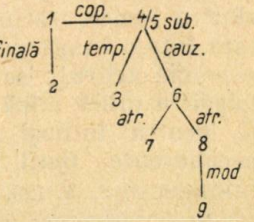

5. După ce te disbracă[1] de caftanul boieriei| ; |după ce-ţi ieu[2] sufletele de ţigani| |de le dau[3] drumul sub cuvînt de liberta| ; |după ce-ţi ridică[4] feciorii boiereşti sub alt cuvînt| |că, după Convenţia cea afurisită, nu mai sînt[5] pri.. pri.. privilegiuri| ; |după ce-ţi ieu[6] copiii la oaste cu sorţii ca pe proşti| ; |după ce vorba ceea, îţi fac[7] drum prin barbă pe de-ntregu|, |**apoi te mai şi poreclesc[8] retrograd** !|... ALECSANDRI, T. I 238.

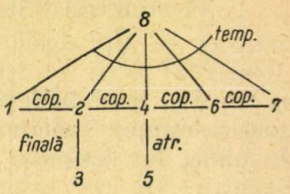

Notă: Propoziţia 3 poate fi considerată şi consecutivă sau chiar copulativă.

6. **Unii boieri şopteau[1] într-adevăr, dar pe ascuns şi numai acasă la vornicul Pîrvu**|, |cum că s-ar fi zărit[2] într-acea noapte oameni d-ai lui Stoica, credinciosul lui vodă, |ce acum ajunsese[3] logofăt mare|, strecurîndu-se pe sub cumpăt în casele răposatului Ilie comisul|, |c-acest omor nu s-ar fi făcut[4]| |numai ca să prade[5] bogăţiile lui|, în sfîrşit, |că ar fi găsit[6] a doua zi cămărăşeii boabe de mărgăritar risipite chiar prin odaia de culcare a lui vodă|, |de unde un om tiptil scosese[7], |cînd se crăpa[8] de ziuă|, un trup de femeie învelit într-o rasă|. ODOBESCU, S. A. 94.

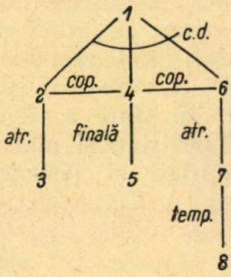

Notă: *în sfîrşit* are valoare de conjuncţie copulativă (şi).

7. **El umbla[1]**| |să iasă[2] din biserică|, |cînd, pe ţărîna încă grămădită a noului mormînt, zări[3] o femeie zăcînd înfăşurată într-o lungă maramă de zăbranic negru| ; |**se apropie[4]**|, |**pipăi[5] o mînă mică şi rece**|, |**ridică[6] marama de pe obraz**| **şi**, |**pentru întîiaşi oară, inima-i simţi[7], la vederea unei necunoscute, fiorii**| |ce dă[8] primejdia unei fiinţe iubite|. ODOBESCU, S. A. 120.

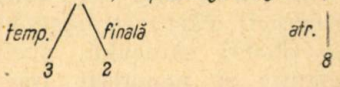

Notă: 1 şi 3 *cînd invers.*

8. **Casele domneşti din Bucureşti se-nălţau[1] pe povîrnişul malului stîng al Dîmboviţei, printre bătrîne tulpine de sălcii, închise într-un larg pătrat denalte şi ţepene ziduri**|, |care pe de o parte se afundau[2] în apă, proptite cu largi căprioreli de piatră|, iar |de celelalte trei părţi, înconjurate cu şanţuri adînci, îşi arătau[3] pe dinafară numai întinsa lor faţă netencuită şi clădită cu straturi de cărămizi şi de bolovani de piatră| ; |**la mijlocul păretelui din faţa casei se afla[4] poarta cu gang boltit**|, |pe dasupra căreia se înălţa[5] un turn pătrat cu ferestrui de meterez| ; **iar |dinaintea porţii era[6] o podişcă**| |care, prin mijlocul unui scripete, se lăsa[7] pe dasupra şanţului| şi |√se ridica[8] la vremi de primejdie| ; |**alte patru foişoare cu temelii întărite apărau[9] colţurile întinsei împrejmuiri**|. ODOBESCU, S. A. 129—130.

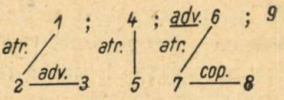

√care

9. **Astfel zbura[1] în cale Doamna Chiajna, prin codrii din apusul Craiovii| şi |începuse[2] a înnopta**| |cînd trăsura-i scoborî[3] într-o luncă| |unde, printre carpeni stufoşi, printre des aluniş, se strecurau[4] apele gălbinatice ale unui rîu| ; |**naintaşii trecuse[5] apa prin vad**| |cînd deodată, opintindu-se-n loc, începură[6] a sforăi| ; |**ceilalţi cai le urmară[7] pilda**| şi |**într-un minut toate hamurile se-ncurcase[8]**| ; |**bahmeţii se răsfirau[9] în desghinuri**|, |**săreau[10] în două picioare, nechezînd speriaţi, cu urechea dreaptă, cu coama sbîrlită, nesupuşi frîului, neascultători glasului**|, |**stau[11] încordaţi**| şi |**nu voiau[12]**| |să ia[13] din loc|. ODOBESCU, S. A. 158.

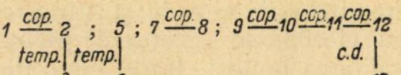

Notă: 2 şi 3, 5 şi 6 *cînd invers.*

10. **În ceasul acesta**, |care e[1] al meu cel din urmă|, **iartă-mă**,[2] **maică**|, |deşi mult ţi-am greşit[3] eu ţie în viaţă| ! |**iartă-mă**[4]|, |căci cu amarnice dureri am ispăşit[5], vai ! şi eu, păcătoasa-mi rătăcire| !... ODOBESCU, S. A. 163.

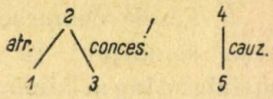

11. **Eu n-am uitat**[1] **nici pe răposatul Caraiman, veselul şi priceputul staroste al vînătorilor Tămădăieni**, |carele putea[2]| |să înghiţă[3] în largile sale pîntece atîtea vedre cît şi o butie de la Dealul Mare|, **nici pe iscusitul moş Vlad**, |în căruţa căruia ai adormit[4] tu adesea|, |pe cînd el, cu ochi de vulpe, zărea[5] creştetul delicat al dropiei mişcînd printre fulgii coliliei|, **nici pe bietul Gheorghe Giantă, cel**| |care, cu o rugină de puşcă |pe care orice vînător ar fi asvîrlit-o[6] în gunoi|, nemerea[7] mai bine decît altul cu o carabină ghintuită| şi |care pe mine, nemernicul, m-a adus[8] de multe ori, cu vînat, la conacul de amiazi|. ODOBESCU, S. A. 314.

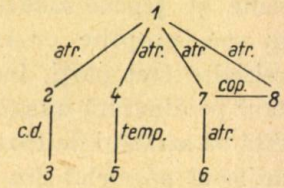

12. |De nu m-ar fi oprit[1] văcarul satului|, |**aş fi nimerit**[2] **desigur şi un graure din cei**| |care zboară[3] printre vitele din cireadă| şi |√împreună cu ciorile, se cocoţează[4] jucînd pe spinarea boilor|, |care, cu o filozofică nepăsare, rabdă[5] aşa batjocure|. ODOBESCU, S. A. 320.

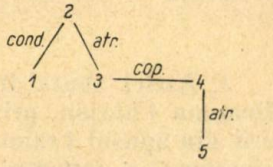

√care

13. |Pe cînd eram ajuns[1] aci cu scrisul|, |**fusei întrerupt**[2] **de fetiţa mea**| |care venea[3] în fuga mare| |să-mi aducă[4] o veste| |ce o învese-lise[5] foarte| ; |**mergînd în curte**, |ca să se joace[6] cu Capişoana, căţeaua|, **a găsit-o**[7] **culcată pe un mindir de paie şi avînd împrejurul ei o grămadă de căţeluşi, mici cît pumnul şi orbi ca sobolii**|. ODOBESCU, S. A. 334.

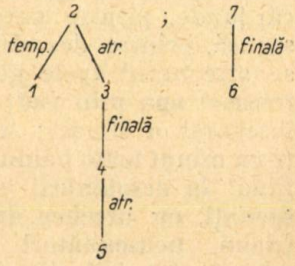

14. **A fost**[1] **odată un vînător**| |care, |de cîte ori mergea[2] la vînătoare|, avea[3] obiceiu| |să ia[4] cu dînsul pe slujitorul său|, iar |cînd se întoarcea[5] înapoi| |√povestea[6] |cui vrea[7]| |să-l asculte[8]| o mulţime de întîmplări minunate| |care |de cînd √lumea[8a]| nu trecuse[9] nimănui nici măcar prin vis|, şi |√la toate aceste basme,nu lipsea[10] niciodată de a aduce ca martor pe biata slugă, adevărat om al lui Dumnezeu|. ODOBESCU, S. A. 335.

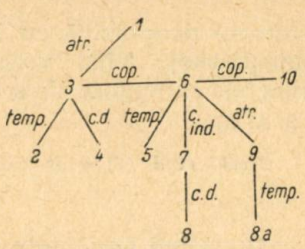

√este; √care

Notă: iar = şi

15. **Ispitele lumii sînt**[1] **multe şi de tot felul**|, **dar**| **nu sînt**[2] **spre folosul omului**| ; |**averea ademeneşte**[3] **pe om**|, **ş**|**-apoi îl scîrbeşte**[4]| ; |**aşa şi bobul de mărgăritar e**[5] **mai mare şi mai cu preţ decît bobul de orez**|, **dar**| **sparge**[6] **dinţii**|. ODOBESCU, S. A. 96.

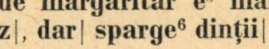

16. **Noi însă, ceştialalţi** |care judecăm[1] sănătos|, |care ştim[2] vorbi şi cu gravitate|, |care ne silim[3] a găsi adevărul, binele şi frumosul, în orice fapt|, **să ne vedem**[4] **de treabă**| **şi** |**să urmăm**[5] **a culege, chiar şi din vînătorie, cugetări serioase şi impresiuni plăcute, atît pentru minte, cît şi pentru inimă**|. ODOBESCU, S. A. 339.

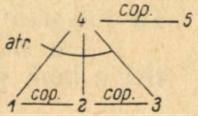

17. **Nu-mi place**[1], **amice, a-mi repurta mintea către momente aşa înnorate ale trecutului**| ; **dar**|, **din minutele** |pe care în singurătatea de atunci le so-

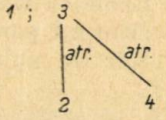

coteam[2] deopotrivă cu secolii|, **numai acelea îmi erau[3] mîngîioase**|, |cînd vocea cornului îmi legăna[4] auzul în sunetele cadenţate ale semnalului de vînătoare|. ODOBESCU, S. A. 371.

Notă: cînd (4) = în care. Atributiva se referă la *acelea* (din 3).

18. |Cînd vezi[1] piatra| |ce nu simte[2] nici durerea şi nici mila| — |De ai[3] inimă şi minte| — |**feri**[4] **în lături**|, |e Dalila[5]| !
EMINESCU, P. 155.

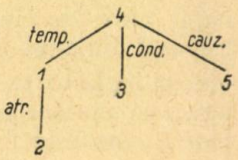

19. **La steaua** |care-a răsărit[1]| **E[2]-o cale-atît de lungă**|, |Că mii de ani i-au trebuit[3] Luminii| |să ne-ajungă[4]|.
EMINESCU, P. 229.

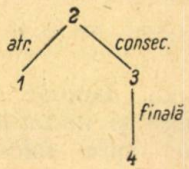

20. **Tu nu eşti[1] frumoasă, Marta**|, **însă**| capul tău cel blond |Cînd se lasă[2] cu dulceaţă peste pieptu-ţi| |ce suspină[3]|, **Tu îmi pari[4] a fi un înger** |ce se plînge[5] pe-o ruină|, **Ori o lună gînditoare pe un nour vagabond**|.
EMINESCU, P. 239.

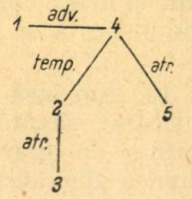

Notă: Din necesităţi prosodice, o parte din propoziţia 2 *(capul tău cel blond)* a fost trecută înaintea cuvîntului subordonator.

21. |După ce atîta vreme Laolaltă n-am vorbit[1]|, |**Mie-mi pare**[2]| |că uitarăm[3]| |Cît de mult ne-am fost iubit[4]|.
EMINESCU, P. 262.

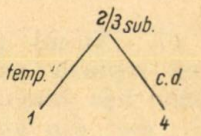

Notă: Propoziţia 1 are şi nuanţă cauzală.

22. **Şi ne coborîm**[1] **noi**|**şi ne tot coborîm**[2] **cu mare greutate pe nişte povîrnişuri primejdioase**|, **şi** |**ne încurcăm**[3] **printre ciritei de brad**|, **şi** |**caii luneeau**[4]| **şi** |**se duceau**[5] **de-a răstăgolul**| **şi** |**eu cu Dumitru mergeam**[6] **zgribuliţi**| **şi** |**plîngeam**[7] **în pumni de frig**| ; **şi** |**plăieşii numai ieneau**[8]| **şi** |**-şi mușcau**[9] **buzele de necaz**| ; **şi** |**omătul se pusese**[10] **pe une-locuri pînă la brîu**| **şi** |**începuse**[11] **a înopta**| |cînd am ajuns[12] într-o fundătură de munţi|, |unde se auzea[13] răsunînd glasul unui pîrăuaş|, |ce venea[14] ca şi noi din deal în vale, prăvălindu-se şi izbindu-se de cele stînci fără voinţa sa|. CREANGĂ, O. 31.

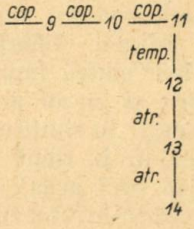

23. **Şi eu fuga**[1]| **şi** |**ea fuga**[2]|, **şi** |**eu fuga**[3]| **şi** |**ea fuga**[4]| : |pînă ce dăm[5] cînepa toată palancă la pămînt| ; **căci**|, **(să nu spun**[6] **minciuni**), **erau**[7] **vro zece, douăsprezece prăjini de cînepă frumoasă şi deasă**| |cum îi[8] peria|, |de care nu s-au ales[9] nimica| ! CREANGĂ, O. 41.

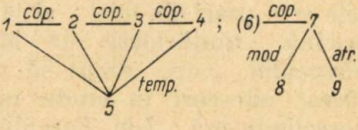

Notă: (eu, ea) *fuga* = predicat exprimat prin locuţiune verbală (*a da fuga*), din care verbul este omis (cf. *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. II, p. 71).

24. **Mă rog**[1]|, |**mi se dusese**[2] **buhul despre pozna**| |ce făcusem[3]|, |de n-aveai cap[4]| |să scoţi[5] obrazul în lume de ruşine| ; şi |mai ales acum $\sqrt[6]{}$, |cînd se rădicase[7] cîteva fete frumuşele în sat la noi| şi |începuse[8] a mă scormoli şi pe mine la inimă|. CREANGĂ, O. 42.

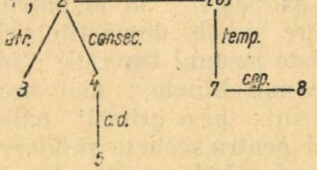

Notă: n-aveai cap (4) = nu puteai $\sqrt{6}$ şi mai ales acum *mi se dusese buhul.*

25. Şi |după ce-am ieşit[1] cu mare greu din apă|, şi |m-am pus[2] pe mal ţiindu-mă cu mîinile de inimă|, |**băieţii s-au strîns[3] cioteă împrejurul meu**| ; **şi |m-au înmormîntat[4] cu năsip**| ; **şi |m-au prohodit[5]**| |cum ştiau[6] ei|, **şi |de-abia mi-am venit[7] în simţire peste vrun ceas**| ; **ş-|apoi am început[8] a mă scălda în tieină până pe la asfinţitul soarelui, potrivind-o** |să viu[9] acasă o dată cu vacile| **şi spuind mamei,** |că, scăpîndu-le văcarul din ocol pe ale noastre, la amiază, eu singur le-am dus[10] la păscut|, şi | √de aceea m-am întîrziet pînă acum|. CREANGĂ, O. 47.

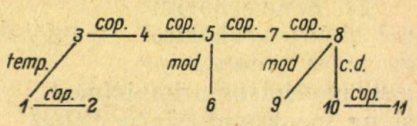

√că

26. **Toate ca toatele ; dar la cusut şi sărăduit sumane şi mai ales la roată, mă întreceam[1] cu fetele cele mari din tors**| ; **şi |din astă pricină, răutăcioasa de Mărioara Săvucului,** |care (**drept să vă spun[2]**,) nu-mi era urîtă[3]|, **făcea[4] adeseori în ciuda mea**| **şi |-mi bătea[5] din pumni, poreclindu-mă „Ion Torcalău|”**, |cum îi zicea[6] unui ţigan din Vînători|. CREANGĂ, O. 48.

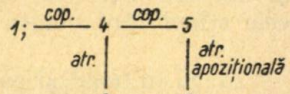

Notă: Propoziţia 2 este incidentală.

27. **Într-un colţ al odăii[1] cîteva merţe de fasole**| ; |**în altul[2] sămînţă de cînepă**| ; **în al treilea[3] o movilă de mere domneşti şi pere Rădăşeni**|, |care trăiesc[4] până pe după paşti|;| **în al patrulea[5] mazăre şi bob, despărţite prin o scîndură lată**|, **iar** |**alături[6] nişte bostani turceşti**| ; |**într-o putină[7] pere uscate şi dulci ca smochinele**| ; |**mai încolo[8] un teanc de chite de cînepă şi in**| ; |**pe o grindă[9] călepe de tort şi lînuri boite fel de fel pentru scoarţe şi lăicere**| ; |**apoi[10] cîlţi, buci şi alte lucruri, zăhăite prin cele poliţi şi colţare, ca la casa unui gospodar fruntaş de pe vremea aceea**|. CREANGĂ, O. 65.

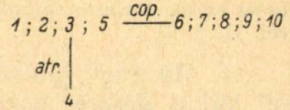

Notă: În toate propoziţiile principale, virgula marchează lipsa unui predicat — verb al existenţei ; *iar* (6) = şi.

28. Cînd voi pune[1] eu mîna mea cea dreaptă pe mijlocul tău|, |**atunci să plesnească[2] cercul acesta**|, **şi** |**numai atunci să se nască[3] prunc**ul **din tine**|, |pentru că ai ascultat[4] de sfaturile altora|, |de-ai nenorocit[5] şi căzăturile ieste de bătrîni|, |m-ai nenorocit[6] şi pe mine şi pe tine deodată|. CREANGĂ, O. 158.

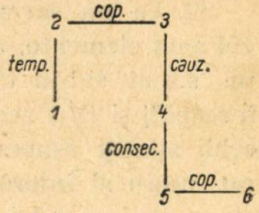

29. **Fata** |care ştia[1]| |că de făcut treabă nu mai cade[2] coada nimănui|, **îşi sufleacă[3] mînicile**|, |**călcă[4] lut**| **şi** |**lipi[5] cuptiorul**|, |**îl humui[6]**| **şi**|**-l griji[7]**|, |de-ţi era[8] mai mare dragul| |să-l priveşti[9]|. CREANGĂ, O. 236.

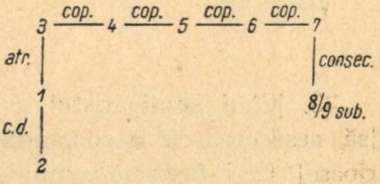

30. **De trei ori am fugit[1] de la el înainte de logodnă**| **şi** |**m-am întors[2] la han**|, |pînă cînd, bătrînul, |care vrea[3] zor nevoie| |să mă ginerească[4]|, a pus oameni[5]| |de m-au prins[6]| şi |√m-au dus[7] legat cobză la un schit la munte|. CARAGIALE, M. 11.

√de

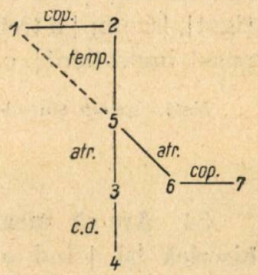

31. **Toema-ntr-un tîrziu, într-o noapte limpede de iarnă**|, |pe cînd şedeam[1] cu socru-meu la lafturi după obiceiul de la ţară, dinaintea unui borcan cu vin|, **aflarăm[2] de la un isprăvnicel**, |care sosea[3] cu cumpărături din oraş|, |că despre ziuă stătuse[4]| |să fie[5] foc mare la Hăculeşti|. CARAGIALE, M. 11.

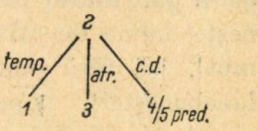

Notă: stătuse este interpretat ca semiauxiliar.

32. **Ca un savant** |care, în amestecul unor elemente, ar căuta[1]| |să prinză[2] un secret subtil al naturii| |ce demult îi scapă[3]| şi |√-l necăjeşte[4]|, **Zibal ţine[5] ochii aţintiţi asupra unui lucru spînzurat, negru şi inform**|, |sub care, pe un alt scaun, la o potrivită înălţime, arde[6] o făclie mare|. CARAGIALE, O. I 294.

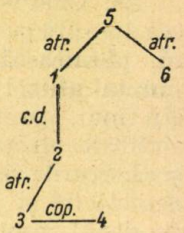

√care, ce

33. |Cînd seminaristul a îndrăznit[1]| |să nesocotească[2] recomandaţiile imperioase| |ce-i fuseseră comunicate[3]| şi |să calce[4] pragul|, |pe care altădată păşea[5] la fericirea| |ce-o socotea[6] un drept cîştigat|, |scump| **a trebuit**[7]| |să-şi plătească[8] pasul imprudent|. CARAGIALE, O. I 300.

Notă: scump ţine de propoziţia 8.

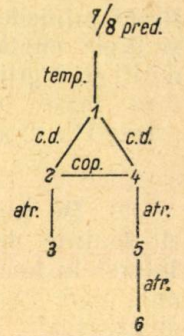

34. **Are să meargă[1] la biserică** |şi |cînd o fi[2] tot vileagul strîns|, **o să strige[3]-n gura mare**| |că-i plesneşte[4] inima de atîta chin mut|, |că fără omul ăsta înnebuneşte[5]|, |√omoară[6]| |pe cine i-o ieşi[7] înainte| şi |√se strînge[8] singură de gît cu ghearele ca o fiară nebună|. CARAGIALE, O. I 316.

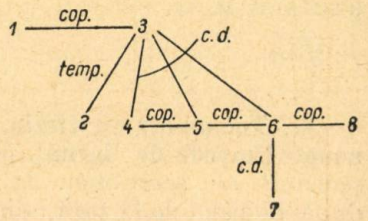

√că

35. **A doua zi**, |cînd s-a dezmeticit[1]| şi |√a văzut[2] pe mama Stanca la capul ei|,... **a sărit[3] la gîtul ei**| **şi**, |fără să zică[4] nici pîs|, **a început[5]**| |s-o sărute[6] şi pe-o parte şi pe alta|, |pîn'a podidit-o[7] un plîns| |de-a muiat[8] un ştergar întreg-întreguleţ|. DELAVRANCEA, O. I 46.

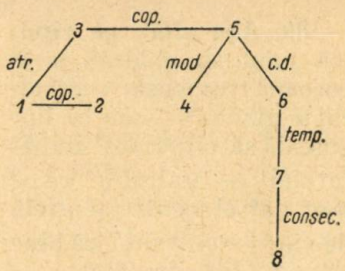

√cînd

Notă: Dacă *a început* e semiauxiliar, atunci propoziţia 6 e predicativă.

36. **Împăratul**, |de umbla[1] în fruntea oştilor|, |de sta[2] la sfat mare|, |de se culca[3]|, |de se scula[4]|, |de mînca[5]|, |de-şi mîngîia[6] coconii|, **un gînd nu-l mai slăbea[7]**|. DELAVRANCEA, O. I 215—216.

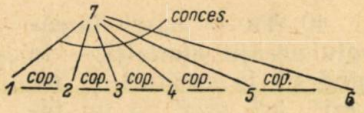

Notă: împăratul e subiect independent sau „suspendat".

37. **Şi a stat[1] ninsoarea**| **şi** |**s-a pus[2] o geruială**| |de crăpau[3] pietrele|, |de trozneau[4] lemnele| şi |√-ţi scrîşneau[5] dinţii din gură|. DELAVRANCEA, O. I 252.

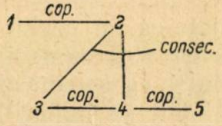

√de

38. **Aş fi vrut[1]**| |să-mi spuie[2]| |ce o doare[3]|, |să mă blesteme[4]|, |să mă urască[5]|, |să întoarcă[6] ochii de la mine|, şi |să înceteze[7] odată acele priviri de o blîndeţe şi de o răbdare supraumană|... DELAVRANCEA, N. P. I 163.

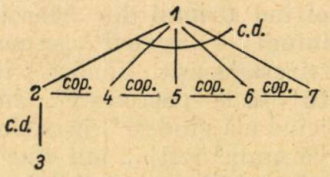

39. **Aşa află**[1], **pe rînd**, |că unul se gîndea[2] la o cocoană frumoasă| — |că altul se gîndea[3]| |cam ce linguşeală să cîrpească[4] împăratului| — |√altul ∛| |că ce n-ar da[6] el pentru o sticlă de vin| — |√altul ∜| |că bine e[8]| |să fii[9] împărat| — |√altul ∜| |că împăratul e[11] om ca toţi oamenii| — |√numai unul, cu fruntea cît toate zilele, asculta[12] cuvintele şi întrebările împăratului|. DELAVRANCEA, N. P. II 27.

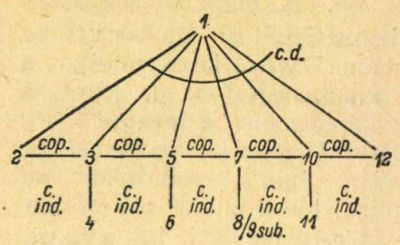

√se gîndea ; √că

40. **Tu — (zise**[1] **împăratul necăjit, ălorlalţi) — te gîndeşti**[2] **la secături| şi |nu vezi**[3]| |că eşti[4] cu un picior în groapă| ; |**tu îţi pregăteşti**[5] **limba**| |ca să mă minţi[6]| ; **tu crezi**[7]| |că într-o sticlă cu vin este[8] mai mult duh decît în capul meu| ; |**tu nu ştii**[9]| |că un învăţat pe scaunul domniei ar face[10] mai multe boroboaţe ca un neghiob|, |**tu te pricepi**[11]| |că împăratul e[12] un om ca toţi oamenii|, **dar |nu te gîndeşti**[13]| |că învăţaţii sînt[14] ca neoamenii| ; **iar |tu abia te ţii**[15]| |să nu caşti[16] o gură| |cît să înghiţi[17] împărăţia toată| ; |**numai ţie ţi-e**[18] **mintea la sfatul domnesc**|. DELAVRANCEA, N. P. II 28.

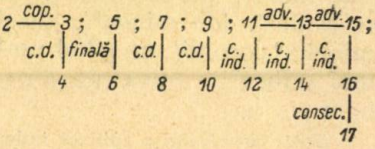

Notă: Dacă *tu te pricepi = tu ştii*, atunci propoziţia 12 este c. d.

41. **Aşa o fi**[1], **Neghiniţă**| — **(mai zise**[2] **împăratul, oftînd tocmai din băierile inimii) — |aşa o fi**[3]|, **|se potriveşte**[4] **ş-aşa**| ,|fiindcă ştii[5] tu| |să le potriveşti[6]|, **dar** |cînd mă gîndesc[7]| |în ce slavă eram[8] ieri| **... îmi vine**[9]| |să scald[10] tot pămîntul cu lacrimile mele|. DELAVRANCEA, N. P. II 34.

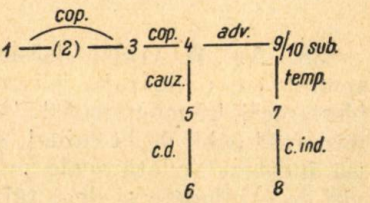

42. **Şi** |cum veni[1]| |**îi zise**[2]| : |**Măria ta, ai**[3] **doi meri în grădină, unul lîngă altul**,| că nu ştii[4]| |care sînt[5] ramurile unuia| şi |care sînt[6] ale altuia| ; şi |cînd înfloresc[7]|, |√nu ştii[8]| |care sînt[9] florile unuia| şi |care sînt[10] ale altuia| ; **şi**|, **ăşti doi meri înfrunzesc**[11]|, |**înfloresc**[12]|, **se scutură**[13]| **şi** |**mere nu fac**[14]|. DELAVRANCEA, N. P. II 133.

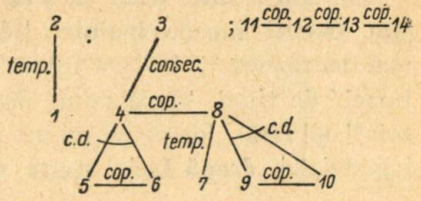

√încît

43. **Aşa nu şi-a găsit**[1] **în nimenea potrivă**|, |**aşa de uşor i-a pus**[2] **la pămînt pe toţi**| |cîţi s-au cercat[3] la trîntă cu dînsul|, |**aşa de moi şi de slabi i-a simţit**[4] **în braţele lui de fier pe cei mai zdraveni şi mai falnici flăcăi**|, |încît el a ajuns[5] la credinţa| |că, |dacă toată lumea şi-ar da[6] puterea unui singur om| şi |√omul acesta ar veni[7] asupră-i cu mînie|, Ion, c-o bleandă şi c-o piedecă colea, |cum ştie[8] el|, l-ar trimite[9]| |să se ducă[10] de trei ori de-a berbeleacul|. VLAHUŢĂ, O. A. II 10.

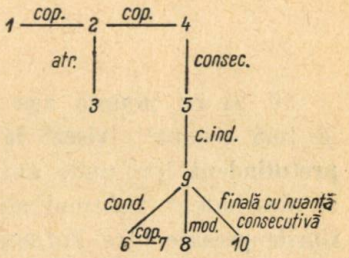

√dacă

Notă: *a ajuns la credinţa* (5) = *s-a încredinţat*. Propoziţia 8 o interpretăm ca modală subordonată lui *„colea"* care are valoare adjectivală.

44. **Pe aici a scăpat**[1] **Mircea Vodă într-o dimineaţă**| ,|cînd au năvălit[2] turcii pe neaşteptate| |de-au spart[3] zidurile mănăstirii|, |√au jefuit-o[4]| şi |√i-au dat[5] foc|, **iar** |**stînca**| pe care a stat[6]| şi |√a ospătat[7] bătrînul voievod în ziua aceea| **se cheamă**[8] **şi azi „masa lui Mircea"**|. VLAHUŢĂ, O. A. II 140.

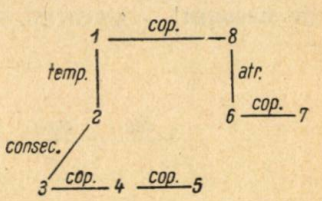

√de ; √pe care

45. **Am venit**[1] **pînă la poartă**| **şi** |**am trecut**[2] **repede înainte**|, |fără să mai îndrăznesc[3]| |să mă întorc[4]|,| să întreb[5] de tine|, |după cum făgăduisem[6]|, **şi**| **iată**[7], |de ce nu mi-am ţinut[8] făgăduiala|, **dragă Lia**|. IOSIF, D. 102.

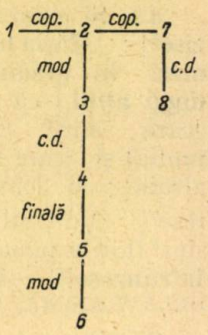

46. **Şi eu acuma aşa sînt**[1]|, |**dibuiesc**[2] **prin întunerec**| **şi** |**mă recaut**[3]|, |**visez**[4] **la cărţile mele dragi adunate de pretutindeni** |pe unde am fost[5]|, **la poemele iubite** |unde se deschidea[6] volumul singur|, **la însemnările făcute, la florile presate** |ce dormeau[7] în ele| **adunate întîmplător, ici dintr-o luncă, dincolo dintr-o dumbravă**|, |**gîndesc**[8] **la Sfinxul lui Stuck**, |spre care îmi ridicam[9] de atîtea ori ochii|, **la floarea albastră din farfuria de porcelan** |ce o purtasem[10] cu mine pretutindeni de zece ani, ca simbolul lui Novalis|, **la vazele mele dragi** |pe care o mînă iubită avea[11] grijă| |să mi le împodobească[12] în fiecare săptămînă|, **la scrisorile scumpe, la florile acestea**|, |pe care le scutura[13] copacul dragostei|, **şi** |**la cîte nu visez**[14] **în nopţile mele de nesomn**|... ANGHEL, P. P. 293.

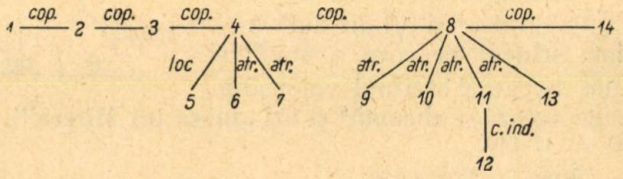

47. **Un gard trebuia**[1] **încă și o portiță**|, |pe care să intre[2] oamenii| |cînd vin[3] la popă|; |să fie[4] gard numai de nume|, |să fie[5] portița numai pîrleaz|, **dar |să se știe**[6]|, |că mai-nainte de a intra în casa popii, trebuie[7]| |să intre[8] în curtea lui|. SLAVICI, O. A. I 56.

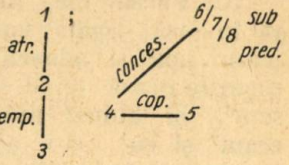

48. **Iară Budulea era**[1] **om cuminte**| **și**| **înțelegea**[2]| |că dascălul nu are[3] altă treabă| |decît să-și bată[4] capul cu copiii oamenilor|. SLAVICI, O. A. I 66.

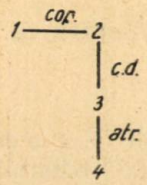

49. **Nu știam**[1]| |să-i spun[2] altceva| |decît c-am văzut[3] pe Huțu lui Budulea plimbîndu-se cu bățul în mînă| și |că acum nu-l mai cheamă[4] Huțu, ci Mihail Budulea ca pe taică-său cel cu cimpoile|. SLAVICI, O. A. I 67.

Notă: Propozițiile 3 și 4 lămuresc pe *altceva* din propoziția 2.

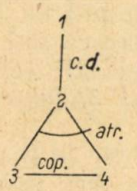

50. **Nu i se potriveau**[1] **de loc hainele**|; |**el însuși nu se simțea**[2] **bine în ele**|; |**îi era**[3] **rușine parcă de lume**| **și** |**pășea**[4] **lat și ținîndu-și mîinile depărtate de trup**|, |pentru ca nu cumva, umblînd, să-și roadă[5] mînecile și pantalonii|. SLAVICI, O. A. I 76.

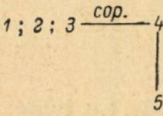

51. **Și înțelegi**[1] **d-ta**|, |că satul ar face[2] mai bine|, |dacă s-ar lăsa[3] lucrurile așa| |cum sînt[4]| și |√ar pune[5] în loc de al doilea dascăl pe Huțu|, |fiindcă n-ar trebui[6]| |să-i plătească[7] mult|. SLAVICI, O. A. I 73.

√dacă

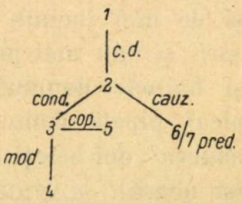

52. **Făcea**[1] **foc**|, |**mătura**[2] **în casă**|, |**spăla**[3] **vasele**|, |**căra**[4] **apă**| **şi** |**aducea**[5] **iar coşurile acasă**| |cînd se însera[6]|, **şi** |**atunci mă duceam**[7] **şi eu**| |să-i ajut[8]|, |pentru că îmi plăcea[9]| |să port[10] coşul cu peşte| şi |√peştele mirosea[11] frumos|. SLAVICI, O. A. I 80.

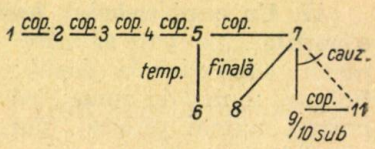

√pentru că

53. **Era**[1] **o curată hoţie**| |să ia[2] băiatul|, |pe care l-a crescut[3] el în şcoala lui|, şi |să-l nenorocească[4] depărtîndu-l de la dăscălie| |pentru ca să-l scoată[5], |te pomeneşti[6] .ce|, popă| ; ba |poate ∛chiar advocat|. SLAVICI, O. A. I 85.

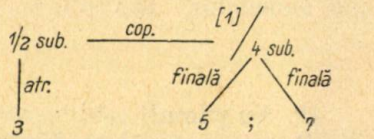

Notă: La propoziţia 7 predicatul este tot *să-l scoată*; altfel *advocat* rămîne nume predicativ în raport adversativ cu *popă*. Propoziţia 6 *(te pomeneşti ce)* poate fi considerată predicativă a lui *să-l scoată* (propoz. 5), dar poate fi interpretată şi ca o incidentală.

54. **Cu toate acestea profesorul Wondracek l-a luat**[1] **la el**| **şi** |**de aici înainte Budulea nu mai plătea**[2] **şaizeci de creiţari**| **şi** |**nu mai purta**[3] **coşul cu peşte**|, **ci** |**curăţa**[4] **ghetele şi hainele domnului profesor**|, |**mătura**[5] **şcoala**| **şi** |**umplea**[6] **pipele domnului Wondracek**|, **şi, afară de acestea, aducea**[7] **doi băieţi din clasa întîia la şcoală**| **şi** |**îi ducea**[8] **iar acasă**|. SLAVICI, O. A. I 85.

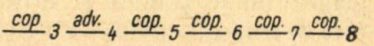

55. |Cînd am sosit[1] amorţit de frig la Cocorăşti|, |**îmi era**[2] **frică**| |să mă duc[3] acasă| ; **pentru aceea Huţu a venit**[4] **cu mine**|, |ca să spună[5]| |că el e[6] de vină|, |că m-a luat[7] şi pe mine|, **şi** |**toate au fost**[8] **bine**|, |fiindcă mama se bucura[9]| |că n-am degerat[10] pe drum| iar |tata zicea[11]|, |că aşa trebuie[12]|, |ca voinicii să umble[13] pe ger şi pe frig|. SLAVICI, O. A. I 87.

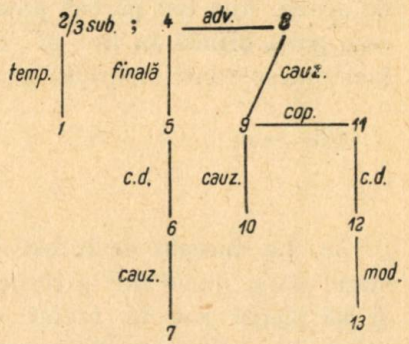

Notă: Propoziţia 13 este completivă faţă de adverbul *aşa* din propoziţia 12 ; *şi*, care leagă propoziţia 8 de 4, are valoare adversativă (= însă).

56. **Părintele Mihail Budulea ne era**[1] **referent şcolar**| **şi** |**ne bucuram**[2] **cu toţii**| |cînd el ne raporta[3] despre starea învăţămîntului, arătînd| |cîţi şcolari, cîţi învăţători, cîte şcoale $\sqrt[4]{\ }$|, |cum stau[5] la noi| şi |cum $\sqrt[6]{\text{în}}$ alte ţări şi la alte popoare trebile|, **şi** |**ne bucuram**[7] **mai ales**| |cînd el îşi făcea[8] în urmă propunerile vorbind aşezat şi înţelept ca totdeauna|. SLAVICI, O. A. I 118.

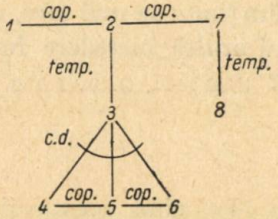

Notă: Construcţia gerunzială poate ocupa un loc propriu în schemă; noi am inclus-o în propoziţia 3.

$\sqrt{\text{sînt}}$; $\sqrt{\text{stau}}$

57. **Mi-e**[1] **greu**| |să-mi părăsesc[2] coliba|, |în care mi-am petrecut[3] viaţa| şi |$\sqrt{\text{mi-am}}$ crescut[4] copiii|, **şi** |**mă cuprinde**[5] **un fel de spaimă**|, |cînd mă gîndesc[6]|

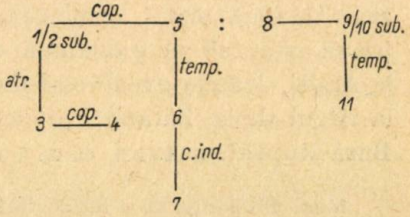

|să rămîn[7] singură într-însa| : |**de aceea, poate că mai ales de aceea, Ana îmi părea[8] prea tînără, prea așezată, oarecum prea blîndă la fire**| și |**-mi vine[9]**| să rîd[10]| |cînd mi-o închipuiesc[11] cîrciumăriță|. SLAVICI, O. A. I 121.

√în care

58. **La început ar fi fost[1] în stare**| |să-și pună[2] caii la căruță| și |să plece[3] acu în vreme de noapte la Ineu|, |ca să-l caute[4] pe Pintea| ; |**încetul cu încetul însă gîndurile s-au lămurit[5] în sufletul lui**|, și |**în cele din urmă, simțindu-se mai tare, el își[6] zise**| : |**Adecă de ce să pun[7] eu mai multă încredere într-un om străin decît în nevasta mea**|? SLAVICI, O. A. I 153.

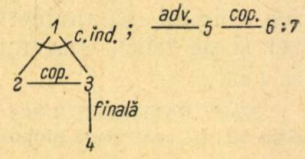

59. Pe cînd acesta îi spunea[1]|, |cum a scos[2] lucrurile la capăt|, |**sosiră[3] și jandarmii**|, |care umblaseră[4]| |să-l prindă[5] pe Lică|, și |**aduseră[6] știrea**| |că el trebuie[7]| |să fie[8] chiar în Ineu|, |unde venise[9], (precum se zicea[10]), încă marți dimineața|, |ca să aștepte[11] pe o doamnă de la Arad|, |căreia avea[12] să-i dea prețul unei turme vîndute la tîrgul de la Zărand|, |unde-i întîlnise[13] pe Săilă și pe Buză-Ruptă|. SLAVICI, O. A. I 190.

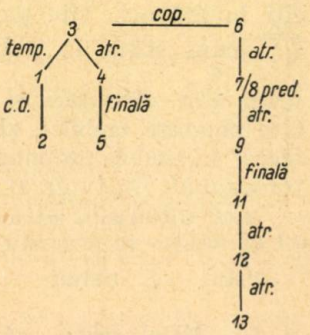

Notă: Propoziția 10 e incidentală.

60. **Ghiţă dorise**[1]| |numai să-l întrebe[2] în taină|, |dacă nu are[3] cumva bani de schimbat|, |fiindcă are[4] de gînd| |să meargă[5] peste sărbători, neştiut de nimeni, la Pesta|, |ca să schimbe[6] |ce are[7] la dînsul|, mai ales galbenii|, |pe care nu îndrăznea[8]| |să-i dea[9] pe aici prin apropiere|. SLAVICI, O. A. I 219.

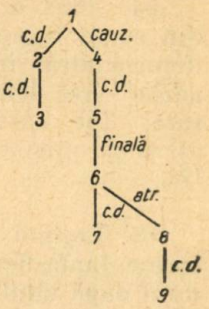

61. **N-apucasem**[1]| |să sfîrşesc[2] bine vorba|, **şi** |**tovarăşul meu sări**[3] **ars de pe blănile**|, |pe care stătea[4] lungit| ! HOGAŞ, O. 112.

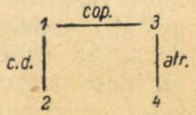

62. **Avem**[1] **la îndemînă atîta muşchi**|, |încît ai putea[2]| |să-ţi înjghebezi[3] din el perne şi saltele mai moi decît ale regelui Solomon| ; |**te asigur**[4], **însă**|, |că, cel puţin noaptea aceasta, regina din Saaba nu te va vizita[5]|. HOGAŞ, O. 112.

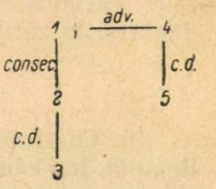

63. **Vîntul de gheaţă**, |ce ne însoţise[1] de-a stînga mai toată ziua|, **începuse**[2] **din nou cu o furie îndoită**| **şi**, |tăindu-se în scîndurile rari ale şandramalei noastre, gemea[3], **în răstimpuri, a lugubru şi a pustiu**| : |**nemărginita singurătate de pe treptele înalte ale văzduhului sporea**[4] **şi mai mult fiorii de groază**|, |cu care strănicia stării noastre de faţă ne umpluse[5] inimile| ; **şi** |deşi [eram[6]] în regiunea stelelor|, |**noaptea era**[7] **totuşi aşa de oarbă**|, |încît la doi paşi formele lucrurilor dispăreau[8]|. HOGAŞ, O. 113.

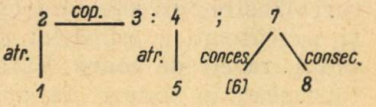

64. |Pînă ce să lepădăm[1] din spate boccelele noastre|, **|femeia intră[2] în casă| şi |mai aduse[3] vreo două lăvicere curate|**, |pe care le aşternu[4] afară pe prispă|. HOGAŞ, O. 122.

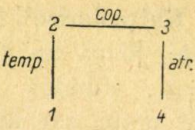

65. **Legiuni de nouri cu forme fantastice, ridicîndu-şi unul după altul fruntea lor tivită cu aur, cuprinsese[1] acum toată partea cerului dintre apus şi miazănoapte**|; |**alţi nouri răsăreau[2] de la celelalte margini ale cerului**| **şi**, |**parcă grăbiţi, veneau[3] pe aripi de vînturi**| |să-şi deie[4] întîlnire deasupra capetelor noastre, cu tovarăşii lor din apus|; **şi,** |deşi pentru noi soarele mai păstra[5] cîteva din razele sale|, |deşi natura din jurul nostru nu se deşteptase[6] încă din încremenirea sa|, **|totuşi umbre prevestitoare de rău [ne] învăluiseră[7]| şi |un vuiet surd şi nehotărît frămînta[8] depărtările zărilor**|. HOGAŞ, O. 152.

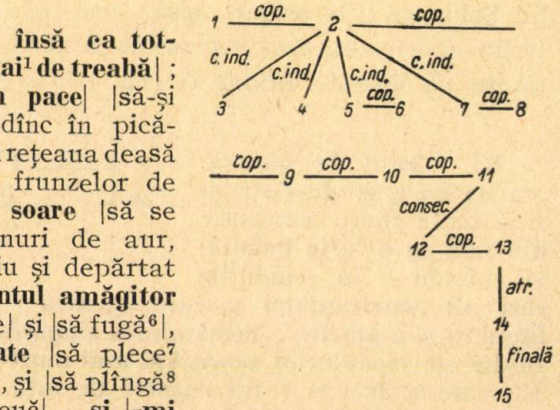

66. **Cuminte însă ca totdeauna, îmi căutai[1] de treabă**|; **|lăsai[2] cerul în pace**| |să-şi cearnă[3] azurul adînc în picături albastre prin reţeaua deasă şi mişcătoare a frunzelor de plop|, **razele de soare** |să se topească[4], în tonuri de aur, pe fundul vioriu şi depărtat al munţilor|, **vîntul amăgitor** |să sărute[5] florile| şi |să fugă[6]|, **iar florile înşelate** |să plece[7] în urmă-i capul|, şi |să plîngă[8] cu lacrimi de rouă|... **şi |-mi umflai[9] mantaua de-o aripă|, |o tîrîi[10] pînă dincolo de ţara neagră a furnicilor cu dinţii de criţă|, |o scuturai[11]**

așa de puternic|, |încît stîrnii[12] o groaznică vijelie pînă în depărtare| și |surgunii[13] din sînul dulce al patriei în țări străine și necunoscute, o sumedenie de furnici îndărătnice|, |care se acățaseră[14] de mantaua mea| să mă urmărească[15] cu război chiar dincolo de hotarele lor|. HOGAȘ, O. 191.

Notă: În propozițiile 3—8 subiectul este un pronume și nu : *cerul, razele, vîntul, florile,* care sînt complemente directe ale lui *lăsai.*

67. **Soarele**, |ce plutea[1] în albastrul adînc și paianjinit de ceață al bolților cerești|, **se uita[2], parcă chiorîș la mine cu înțepenirea lucie și sticloasă a unui ochi de mort înfipt și încremenit în umbra îndepărtată a orbitei sale vinete și reci**| ; |**arborii rari de pe marginea drumului, în neclintita lor însuflețire, trimiteau[3] parcă din înălțime, cu șoapte de frunze și de vînt, ultimul „rămas bun" celui**| |ce călca[4] pentru cea din urmă oară hotarele așezate între cele două lumi|, |**adierile răcoroase și ușoare din răsărit îmi atingeau[5] fața**| **și** |**treceau[6] pe fruntea mea ca fîlfîitul rece și fioros de aripi fantastice ale unui stol de lilieci cu zbor negru, iute și tăcut**| ; |**florile cîmpului mă priveau[7] ca atîția ochi roșii ai duhurilor pustiului**|. HOGAȘ, O. 215.

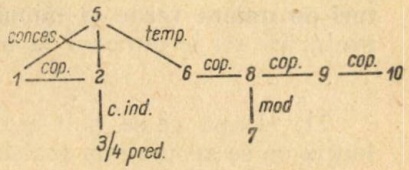

68. **Și**, |deși în împrejurări grele filozofia nu m-a părăsit[1]|, cu alte cuvinte |deși eram încredințat[2]| |că și potecile, ca orice lucru în lumea asta, trebuiau[3]| |să aibă[4] mai la urmă un capăt și un sfîrșit|, **totuși o nemărginită și neputincioasă ciudă mă cuprindea[5]**|, |cînd vreuna din ele, cu apucăturile ei de femeie vicleană, mă purta[6] după voie și de nas pînă la hotarele murelor sau ale ciupercilor|, ș|-apoi deodată, |ca și cum cineva i-ar fi tăiat[7] capul|, se curma[8]|, |își dădea[9] sufletul| și |murea[10] la marginea vreunui desiș încîlcit și întunecos al pădurilor|... HOGAȘ, O. 274.

Notă: „cu alte cuvinte" face parte din propoziția 2.

69. |Cînd, însă, își mîntui[1] treaba de-un capăt|, |**băgă**[2] **toată mîna dreaptă „aproape pînă în cot" tocmai în fundul chimirului**| **și**, |**gheboșîndu-se oarecum, scoase**[3] **o lulea de lut odată roș, dar înnegrit acum de fumul**| |cît suferise[4]| **și** |**tot din chimir, scoase**[5] **afară un boț de hîrtie unsuroasă**|, |în care avea[6] tutun| ; |**desfăcu**[7] **hîrtia cu sfințenie**|, |**înfipse**[8] **în ea două degete**|, |**luă**[9] **tutun**| **și** |**puse**[10] **în lulea**| ; |**strînse**[11] **hîrtia cu îngrijire**| **și** |**o puse**[12] **la loc în chimir**| ; |**apoi veni**[13] **lîngă foc**|, |unde stăteam[14] eu| **și**,| **luînd, cu aceleași două degete, un cărbune, fără teamă de mușcătura arsurii, îl așeză**[15] **metodic în lulea, deasupra prafului negru de tutun**|. HOGAȘ, O. 294.

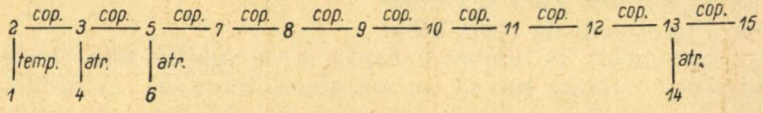

70. **Și** |fiindcă Pisicuța iubitoare de singurătate ca și mine descoperise[1]| sau |alesese[2] poate înadins un drum| |pe marginea căruia nici casă, nici crîșmă nu se pomenea[3]| |**mă hotărîi**[4] **a petrece ceasurile de arșiță ale zilei și a-mi face popasul obișnuit în nenumăratele adăposturi de umbră verde și tăinuită**| |pe care singuraticele împrejurări mi le puneau[5] la îndemînă|. HOGAȘ, O. 218.

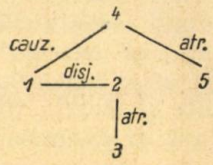

71. |După ce se sui[1] în căruța lor|, |după ce se acoperi[2] cu țoalele aduse deacasă|, |**el se liniști**[3] **deplin**|, |**se simțea**[4] **în siguranță**|. AGÎRBICEANU, A. 59.

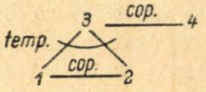

72. **Spunea**[1]| |că trebuie[2] bani, mulți bani|, |că lucrează[3] cu șaptezeci de băieși| și |că la săptămînă plătește[4], de multe ori, peste o mie de zloți|. AGÎRBICEANU, A. 127.

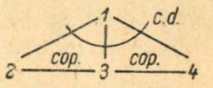

73. [**Iosif Rodeanu**] **le povesti**[1], **pînă-n amănuntele cele mai neînsemnate, metoda sa de exploatare**|; |**spunea**[2]| |că au să descopere[3], cu siguranţă, peste trei-patru săptămîni, o vînă nouă|, |care merge[4] paralel cu cea aflată| şi |la care va ajunge[5] prin gangul nou| |ce-l taie[6] acum în stîncă|. AGÎRBICEANU, A. 127.

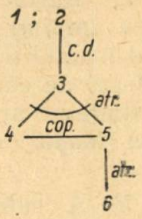

74. **Ei** [oaspeţii] **erau siguri**[1]| |că notarul nu le descoperise[2] tot adevărul|; |**advocaţii Poplăcean şi Stoica afirmau**[3]| |că vîna cea nouă e[4] şi descoperită|, |√numai notarul nu vrea[5]| |să le spună[6]|, ci, |dimpotrivă, |ca să-i sperie[7]| le vorbea[8] de cheltuieli enorme|. AGÎRBICEANU, A. 127.

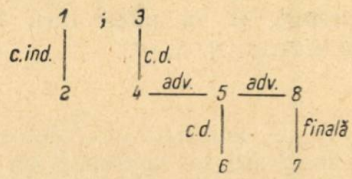

√dar că

75. |Dacă se înnopta[1]|, |**Marina trebuia**[2]| |să-i aprindă[3] lumînarea| **şi** |**de multe ori bătrînul pisa**[4] **noaptea întreagă, cercînd mereu firele de aur**|, |pe care le vedea[5], la orice cercătură|, |le alegea[6]|, |deşi nu era[7] aur, ci pirit|, |le punea[8] într-o oală de pămînt| şi oala o ascundea[9] sub patul din bucătărie|. AGÎRBICEANU, A. 549.

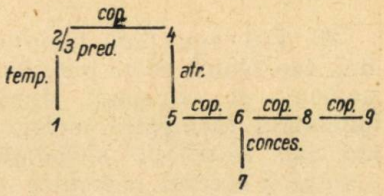

76. **Izvorul ei** [al Iablanicioarei] **era**[1] **în munte, sub o stîncă**|, **şi** |**ciobanii îl adunau**[2]| **şi**|**-l depănau**[3] **în jghiaburi**|, |cît ţinea[4] o poiană|, **iar** |**pe urmă îi dădeau**[5] **drumul în creştetul brazilor**|. GALACTION, N. A. 9.

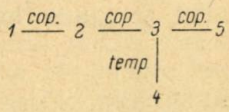

Notă: iar (propoziţia 5) = *şi*

77. **Mărioara și Vlad se îndemnau**[1]| **și** |**se împingeau**[2] **unul pe altul**| |pînă cînd intrau[3] în roata pulverilor umede, ridicate de căderea șuvoiului|, **și** |cînd se simțeau[4] stropiți pe ochi| **dădeau**[5] **fuga înapoi, cu mare haz**|. GALACTION, N. A. 13.

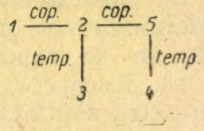

78. **A coborît**[1] **încet la Dunăre**|, **și**, |fiindcă cei cu barca nu se strînseseră[2]|, **a șezut**[3] **pe o bîrnă, în fața soarelui**|, **și** |**a plîns**[4] **fără lacrimi**|. GALACTION, N. A. 97.

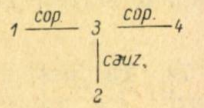

79. O, nenorocitul! $\sqrt[1]{}$|de-aș putea[2]| |să mor[3] aici la răscruce|, |să nu mai vroiesc[4]| |să vreau[5]| |să mă decid[6] nici spre stînga, nici spre dreapta|... GALACTION, N. A. 98.

$\sqrt[1]{}$ = **bine ar fi**

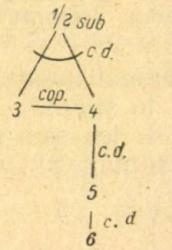

80. **Priveam**[1] **țintă înaintea mea**|, |**îmi încordam**[2] **toate puterile, ca în stadion**|, **și** |**alergam**[3] **după sacra fantomă a închipuirii mele**|, **dar** |**nu mă mai întrebam**[4] **niciodată**| |dacă avîntul și izvorul energiilor dovedite nu au[5], cumva, afluenți din stratul inconștientului și al autoînșelării|. GALACTION, O. A. 208.

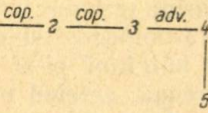

81. **Își răzimă**[1] **arma de tulpina copacului**|, **și** |**se așeză**[2] **lîngă căprar**|, |**îi apucă**[3] **dreapta cu amîndouă mîinile**| **și** |**gura începu**[4]| |să-i toarie[5] foarte repede, înfricoșat| |să nu-i scape[6] prilejul de a-i spune tot, înainte de a fi prea tîrziu|. REBREANU, N. 290.

Notă: Propoziția 6 determină pe *înfricoșat.*

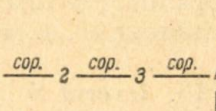

82. **Dărăpănătura aceasta** |care ziua ar fi trecut[1] nebăgată în seamă| **dobîndea[2] în bătaia lunii ceva tainic**| **şi** |**mă oprisem[3] tocmai**| |s-o privesc[4]| |cînd tresării[5] deodată înfiorat|.

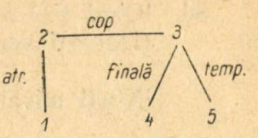

M. CARAGIALE, O. 162—163.

Notă: 3 şi 5 *cînd invers.*

83. **Seara** |cînd cad[1] leneşi fulgii de zăpadă|, **V-aţi oprit[2] vrodată la un colţ de stradă**|, —
|Cînd lumini la geamuri, vesele, pe rînd
Una după alta se aprind[3]|, şi |cînd
„Centrul" îşi trimite[4] către mahalale
În amurg, prisosul farmecelor sale|?

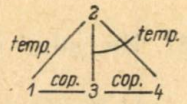

TOPÎRCEANU, O. I 181—182.

84. **Dar** |cînd văzui[1]| |ce... porcărie| (Să-mi ierţi[2] cuvîntul) aţi făcut[3]|, |Cît sînge a curs[4] din neghiobie Pe bietul vostru glob de lut|, **|Cu spaimă, la perihelie Din zborul meu m-am abătut[5]| Şi |nimbul clar şi trena lungă Ca o eşarfă de lumină, Mi le-am ferit[6]|** |să nu le-ajungă[7] Vreun strop întunecos de tină|.

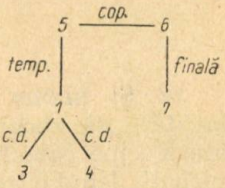

TOPÎRCEANU, O. I 185.

Notă: Propoziţia 2 este incidentală.

85. **Intrarea n-a plătit[1]-o**| |fiindcă-i[2] mititel|, **Dar** |unde-i[3] lume multă| **|acolo e[4] şi el|**!

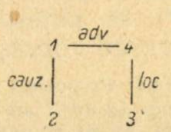

TOPÎRCEANU, O. I 361.

86. |Cînd ţin[1] acest discurs|,
|Dac-aţi vedea[2]| |că intră[3] în sală-aici un urs|,
|N-aţi năvăli[4] afară prin uşi şi prin ferestre
Utilizînd cu toţii resursele pedestre|?
TOPÎRCEANU, O. I 362.

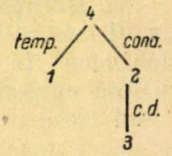

87. **Da, ştim[1] şi noi**| |că teatrul ar trebui[2]| |să fie[3]
O şcoală de moraluri şi-un leac de insomnie,
Un sfînt lăcaş| |în care un spectator novice
|Cînd intră[4]| |să se dreagă[5]|,
nu riscă[6]| |să se strice[7]|.
TOPÎRCEANU, O. I 373.

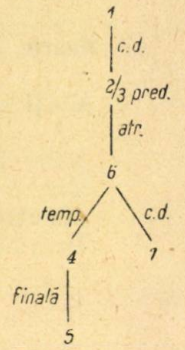

88. **Şi mama lor le spunea[1]**| |că-i învaţă[2]| |să zboare[3] pentru o călătorie lungă|, |pe care trebuiau[4]| |s-o facă[5] în curînd|, |cînd o trece[6] vara|. BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 226.

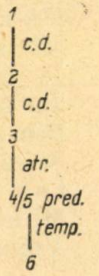

89. |Cînd te-i face[1] mare|, **|o să faci[2]|** |cum îi vrea[3] tu|, **dar| acum** |că eşti[4] mic|, **să nu ieşi[5] niciodată din vorba mea**|, |că poţi[6]| |să păţeşti[7] şi mai rău|. BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 226.

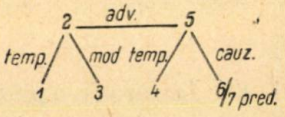

Notă: Propoziţia 4, fiind aşezată înaintea regentei şi după adverbul de timp *„acum"*, are valoare temporală; dacă ar fi fost aşezată după regentă, ea ar fi putut fi interpretată drept cauzală.

90. **Aştepta**[1] **vara cu mare nerăbdare**|, **şi** |**acum se bucura**[2] **văzînd**| |că se împrimăvărează[3]| şi |că avea[4] prilejul, întotdeauna după ieşirea de la şcoală|, |să cheme[5] fetiţele în grădină la el| şi |să împartă[6] poame fiecăreia| |după cum s-o purta[7]| şi |o învăţa[8]|: |căreia o învăţa[9]| şi |s-o purta[10] rău|, |mai rele $\sqrt[11]{}$|căreia o învăţa[12]| şi| s-o purta[13] bine|, |mai bune $\sqrt[14]{}$. BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 330.

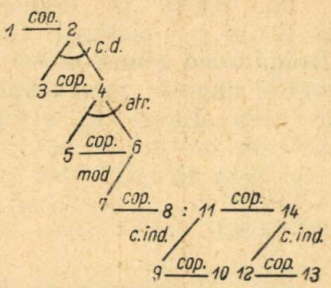

$\sqrt[11]{-}$ şi $\sqrt[14]{-}$ = să-i dea

91. **Iar învăţătorul se gîndeşte**[1] **în acelaşi timp**| |că odată, de mult, pe acest Tudose Bot l-a întîlnit[2] cu obrazul vărgat de vînătăi şi plin de sînge| şi |$\sqrt{-}$nu s-a oprit[3] în drum| |să-i spună[4] cuvînt de îmbărbătare|, |după cum n-o oprise[5] pe coana Catinca |să-l lovească[6]| şi| să-i sîngereze[7] ochii|, zmulgîndu-i harapnicul din mînă|. C. PETRESCU, A. 354.

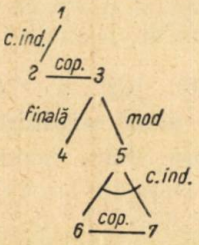

$\sqrt{-}$că

92. **Şi acum încă**, |de cîte ori Mihai Vardaru trebuia[1]| |să ia[2] o hotărîre în viaţă| şi |$\sqrt{=}$trecea[3] printr-o criză a sufletului|, **se întreba**[4], **ca ultimă instanţă a conştiinţei**|, |dacă fapta sau gîndul lui ar fi[5]| sau |$\sqrt{-}$nu [ar fi[6]] aprobate de fostu-i dascăl|. C. PETRESCU, Î. 24.

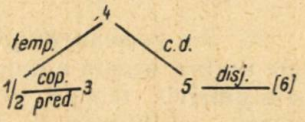

$\sqrt{-}$dacă ; $\sqrt{=}$de cîte ori

93. |După ce depusese[1] în drum pe pictorul Greg|, **|Drăgănescu ajuns acasă coborîse[2] anevoie, mereu apăsat de acea durere în stînga|**, |pe care n-o putea[3] nesocoti|, |deşi n-ar fi vrut[4]| |să ţină[5] socoteală de ea|. H. PAPADAT-BENGESCU, C. M. B. 211.

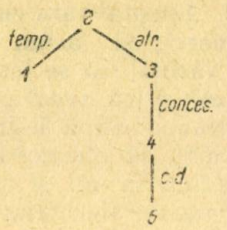

94. ...**Şi nici nu-şi da[1] încă el bine samă**| |cum, trecînd vremea, ajunsese[2] stăpînit|, |deşi era[3] căpetenie a tuturor răzăşilor de la Răut|, şi |cum mortul cel ucis de buzdugan sub Aron-Vodă, |deşi era[4] îngropat| şi |putrezise[5] în sicriul lui|, se înalţa[6] ca o umbră din mormînt, nesimţită dar stăpînitoare|. SADOVEANU, N. S. 177.

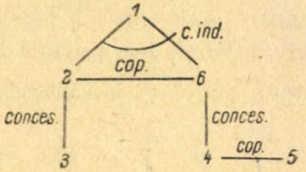

95. |Cît a fost legat[1]|, **|am avut[2] stăpînire şi putere asupra lui|**; **|acuma**, |dacă i-s[3] slobode braţele| şi |√are[4] în mîna lui fier|, ş'|√a încălecat[5] cal|, **nu se găseşte[6] voinic**| |care să-l poată[7] ajunge |şi |√să-l poată[8] răpune|. SADOVEANU, H. A. 109.

√dacă ; √care

Notă: Propoziţiei 3 i se poate atribui şi valoare cauzală.

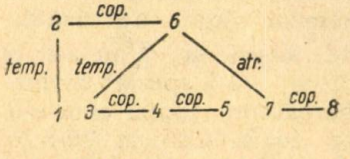

96. **S-a posomorît[1] privind spre umbra neagră a hanului|, |şi-a potrivit[2] toiagul la subsuoară, sprijinindu-se în el după obiceiul ciobanilor|, |apoi s-a întors[3] spre noi| şi |şi-a plimbat[4] ochii în jur|**, — |fără să ne vadă[5]|, |căci privirea lui dintr-odată se cufundase[6] în alt timp|. SADOVEANU, H. A. 133.

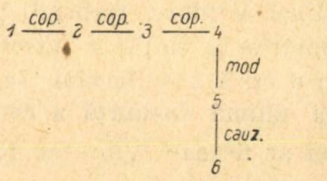

97. |Cînd va fi[1] copilul mare| şi |s-a putea[2]|, (a adăogit[3] ea), **|du[4]-l părintelui său|**, |ca să-l cunoască[5]| şi |să-l iubească[6], după dragostea| |pe care a avut[7]-o pentru mama lui|. SADOVEANU, F. J. 17.

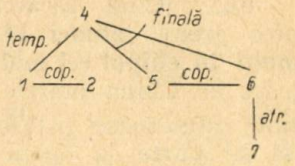

Notă: Propoziţia 3 este incidentală.

98. |Cum îi intra[1] în chilie lumina acelui obraz tinerel|, |**[părintele Nicodim] se bucura[2] ridicîndu-se de la masa lui de pe tîrfăloagele cele vechi picurate cu ceară**|, |**cuprindea[3] pe copil pe după umeri| şi|-l sărută[4] în creştetul capului, simţind în nări mireasmă de flori de cîmp**|. SADOVEANU, F. J. 21.

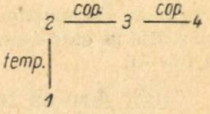

99. |Dacă nu s-or întoarce[1] după război| |cum a fost[2] acela de anţerţ|, **|apoi pomeni-i-va[3] şi pe dînşii norodul, alăturea cu toţi credincioşii|** |care s-au prăpădit[4] cu măria-sa|. SADOVEANU, N. P. 8.

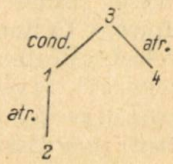

100. **Să-i spunem[1] prietenului nostru drumeţul**| |că acest vrednic bărbat |care l-a sărutat[2] la tîmpla stîngă sub cuşma domniei-sale brumărie|, are[3] nume Ghiţă Botgros| şi |$\sqrt{}$ trăieşte[4] singur ca un monah schivnic în sat la Dăvideni subt aripa unui mazîl|. SADOVEANU, N. P. 10.

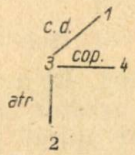

$\sqrt{}$că

101. **Fata zîmbi[1]**|, |**îl privi[2] drept în ochi, fericită**|! **şi**, |fără să ştie[3] cum|, **dintrodată începu[4] a-i vorbi despre... o mulţime de lucruri**| |care zăceau[5] cu cîteva clipe mai 'nainte în întuneric şi în necunoscut| şi |care acum izvorau[6]|, |tresăreau[7] la viaţă|, |adunau[8] privire cu privire| şi |amestecau[9] suflet cu suflet|. SADOVEANU, O. II 599.

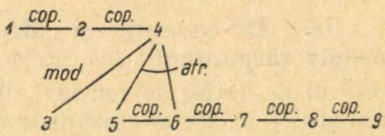

102. |Cînd încărcătura este[1] prea grea|, |**atunci se unesc[2] mai mulţi în chipul cel mai inteligent**|, |căci în China braţele de muncă sînt[3] numeroase| şi |√fiecare ţine[4]| |să ia[5] parte la opera obştească|. CĂLINESCU, C. N. 53—54.

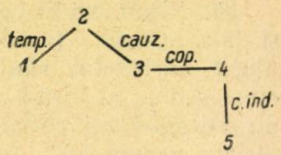

√fiindcă

Notă: Propoziţia 5 este completivă indirectă, fiindcă verbul *a ţine*, cu sensul pe care-l are în fraza dată, este urmat de un complement indirect : *a ţine la.*

103. **Are să te bucure[1]**|, (**cred[2]**), |să ştii[3]| |că la casa d-tale se înmulţesc[4] pelerinajele cu flori, ale poporului sovietic| ; |că în jurul mesei |unde a iscălit[5] în tinereţe Antoşa Cehonte|, muncitorii şi intelectualitatea de azi, |care au realizat[6] revoluţia şi opera ei monumentală|, citesc[7]| şi |√recită[8] în auzul adunării scrisele d-tale|. T. ARGHEZI, Mesaj către Cehov, în „Contemporanul", nr. 40/522/1956.

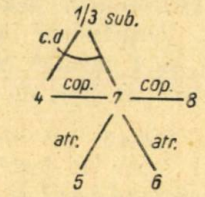

√că

Notă: Propoziţia 2 este incidentală.

104. **El a înţeles[1]**| |că impunerea acestor valori presupune[2] o luptă aprigă şi de durată pentru schimbarea din temelii a întregului eşafodaj social|, |ce proteguia[3] minciuna sub toate formele|. VAL. PANAITESCU, S. 50.

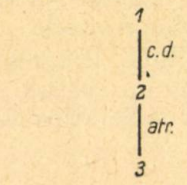

105. **De-cu-seară şi Miez-de-noapte răspunseră[1]**| |că nu se pricep[2] ei la astfel de lucruri|, |√nici nu ştiu[3]| |unde e[4] cuprinsul zmeilor|, şi |√nici nu s-ar prinde[5]| |să se măsoare[6] cu ei|, |că nu se simt[7] în putere|. STĂNCESCU, B. 44.

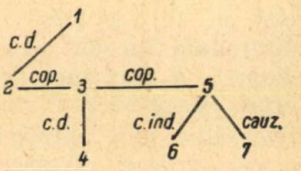

√că

106. **Miez-de-noapte, văzînd** |că frate-său ăl mai mare n-a făcut[1] nici o ispravă|, **se leagă[2] de brîu**| |să se lase[3] el| ; **dar** |**tot aşa, spuse[4] fraţilor**| |să-l tragă[5] înapoi| |de-o mişca[6] vîrzovul|. STĂNCESCU, B. 45.

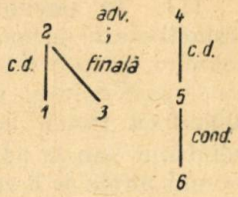

107. **Şi sălciile umbra mai mult şi-o împreună[1]**|,
şi |**timpul se aşterne[2] în pînzele subţiri**|,
şi |**cîntul vieţii înseşi abia atunci răsună[3]**|,
şi| **prundul se aprinde[4] în mii de amintiri**|. PORUMBACU, G. 101.

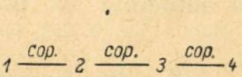

108. |Pentru ca grîul semănat în condiţiile grele cauzate de uscăciune să ajungă[1]| |să dea[2] totuşi recoltă mare|, |**se recomandă[3] stăruitor**| |ca de pe acum fiecare gospodărie să se îngrijească[4] de procurarea şi păstrarea îngrăşămintelor| |pe care să le aplice[5] la desprimăvărare pe semănătura de grîu de toamnă|. (Scînteia, an. XXVI, nr. 3117/1956).

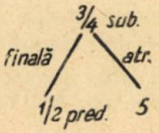

Notă: a ajunge este luat ca semiauxiliar.

109. **Înainte de plecarea noastră spre Romînia am fost[1] bucuroşi**| |să aflăm[2]| |că între ţările noastre va fi încheiat[3] un acord cultural| şi |că acesta va permite[4] schimbul de profesori, traducerea reciprocă a operelor literare etc.| (Scînteia, an. XXVI, nr. 3716/1956).

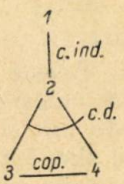

110. **Chawky Deif, profesor de literatura arabă, şeful secţiei de literatură arabă a Facultăţii de litere din Cairo, a spus[1], între altele**|, |că ceea |ce a văzut[2] în Romînia| întrece[3] cu mult tot ceea| |ce a citit[4] despre ţara noastră|. (Scînteia, an. XXVI, nr. 3716/1956).

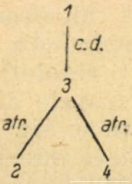

111. **În terenurile** |care au fost eliberate[1] de porumb, floarea-soarelui, cartofi şi sfeclă| şi |care au rămas[2] curate|, **se va ara[3] cu plugul cu ramă, la 10—12 cm adîncime sau la adîncimea** |la care nu ies[4] bulgări| **dar nu la mai puţin de 8 cm**|, |**se va grăpa[5]**|, |**apoi se va însămînţa[6] la adîncime de 6—7 cm**| **şi** |**se va tăvălugi[7]**|. (Scînteia, an. XXVI, nr. 3717/1956).

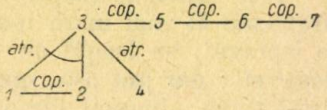

112. **În numele delegaţiei Republicii Populare Romîne vă mulţumesc[1] călduros pentru primirea prietenească** |pe care ne-o faceţi[2]|, |care este[3] o expresie a sentimentelor de prietenie şi frăţie| |ce leagă[4] cele două popoare ale noastre, poporul coreean şi poporul romîn|. (Scînteia, an. XXVI, nr. 3717/1956).

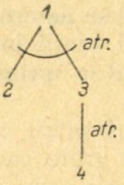

113. **Porumbul** |care este încă verde|, dar |$\sqrt{}$a fost bătut[2] de brumă|, **se va recolta[3] în starea** |în care se află[4]| **şi** |**se va însiloza[5]**| **sau** | **se va folosi[6] pentru nutreţ**|. (Scînteia, an. XXVI, nr. 3717/1956).

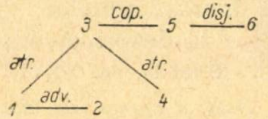

$\sqrt{}$care

114. **Aceste manifestări arată[1] în mod viu**| |că, |deşi se află[2] geograficeşte la o distanţă de mii şi mii de kilometri|, popoarele noastre sînt legate[3] prin puternice sentimente reciproce de prietenie şi frăţie|. (Scînteia, an. XXVI, nr. 3717/1956).

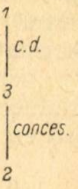

115. **Sindicatul muncitorilor din industria electrotehnică a supus[1] spre examinarea conferinţei o rezoluţie**| |care cere[2]| |să se retragă[3] toate trupele din colonii| şi |să se acorde[4] popoarelor din colonii dreptul democratic de a-şi alege guverne proprii|. (Scînteia, an. XXVI, nr. 3718/1956).

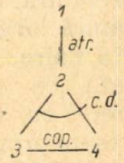

116. **Autorii documentului declară**[1]| |că „nu trebuie[2]| |să se aştepte[3] introducerea imediată a sufragiului universal|, |întrucît desfiinţarea în grabă a tuturor privilegiilor şi restricţiilor de clasă ar putea[4] duce la“ un haos politic| |care să frîneze[5] progresul pe mai mulţi ani|. (Scînteia, an. XXVI, nr. 3718/1956).

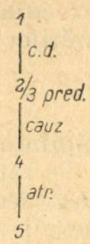

117. **Copiii se întreceau**[1] **cu atîta ardoare**|, |**tindeau**[2] **cu atîta pasiune spre punctul de sosire**|, |încît, urmărind din balcon acest spectacol minunat, n-am mai putut[3] rezista|, √|am coborît[4] în grabă scările|, şi |am luat[5] în braţe pe una dintre micile învingătoare|. (Scînteia, an. XXVI, nr. 3721/1956).

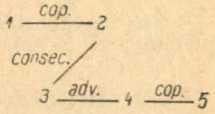

√ci

118. **Pentru a evita pe viitor aceste lucruri, este**[1] **necesar**| |ca după recoltarea păioaselor să se facă[2] imediat desmiriştitul|, iar |după aceea √|să se treacă[3] de urgenţă la executarea arăturilor| |fără să se mai aştepte[4] înverzirea terenului| — |care, uneori, în aceste regiuni, din lipsa de umiditate, poate[5] avea loc foarte tîrziu|. (Scînteia, an. XXVI, nr. 3724/1956).

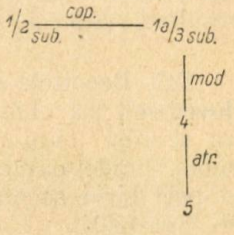

1a
√= **este necesar**

119. |**Totul depinde**[1] **însă de felul** |cum vor fi folosite[2] aceste posibilităţi|, **de felul** |cum organele şi organizaţiile de partid şi de stat organizează[3]| şi |√desfăşoară[4] munca politică şi organizatorică în rîndul maselor de oameni ai muncii de la sate|, **de metodele lor de muncă pentru antrenarea aces-**

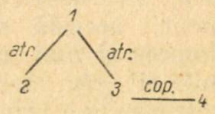

tora la executarea rapidă și de calitate corespunzătoare a însămînțărilor|. (Scînteia, an. XXVI, nr. 3726/1956).

√cum

120. **Sămînța** |care a fost pusă[1] la dispoziție de către stat| **să fie distribuită[2] numai acelora** |care nu au[3]| **și** |**să se vegheze[4]**| |ca să fie însămînțată[5] cantitatea corespunzătoare în terenuri bine pregătite|. (Scînteia, an. XXVI, nr. 3726/1956).

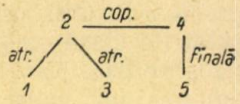

Notă: Atributiva 3 lămurește pe *acelora*. Propoziția 5 poate fi interpretată și ca c. ind.

121. **În aceste zile**, |în care se pune[1] temelia recoltei din anul viitor|, **toți oamenii muncii din agricultură, toți activiștii de partid și de stat să învețe[2] din lecțiile anului acesta**|, |cînd întîrzierea însămînțărilor și încălcarea unor reguli agrotehnice elementare au avut[3] efecte negative asupra recoltei|. (Scînteia, an. XXVI, nr. 3726/1956).

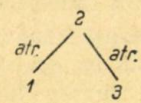

122. **Recoltele obținute în acest an dovedesc[1]** |că chiar în condițiile unui an secetos |cum a fost[2] anul acesta|, acolo, |unde oamenii se străduiesc[3]|, ei pot[4] birui seceta|. (Scînteia, an. XXVI, nr. 3726/1956).

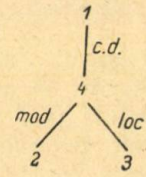

Notă: Propoziția 2 lămurește pe *secetos*.

123. **De la văpaia dintru început,** |care mărturisea[1] despre obîrșia telurică|, |pe măsură ce se înălța[2] pe firmament|, **această stea a devenit[3] mai limpede și mai nuanțată în limpezimile ei**|, |căci meșteșugul dintîi al povestitorului a prins[4]| |să se decanteze[5] în iscusințe stilistice|, |care au scos[6] un fruct nou din limba literară|. (Contemporanul, nr. 43/1956).

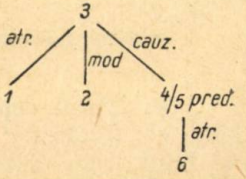

Notă: a prins este aici semiauxiliar de aspect.

1. Şi eu eram vesel ca vremea cea bună şi sturlubatic şi copilăros ca vîntul în turburarea sa. (CREANGĂ, O. 32)

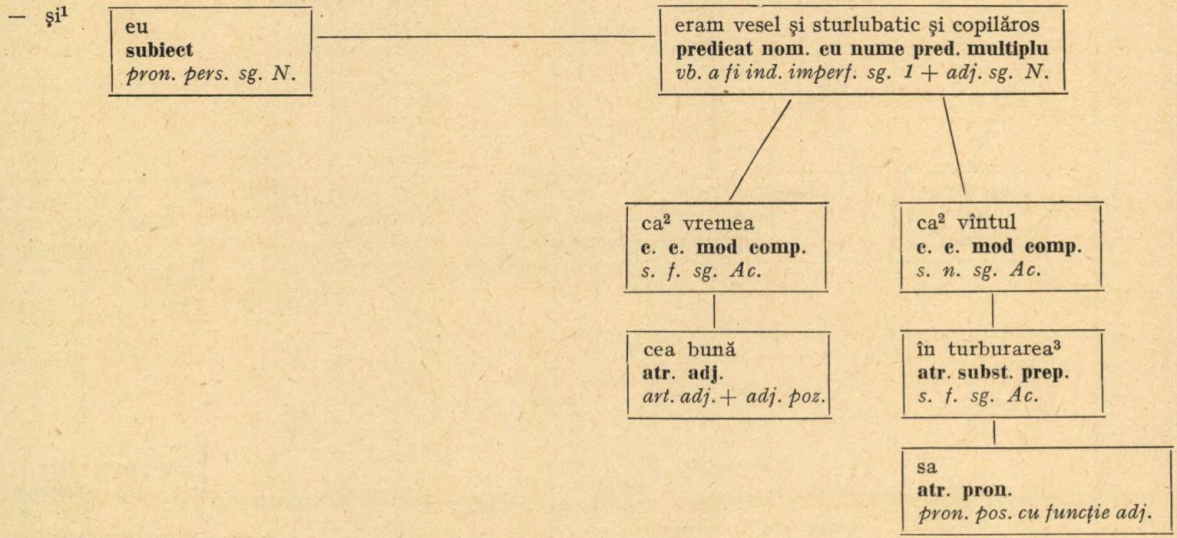

1. *Şi* narativ
2. *Ca* prepoziţie
3. Independent de întrebarea la care răspunde, socotim *în turburarea* atribut, întrucît se subordonează sintactic (dar şi semantic) substantivului.

2. Într-o goană nebună, pe deşelate, bătînd gonacii cu iataganele, un pîlc de călăreţi s-arată în capul Măgurii. (DELAVRANCEA, N. P. I 85)

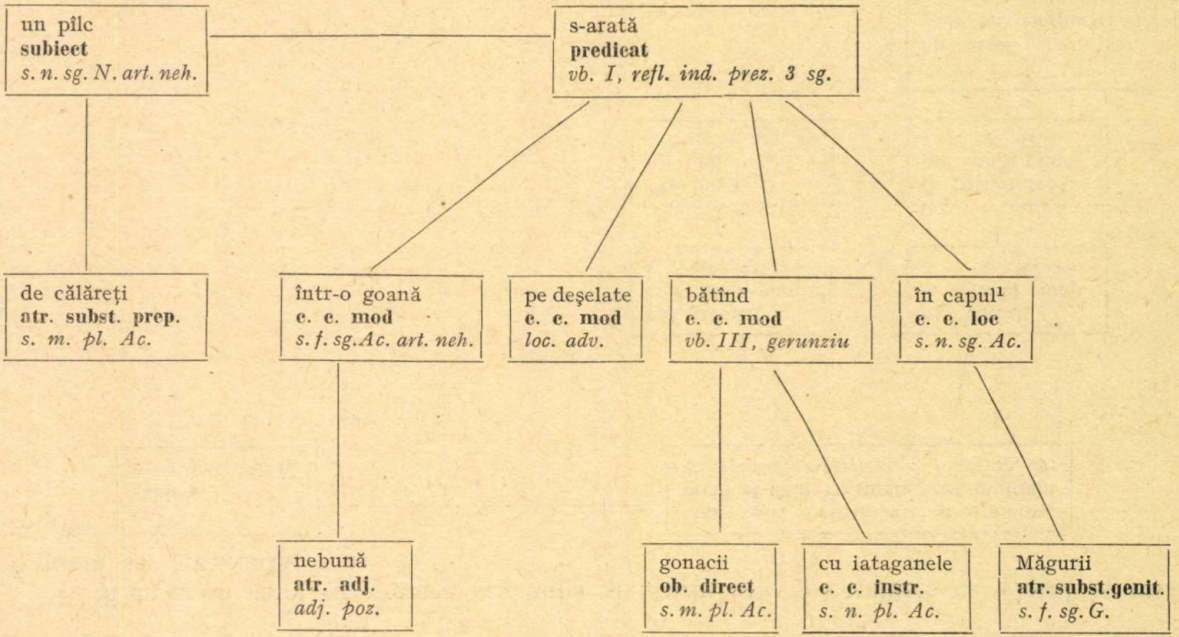

1. S-ar putea interpreta ca locuţiune prepoziţională. În acest caz, împreună cu *Măgurii* ar fi c. c. loc.

3. Brazii suri şi neclintiţi, cu trunchiuri netede şi goale se ridicau încremeniţi şi drepţi pînă la înălţimi ameţitoare. (HOGAŞ, O.)

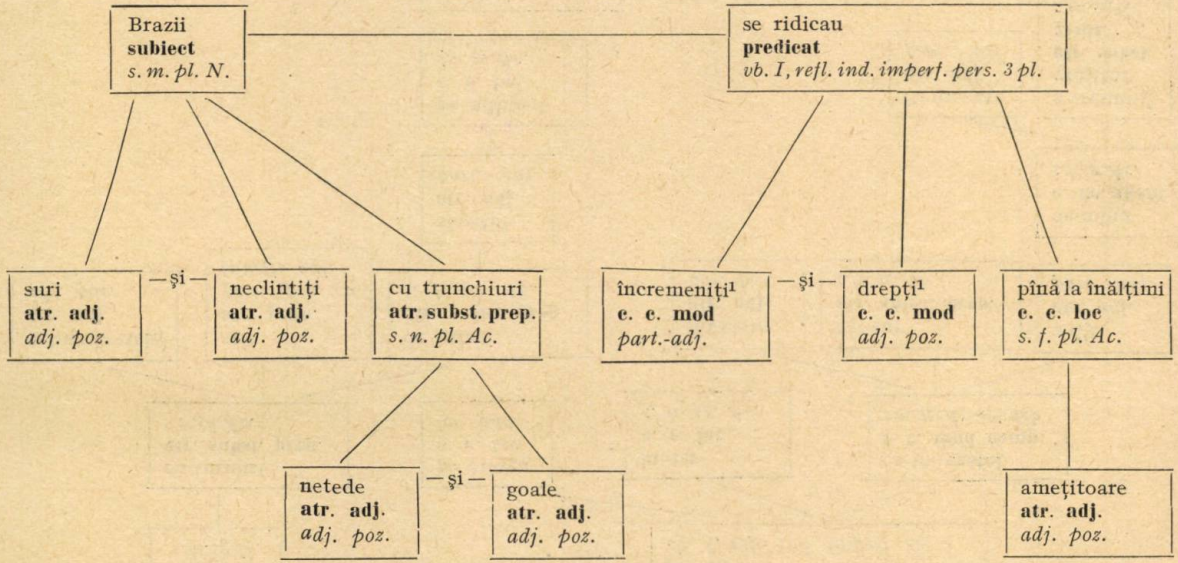

1. Nume predicative circumstanţiale. (Cf. Maria Rădulescu, *Numele predicativ circumstanţial;* în „Studii de gramatică", vol. II, 1957, p. 121—129 şi Nicolae Drăganu, *Elemente de sintaxă a limbii romîne,* [cap. Complementul în nominativ], Bucureşti, 1945. p. 83—84).

4. Pe stînga, Ceahlăul, cu nenumăratele sale turnuri de stînci, săpate pe adîncul cerului, se înalţa în aer ca un fantastic castel de aur zidit de mîna fermecată a vreunui vrăjitor din poveşti. (HOGAŞ, O. 108)

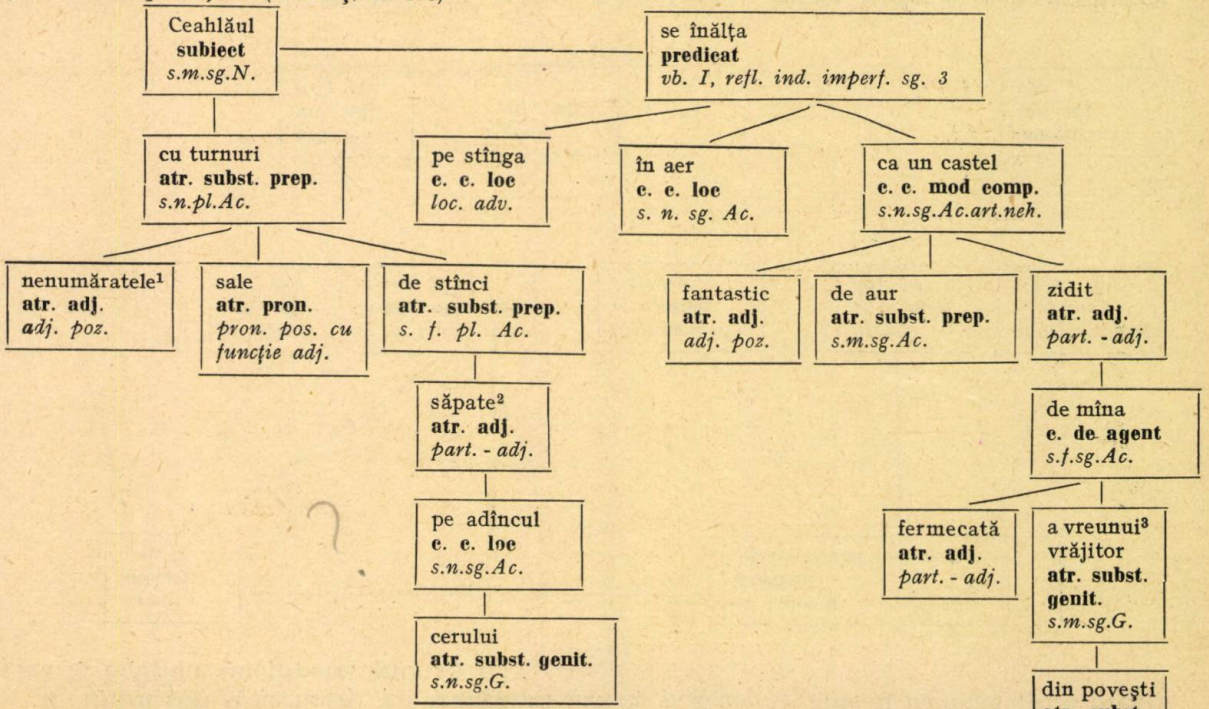

1. Adjectivul este numai formal la gradul pozitiv. Sensul lui e de superlativ.

5. Eu mergeam cu îngrijire, despicînd cu ochiul întunericul nopții, iar cu urechea adîncimile depărtărilor reci, deșerte și întunecoase. (HOGAȘ, O. 109)

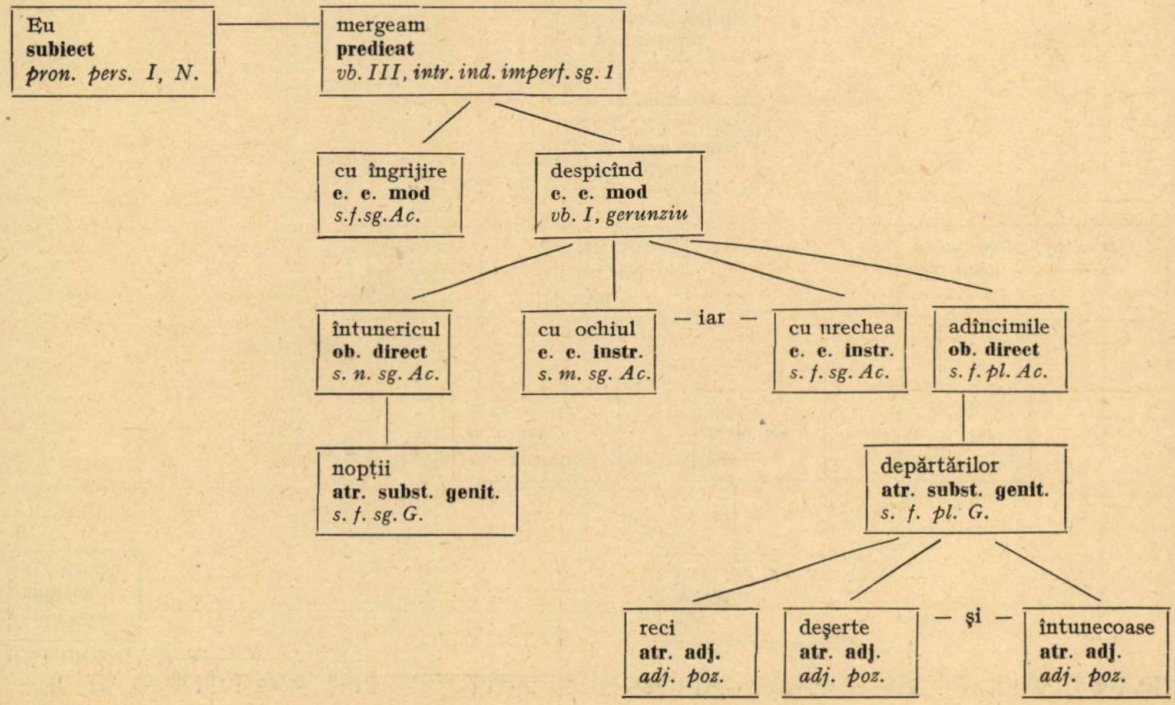

6. Pe mușchiul gros, cald ca o blană a pămîntului, căprioara stă jos lîngă iedul ei. (GÎRLEANU, P. A. 202)

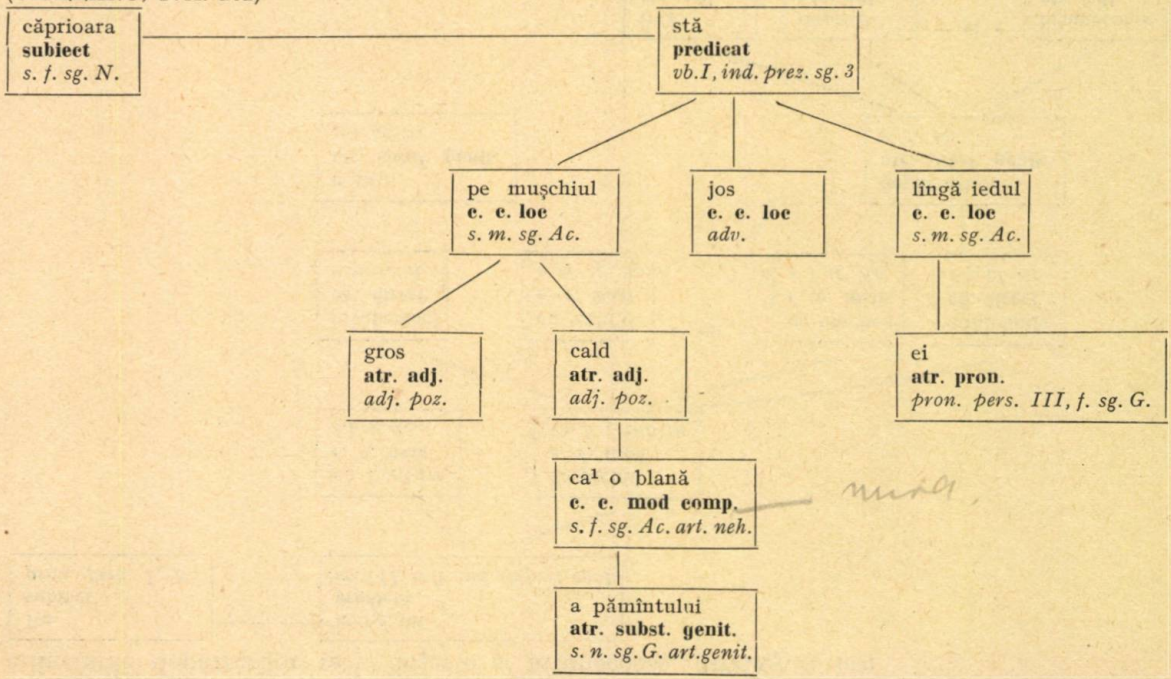

1. Ca prepoziție.

7. Acesta şi-a întins capul cu botul mic, catifelat şi umed, pe spatele mamei lui... (GÎRLEANU, P. A. 202)

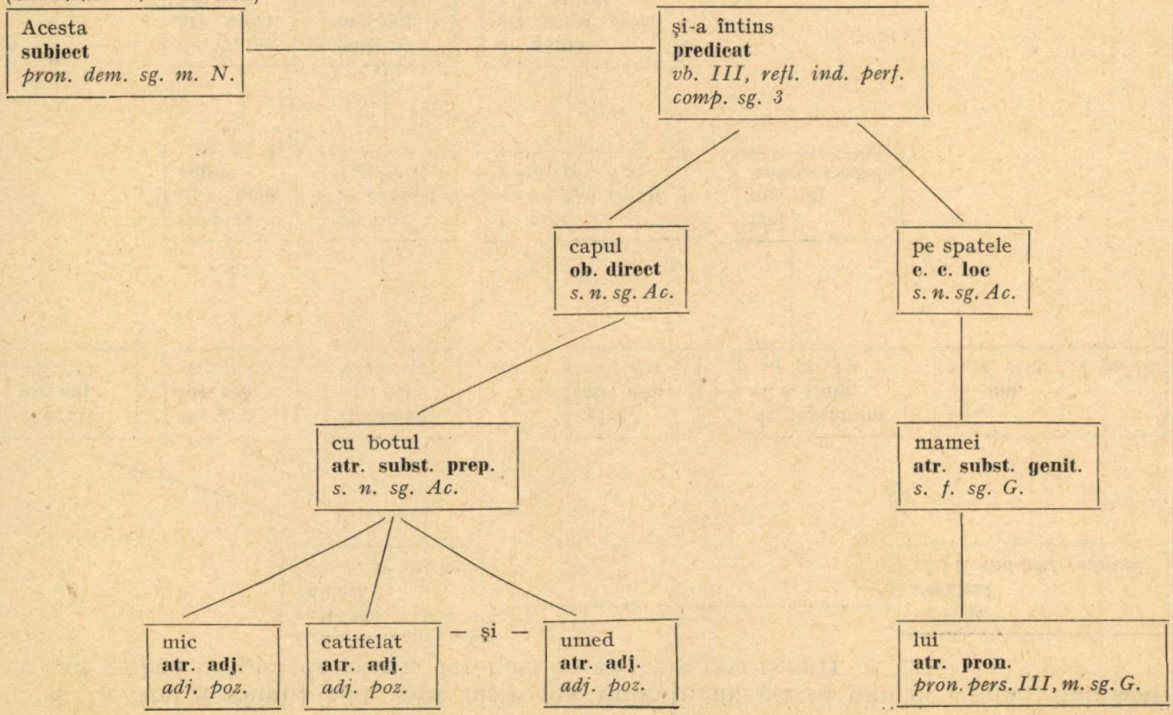

8. De trei săptămîni i-au ieşit nişte pui drăguţi, nu goi ca puii de vrabie, îmbrăcaţi cu puf galben ca puii de găină, dar mici... (BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 225)

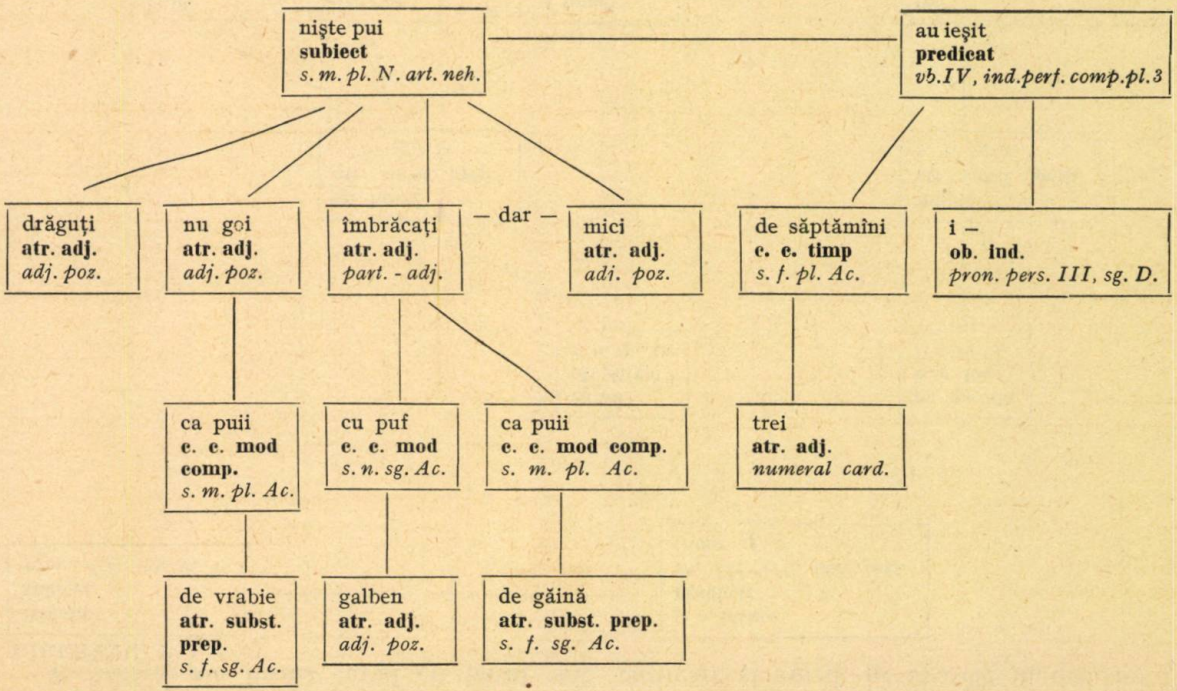

9. Într-o primăvară o prepeliță aproape moartă de oboseală... s-a lăsat din zbor într-un lan verde de grîu, la marginea unui lăstar. (BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 225)

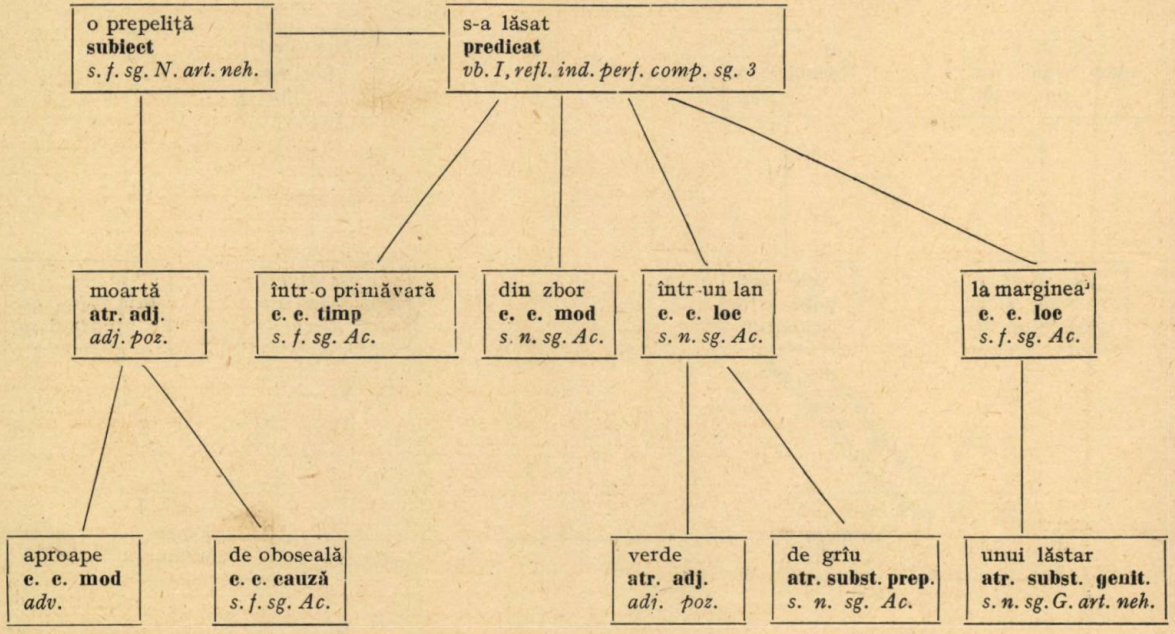

1. *La marginea* poate fi considerat și ca avînd valoare de locuțiune prepozițională. În acest caz, împreună cu *unui lăstar* ar fi c. c. loc.

10. La marginea lăstarului un pui de prepeliță, cu aripa ruptă, stă zgribulit de frig.
(BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 259)

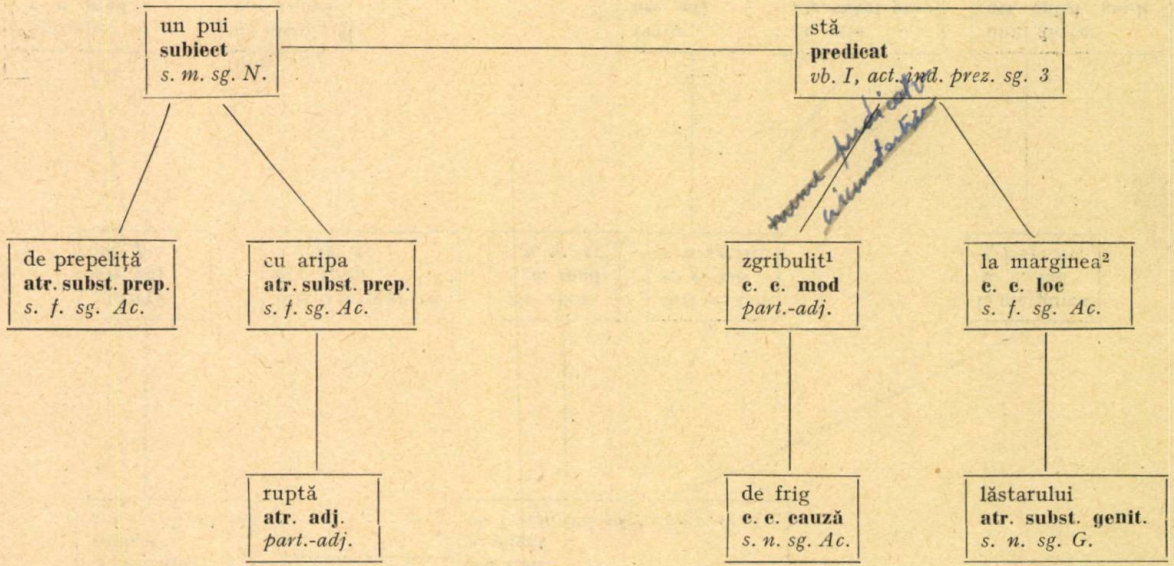

1. Vezi nota 1 de la propoziția nr. 3.
2. Vezi nota 1 de la propoziția nr. 9.

11. În severa cameră, căptușită cu tomuri negre pînă sub tavan, cei trei foști colegi ascultau, palizi de insomnie și de încordare. (GALACTION, O. A. I 102)

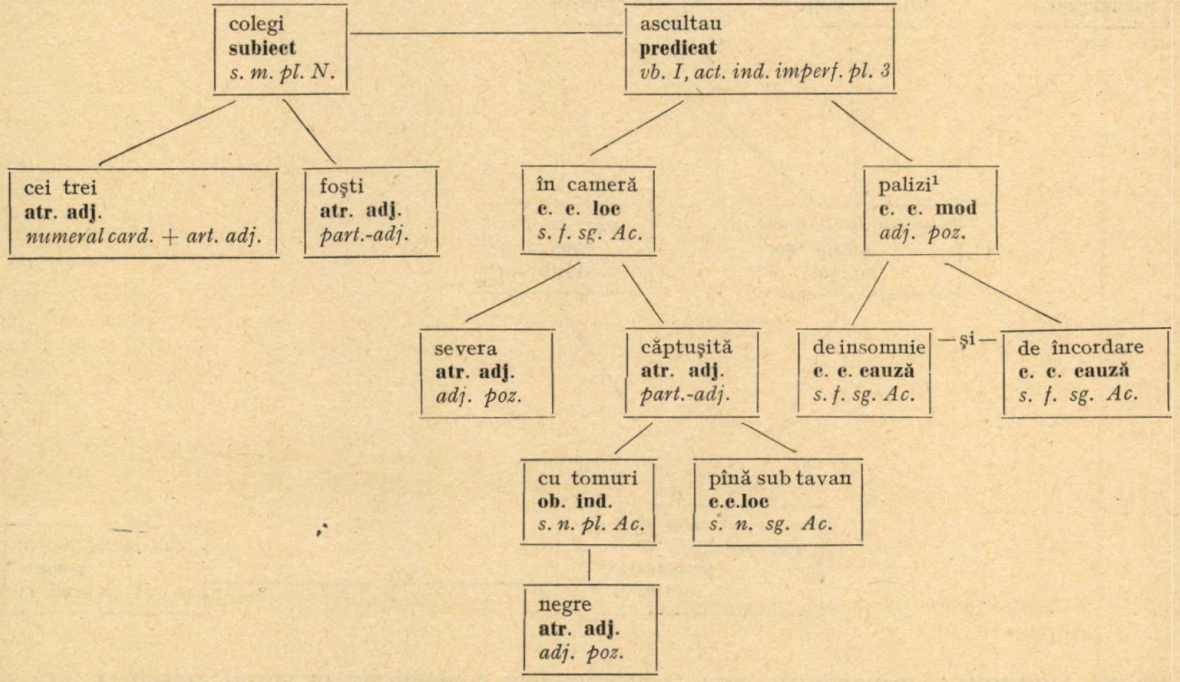

1. Poate fi interpretat și ca nume predicativ circumstanțial.

12. O pasăre piruia în apropiere o melodie dulce, lină, tărăgănată. (REBREANU, N. 34)

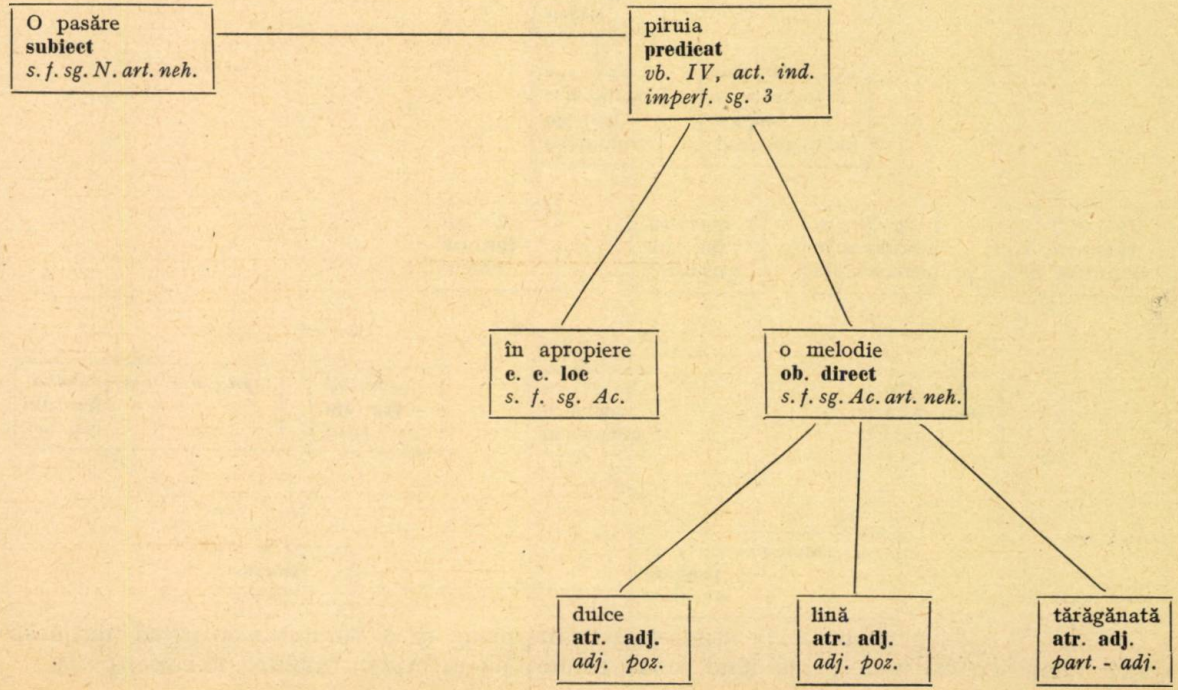

13. Someşul fugea printre picioarele lor, rostogolindu-se peste bolovanii din cale... (REBREANU, N. 86)

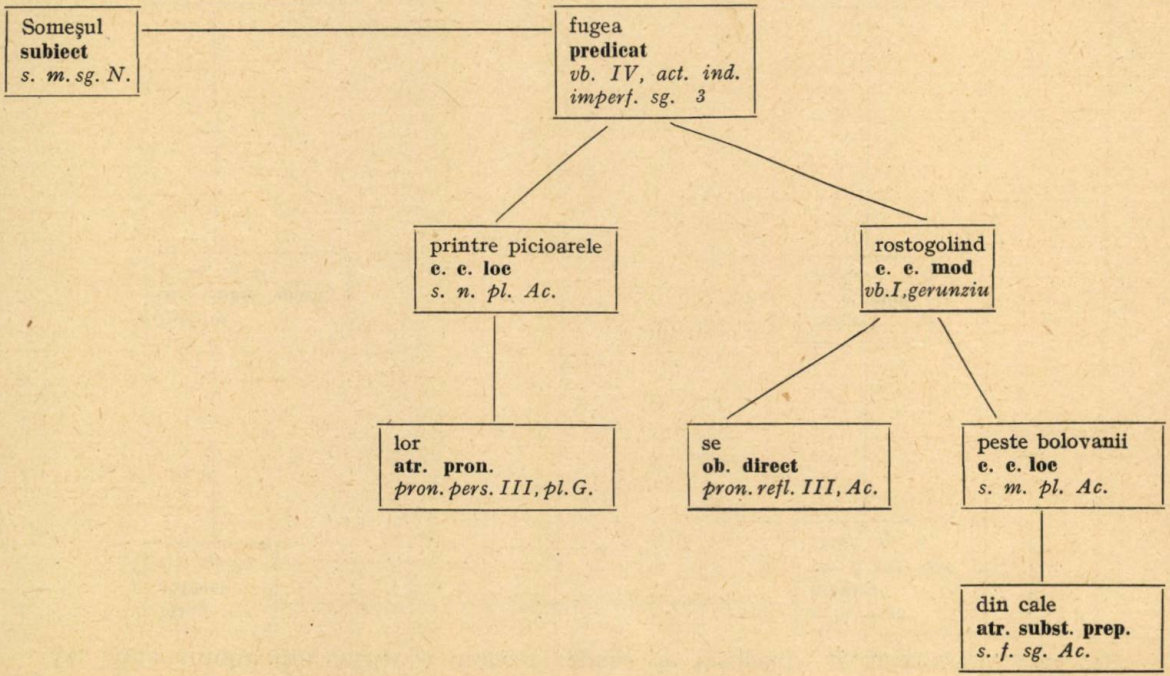

14. Mîna omului din cerdac a lunecat răpusă de toropeală. (C. PETRESCU, A. N. 27)

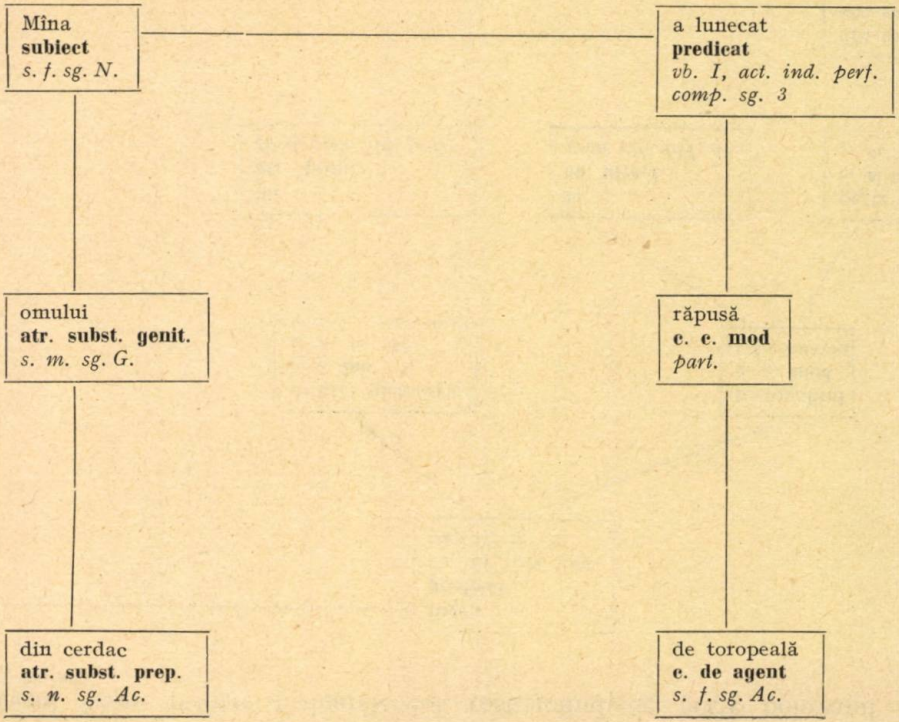

15. Întîmplările şi vremile căpitanului de steag Gheorghieş Duhu şi ale celuilalt căpitan, Stamate, îi păreau prea apropiate şi de prea slabă însemnătate. (C. PETRESCU, A. N. 57)

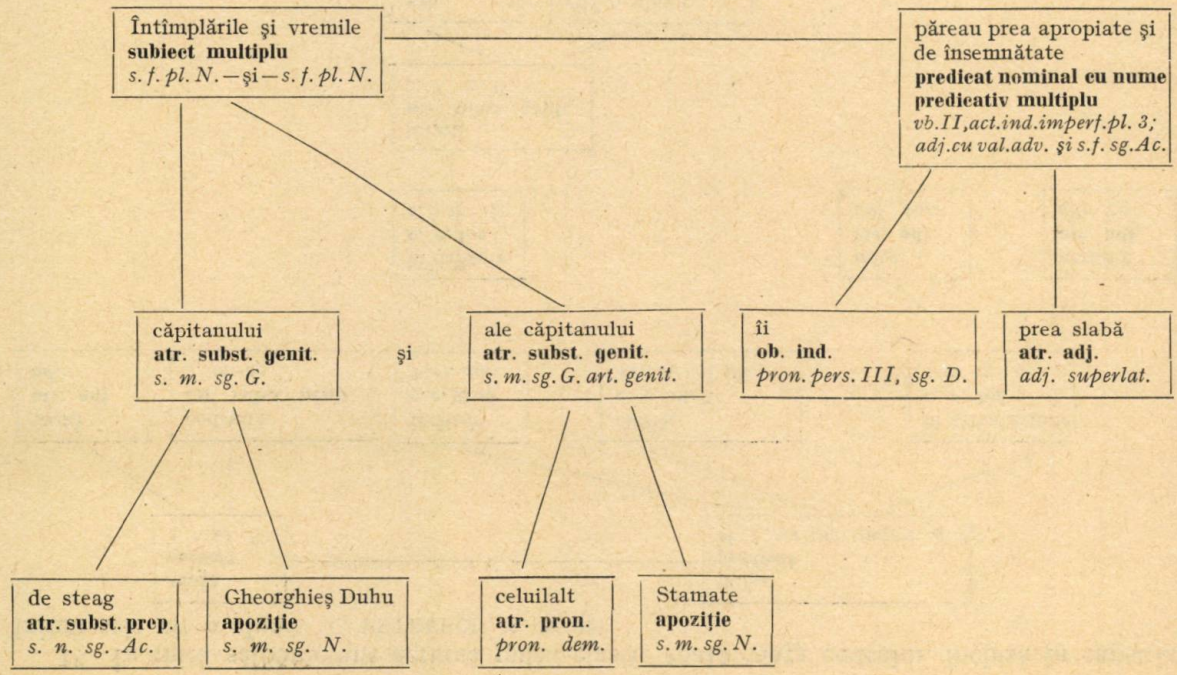

16. În mica sălbătăciune aeriană pulsa elastic toată viața codrului, închisă în capsula inimii sale cît o alună. (C. PETRESCU, A. N. 99)

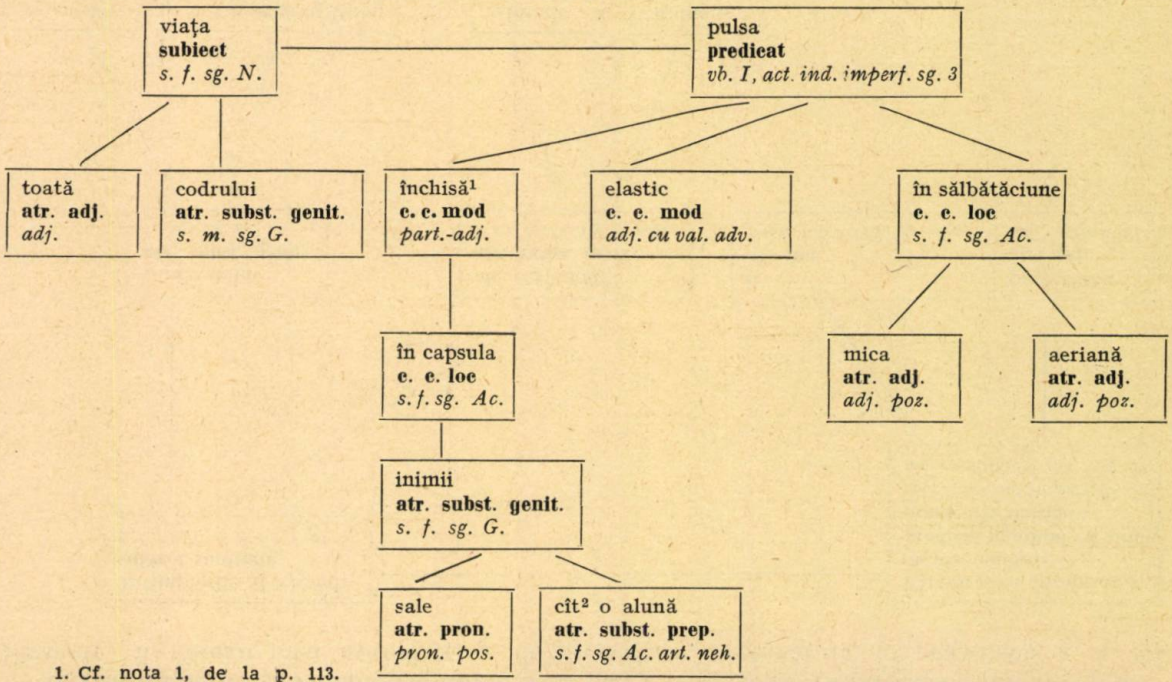

1. Cf. nota 1, de la p. 113.
2. *Cît* în astfel de cazuri e prepoziție. Cere după el acuzativul: cît *mine*, cît *tine*.

17. Iar în răsărit, prin îngrămădirile de nouri zdrenţuiţi curgeau izvoarele de foc ale zorilor trandafirii, peste apa şi peste munţii de neguri din baltă. (SADOVEANU, I. 116)

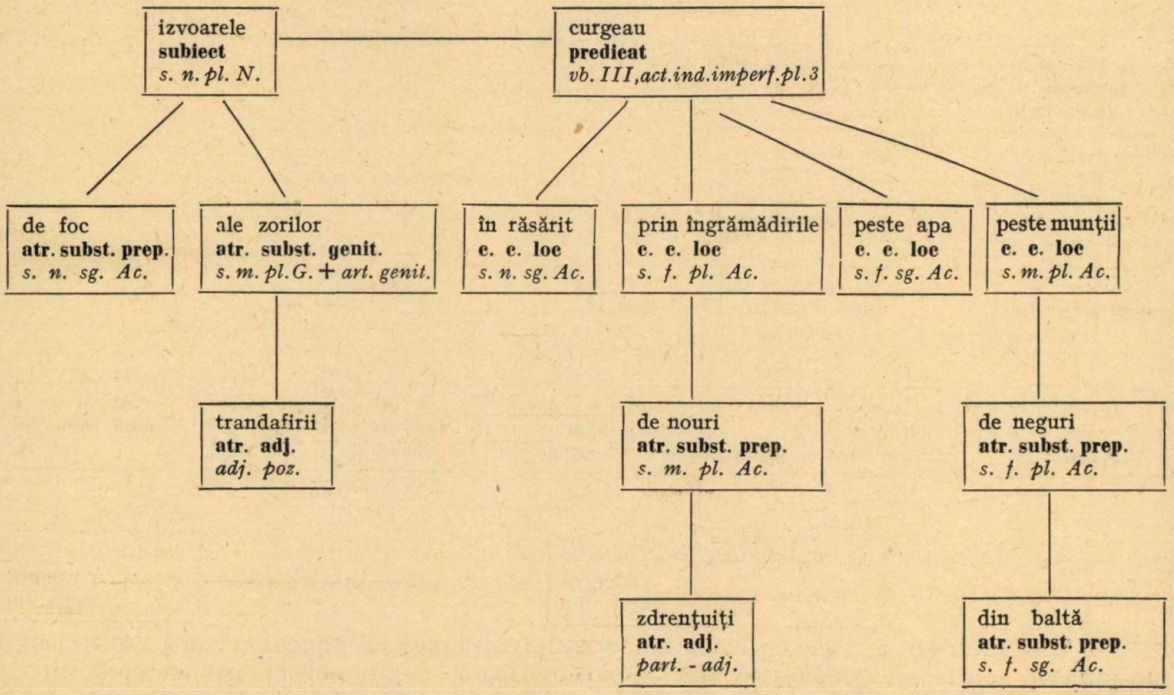

18. Şi la asfinţit, pe jumătatea de cer cuprins de munţi şi nouri, s-a arătat deodată un tighel de aur frînt, neregulat, pe toată marginea îngrămădirii întunecate. (SADOVEANU, I. 126)

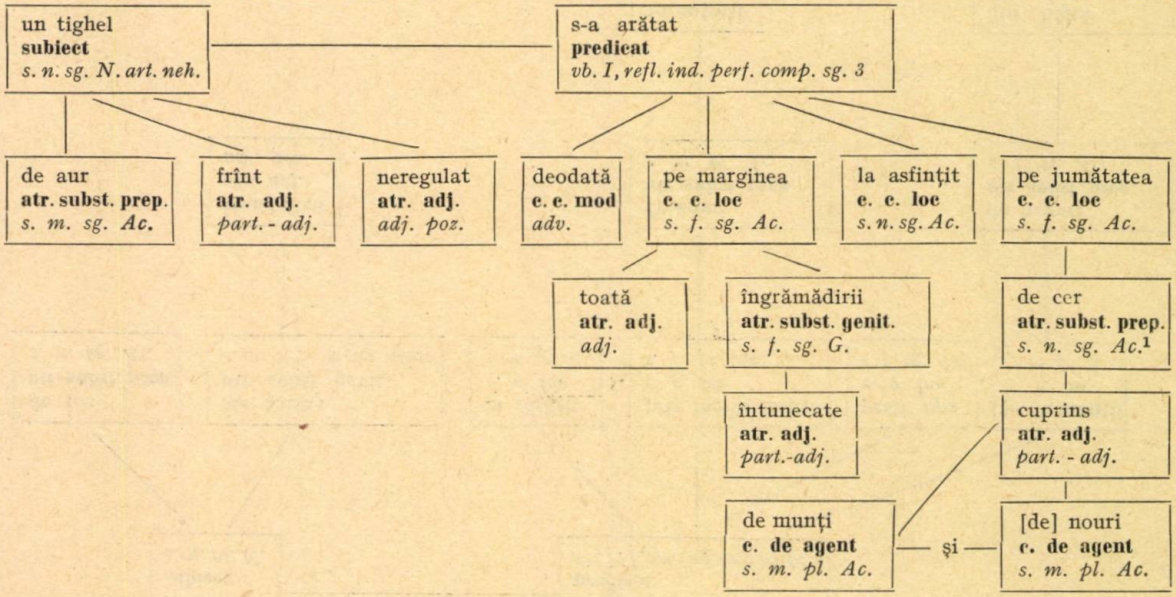

1. Cu valoare de genitiv.

19. Și în trăsura cu pînze, mare cît o corabie, legănat și scuturat pas cu pas prin bolovanii și gropile drumului, stăteam de vorbă cu doctorul. (SADOVEANU, I. 161).

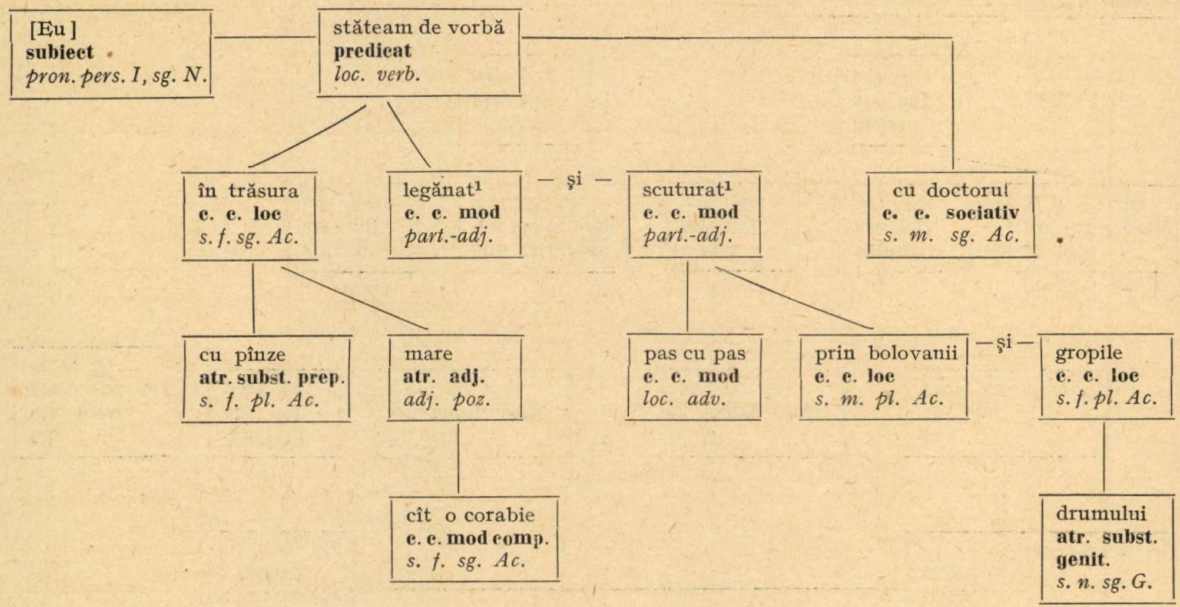

1. Cf. nota 1 de la p. 113.

20. Îmi place înfăţişarea lui deschisă, cu ochi albaştri sub sprîncene stufoase şi cu păr bogat, cărunt, în tufe inelate în jurul tîmplelor şi a frunţii. (SADOVEANU, I. 497)

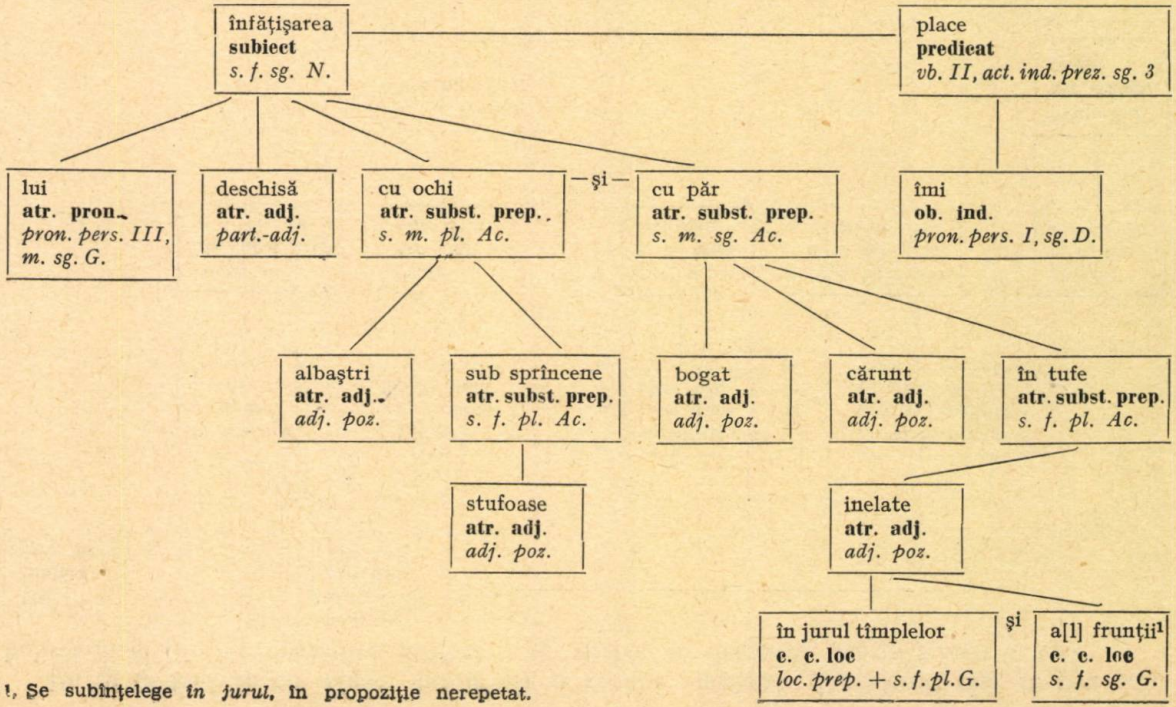

[1], Se subînţelege *în jurul*, în propoziţie nerepetat.

21. Prietinilor de la Branişte închin această istorisire din singurătăţile de sus.
(SADOVEANU, O. U. 7)

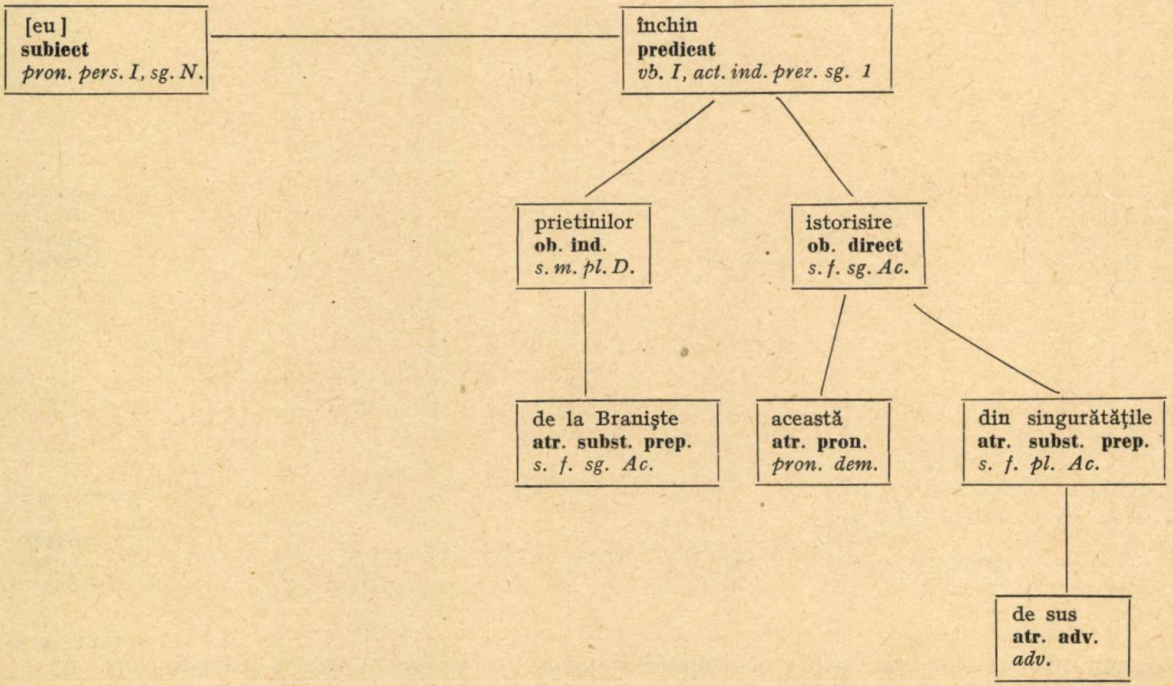

22. De două ori a fost chemată, în aceste expediții, și Vidra, cățelușa. (SADOVEANU, O. U. 119)

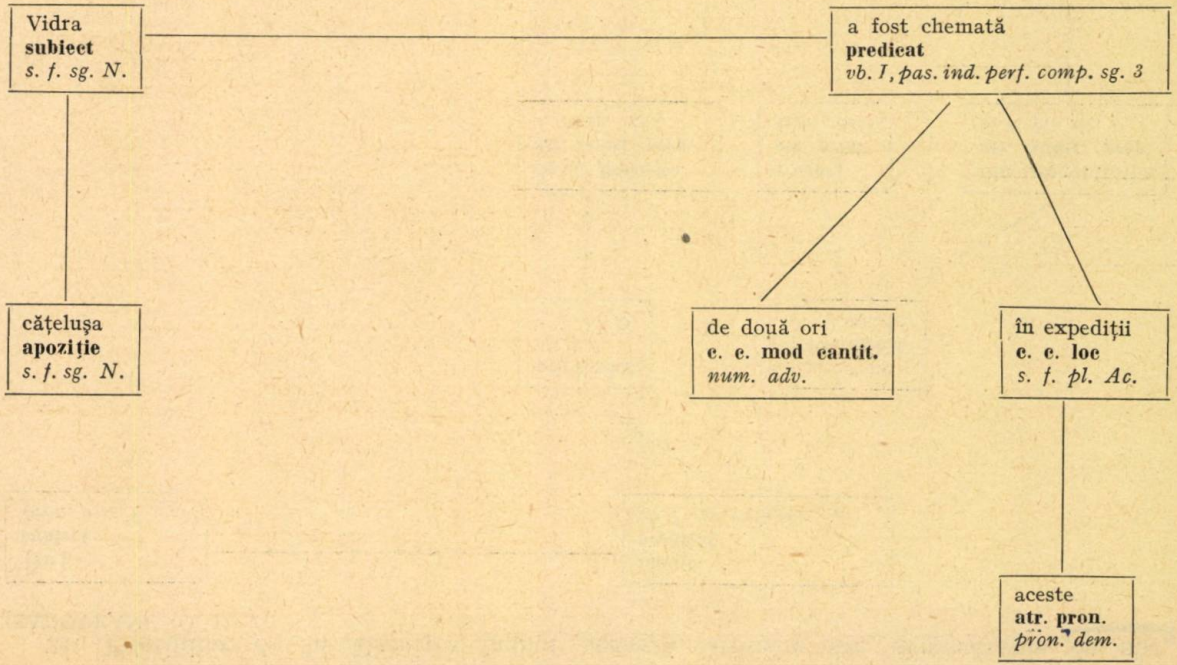

23. ...Pe piscurile Pătrului şi Surianului fulgerau încă omături, în răstimpuri de soare.
(SADOVEANU, O. U. 163)

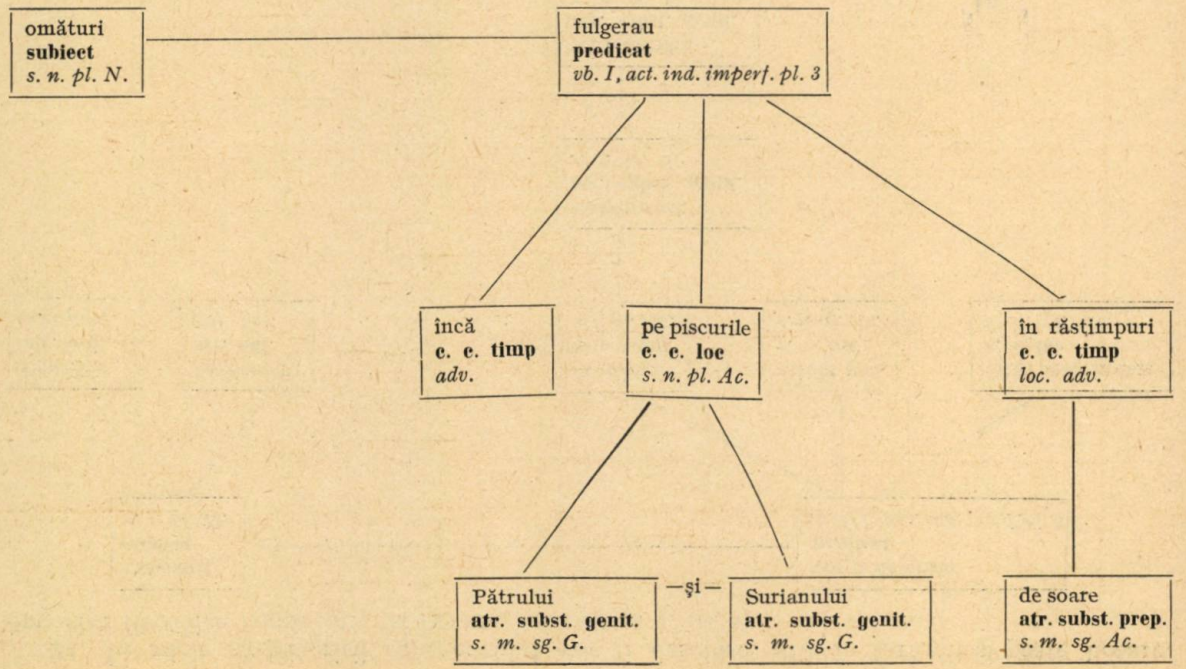

24. În zilele sărbătoririi centenarului vor fi deschise, atît în țară cît și peste hotare, expoziții filatelice românești. (SCÎNTEIA, nr. 4164, p. 4, col. 5)

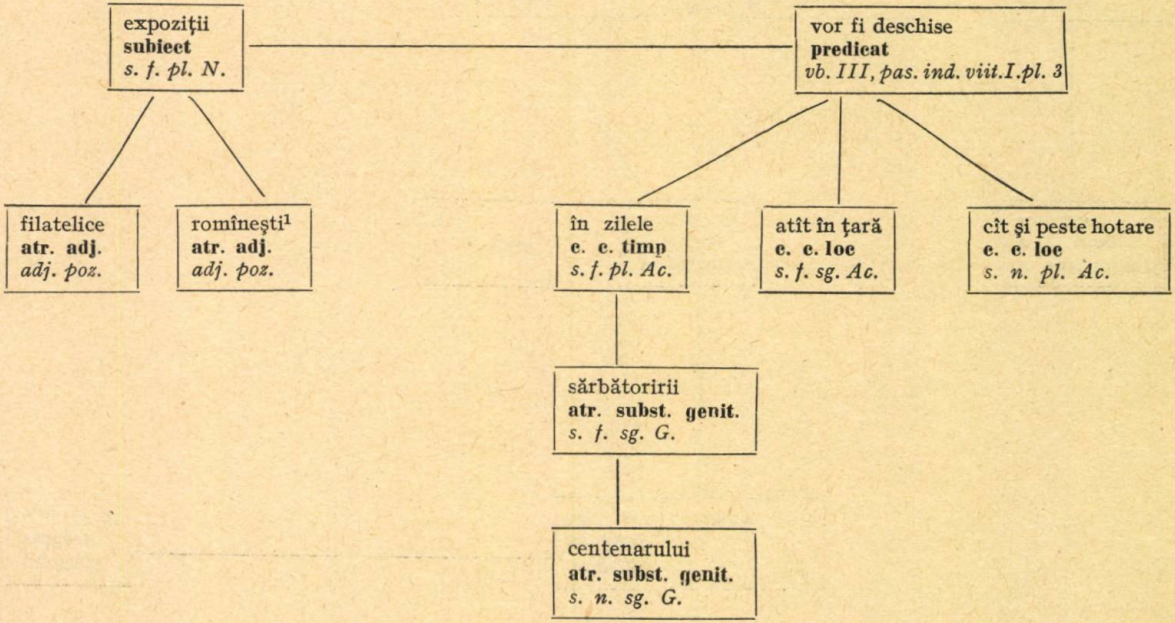

1. Din punct de vedere semantic adj. *românești* trebuie înțeles ca referindu-se la *expoziții filatelice* și nu numai la *expoziții*.

INDICELE PROPOZIŢIILOR*

Propoziţii coordonate
(principale sau subordonate)

Copulative: I, II, III, IV, V, VII, VIII, X, XI, XII, XIV, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 14, 15, 16, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 90, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 103, 105, 107, 109, 111, 113, 115, 117, 118, 119, 120.

Adversative: VIII, IX, XI, 1, 8, 15, 20, 40, 41, 54, 55, 58, 62, 74, 80, 85, 89, 106, 113, 117.

Disjunctive: 70, 92, 113.

Propoziţii subordonate

Subiective: 4, 21, 29, 39, 41, 47, 52, 53, 55, 57, 79, 103, 108, 118.

Predicative: 31, 33, 47, 51, 59, 68, 75, 81, 87, 88, 89, 92, 108, 116, 123.

Atributive: IV, V, VI, IX, X, XII, XIII, XIV, 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 53, 57, 59, 60, 61, 63, 64, 66, 67, 69, 70, 73, 75, 82, 87, 88, 90, 93, 95, 97, 99, 100, 101, 103, 104, 108, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 118, 119, 120, 121, 123.

Completive directe: II, III, IV, VI, VII, IX, XI, XII, XIII, XIV, 1, 3, 6, 9, 11, 14, 21, 24, 25, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 38, 39, 40, 41, 42, 45, 48, 49, 51, 55, 56, 59, 60, 61, 62, 72, 73, 74, 79, 80, 84, 86, 87, 88, 90, 92, 93, 100, 103, 104, 105, 106, 109, 110, 114, 115, 116, 122.

Completive indirecte: IX, XI, 3, 14, 39, 40, 41, 43, 46, 57, 58, 66, 68, 74, 81, 90, 91, 94, 102, 105, 109.

Circumstanţiale de loc: 46, 85, 122.

* Cifrele reprezintă fraza în care se găsesc propoziţiile.

Circumstanţiale de timp: I, II, III, IV, V, 2, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 13, 14, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 28, 30, 31, 33, 34, 35, 41, 42, 44, 47, 52, 55, 56, 57, 59, 64, 68, 69, 71, 75, 76, 77, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 92, 93, 95, 97, 98, 102.

Circumstanţiale de mod (şi cantit.): XI, XII, 2, 4, 23, 25, 35, 43, 45, 51, 55, 68, 89, 90, 91, 96, 101, 118, 122, 123.

Cauzale: VII, VIII, XII, 2, 4, 10, 18, 28, 41, 51, 52, 55, 60. 70, 78, 85, 89, 96, 102, 105, 116, 123.

Finale: I, V, 4, 5, 6, 7, 13, 19, 40, 43, 45, 50, 52, 53, 55, 58, 59, 60, 65, 66, 74, 82, 84, 87, 91, 97, 106, 108, 120.

Condiţionale: VI, VIII, XII, 12, 18, 43, 51, 86, 99, 106.

Concesive: VII, 3, 10, 36, 47, 63, 65, 68, 75, 93, 94, 114.

Consecutive: 19, 24, 28, 29, 35, 37, 40, 42, 43, 44, 62, 63 66, 117.

Cînd invers: 7, 9, 82.

INDICELE PĂRŢILOR DE PROPOZIŢIE*

Subiect : 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 24.

Subiect multiplu : 15.

Subiect inclus : 19, 21.

Predicat verbal : 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24.

Predicat nominal : 1, 15.

Atribut : 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24.

Apoziţie : 15, 22.

Obiect (complement) direct : 2, 5, 7, 12, 13, 21.

Obiect (complement) indirect : 8, 11, 15, 20, 21.

Complement de agent : 4, 14, 18.

Circumstanţial de timp : 8, 9, 23, 24.

Circumstanţial de loc : 2, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24.

Circumstanţial de mod : 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 16, 18, 19, 22.

Circumstanţial de cauză : 9, 10, 11.

Circumstanţial instrumental : 2, 5.

---

* Cifrele reprezintă propoziţia în care se găsesc părţile de propoziţie respective.

BIBLIOGRAFIE

AGÎRBICEANU, A. = I. Agîrbiceanu, *Arhanghelii*. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1956.

ALECSANDRI, T. = V. Alecsandri, *Teatru*, vol. I. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, Clasicii romîni, 1952.

ANGHEL, P. P. = D. Anghel, *Poezii şi proză*. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1957.

BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. = Ioan Al. Brătescu-Voineşti, *Proză. Întuneric şi lumină* + *În lumea dreptăţii*. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1957.

CARAGIALE, M. = Caragiale, *Momente*. Bucureşti, Editura librăriei „Socec", 1901.

CARAGIALE, O. = I. L. Caragiale, *Opere*, vol. I. Teatru şi nuvele. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1952.

M. CARAGIALE, O. = Matei Caragiale, *Opere*. Bucureşti, Editura Fundaţia pentru literatură şi artă, 1936.

CĂLINESCU, C. N. = G. Călinescu, *Am fost în China nouă*. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1955.

CONTEMPORANUL = *CONTEMPORANUL*. Săptămînal politic-social-cultural.

CREANGĂ, O. = Ion Creangă, *Opere*. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1949.

DELAVRANCEA, N. P. = Delavrancea, *Nuvele şi povestiri*. vol. I şi II. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, Biblioteca pentru toţi, 1956.

DELAVRANCEA, O. = Delavrancea, *Opere*, vol. I. Proză. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, Clasicii romîni, 1954.

EMINESCU, P. = Eminescu, *Poezii*. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1953.

GALACTION, N. A. = Gala Galaction, *Nuvele alese*. Bucureşti, Editura tineretului, Biblioteca şcolarului, 1955.

GALACTION, O. A. = Gala Galaction, *Opere alese*, vol. I. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1956.

GÎRLEANU, P. A. = Emil Gîrleanu, *Pagini alese*. Bucureşti, Editura tineretului, 1956.

GOLESCU, Î. = Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele*. Bucureşti, Editura tineretului, 1955.

HOGAŞ, O. = Calistrat Hogaş, *Opere*. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, Clasicii romîni, 1956.

IOSIF, D. = St. O. Iosif, *Domniţa mea erai...*, Bucureşti, Editura librăriei Universala Alcalay.

KOGĂLNICEANU, S. A. = M. Kogălniceanu, *Scrieri alese*, vol. I. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, Biblioteca pentru toţi, 1955.

NEGRUZZI, O. A. = Constantin Negruzzi, *Opere alese*, vol. I. Proza. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, Biblioteca pentru toţi, 1957.

ODOBESCU, S. A. = Al. I. Odobescu, *Scrieri alese*. Bucureşti, Editura pentru literatură şi artă a Societăţii scriitorilor din R.P.R., 1949.

VAL. PANAITESCU, S. = Val. Panaitescu, *Satira lui Rabelais*. Bucureşti Editura de stat pentru literatură şi artă, 1955.

H. PAPADAT-BENGESCU, C. M. B. = Hortensia Papadat-Bengescu, *Concert din muzică de Bach*. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1957.

C. PETRESCU, A. = Cezar Petrescu, *Apostol*. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1955.

C. PETRESCU, A. N. = Cezar Petrescu, *Aurul Negru*. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1956.

C. PETRESCU, Î. = Cezar Petrescu, *Întunecare*. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1954.

PORUMBACU, G. = Veronica Porumbacu, *Generaţia mea*. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1955.

REBREANU, N. = Liviu Rebreanu, *Nuvele*. Bucureşti, Editura tineretului, 1957.

SADOVEANU, F. J. = Mihail Sadoveanu, *Fraţii Jderi*. Bucureşti, Editura tineretului, 1957.

SADOVEANU, H. A. = Mihail Sadoveanu, *Hanu-Ancuţei*. Ed. IV. Bucureşti, Editura Cartea Romînească, 1943.

SADOVEANU, I. = Mihail Sadoveanu, *Istorisiri vechi şi nouă*. Editura tineretului, Bucureşti, 1954.

SADOVEANU, N. P. = Mihail Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*. Ed. II. Bucureşti, Editura tineretului, 1955.

SADOVEANU, N. S. = Mihail Sadoveanu, *Neamul Şoimăreştilor*. Bucureşti, Editura tineretului, 1955.

SADOVEANU, O. = Mihail Sadoveanu, *Opere*, vol. II. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1955.

SADOVEANU, O. U. = Mihail Sadoveanu, *Ochi de urs*. Ed. II. Bucureşti, Editura Cartea Romînească, 1940.

SCÎNTEIA = *SCÎNTEIA*. Organ al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Romîn.

SLAVICI, O. A. = Ioan Slavici, *Opere alese*. I. Nuvele. Bucureşti, Editura pentru literatură şi artă a Societăţii scriitorilor din R.P.R., 1949.

STĂNCESCU, B. = Dumitru Stăncescu, *Basme*. Culese din gura poporului. Bucureşti, Editura tineretului, 1955.

TOPÎRCEANU, O. = G. Topîrceanu, *Opere*, vol. I. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, Biblioteca pentru toţi, 1955.

VLAHUŢĂ, O. A. = Al. Vlahuţă, *Opere alese*, vol. I—III. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, Biblioteca pentru toţi, 1952—1953.

DESPRE ANALIZA STILISTICĂ

de P. DUMITRAŞCU

Includerea cîtorva analize stilistice în culegerea de faţă se justifică nu atît prin înrudirea acestora cu analizele gramaticale, cît mai ales prin necesitatea şi utilitatea lor în practica învăţămîntului.

Actualele programe şcolare prevăd numeroase lecţii de analiză a operei literare. O judicioasă şi cît mai completă analiză literară reclamă cunoştinţe temeinice nu numai în domeniul istoriei şi teoriei literare, ci şi în domeniul ştiinţei limbii. Realitatea a dovedit că adeseori, în analize, elementul lingvistic este neglijat sau, în cel mai bun caz, trecut pe un plan secundar. Dacă avem în vedere că limba este „element de bază al literaturii" — după expresia lui Gorki —, cercetarea măiestriei artistice a unui scriitor nu poate fi întreprinsă cu deplin succes fără a lua în considerare şi limba creaţiei sale. Aprecierile cu privire la limba şi stilul unui artist al cuvîntului trebuie să fie rezultatul unor minuţioase cercetări şi nu e bine să ne mulţumim cu formulări generale, care nu spun nimic referitor la stilul personal al scriitorului.

Iniţierea în tainele măiestriei artistice este destul de grea, dar nicidecum imposibilă. O asemenea iniţiere are în vedere profesorul de limba romînă prin lecţiile de analiză a operei, contribuind astfel şi la formarea educaţiei estetice a tineretului şcolar. În acest sens, activitatea lui trebuie să se desfăşoare la nivelul corespunzător impus de scopul lecţiilor respective, pe de o parte, şi de nevoile progresului cultural, pe de altă parte.

Pentru buna reuşită a analizei, se cer reamintite unele adevăruri şi făcute cîteva precizări.

Apărută ca cel mai important mijloc de comunicare între oameni, limba reflectă, o dată cu gîndirea noastră,

şi sentimentele sau stările afective de care sîntem stăpîniţi. Ea nu este numai instrumentul de realizare a gîndirii, ci şi mijlocul de exteriorizare a afectivităţii. Orice comunicare pe care o efectuează vorbitorul poartă pecetea acestuia, iar nota particulară este dată în primul rînd de funcţia expresivă a limbii. Dubla funcţie a limbii — *de comunicare şi de realizare a expresivităţii* — este o incontestabilă confirmare a inseparabilităţii cunoaşterii ştiinţifice de cea artistică[1]. Ca mijloc de cunoaştere, cuvîntul răspunde, în egală măsură, ambelor necesităţi.

Ţinînd seama de această realitate, stilistul încearcă adeseori să stabilească cauzele psihologice care au dat naştere fenomenelor studiate şi să precizeze valorile stilistice ale acestor fenomene. El nu se mulţumeşte doar cu simpla înregistrare şi catalogare a fenomenelor şi procedeelor expresive, ci caută să pătrundă în esenţa faptelor, acordînd atenţia cuvenită interpretării.

Tendinţa spre expresivitate în vorbire este generală şi permanentă. Oamenii se străduiesc să vorbească nu numai corect, dar şi expresiv, asigurînd astfel frumuseţea comunicării. Firește, estetica vorbirii este supusă procesului de dezvoltare şi de perfecţionare în acelaşi timp. Limba cronicarilor moldoveni din secolul al XVII-lea şi al XVIII-lea se deosebeşte, în privinţa nivelului ei artistic, de limba povestirilor istorice ale lui Mihail Sadoveanu, deşi maestrul prozei noastre contemporane îl recunoaşte pe Neculce ca dascăl al său în meşteşugul povestirii. De aci se poate desprinde concluzia că adevărata cercetare ştiinţifică nu trebuie să ocolească problema evoluţiei estetice a limbii.

Spre deosebire de gramatică, a cărei valoare normativă este evidentă, stilistica apare mai mult ca o ştiinţă descriptivă şi explicativă, iar caracterul său normativ ocupă un loc secundar. Totuşi, pe baza variatelor şi numeroaselor fenomene, vorbitorul sau scriitorul îşi poate da singur seama cum trebuie utilizat materialul lingvistic pentru a putea fi înţeles de semenii săi şi pentru a pune

[1] Despre dubla funcţie a limbii cf. T. Vianu, *Arta prozatorilor romîni*, Bucureşti, 1941, p. 15—21.

în mişcare sensibilitatea celor cărora li se adresează[2]. Din cauza complexităţii faptelor care au valoare afectivă nu se poate recomanda o schemă de analiză stilistică general-valabilă. Fiecare operă cercetată ridică probleme noi şi fiecare se distinge prin trăsăturile sale particulare, care trebuie relevate în analiză. Iată de ce analiza stilistică este o operaţie dificilă, a cărei efectuare cere, concomitent cu inerenta sensibilitate a cercetătorului, şi precauţia ca în urma disecţiei să nu fie stricată armonia şi unitatea operei studiate.

În general, analizele sînt de două feluri : *parţiale* şi *integrale*. După cum rezultă din denumire, analiza parţială se referă la fragmente de text cu caracter unitar. Deşi este foarte obişnuită, analiza parţială prezintă inconvenientul că raportarea la conţinut se face într-o măsură redusă, dînd cercetării un aspect oarecum schematic şi inconsistent. Acest fel de analiză se aplică îndeosebi operelor în proză, a căror extindere nu permite cu uşurinţă analiza integrală.

Pentru relevarea unităţii dintre conţinut şi formă mai indicată este analiza integrală. Ea nu poate fi întreprinsă cu deplin succes decît în ultimele clase ale şcolii medii şi în învăţămîntul superior de specialitate. În virtutea principiului accesibilităţii în raport cu vîrsta, în clasele mai mici sînt mai eficace analizele parţiale, prin care elevii se obişnuiesc să identifice fenomenele şi procedeele stilistice şi să stabilească, pe cît e posibil, colaborarea acestora la sublinierea ideii dominante. Cu elevii mari şi cu studenţii se pot întreprinde analize integrale în care principalul obiectiv îl constituie stabilirea valorilor estetice ale fenomenelor afective remarcate de ei.

Din necesităţi pur didactice (evitarea monotoniei în metodica desfăşurării lecţiei), cele două feluri de analiză pot avea diverse aspecte. Astfel, lecţia de analiză se poate efectua : *a*) în trepte sau gradat, *b*) după compartimente lingvistice, *c*) după importanţa procedeelor ş.a.m.d[3].

Analiza gradată constă în studierea întregului prin cercetarea sa fragmentară. Opera respectivă (chiar dacă este

---

[2] Cf. T. Vianu, *Probleme de stil şi artă literară*, ESPLA, 1955, p. 199 ş.u.

[3] Denumirile diverselor tipuri de analiză ne aparţin.

numai fragment) se împarte în mai multe părţi şi fiecăreia i se face analiza integrală (v. textele nr. 1, 3, 5, 6 şi 9). Ea echivalează cu o cercetare de laborator, obişnuind pe elev sau student să observe amănuntele şi să reţină ceea ce este esenţial.

Analiza pe compartimente lingvistice formează deprinderea studierii unei anumite probleme într-un text întreg şi conduce la o mai riguroasă sistematizare. Studierea minuţioasă a aspectului fonetic, a vocabularului, a morfologiei şi sintaxei ne demonstrează că, în opera literară, acestea sînt puse în slujba exprimării artistice (v. textele nr. 2, 4 [parţial] şi 10). Totodată, o astfel de cercetare pune în lumină faptul că imaginea poetică, deşi adecvată conţinutului operei, nu este independentă faţă de mijloacele limbii comune şi se realizează numai datorită acestor mijloace.

Analiza pe baza importanţei procedeelor are în vedere frecvenţa procedeelor expresive şi concentrarea acestora pentru a sublinia ideea sau sentimentul de bază (v. textele nr. 4, 8 şi 10). Printr-o asemenea cercetare se urmăreşte definirea particularităţilor pregnante de stil individual. În virtutea acestora, se pot face observaţii referitoare la încadrarea scriitorului respectiv în epocă şi la contribuţia adusă de el la progresul estetic al limbii.

Repetăm, aceste trei modalităţi de analiză îşi au doar o raţiune metodologică, legată de practica predării în şcoală, şi nu comportă nici o consecinţă de ordin teoretic.

Orice metodă am folosi, pentru justa interpretare a limbii şi a stilului unei opere literare, punctul de pornire este conţinutul. Nici o analiză nu poate fi temeinică, fără a avea în vedere acest element. Mijloacele verbale şi procedeele limbajului figurat se organizează în strînsă legătură cu conţinutul de idei şi de sentimente al operei. Nu aceeaşi modalitate de exprimare caracterizează poezia erotică şi cea de înaltă cugetare. Ţinînd seamă de principiul *adecvării*, arhaismele lingvistice apar motivate în povestirea istorică, iar elementul evocativ constituie parte integrantă în opera istorică sau în amintiri. Din acelaşi motiv, operelor cu caracter moral le sînt proprii elementele sentenţioase, aşa cum dialogul este nota specifică a operelor dramatice ş.a.m.d. Expresia lingvistică a oricărei creaţii literare

apare ca rezultat al intenției autorului, deoarece acesta încearcă să transmită cititorilor (sau ascultătorilor) propriile sale simțiri. Tocmai în operația de transmitere a propriei emoții rezidă arta unui creator de frumos. Meșteșugul acesta poate fi și rezultatul spontaneității, dar de cele mai multe ori este rezultatul unei munci asidue și îndelungate. Pentru deplina apreciere a măiestriei unui scriitor sînt deosebit de utile și interesante variantele operei analizate (bineînțeles, unde dispunem de ele). Variantele ne demonstrează, în modul cel mai convingător, cum expresia primară străbate o serie întreagă de faze succesive, pînă cînd ajunge la forma capabilă să redea ideea sau simțirea așa cum a dorit creatorul operei (vezi textul nr. 1)[4].

În limitele posibilității, analiza stilistică trebuie să oglindească și această muncă de laborator a scriitorului. Firește, nici un creator literar nu face această operație de disociere pe care o încearcă stilistul. Intuiția și mai ales talentul îl conduc spre cuvîntul care „exprimă adevărul". Stilistul are însă obligația să recurgă la disecție, deoarece lucrarea pe care o săvîrșește el are caracter de cercetare științifică. Frumusețea întregului se întemeiază, în bună parte, pe armonizarea părților sale componente, or în analiza stilistică, aceste elemente componente se studiază prin disociere, cercetarea încheindu-se cu integrarea acestora în ansamblul operei[5].

Adeseori se ridică întrebarea : cum pot fi identificate, în mod practic, trăsăturile emoționale, expresive ale unei comunicări? Răspunsul nu poate fi dat cu precizie. În linii mari se recomandă două căi :

a) transpunerea textului beletristic în limbajul obișnuit (în cazul poeziei, firește, modificarea ei în proză) ;

b) traducerea într-o limbă străină.

---

[4] Analiza pe baza variantelor se poate efectua și atunci cînd opera este reluată de autor și publicată ulterior cu anumite modificări. Astfel de analize au încercat, cu succes, M. Sala (*Contribuții la cercetarea evoluției stilului lui Mihail Sadoveanu*, în „Limba romînă", 1955, nr. 5, p. 37—47) și Al. Niculescu (*Structura frazei în stilul lui B. Delavrancea*, în „Contribuții la istoria limbii romîne literare în sec. al XIX-lea", vol. I, p. 205—234).

[5] Vezi și Gh. Bulgăr, *Despre analiza limbii și a stilului unei opere literare*, în „Limba romînă", 1953, nr. 4, p. 57—63.

Prima cale o considerăm mai indicată, avînd în vedere şi accesibilitatea ei, pe cînd a doua ne poate deruta, deoarece limbile înrudite prezintă numeroase trăsături comune.

În aceleaşi linii generale, referitor la problemele ce trebuie urmărite în analiză se pot da următoarele recomandări :

1. *Aspectul sonor al cuvintelor.* Din acest punct de vedere interesează : eventualele deosebiri între fonetismul textului şi cel al limbii comune naţionale ; fonetismele arhaice, regionale, pretenţioase, individuale etc., lungiri de sunete, sincopări, prescurtări, apariţii şi modificări de sunete ; eventuale grafii neconforme cu realitatea fonetică ; intonaţia, accentul, pauzele, tempoul, ritmul etc.

2. *Vocabularul.* Pornind de la ideea că vocabularul este factorul de bază în caracterizarea limbii unei enunţări, vom cerceta : categoriile calitative ale lexicului (arhaisme, regionalisme, vulgarisme, neologisme, elemente de jargon şi de argou etc.) ; expresiile idiomatice şi valorile lor, sinonimele ; sensul figurat al cuvintelor (aici se includ şi aşanumitele figuri de stil) ; variaţia şi bogăţia vocabularului etc.

3. *Gramatica.* În acest domeniu există o bogată posibilitate de a arăta variatele funcţiuni artistice pe care le au construcţiile obişnuite, cele populare, familiare, arhaice, savante, necorecte, forţate ; modurile şi timpurile verbului, topica, joncţiunea şi juxtapunerea ; propoziţiile şi nuanţarea lor ; construcţia frazei şi a perioadei ; paralelismul sintactic şi simetria etc.

4. În sfîrşit, o deosebită importanţă prezintă *varietatea vorbirii* (directă, indirectă, indirectă liberă şi directă legată). Gradul de expresivitate şi caracterul emoţional al comunicării pot fi stabilite cu succes numai după un prealabil raport între procedeele folosite pentru realizarea coloritului afectiv şi elementul raţional indispensabil în orice vorbire.

*

În lecţiile de analiză stilistică un rol de căpetenie revine lecturii expresive a textului. Înainte de a se trece la analiză, profesorul trebuie să citească bucata respectivă în clasă. S-a susţinut, pe drept cuvînt, că o lectură artistică echi-

valează cu cea mai reuşită interpretare a operei. De felul cum se face lectura textului pentru analiză depinde, în bună măsură, atenţia elevilor. Pentru captarea atenţiei lectura trebuie să se bazeze atît pe dicţiunea *corectă*, cît şi pe cea *expresivă*. O asemenea cerinţă ar părea, pentru unii, desuetă. Totuşi, profesorii de limba romînă ştiu, din proprie experienţă, că lectura are reale posibilităţi de influenţare nemijlocită a elevului, iar părerea celor care susţin că retoricii i s-a cîntat de mult prohodul nu ni se pare întru totul întemeiată. Nu vrem să stăruim asupra dicţiunii corecte la care se ajunge prin exersare. Neîndoielnic, anumite deficienţe de vorbire ca bîlbîiala, pelticeala, sîsîitul sînt de natură fiziologică şi pot fi îndreptate prin eforturi conştiente şi susţinute. De asemenea, în vorbirea obişnuită, e recomandabil să evităm tonul vulgar şi tonul pedant, folosindu-ne de tonul mediu, care se distinge prin naturaleţe. Atenţia profesorului (şi a elevului) trebuie îndreptată spre dicţiunea artistică sau expresivă. Pentru o bună lectură expresivă se cer respectate următoarele condiţii :

1. Cunoaşterea deplină a conţinutului. Despre importanţa acestui factor am mai amintit.

2. Stabilirea ritmului interior al expunerii, care este în funcţie de caracterul comunicării. Acest ritm poate fi uniform sau nuanţat. Nuanţarea intervine mai ales în poezia epică şi în proză. În legătură cu diversele momente ale acţiunii, expunerea poate avea tempo diferit : lent, accelerat, tărăgănat, precipitat, sacadat etc.

3. Schimbările intonaţiei, care se stabilesc tot în conformitate cu momentele principale ale acţiunii.

4. Stabilirea accentelor sintactice afective, ceea ce echivalează cu sublinierea orală a cuvintelor semnificative.

5. Marcarea pauzelor şi a eventualelor întreruperi de vorbire, cărora e necesar să li se stabilească funcţiile expresive.

6. Valoarea stilistică a semnelor de punctuaţie.

7. Modulaţia vocii şi, pe cît posibil, schimbarea timbrului în funcţie de vorbirea personajelor. Această condiţie este foarte importantă în cazul lecturii unui dialog sau a unei piese de teatru.

8. Armonia şi muzicalitatea generală a expunerii.

9. Folosirea adecvată a gesturilor şi mimicii. Gesturile pot fi : de subliniere a ideii sau sentimentului şi de completare a acestora.

Numai prin îndeplinirea cerinţelor enumerate mai sus lectura expresivă îşi atinge scopul şi se dovedeşte a fi o pătrundere profundă şi justă a semnificaţiilor stilistice ale textului. Printr-o asemenea lectură, cititorul transmite ascultătorului sensibilitatea autorului, filtrată prin propria sa sensibilitate. Cititorul este un confident al sufletului creatorului literar. Pentru realizarea acestei totale contopiri, trucul trebuie înlăturat şi înlocuit cu emoţia sinceră, lipsită de orice artificiu. De aceea lectura poeziei — şi mai ales a poeziei lirice — solicită cititorului un efort mai mare. Totuşi, ştiind că poezia place mai mult atunci cînd e *auzită*, lectura ei artistică este neapărat necesară. Nu e rău dacă elevilor li se dau, pentru memorizare şi declamare, versuri frumoase, selectate de către profesor. Ele stimulează dorinţa elevului de a-şi îmbogăţi vocabularul, de a vorbi frumos şi de a da colorit expresiei.

*

În cele ce urmează prezentăm cîteva texte (întregi şi fragmente), însoţite de sumare analize făcute potrivit observaţiilor noastre anterioare. Începem cu textele poetice şi continuăm cu cele în proză. N-am intenţionat să alegem texte care sînt incluse pentru analize în programele şcolare. Scopul urmărit de noi a fost mai mult de a oferi cîteva *încercări* de analiză, din care — o recunoaştem deschis — n-am putut evita uneori aprecierile subiective. Ni s-ar putea obiecta că, pe alocuri, am insistat prea mult asupra conţinutului pasajelor. Am făcut-o tocmai pentru a arăta că între conţinut şi expresie există o strînsă legătură, pe care cercetarea ştiinţifică trebuie să o pună în evidenţă.

Cititorul va avea, probabil, unele nedumeriri în privinţa terminologiei folosite în observaţiile noastre. Varietatea şi bogăţia stilemelor (fapte de limbă cu valoare stilistică) implică folosirea unei terminologii bogate, care n-a fost încă bine fixată. De aceea ne-am străduit, pe cît ne-a fost posibil, să respectăm terminologia curentă în manualele şi lucrările noastre de specialitate. Astfel, în

ce privește epitetul și metafora, am avut în vedere lucrările acad. T. Vianu (*Probleme de stil și artă literară*, ESPLA, 1955 și *Problemele metaforei și alte studii de stilistică*, ESPLA, 1957), iar pentru restul faptelor, tratatul de *Stilistica limbii romîne* al acad. Iorgu Iordan (apărut la București în 1944), precum și alte studii mai noi, publicate în diverse reviste sau lucrări de specialitate.

În general, am ales texte în care putem observa îndeosebi expresivitatea limbii comune, interesîndu-ne în primul rînd fenomenele afective ale vorbirii curente și numai în al doilea rînd „estemele", adică creațiile individuale de mare valoare artistică. Textele au fost alese din poezia lirică și epică, din proza noastră clasică și contemporană și un singur exemplu din literatura dramatică. În cele zece texte analizate am încercat să ne îndreptăm atenția asupra realizării lingvistice, fără a neglija și observațiile de ordin literar, mai ales cînd acestea se impuneau în mod necesar. De altfel, credem că o analiză stilistică este unilaterală dacă se bazează numai pe faptele oferite de lingvistică sau numai pe cele oferite de știința literaturii. În acest domeniu de interferență, cunoștințele lingvistice trebuie să fie asociate cu cele de literatură și, în limitele posibilității, ne-am străduit să răspundem acestei cerințe.

Fără îndoială, observațiile și analizele noastre nu sînt de loc invulnerabile, mai ales că impresia subiectivă se strecoară adeseori într-o astfel de lucrare. Cititorul poate fi însă convins de receptivitatea noastră față de criticile juste și constructive, al căror scop este îmbunătățirea calității muncii depuse aici.

Mihai Eminescu

PE ACEEAŞI ULICIOARĂ...

Pe aceeaşi ulicioară
Bate luna în fereşti,
Numai tu de după gratii
Vecinic nu te mai iveşti !

Şi aceiaşi pomi în floare
Crengi întind peste zaplaz,
Numai zilele trecute
Nu le fac să fie azi

Altul este al tău suflet,
Alţii ochii tăi acum,
Numai eu, rămas acelaşi,
Bat mereu acelaşi drum.

Ah, subţire şi gingaşă
Tu păşeai încet, încet,
Dulce îmi veneai în umbra
Tăinuitului boschet

Şi lăsîndu-te la pieptu-mi,
Nu ştiam ce-i pe pămînt,
Ne spuneam atît de multe
Făr-a zice un cuvînt.

Sărutări erau răspunsul
La-ntrebări îndeosebi,
Şi de alte cele-n lume
N-aveai vreme să întrebi.

Şi în farmecul vieţi-mi
Nu ştiam că-i tot aceea
De te razimi de o umbră
Sau de crezi ce-a zis femeia.

Vîntul tremură-n perdele
Astăzi ca şi alte dăţi,
Numai tu de după ele
Vecinic nu te mai arăţi !

VARIANTELE[6]

„PRIMBLĂRI NOAPTEA"

(Bibl. Acad. R.P.R., ms. 2289, 48, 49, 50 + 55 v.)

I	II
Pe aceleaşi strîmte uliţi	Pe aceeaşi ulicioară
Bate luna în fereşti	—
Dară tu după perdele	Dară tu de după gratii
Vecinic nu te mai iveşti.	—
Şi aceiaşi pomi în floare	Sînt aceiaşi pomi în floare
Crengi întind peste zaplaz	Crengi-mi-ntind peste zaplaz
Numai zilele trecute	—
Nu le fac să fie azi.	—
Altul este al tău suflet,	—
Alţii ochii tăi acum,	—
Numai eu rămas acelaşi	—
Bat, gîndind acelaşi drum.	Bat mereu acelaşi drum.
Ah, subţire şi gingaşă	—
Tu păşeai încet, încet,	—
Albă tu veneai în umbra	Albă tu-mi veneai în umbra
Tăinuitului boschet	—
Şi lăsîndu-te la pieptu-mi,	—
Nu ştiam ce-i pe pămînt,	—
Ne spuneam atît de multe	—
Făr-a zice un cuvînt.	—
Iară pomii cei în floare	—
Crengi întind peste zaplaz	—
Dară zilele trecute	—
Nu le fac să fie azi	—
Nici ce fac, nici cum îmi merge	La-ntrebări, cu sărutare
N-aveai vreme să întrebi	Răspundeai îndeosebi,
Răspundeai la toate numa	Iar de alte cele-n lume
Cu guriţa-ndeosebi.	N-aveai vreme să mă-ntrebi.
Iară cel ce va să ştie	Şi ce dulce era viaţa,
Cît am fost de fericit,	Nu ştiam că-i tot aceea
Rezeme-se de o umbră	De te-i rezema de-o umbră
Şi va şti ce au voit.	Sau de crezi ce-au zis femeia.
Căci aceiaşi pomi în floare	Vîntul tremură-n perdele
Crengi întind peste zaplaz,	Astăzi ca şi în alte dăţi,
Dară zilele trecute	Numai tu de după ele
Nu mai pot să facă azi.	Vecinic nu te mai arăţi !

[6] Dăm prima variantă. Din varianta a doua notăm numai deosebirile faţă de prima.

Poezia de care ne ocupăm aparţine liricii erotice. Fiorul elegiac al dragostei de altădată străbate întreaga producţie. De la început, poetul ne împărtăşeşte un sentiment de regret, care se intensifică treptat. *Antiteza* este principalul procedeu de compoziţie al poeziei. Elementele care conferă valoarea stilistică sînt, în special, de natură lexicală şi gramaticală. Din punct de vedere formal, rima nu constituie o realizare strălucită. Rima încrucişată se referă doar la versurile 2 şi 4, pe cînd versurile 1 şi 3 sînt libere (excepţie ultima strofă). Această uşoară deficienţă formală trece aproape neobservată, datorită ritmului trohaic perfect. Sistemul acesta de rimă caracterizează mai multe poezii ale lui Eminescu. În schimb calitatea rimei este superioară, deoarece, cu excepţia strofei a cincea, cuvintele puse în rimă aparţin la părţi de vorbire diferite : subst. *ferești* — vb. *iveşti*, subst. *zaplaz* — adv. *azi* (cu valoare substantivală), adv. *acum* — subst. *drum*, adv. *încet* — subst. *boschet*, adv. *îndeosebi* — vb. *întrebi* etc. Ca realizare, rima este de cele mai multe ori o asonanţă, ca în poezia populară. Influenţa creaţiilor poetice din folclorul literar se resimte de altfel în ritm şi în măsura versurilor.

Raportîndu-ne la momentele conţinutului, desprindem trei părţi :

a) Tabloul I (strofele 1—3), în care regretul dragostei apuse se subliniază în fiecare strofă prin opoziţia dintre primele două versuri şi următoarele.

b) Tabloul II (strofele 4—6) este caracterizat prin amintirea fericirii. Acest tablou contrastează cu primul, intensificînd sentimentul predominant.

c) Tabloul III (strofa 7) e reprezentat prin aforismul folosit ca semn al regretului atotstăpînitor şi al neîncrederii.

Ultimul catren readuce motivul iniţial, aşa cum adeseori o compoziţie muzicală reia, în final, tema din prima parte.

Strofele componente ale primului moment sînt alcătuite, fiecare, dintr-o frază formată din două propoziţii principale coordonate, între care se stabileşte un raport adversativ, exprimat prin adverbul cu valoare de conjuncţie *numai*, mult mai potrivit pentru a indica opoziţia.

În strînsă legătură cu intenţia principală a poetului este şi topica. Încă din prima strofă, se observă inversiunea

circumstanţialului de loc, precum şi antepunerea predicatului faţă de subiect. Sublinierea elementelor inversate se realizează şi prin accent.

Din punct de vedere lexical, semnalăm vocabularul de uz popular, specific poeziei erotice eminesciene. Reţinem deocamdată doar aspectul fonetic foarte răspîndit al pluralului „ferestre", *ferești* şi expresia *bate luna* (pentru „luminează luna"). De fapt, această expresie are circulaţie generală (cf. „a bate lumina, soarele etc.", rezultate din întrebuinţarea metaforică a verbului *a bate*).

Gratiile constituie o metonimie prin care se evită repetarea supărătoare a substantivului *ferești* şi dobîndeşte, totodată, o oarecare semnificaţie dacă avem în vedere nepăsarea fiinţei dragi. Unicul element cu valoare simbolică este epitetul apreciativ *veşnic* (al verbului), care întăreşte ideea de bază : imposibilitatea revenirii la fericirea din trecut. De altfel ultimul vers („vecinic nu te mai iveşti"), apărut în prima redactare, n-a mai suferit modificări în nici una dintre variantele poeziei. În varianta de început, exprimarea era mult mai stîngace în versurile 1 şi 3 („Pe aceleaşi strîmte uliţi" şi „Dară tu după perdele" — vezi variantele). În forma definitivă, Eminescu a preferat diminutivul *ulicioară* pentru expresivitate, a înlocuit conjuncţia *dară* cu *numai* pentru întărirea raportului adversativ şi a schimbat substantivul *perdele* prin *gratii* pentru a sugera nepăsarea şi răceala iubitei.

Strofa a doua întăreşte ideea cuprinsă în cea dintîi. Nota de regret creşte prin epitetul *în floare* (determinant pentru „pomi"), sugerînd primăvara naturii, în contrast cu iarna sentimentală a iubitei.

Dacă cercetăm accentele stilistice din aceste strofe, observăm că ele sînt purtate de cuvintele semnificative : *„aceeaşi* ulicioară", *„bate* luna", „numai *tu*", *„vecinic"*, *„aceiaşi* pomi", „numai *zilele trecute, nu* le fac". Le-am numit „semnificative" deoarece în strofa a treia apar sub accent termenii de opoziţie, ex. : „aceeaşi" — *altul* (suflet), „aceiaşi" — *alţii* (ochii), „numai tu" — *„numai eu"*, *„bat* mereu *acelaşi* drum".

Topica acestei strofe contribuie la sublinierea tristei realităţi :

topică afectivă — topică obișnuită

„**altul** este al tău suflet" = sufletul tău este altul

„**alții** ochii tăi acum" = acum ochii tăi (sînt) alții.

Versurile următoare, deși sînt exprimate într-o ordine obișnuită a cuvintelor, primesc totuși o funcție emoțională în opoziție cu topica primelor versuri și prin colaborare cu repetarea pronumelui demonstrativ *același*. Catrenul analizat se remarcă și prin construcția sa în chiasm parțial, o construcție specifică pentru antiteze. Prin strofa a treia, poetul exprimă culmea sentimentului de care este stăpînit și infidelitatea iubitei.

Rămînînd credincios sentimentului, eroul liric (= poetul) își amintește cîteva din clipele trecute. Aducerea-aminte începe printr-o interjecție în care sentimentul de regret se îmbină cu admirația. Tabloul, după cum e și normal, este dominat de elementele evocative. Așa se explică frecvența epitetelor în strofa a patra : *subțire, gingașă, încet-încet, dulce, tăinuit.* La o primă impresie s-ar crede că aceste epitete au valoare apreciativă. Ele nici n-ar putea fi interpretate altfel, dacă s-ar referi la o stare actuală. Raportîndu-ne însă la context, putem considera că ele au o valoare evocativă care depășește pe cea de apreciere. Părerea ne este confirmată și de celelalte două epitete. Mai mult chiar. Poetul a înlocuit epitetul frecvent *albă* („albă tu veneai în umbra") cu unul stereotip, *dulce,* mai apt pentru sublinierea nuanței de evocare. Remarcăm încă un amănunt de exprimare : în prima variantă se spunea „*tu* veneai în umbra" ; în varianta definitivă, pronumele personal, negăsindu-și deplină justificare, a fost eliminat, poetul introducînd un dativ pentru a marca singularizarea fericirii. Dativul respectiv (un „dativus commodi") relevă fidelitatea de altădată a iubitei.

Strofa următoare aduce cîteva noi detalii pentru completarea amintirii. Să reținem numai cuvintele accentuate în frază : „*nu știam* ce-i pe pămînt" și „ne spuneam *atît de multe*". Ele sugerează uitarea de sine și dăruirea totală a inimilor în acea stare de euforie sentimentală.

Interesantă este strofa a șasea care, pînă a ajunge la forma definitivă, a suferit cîteva modificări substanțiale. În prima redactare versurile se prezentau astfel :

„Nici ce fac, nici cum îmi merge
N-aveai vreme să întrebi,
Răspundeai la toate numa
Cu guriţa-ndeosebi."

Apoi ele au fost modificate în felul următor :

„La-ntrebări, cu sărutare
Răspundeai îndeosebi,
Iar de alte cele-n lume
N-aveai vreme să mă-ntrebi."

Înlocuirea subst. *guriţa*, care păcătuieşte prin dulcegărie, cu subst. *sărutare* reprezintă un pas înainte, deoarece elementul senzual este mai discret. De asemenea, renunţarea la inversiune în varianta definitivă aduce subiectul la locul său obişnuit în propoziţie, acordîndu-i-se, în acelaşi timp, accentul comunicării. Pe aceeaşi linie a expresivităţii intensificate se situează şi înlocuirea versului banal „nici ce fac, nici cum îmi merge", cu versul „şi de alte cele-n lume", în care forma populară *alte cele*, prin vagul ei semantic pe care-l aduce în comunicare, sporeşte emoţia estetică şi realizează atmosfera familiară proprie conversaţiilor din vremea fericirii trecute.

Întregul tablou al amintirii se realizează prin verbe întrebuinţate la timpul imperfect (imperfectul evocării). Spre deosebire de acest tablou, în primul este folosit numai prezentul cu valoarea sa obiectivă.

Trebuie să facem observaţia că, în variantele premergătoare versiunii publicate, înainte de această strofă se găsea alta :

„Iară pomii cei în floare
Crengi întind peste zaplaz...
Dară zilele trecute
Nu le fac să fie azi."

Inserarea acestei strofe este supărătoare pentru că repetă o idee anterioară. Prin eliminarea ei poezia n-a avut decît de cîştigat.

După tabloul evocării, urmează sentința gravă, izvorîtă din dezamăgirea unui suflet rămas credincios în dragoste. Și strofa a șaptea a avut două variante premergătoare :

1. „Iară cel ce va să știe
Cît am fost de fericit,
Rezeme-se de o umbră
Și va ști ce au voit."

2. „Și ce dulce era viața,
Nu știam că-i tot aceea
De te-i rezema de-o umbră
Sau de crezi ce-au zis femeia."

Ultima este mult mai apropiată de versiunea definitivă. Așa cum era însă formulată, între primul vers și următoarele exista o oarecare discontinuitate. Renunțînd la propoziția exclamativă, Eminescu include nuanța exclamativ-admirativă într-un singur cuvînt, care exprimă ideea de fericire în grad maxim : *farmec*. După această înlocuire, sudarea părților componente ale strofei devine perfectă. Cu același scop poetul schimbă viitorul („te-i rezema"), în prezentul *etern* („te razimi"), care conferă întregii strofe caracter aforistic. Aforismul eminescian nu se remarcă prin stil înalt, ci prin exprimarea sa în manieră autentic populară (vezi și expresia „*e tot aceea*" = este același lucru).

Ultimul catren reia atmosfera inițială. În prima variantă, poezia se încheia cu repetarea parțială a strofei a doua. Un asemenea final favoriza însă generalizarea. Repetarea parțială a primei strofe acordă sentimentului o notă mult mai personală și intensifică lirismul poeziei. Prin reluarea subst. *perdele* din prima redactare, se introduce, concomitent, un element simbolic, *vîntul*, însoțit de o metaforă personificatoare („tremură"). Antiteza din această strofă are la bază același plan cosmic. Luna și vîntul, elemente importante ale naturii, rămîn consecvente rolului lor inițial, spre deosebire de necredința femeii, care a stîrnit glasul plin de mînie al poetului în unele dintre satirile sale.

Poezia erotică este, prin excelență, o producție de intimitate. În cazul nostru, faptele care exprimă intimitatea sînt :

— contrastul *eu — tu*;

— dativele cu valoare posesivală : „lăsîndu-te la pieptu-*mi*", „farmecul vieţii-*mi*".

Sentimentul care a dat fiinţă acestei poezii a determinat şi amploarea frazelor. Acestea se remarcă prin simplitate şi prin exprimarea strictă a elementelor esenţiale. Tendinţa spre concentrarea, precizarea şi filtrarea expresiei s-a putut urmări şi din succesiunea diferitelor versiuni. Însăşi modificarea titlului este un indiciu preţios în acest sens. „Primblări noaptea" e o formulă vagă, lipsită de poezie şi aproape banală. Transformarea primului vers în titlu este mult mai izbutită, fiindcă sugerează de la început sentimentul dominant al creaţiei şi atmosfera generală.

Lipsind retorismul şi convenţionalul, care se exclud de la sine sub impulsul sincerităţii, lexicul popular prin care se exteriorizează ideea şi sentimentul poeziei este întru totul motivat.

*

Mihai Eminescu

CĂLIN

— Fragment —

Sură-i sara cea de toamnă; de pe lacuri apa sură
Înfunda mişcarea-i creaţă între stuf la iezătură;
Iar pădurea lin suspină şi prin frunzele uscate
Rînduri, rînduri trece-un freamăt, ce le scutură pe toate.

De cînd codrul, dragul codru, troienindu-şi frunza toată,
Îşi deschide-a lui adîncuri, faţa lunei să le bată,
Tristă-i firea, iară vîntul sperios v-o creangă farmă —
Singuratece izvoare fac cu valurile larmă.
Pe potica dinspre codri, cine oare se coboară?
Un voinic cu ochi de vultur lunga vale o măsoară.

Şapte ani de cînd plecat-ai, zburător cu negre plete,
Ş-ai uitat de soarta mîndrei, iubitoarei tale fete!
Şi pe cîmpul gol el vede un copil umblînd desculţ
Şi cercînd ca să adune într-un cîrd bobocii mulţi.
— „Bună vreme, măi băiete!" — „Mulţămim, voinic străin!"
— „Cum te cheamă, măi copile?" — „Ca pe tată-meu — Călin."

*

Întreprindem analiza fragmentului din *Călin* pe compartimente lingvistice, trăgînd concluziile de rigoare în urma prezentării faptelor.

Fonetică. Comparaţia aspectului fonetic al cuvintelor din text cu formele literare actuale ne relevă următoarele fonetisme :

sara (= seara), *farmă* (= sfarmă), *singuratece* (= singuratice), *potica* (= potecă), *cercînd* (= încercînd) şi *mulţămim* (= mulţumim). Cele mai multe dintre ele au caracter arhaic (*fărma, cerca, mulţămi*) şi toate sînt de circulaţie generală în graiul moldovean. Unele au o circulaţie chiar mai mare, fiind cunoscute în mai multe regiuni ale ţării. De ex. forma *seară* sau *a mulţumi* nu sînt obişnuite decît în graiul muntean şi în limba literară ; în restul teritoriului nostru lingvistic se folosesc formele semnalate la Eminescu.

Morfologie. Şi de astă dată găsim forme diferite de uzul literar contemporan : „**a** lui adîncuri" (= ale lui adîncuri) ; „faţa lun**ei**" (= faţa lunii) ; inversiunea auxiliarului în sintagma perfectului compus : „plecat-ai" ; lipsa articolului hotărît în formula de salut : „bună vreme".

Adeseori în poeziile lui Eminescu întîlnim articolul posesiv (sau genitival) invariabil. Aceasta este o trăsătură caracteristică a graiului moldovean. Dacă poetul a recurs la forma invariabilă, a făcut-o din necesităţi prosodice (realizarea ritmului) şi nu din intenţia de a încetăţeni o formă neliterară. De valabilitatea acestei constatări ne conving mai ales versurile în care forma regională coexistă cu formele flexionare, specifice limbii literare.

În ce priveşte formele *lunei* şi *plecat-ai*, ele se remarcă prin nuanţa arhaică. Prima reprezintă genitiv-dativul articulat al subst. *lună*, iar a doua este un arhaism morfologic des întîlnit în basme şi cu atît mai mult în cele versificate, în care intervin adeseori necesităţi prosodice care obligă la inversiune.

Bineţea „bună vreme" cu subst. nearticulat este de provenienţă populară.

Sintaxa este domeniul în care se produc schimbări mai substanţiale în creaţiile poetice. Acestea se referă în primul rînd la ordinea cuvintelor (topică). Nu ne vom

opri asupra inversiunilor determinate de factura versurilor, ci numai asupra acelora care sînt strîns legate de accent. Iată-le : *Sură-i* sara (= seara e sură); „pădurea *lin* suspină" (= pădurea suspină lin); „*tristă-i* firea" (= firea-i tristă); „*singuratece* izvoare"; „*lunga* vale"; „*şapte ani* de cînd plecat-ai", „soarta *mîndrei, iubitoarei tale* fete".

După cum se poate observa, inversiunea se referă în primul rînd la locul adjectivului faţă de substantiv. Cu rol de nume predicativ, dar şi cu rol de atribut obişnuit, adjectivul se antepune substantivului pe care îl determină. Topica inversă se aplică şi în cazul circumstanţialelor (ex. „*lin* suspină", „*şapte ani* de cînd plecat-ai"). Indiferent de părţile de propoziţie a căror topică este modificată, acestea poartă accentul comunicării şi traduc atitudinea afectivă a poetului, aprecierea sa asupra faptelor narate. Valoarea de insistenţă a elementului nou (pentru vorbire calitatea sau circumstanţa sînt „noi") a determinat ca asemenea inversiuni să fie tot mai des folosite chiar în comunicările obişnuite. Negreşit însă, la Eminescu ele apar ca rod al intenţiei de a stîrni sensibilitatea cititorului. Subordonată aceluiaşi ţel este şi inversiunea în cadrul frazei, ca în versurile :

„De cînd codrul, dragul codru, troienindu-şi frunza toată,
Îşi deschide-a lui adîncuri, faţa lunei să le bată,
Tristă-i firea..."

Propoziţia principală este pusă la sfîrşit, după ce, în prealabil, s-a exprimat circumstanţiala temporală, însoţită de propoziţia ei finală. Secundarele care preced principala au şi menirea de a o pregăti, jucînd rolul unei circumstanţe cauzale.

Coloraţia afectivă a textului se desprinde şi din legătura ce se stabileşte între propoziţii, precum şi din folosirea elipsei. Dintre cele cinci propoziţii care alcătuiesc prima frază, patru sînt principale şi una singură secundară atributivă. În fraza a doua, formată tot din cinci propoziţii, numai două sînt secundare circumstanţiale. Propoziţiile de acelaşi fel, în general, sînt juxtapuse. Conjuncţiile coordonatoare pe care le întîlnim *(şi, iară)* au exact aceeaşi

întrebuinţare ca în limba vorbită. Ele sînt doar elemente aparente de legătură, aşa cum aceleaşi unelte gramaticale, în vorbire, sînt simple cuvinte de umplutură. Asindetismul caracterizează naraţia de tip popular şi aceeaşi trăsătură domină şi fragmentul nostru. În povestirea obişnuită, relatarea se face prin înşirarea paratactică a diferitelor momente. În această manieră se realizează şi tabloul de natură exprimat de primele două fraze ale fragmentului, în a căror construcţie am observat deja existenţa unei simetrii lingvistice. Tabloul de natură se distinge prin folosirea verbelor la timpul prezent, cu excepţia unui imperfect *(înfunda)*, a cărui valoare durativă nu diferă de a prezentului din celelalte propoziţii. De fapt imperfectul este timpul propriu povestirii, dar pentru „actualizarea" faptelor, prezentul se întrebuinţează cu mai mult folos, deoarece aduce momentele esenţiale pe primul plan.

Trecînd de la înfăţişarea cadrului natural, la povestirea propriu-zisă a acţiunii, poetul marchează noua etapă a comunicării printr-o propoziţie interogativă. Întrebarea sa se adresează unui interlocutor presupus, cititorul. Interogativa are şi menirea de a schimba vădit tonalitatea întunecoasă a părţii anterioare (descrierea naturii în timpul toamnei), dînd un alt tempo expunerii următoare.

Prin adresarea către erou, care este oarecum inserată în naraţie, poetul exprimă atitudinea de simpatie faţă de acesta. Autorul participă sufleteşte la acţiunile eroului principal al basmului, îndurerîndu-se sau bucurîndu-se împreună cu el. Adresarea către voinic se face în mod direct şi are întrucîtva nuanţa unui reproş. Acum se oferă prilejul utilizării unui procedeu frecvent în vorbire : *elipsa*. În loc să spună „sînt şapte ani...", poetul elidează verbul pentru rapiditatea comunicării. Pentru asigurarea aceleiaşi continuităţi narative se recurge şi la elipsa verbului declarandi care introduce vorbirea directă a celor doi Călini (tată şi fiu).

Dialogul eroilor se remarcă prin naturaleţea şi spontaneitatea sa. Conversaţia începe prin bineţele ce şi le dau reciproc eroii. Şi aici se poate constata tendinţa concentrării verbale. Replicile sînt scurte şi construite aproape simetric : formulele de salut şi vocativele, o întrebare şi răspunsul aşteptat. Subliniem în răspunsul copilului evi-

tarea oricăror cuvinte de prisos şi prevalarea elipsei. Exprimarea „ca pe tată-meu — Călin" include două propoziţii, una principală şi cealaltă circumstanţială comparativă (mă cheamă Călin, aşa cum îl cheamă pe tată-meu).

Vocabularul. Am remarcat, încă la particularităţile fonetice, existenţa elementelor populare. Cuvintele întrebuinţate confirmă şi mai mult constatarea făcută. Chiar în fragmentul reprodus ne izbeşte lipsa totală a lexicului regional. Deoarece avem de-a face cu un basm, cuvintele din limba populară sînt pe deplin motivate. *Sură, stuf, iezătură, troieni, potică, plete, cîrd, vreme, tată-meu* sînt indicii sigure că acţiunea se petrece în mediul rustic, mediul cel mai adecvat basmelor.

Diferitele figuri de stil întrebuinţate au acelaşi caracter popular. Epitetele au o pronunţată valoare apreciativă. În general, ele nu se remarcă prin note particulare pregnante, excepţie făcînd epitetele cu rol personificator (obiectelor neînsufleţite li se atribuie însuşiri morale) ca „*singuratice* izvoare", „vîntul *sperios* v-o creangă farmă".

Peisajul mohorît al toamnei este sugerat de cuvîntul *sură*, epitetul substantivului *sară*, apreciere care se extinde şi asupra unui alt element al cadrului (apa). Tabloul din partea întîi se caracterizează printr-o mişcare domoală. În atmosfera calmă şi apăsătoare de toamnă doar apa şi vîntul îşi continuă frămîntarea. Metafora *mişcarea creaţă* sugerează valurile apei, stîrnite de uşoara adiere a vîntului şi are valoare de concretizare. Aceeaşi funcţie plasticizantă dobîndeşte şi subst. *freamăt* care este sinonim cu *adierea*. Notele esenţiale ale tabloului, prezente mai întîi sub o formă atenuată, sînt imediat accentuate : „...*vîntul* sperios v-o creangă farmă / Singuratice izvoare fac cu *valurile* larmă". Ceea ce adineaori se exprimase metaforic, acum se exprimă prin termenul propriu.

Elementele naturii apar personificate. În desăvîrşită resemnare, pădurea *suspină* lin, codrul *îşi deschide* adîncurile, firea *e tristă*. Chiar vîntul şi apa, a căror nelinişte este continuă, par întrucîtva stingherite : vîntul e *sperios*, iar izvoarele sînt *singuratece*. Însufleţirea obiectelor se întemeiază şi pe specificul de creaţie al basmului, în care personificarea joacă un rol important.

În ambianța tristă și tăcută, acțiunea eroului primește un contur clar. Portretul personajului este exprimat lapidar, cu ajutorul epitetelor apreciative deosebit de frecvente în limba populară: „cu ochi *de vultur*", „zburător *cu negre plete*". Firul acțiunii, care s-a întrerupt mai înainte, se înnoadă iar. Apare și imaginea fetei, prezentată tot atît de laconic prin cele două epitete (mîndră și iubitoare) care determină subst. *fată*. De acum cei trei eroi ai acțiunii basmului sînt prezenți, așa că povestirea va putea continua nestingherită.

Versificația. Rima versurilor este împerecheată. Ca aproape în toate creațiile sale, Eminescu a știut să pună în rimă cuvinte care aparțin diferitelor părți de vorbire, creînd astfel rime bogate. Inspirația din poezia populară se reflectă și în domeniul realizării formale a versurilor. Preferînd adesea asonanța în locul rimei perfecte, poetul s-a dovedit un spirit refractar formalismului.

Ritmul trohaic (specific și el creației populare) se desfășoară cu deplină consecvență în versurile ample, potrivite basmului poetic. În privința măsurii, poetul a folosit reduplicarea versului popular, creînd versul de 16 picioare în care cezura cade exact la jumătate. Cadența interioară a poeziei impune în lectură un tempo rar, puțin legănat, aidoma sfătoșeniei și caracterului domol în care sînt povestite basmele în vorbirea obișnuită. Ritmul se nuanțează abia după ce se ivește voinicul. Tot cu același prilej are loc și o simțitoare schimbare a intonației, care înviorează expunerea.

Concluzii. Din comentariul făcut reiese că mijloacele limbii servesc la exprimarea cît mai fidelă a conținutului. Pornind de la basmul popular, Eminescu a păstrat motivul, dar a supus expresia unei prelucrări laborioase, reușind astfel să îmbogățească literatura noastră cu unul dintre cele mai frumoase basme culte. Filonul popular este continuu prezent, dar intervenția personală a poetului este atotstăpînitoare. O simplă apreciere ca „de cînd codrul, *dragul codru...*" ne dezvăluie sensibilitatea artistului din poezia *Revedere* și, ca și acolo, simbolizează admirabila sinteză între geniul poetului anonim și al lui Eminescu.

*

George Coşbuc

BRÎUL COSÎNZENEI

Avea Ileana ochi din soare
Şi galben păr, un lan de grîu ;
Vestmînt avea ţesut în floare
Şi-un brîu purta pe-ncingătoare,
Cum n-a mai fost pe lume brîu.

Era de aur pe tot locul,
Un fulger pe-al ei trup încins.
El noaptea da lumini ca focul,
Şi-n brîu sta fetei prins norocul
Precum e-n talismane prins.

Vrăjit era că de-l va pierde,
Norocul ei să piară-n veci,
Nici flori mai mult să n-o dezmierde,
Să n-afle umbră-n codrul verde
Şi verile să-i fie reci.

Dar sfîntul Soare ziua-ntreagă
Pîndeşte brîul — l-ar fura.
Că lui de mult i-e fata dragă,
Iar fata nu vrea să-nţeleagă,
Şi el acum şi-ar răzbuna !

Ea trece-n dulce nepăsare
Prin lunci cu flori şi doarme-n văi,
Iar păzitor pe vînt îl are —
Întreaga viaţă vis îi pare
Şi joc îşi bate de flăcăi.

Dar Făt-frumos zîmbind s-arată,
Şi-n drumul lui umblînd de-atunci
Simţea de ajuns frumoasa fată
Că viaţa noastră nu ni-e dată
De dragul unor flori din lunci.

Din ochii-albaştri de cicoare
Pe sînu-i alb de ghiocel
Curg lacrimi calde-acum ! O doare,
Ei inima de drag îi moare,
Iar Făt-frumos, vai, cum e el !

— „Atîta dragoste nebună!
Eu nu o simt, tu n-o-nțelegi —
Visarea ta la ce ți-e bună?
Vrei s-o visăm noi împreună,
Atunci tu brîul să-l dezlegi!"

Ea tremură zîmbind și geme:
— „Norocul meu întreg îl vrei!"
Ea numai pentru brîu se teme,
Că vor afla dușmanii vreme
Să-i fure-ntr-asta brîul ei.

— „De ce te temi? Ne vom ascunde
În noaptea codrului umbros
Sub brazii fără grai, pe unde
Nici ochi de om nu pot pătrunde,
Nici flori cu tăinuit miros!"

El zice-așa, să zică iară,
Să-i facă gîndul ei ușor,
Iar gîndu-i se topea de pară —
Și-n codru des, în zi de vară,
S-ascunde fată și fecior.

Au fost ascunși încît nici floare,
Nici ochi de om nu i-au zărit.
Dar printre crengi adormitoare
Din cer un singur ochi de soare
Căzu pe brîu și l-a răpit.

Atunci Ileana și simțește
Că-i arde plînsul în priviri;
Ea după brîu în jur privește
Și-aprinsa-i față-ngălbinește
Că nu e brîul nicăiri.

Și cum ea varsă desperată
Un plîns amar, un cald șiroi,
Curgea din cer ploaie curată,
Iar dintre ploi lucind s-arată
Frumosul brîu stropit de ploi.

Și-n ceruri călătorul soare
Rîdea cu hohot repetat
Și prin văzduhuri plutitoare
Izbea săgeți răzbunătoare
De-a lungul brîului furat.

— „Vai, brîul meu ! gemea copila.
Atît de mult eu l-am temut,
Dar Făt-frumos descinsu-mi-l-a !"
Şi-apoi plîngea, mai mare mila
Şi-n nopţi apoi ea s-a pierdut.

De-atunci tot una este firea
Dar multe nu-s din cîte-au fost,
Azi nu-i Ileana nicăirea,
De-abia trăieşte pomenirea
Poveştilor cu dulce rost.

Iar soarele-n văzduhuri pline
De zîmbetu-i cel cald de foc,
Ileano, a uitat de tine !
Dar brîul cînd în minte-i vine
Îşi bate şi-azi de tine joc.

Dac-ai murit, frumoasă fată,
Furatul brîu e viu mereu :
Cînd ploua, vara, cîteodată
Un brîu de foc pe cer s-arată,
Iar noi îi zicem curcubeu.

*

Cunoscuta poezie a lui Coşbuc reprezintă versificarea unei legende etiologice[7] populare. Ileana Cosînzeana este înşelată de soarele întruchipat în persoana unui Făt-frumos. Flăcăul fură preafrumoasei fete brîul care simbolizează puritatea tinereţii ei. După ce a înşelat-o, rîde de tînăra amăgită, iar brîul fetei e transformat în curcubeu şi lacrimile ei în ploaie. Realizate într-o autentică atmosferă de basm, proprie speciei, diversele elemente principale ale poeziei primesc valoare semnificativă, dovedind totodată şi înrîurirea creaţiei populare asupra bardului ardelean.

Construcţia strofelor este întrucîtva neobişnuită şi demonstrează abilitatea poetului în aranjarea versurilor şi în repartizarea formală a rimei. Fiecare strofă este alcătuită din cîte cinci versuri în care versul întîi rimează cu 3 şi 4, iar versul al doilea cu ultimul. Primul grup (1—3—4) cuprinde rime feminine, iar al doilea rime masculine, obţinîndu-se astfel o alternanţă în accentul ultimelor cuvinte ale versurilor, care contribuie la armonia întregii creaţii.

[7] Prin legende *etiologice* se înţeleg povestirile în care sînt explicate unele fenomene ale naturii.

Ritmul este consecvent iambic în cele patru unităţi metrice ale fiecărui vers. Cadenţa iambului se potriveşte admirabil cu atmosfera evocatoare a unei presupuse întîmplări.

Din punct de vedere fonetic, observaţiile sînt de prisos, deoarece fonetismul textului nu diferă esenţial de fonetismul limbii literare.

Lexicul este popular ca şi tema poeziei. Interesează, în mod deosebit, mijloacele de realizare artistică ce ţin de domeniul limbajului figurat şi cîteva procedee frecvent utilizate în sintaxa afectivă.

Naraţia cuprinde următoarele părţi importante :

1. Portretul fetei (strofele 1—3).
2. Încolţirea dragostei (strofele 4—7).
3. Jocul dragostei împlinite (strofele 8—12).
4. Trezirea la realitate şi remuşcarea (strofele 13—16).
5. Semnificaţia povestirii (strofele 17—19).

Împărţirea noastră, deşi arbitrară, nu e lipsită de importanţă şi poate fi raportată la tehnica de construcţie a legendei. Fiecare tablou reprezintă o unitate, fiind legat, în acelaşi timp, de cel următor şi de cel precedent. Din cauză că, pînă în al treilea tablou, acţiunea se desfăşoară crescendo, pe plan compoziţional observăm că strofele tablourilor respective înfăţişează o veritabilă progresie aritmetică. La sfîrşitul tabloului al treilea acţiunea atinge punctul culminant. De acum începe normalul descrescendo, reflectat şi pe plan structural prin regresia treptată a numărului de strofe care alcătuiesc ultimele două părţi. În felul acesta se obţine o amploare simetrică a tablourilor, care poate fi reprezentată grafic prin următoarea schemă :

			5		
Numărul strofelor	3	4		4	3
Tablouri	I	II	III	IV	V

Există oare deosebiri în realizarea stilistică a tablourilor? În cele ce urmează, vom avea în vedere şi această

întrebare, din care cauză analiza va fi gradată, referindu-se treptat la fiecare tablou.

I. Epitetele care conturează portretul fetei au valoare plasticizantă : „Ochi *din soare*", „*galben* păr, *un lan de grîu*", „vestmînt *ţesut în floare*". Ele au menirea să individualizeze imaginea eroinei, exprimîndu-i frumuseţea la superlativ. Determinantele estetice nu se remarcă prin trăsături intelectuale, aprecierea fiind împrumutată din limba poveştilor populare. Doar brîul fetei, element simbolic în legendă, primeşte un epitet apreciativ — „*un fulger* pe-al ei trup" — care face parte din exprimările tipice limbii lui Coşbuc (frecvenţa cuvîntului *fulger* cu sensuri diferite caracterizează limba poetului).

Nici comparaţiile cuprinse în primul tablou nu se îndepărtează prea mult de cele obişnuite. În limba vorbită, superlativul se exprimă adeseori prin comparaţie ; la fel procedează Coşbuc atunci cînd singularizează elementul semnificativ al legendei :

„Un brîu purta pe-ncingătoare / *Cum n-a mai fost pe lume brîu*".

Topica prezintă obişnuitele inversiuni prin care poetul subliniază ideea pe care vrea s-o reliefeze :

„*avea* Ileana" (predicat + subiect)
„*galben* păr" (atribut + subst.)
„*vestmînt* avea" (compl. direct + predicat)
ş.a.m.d.

Inversiunile se găsesc mai ales la începutul versurilor, cînd energia de rostire este mai mare. De fapt, partea a doua din vers este mai mult o întregire. Ideea dominantă rezultă chiar fără determinările respective :

Avea Ileana ochi din soare
Şi galben păr ...
Vestmînt avea ...
Şi-un brîu purta ...

Epitetele au fost simtite ca necesare, deoarece adevăratul portret al fetei se face numai în prima strofă ; în celelalte atenţia se îndreaptă asupra obiectului simbolic, brîul, în jurul căruia gravitează acţiunea. Spre sfîrşitul

tabloului figurile de stil se răresc. Strofa a treia conține motivul vrăjii, subliniind atmosfera de basm sugerată și de anumite mijloace lingvistice, ca topica inversă și imperfectul povestirii.

II. Tabloul următor începe prin aducerea eroului în planul povestirii. Epitetul adjectival *sfînt*, alăturat substantivului *soare*, are o evidentă valoare evocativă, sugerînd o credință străveche specifică mentalității primitive. Poetul nu mai înfățișează detalii ale eroului ivit, fiindcă toate calitățile acestuia sînt contopite în metafora plasticizantă *Făt-frumos*, prin care astrul ceresc este transformat într-un veritabil erou de basm.

Trecerea de la tabloul anterior este indicată prin însăși schimbarea timpului verbal. În locul imperfectului, apare prezentul dramatic. Primele strofe aduc în scenă, prin antiteză, personajele povestirii. Am calificat antitetică prezentarea lor, avînd în vedere gîndurile ce-i frămîntă. Am mai remarcat că soarelui nu-i sînt atribuite multe epitete. De privilegiul acesta beneficiază doar eroina, și întotdeauna epitetele care i se acordă au un pronunțat caracter apreciativ și de concretizare.

În strofa a treia, deodată, situația începe să se schimbe. Putea fi oare tînăra insensibilă, rece față de eternul fior al dragostei? Un singur zîmbet al flăcăului („Făt-frumos zîmbind s-arată") a fost destul ca s-o abată din calea de pînă atunci. Și, umblînd în drumul celui ce o fermecase,

„Simțea deajuns frumoasa fată
Că viața noastră nu ni-i dată
De dragul unor flori din lunci".

Încă din această strofă planul de contrarii este părăsit. Versurile finale ale tabloului sînt elocvente pentru frămîntările tulburătoare ale inimii îndrăgostite. Dublele determinări epitetice („ochi *albaștri* **de cicoare**", „sînu-i *alb* **de ghiocel**") au tocmai rolul de a insista asupra frumuseții și purității fetei. Robită sincer de dragoste, ea varsă „lacrimi calde"; epitetul apreciativ este în același timp individualizator și sugerează intensitatea sentimentului ce o stăpînește. Poetul manifestă o vădită simpatie și compasiune pentru suferința eroinei, fapt dovedit de conferirea carac-

terului exclamativ unei fraze enunțiative. Această modificare are menirea de a exercita o influență directă asupra cititorului, transmițîndu-i propria apreciere a scriitorului. Drept concluzie a acestei stări servește o propoziție, remarcabilă prin simplitatea ei excesivă : „O doare".

Abia la sfîrșitul tabloului reapare o parțială antiteză :

„Ei inima de drag îi moare,
Iar Făt-frumos, vai, cum e el !"

Acum suferințele fetei au primit o integrală motivare. În versul ultim atitudinea soarelui duce la antiteza parțială. Care e această atitudine ? Să ne amintim numai că flăcăul fusese primul rănit al dragostei. Coșbuc întrebuințează vorbirea indirectă liberă pentru a exprima și mai bine gîndurile fetei : „vai, cum e el !". Evident, interjecția care introduce exclamativa exprimă durerea. Exclamația nu sugerează îndeajuns sentimentele tînărului, dar definește categoric puterea sentimentului eroinei. O simplă comparare între primele trei versuri și ultimele trei ale tabloului este cît se poate de convingătoare în privința intervertirii rolurilor :

„Dar sfîntul Soare ziua-ntreagă
Pîndește brîul — l-ar fura
Că lui de mult i-e fata dragă
. . . . . .
Curg lacrimi calde-acum ! O doare,
Ei inima de drag îi moare,
Iar Făt-frumos, vai, cum e el !"

III. Momentul următor începe prin vorbirea directă a eroului, care adresează iubitei o ademenitoare invitație, căreia tînăra nu-i va mai putea rezista. Declarația iubirii este făcută printr-o propoziție exclamativă, care exprimă ideea de superlativ („atîta dragoste nebună !"). Sentimentul suav al fetei își găsește un corespondent de talie majoră în dragostea flăcăului.

O declarație înflăcărată, subliniată prin epitetul evocativ *(nebună)* al dragostei, este menită să schimbe firul de pînă acum al acțiunii. Sezisăm și starea agitată a flă-

căului, oglindită de întrebuinţarea propoziţiei condiţionale, cu elipsa conjuncţiei care introduce o astfel de secundară:

[Dacă] „Vrei s-o visăm noi împreună,
Atunci tu brîul să-l dezlegi!"

Propunerea stîrneşte o puternică tulburare în fiinţa fetei, care „tremură zîmbind şi geme". Să remarcăm epitetul exprimat prin gerunziu (*zîmbind*), acelaşi care-l caracterizase şi pe Făt-frumos la început. Ispita nu mai poate fi evitată; chiar predicatele sînt grăitoare în această privinţă: *tremură* şi *geme* oglindesc starea agitată a eroinei sub influenţa sentimentului de dragoste. Exclamaţia „norocul meu întreg îl vrei!", arată că eroina presimte sfîrşitul tragic al dăruirii totale.

Tînărul o linişteşte şi o asigură că totul se va petrece într-un cadru discret, descris adecvat prin metafora şi epitetele sugestive: *„noaptea codrului umbros"*, „brazi *fără grai"* şi „flori cu *tăinuit* miros".

Prinsă în vîrtej, gîndul fetei „se topea de pară" (exprimare metaforică cu multă forţă sensibilizatoare). Comentariul poetului este făcut cu mijloacele limbii vorbite („el zice-aşa, să zică iară...") şi prin predominarea propoziţiilor scurte. În penultima strofă a tabloului, ajungem la punctul culminant al acţiunii, care se petrece într-un mediu de linişte desăvîrşită, evocat şi de epitetul substantivului „crengi *adormitoare"*. Poetul renunţă la detalii şi preferă aluziile pentru a nu ştirbi farmecul artistic al creaţiei sale. Dacă la începutul tabloului ritmul expunerii presupune o continuă legănare determinată de alternanţa dintre ezitare şi dorinţă, la sfîrşit, ritmul interior devine monoton şi expunerea trebuie făcută într-un tempo simţitor domolit.

IV. Trezită din vraja fericirii „Ileana şi simţeşte că-i arde plînsul în priviri". Soarele poznaş se răzbunase, iar fata îşi caută zadarnic brîul. Plînsul ei devine *amar* (epitetul are rol de evocare), în timp ce din cer coboară „un *cald* şiroi", acelaşi epitet apreciativ ce-i caracterizase plînsul la înfiriparea dragostei („curg lacrimi *calde"*). Aici găsim explicaţia fenomenului din legenda populară,

unde lacrimile vinovatei se transformă în ploaie şi brîul, în curcubeu.

În contrast cu deznădejdea fetei, eroul seducător reapare în veselia de odinioară, rîzînd „cu hohot repetat", epitetul reuşind să individualizeze pe erou şi să-i sublinieze nepăsarea. Celălalt epitet apreciativ (*călătorul*), determinant al subst. *soare*, trădează o mentalitate populară neconformă adevărului ştiinţific.

Strofa de încheiere a tabloului înfăţişează maxima deznădejde a fiinţei sortite să-şi ispăşească păcatul. Interjecţia *vai*, care altădată ne sugerase frămîntarea erotică a eroinei, vine acum să încheie un episod trist. Norocul ei a pierit pentru totdeauna, prin călcarea vrăjii amintite de poet în primul tablou. Plînsul îndurerat înviorează ritmul frazei şi reclamă o anume nuanţare a intonaţiei. În versul ultim are loc o relaxare a tensiunii, vorbirea devine calmă şi expunerea se răreşte o dată cu scăderea vocii :

„Şi-n nopţi apoi ea s-a pierdut".

V. Ultimul moment dezvăluie un procedeu întîlnit deseori în poezia lui Coşbuc : comentariul final (vezi „Regina ostrogoţilor", „Moartea lui Fulger" ş.a.).

De la povestea zînei înşelate a trecut vreme îndelungată, deşi „tot una este firea", „dar multe nu-s din cîte-au fost". Reflexia filozofică, potrivită pentru comentariul autorului, trădează o concepţie materialistă specifică poporului şi se exteriorizează prin fraza lapidară, ca şi în vorbirea curentă. În eternitatea naturii şi în continua ei transformare, distanţa în timp, care ne desparte de acţiunea legendei, este sugerată de imaginea „poveştilor cu *dulce* rost".

Poetul invocă figura eroinei, amăgită de soarele veşnic. Acesta şi-a uitat răzbunarea şi continuă, ca şi altădată, să trimită în văzduhuri „*zîmbetul* cel cald de foc". Reţinem metafora sensibilizatoare care ne aminteşte de povestea iubirii apuse. Şi tot ca altădată, cînd îi vine în minte brîul Cosînzenei, bătrînul astru, mereu tînăr totuşi, rîde de fecioara amăgită. Legenda se sfîrşeşte prin invocaţia Cosînzenei, al cărei brîu se arată pe cer în timpul ploilor de vară. Strofa de încheiere se distinge prin liniştea pe

care o degajă şi prin echilibrarea expresiei. Fiecare vers cuprinde cîte o singură propoziţie. Claritatea şi simplitatea expunerii fac să treacă aproape neobservată secundara concesivă („dac-ai murit...") introdusă printr-o conjuncţie condiţională. Această abatere ar putea fi considerată şi ca o licenţă poetică, dacă ne referim la necesităţile de ritm, dar ar putea fi interpretată şi ca o influenţă a sintaxei populare, unde întîlnim construcţii asemănătoare. Despre factura populară a exprimării, mărturiseşte şi utilizarea conjuncţiilor *dar, iar, şi,* deosebit de frecvente în producţiile anonime.

De altfel lexicul şi sistemul de imagini al poeziei confirmă, incontestabil, caracterul ei popular. Toate cuvintele sînt general cunoscute, cu excepţia participiilor *desperată* şi *repetat,* care au fost folosite mai ales pentru rimă. Majoritatea epitetelor şi a metaforelor utilizate sînt subordonate tendinţei de concretizare. Chiar şi acelea care se remarcă prin intervenţia elementului cult (cf. viaţa „vis îi pare", „ochi de soare" = rază) au rolul de a plasticiza exprimarea.

Observaţii generale. Coşbuc a făcut prelucrarea motivului popular, respectînd nealterate cadrul legendei şi dimensiunea epică a povestirii. Solicitat de caracterul acţiunii narate, epicul nu este pur, ci conţine cîteva infiltraţii lirice, adecvate sentimentelor care-i animă pe eroi. În privinţa personajelor şi a unor momente ale acţiunii, poemul coşbucian poate fi asemănat parţial cu *Luceafărul* lui Eminescu. În concepereа personajului ceresc sînt însă diferenţe fundamentale. Luceafărul se îndepărtează treptat de frămîntările omeneşti, ajungînd să privească indiferent „norocul" muritorilor prin consolidarea atributelor sale esenţiale. La Coşbuc, soarele se întruchipează, provoacă jocul dragostei pentru a se răzbuna pe nepăsarea iniţială a iubitei. Umanizarea este dusă şi mai departe în legenda *Cicoarea,* unde răzbunarea e mult mai teribilă din pricina refuzului constant al fetei. Chiar între Cătălina şi Ileana (sau Lia din *Cicoarea*) sînt unele deosebiri. Eroina lui Eminescu nu e lipsită de oarecare şiretenie şi nestatornicie. Ileana din poemul lui Coşbuc e mai naivă şi mai supusă pornirilor inimii. Poetul ardelean a introdus în poem ceva specific idilelor sale : iniţierea erotică şi hîrjoana. Spre deosebire de poemul

eminescian, în *Brîul Cosînzenei* problematica e simplă. Simplitatea este trăsătura dominantă şi se manifestă chiar în mijloacele lingvistice cu rol stilistic, pe care poetul le foloseşte ca în creaţia populară.

Concluzii. Legenda versificată reclamă imperios o frază bogată în propoziţii principale, cu cît mai puţine subordonate, care să reproducă fidel specificul naraţiunii din epica populară. Figurile de stil cu valoare de evocare nu sînt numeroase, trăsătura principală a acestora constînd îndeosebi în puterea lor sensibilizatoare. După atingerea punctului culminant figuraţia regresează. Coşbuc adînceşte legenda de largă circulaţie, recurge la personificare prin umanizarea soarelui. Procedeul este semnificativ pentru intenţia poetului de transformare a basmului în mit.

În ansamblu, poemul reprezintă o strălucită confirmare a inspiraţiei lui Coşbuc din literatura populară şi este un exemplu de valorificare a limbii acesteia. Analiza strict stilistică trebuie legată de cea literară, deoarece poetul operează cu elemente simbolice şi semnificative.

*

Mihai Beniuc

BUCURIA DE-A TRĂI...

Bucuria de-a trăi, ca rîul
Între ţărmuri largi, pe şes, mi-e calmă,
Cîntul, — boare ce adie grîul,
Dorul, — gîză ce o ţin în palmă.

Iar deasupra, vultur în azur,
Zboară-n rotogoale cugetarea,
Trează cercetînd jur împrejur
Şi departe-n adîncime zarea.

Ştiu că veacul nu mi-e fără capăt,
Că-ntr-o zi ca orice astru scapăt
Şi ca orice frunză cad din pom
Şi că plec de-aici ca orice om.

Însă faptul c-am trăit, c-am fost,
Nimenea nu poate să mi-l ieie.
Moartea-n mine s-a izbit de-un rost,
Noaptea am rănit-o c-o scînteie.

Nu e mult, dar am venit din mulți
Cu fiori de viață milenară.
Cînd prin veșnicie stai s-asculți,
Simți că sînt fiori ce n-au să piară.

Și am pus hotar spre suferință,
Strajă la hotar cu prisosință,
Căci ni-i vrerea vieții turn de pază,
Iar în turn cei ce muncesc veghează.

*

Ideea fundamentală a poeziei este bucuria de a trăi. La o primă impresie am fi ispitiți să credem că, alături de sentimentul dragostei de viață, se exprimă și un oarecare regret izvorît din vremelnicia rosturilor noastre. Certitudinea fermă pe care o conține strofa a treia și constatările din strofele următoare anihilează însă mîhnirea, „bucuria de a trăi" fiind predominantă, motivînd astfel și titlul poeziei.

Cercetată din punctul de vedere al figurilor de stil, poezia de mai sus se remarcă prin folosirea *comparației*. Aproape toate comparațiile sînt așezate pe lîngă un verb și îndeplinesc funcția sintactică de circumstanțiale de mod : „Bucuria de-a trăi *ca rîul între țărmuri largi*", „*ca orice astru* scapăt", „*ca orice frunză* cad", „plec ... *ca orice om*". Doar două comparații sînt alăturate substantivelor pe care le lămuresc și au rol de nume predicativ, intrînd în sintagma predicatului nominal al cărui verb copulativ este elidat. Lipsa copulei este marcată grafic prin virgulă și linioară : „Cîntul, — *boare ce adie grîul,* / Dorul, — *gîză ce o țin în palmă*". Aceste ultime exemple nu sînt comparații tipice, ele dovedind mai degrabă trecerea de la această figură de stil spre metaforă. Le-am considerat însă comparații prin analogie cu situația din primele două versuri și am inclus în sintagma figurii de stil respective și propozițiile atributive, care întregesc înțelesul substantivelor *boare* și *gîză*. Ca și în alte poezii ale lui Mihai Beniuc, termenii cu care se face comparația sînt luați din domeniul realității, din domeniul vieții rustice și au valoare de concretizare. Totodată, unele din aceste figuri de stil oglindesc și o anumită concepție a poetului, reflectă conștiința scriitorului-cetățean a cărui creație este pusă în slujba maselor populare. Poetul se confundă cu poporul și socotește că el este numai o părticică din mulțime. Aceasta este ideea care stă la baza comparației obișnuite „ca orice om".

Cele două atitudini — de poet şi de om — sînt mai clar conturate în partea ultimă a poeziei. Strofa a patra, de pildă, subliniază aportul poetului la progresul culturii. Ultimul vers, „Noaptea am rănit-o c-o scînteie", conţine două metafore sugestive : *noaptea*, un sinonim figurat al nimicniciei vieţii, şi *scînteia*, care simbolizează contribuţia artistică a poetului. Legătura intimă cu poporul constituie conţinutul penultimei strofe. Epitetul apreciativ „cu fiori de viaţă milenară" caracterizează energia şi vitalitatea celor „mulţi" şi sugerează nesecata lor putere de biruinţă. Această notă profund patriotică este trăsătura dominantă a întregii creaţii poetice a lui Beniuc.

Caracterul militant al poeziei este confirmat şi de celelalte figuri de stil. Printr-o plastică expresie metaforică cugetarea este asemănată cu un „vultur în azur", modelele metaforei de aici găsindu-se în poezia noastră populară sau în cea clasică. De asemenea epitetul *trează*, care se referă la substantivul „cugetare" şi este legat direct de verb („trează cercetînd"), are rolul de a preciza atitudinea poetului faţă de realitate. Aceeaşi atitudine fermă şi combativă reiese din epitetul apreciativ „turn de pază" acordat expresiei „vrerea vieţii".

Vocabularul poeziei nu conţine cuvinte străine vorbirii obişnuite. Datorită aspectului popular al lexicului, înţelegerea textului este accesibilă oricui. O uşoară nuanţă arhaică au unele cuvinte şi expresii ca *veac* (= viaţă), *vrerea vieţii* (= dragostea de viaţă). Sensul lor, întrucîtva învechit, este cunoscut însă în limba populară, aşa că nu creează nici o dificultate de înţelegere.

Din punct de vedere *gramatical*, semnalăm repetarea pronumelui nehotărît *orice* (în text cu valoare de adjectiv). Tripla sa repetiţie („orice astru," „orice frunză", „orice om") este subordonată intenţiei poetului de a se reduce la un element comun al vieţii. Ideea este sugerată şi de accentuarea cuvîntului repetat.

Deşi fără o acţiune propriu-zisă, poezia este străbătută de multă vigoare şi siguranţă. Trăsătura aceasta se datoreşte numărului mare de verbe. În text există în total 28 de verbe şi două elipse verbale. Strofele a patra şi a cincea, pe care le considerăm esenţiale, conţin cele mai multe

verbe (6 şi 7). Deoarece majoritatea verbelor exprimă o stare şi nu un proces, ele nu imprimă poeziei un dinamism deosebit, dar îi asigură vigoarea amintită. Frecvenţa modului indicativ traduce nota de siguranţă pe care o conţine poezia. Această notă este întărită uneori de prezentul cu valoare de viitor, de ex. *scapăt, cad* şi *plec.*

Dacă notăm timpurile verbale din versurile : „Cînd prin veşnicie *stai s-asculţi /Simţi* că *sînt* fiori ce n-au să piară" şi „Căci *ni-i* vrerea vieţii turn de pază,/ Iar în turn cei ce *muncesc veghează*", observăm un fapt interesant. Prezentul indicativ, precumpănitor în versurile citate, nu numai că arată certitudinea, dar exprimă şi o situaţie de durată, fără o referire specială la timpul cînd se realizează acţiunea. Prezentul de aici poate avea valoare de viitor, dar poate reda şi o situaţie din trecut. Este, de fapt, un prezent al constatării, care poate căpăta şi valoare de generalizare. Spre stabilirea acestei valori ne îndreaptă şi persoana a doua singular („stai s-asculţi", „simţi") care poate substitui celelalte persoane, avînd în limba romînă funcţie generalizatoare. La rîndul său forma de viitor popular „n-au să piară" subliniază siguranţa poetului, încadrîndu-se în ideea generală exprimată de prezent.

În privinţa legăturilor dintre propoziţii şi fraze, textul poeziei este bine sudat. Versurile ample, de zece şi nouă silabe, impun un deosebit simţ al construcţiei frazei. Deoarece strofa a doua are un singur verb predicativ, autorul şi-a orînduit armonios elementele componente ale propoziţiei. Astfel, propoziţia începe cu un circumstanţial de loc şi cu unul de mod, se continuă cu predicatul determinat de alt circumstanţial de mod, apoi cu subiectul urmat de noi circumstanţiale, iar comunicarea se încheie printr-un complement direct. Firește, aceasta nu este topica cea mai obişnuită, dar inversiunile din propoziţia la care ne-am referit se explică prin necesităţile prosodiei. Strofele mai bogate în propoziţii se caracterizează prin fraza hipotatică. De pildă strofa a treia cuprinde o singură propoziţie principală, celelalte patru fiind secundare completive directe, coordonate între ele. Elemente de legătură există chiar în unităţile strofice. Se poate observa că ideile principale sînt exprimate în unităţi de cîte două strofe (1—2, 3—4, 5—6). În cadrul acestor unităţi, de fiecare

dată strofa a doua se leagă de cea anterioară printr-o conjuncție coordonatoare *(iar, însă, și)*. Această particularitate ne determină să includem poezia în categoria așa-numitelor „contexte legate[8]".

Sub raportul *versificației*, constatăm că în fiecare vers se găsește o cezură al cărei loc nu este fix. Ritmul creației este trohaic, iar expunerea se realizează într-un tempo lent, redînd atmosfera de calm și siguranță care caracterizează întreaga poezie. Cu excepția strofelor a treia și ultima, care au rimă împerecheată, rima poeziei este încrucișată. Deși nu întotdeauna perfectă, rima posedă o calitate superioară deoarece sînt puse în rimă cuvinte care aparțin la părți de vorbire diferite. De ex. adj. *calmă* — subst. *palmă*, subst. *azur* — adv. *împrejur*, pron. nehotărît *mulți* — verbul *asculți* etc. Nu se poate vorbi însă de existența unor elemente de surpriză care să intensifice emoția estetică. Mai importantă pentru capacitatea de impresionare este accentuarea rimelor. Deși prevalează rimele feminine, care dau o notă solemnă expunerii, cele masculine apar, semnificativ, în strofele care exprimă certitudinea (3, 4 și 5). Se cuvine să remarcăm și armonia fonică în îmbinarea unor cuvinte ca de ex. *pe șes mi-e* (e—e—e), *vultur în azur* (u—u—î—a—u), *cad din* (d—d); *am rănit-o c-o* (o—o) ș. a. Asemenea potriviri de sunete sudează mai puternic cuvintele în diferitele asocieri, contribuind la cadența interioară a versurilor.

Concluzii. În analiza acestui text, pornind de la ideea fundamentală pe care o conține, trebuie subliniate următoarele particularități : frecvența comparației și a figurilor de stil cu rol de sensibilizare a imaginii, lexicul popular, frecvența verbelor, semnificația timpurilor și caracterul de „context legat" al poeziei.

Prin mijloacele întrebuințate, poetul se dovedește a fi atașat sincer de poporul pe care îl servește și a cărui limbă o valorifică artistic. Legătura cu înaintașii și integrarea activă în viața și lupta celor ce muncesc sînt ideile de bază ale poeziei, idei sugerate prin însăși modalitatea de exprimare a conținutului.

---

[8] Cf. Tudor Vianu, *Contexte legate și nelegate din punct de vedere stilistic*, în „Problemele metaforei și alte studii de stilistică", ESPLA, 1957, p. 151—165.

Alecu Russo

CÎNTAREA ROMÎNIEI

(Fragment)

Cîntul 28

„...moşia e cel mai dintîi şi cel mai de apoi cuvînt al omului ; într-însa se cuprind toate bucuriile... simţirea ei se naşte o dată cu noi şi e nemărginită şi vecinică ca şi dumnezeu. Patria e aducerea-aminte de zilele copilăriei... coliba părinţească cu copaciul cel mare din pragul uşii... dragostea mamei... plăsmuiri ale inimii noastre... locul unde am iubit şi am fost iubiţi... cîinele care se juca cu noi, sunetul clopotului bisericii satului ce ne vesteşte zile frumoase de sărbătoare... zbieratul turmelor cînd se întorceau în amurgul sării de la păşune... fumul vetrii ce ne-au încălzit în leagăn înălţîndu-se în aer... barza de pe streşină ce caută duios pe cîmpie... şi aerul care nicăierea nu este mai dulce !...

Şi sub cortul pribegiei, bătrînii ziceau copiilor... colo... în vale... colo departe..., mai departe... unde cîmpiile sînt strălucite şi pîraiele răcoroase... unde ceriul e dulce... unde pămîntul e roditor şi giuncele sînt albe... copii, acolo e ţara ! Şi la aceste cuvinte voinicii prindeau armele... pruncii tresăreau în leagăne... femeile cîntau patria depărtată şi durerea pribegiei... cei slabi se îmbărbătau. Şi tu erai mîndră atunci, o ţară nemîngîietă, feciorii tăi erau un neam bărbat... numele tău era vestit noroadelor... războinicii tăi erau vitejii vitejilor... dragostea moşiei întărea ca o zea de oţel latele lor piepturi şi braţele lor erau tari... cîţi căutau la tine te pizmuiau şi duşmanii tăi înşişi îţi dau laudă... Cînd, din nări sforăind şi din ochi scînteind, taurul clătina coarnele, groaza se răspîndea în toate laturile..."

*

De la prima lectură, cele cîteva moldovenisme ale textului (*ceriul, giuncele, nemîngîietă, sara, streşină, zea*) trădează caracterul întrucîtva regional al limbii scriitorului, caracter ce poate fi regăsit în oricare din operele sale. Nuanţa uşor regională este anihilată însă de elementul popular care predomină. Ridicîndu-se deasupra deosebirilor teritoriale de grai, Russo dă prioritate formelor şi cuvintelor de circulaţie generală, integrate aidoma în limba literară contemporană. Lexicul fragmentului conţine cîteva arhaisme (unele evidente, iar altele abia perceptibile) ca : *a prinde armele*, „neam *bărbat*" (= viteaz), „*cel mai de apoi* cuvînt", *copaci* (sg.), *noroade*, *moşie* (= ţară), *a pizmui*, *dau* (= dădeau). Ele sînt motivate în operă, dacă avem în vedere epoca în care aceasta a fost elaborată şi mai ales dacă ne referim la conţinutul ei.

Lucrare profund patriotică, poemul în proză „Cîntarea Romîniei" este străbătut de sentimentul copleşitor al iubirii de neam şi de pămîntul strămoşesc. Urmînd un model străin (*Paroles d'un croyant*, de Lamennais), Russo şi-a creat opera într-un stil de factură biblică, menit să influenţeze simţirea cititorului prin avîntul şi retorismul său. Mijloacele de limbă pe care autorul le-a întrebuinţat sînt subordonate scopului propus.

În general, expunerea decurge într-un ritm lent, cu scurte întreruperi şi cu pauze de efect. Relatarea se face într-o intonaţie obişnuită în poveşti, dar cu nuanţările cerute de momentele fragmentului şi de caracterul propoziţiilor.

Fragmentul conţine două idei importante: *a)* reînvierea imaginii patriei şi *b)* apărarea vitejească a pămîntului strămoşesc. Prima idee este cuprinsă în plastica definiţie pe care autorul o dă patriei. Pasajul respectiv cuprinde două fraze. Prima frază este alcătuită din patru propoziţii principale coordonate. Deoarece avem o simplă constatare, care poate fi generalizată, timpul prezent ni se pare foarte bine întrebuinţat, el putînd fi încadrat în categoria prezentului atemporal. Fraza a doua are o singură propoziţie principală, al cărei predicat nominal cuprinde în sintagma sa unsprezece nume predicative (aducerea-aminte, coliba părintească, dragostea mamei etc.). Datorită tonalităţii retorice, seria numelor predicative este fragmentată prin procedeul semiizolării, permiţînd în lectură o pauză de efect înaintea fiecărui nume predicativ. Referitor la modul cum este alcătuită imaginea „moşiei", remarcăm procedeul enumeraţiei, căci seria numelor predicative nu este altceva decît o suită de amănunte, prezentate gradat, care au rolul de a concretiza subiectul comunicării. Amintirea locurilor natale se face pe baza unor elemente familiare şi a împletirii acestora cu elemente luate din viaţa satului, sfera acestora din urmă crescînd treptat[9]. Cele mai multe au un caracter

[9] Elementele familiare şi cele din viaţa satului care apar aici se întîlnesc frecvent în *Amintirile* lui Al. Russo, ceea ce ar putea servi ca un argument că poemul *Cîntarea Romîniei* îi aparţine lui şi nu lui Bălcescu.

concret foarte evident : casa părintească, clopotele satului, zbieretul turmelor, fumul vetrei ş.a.m.d. Ultimele şapte elemente ale imaginii sînt determinate fiecare de cîte o propoziţie secundară atributivă (,,locul *unde am iubit...*'', ,,cîinele *care se juca...*'', ,,sunetul clopotului... *ce ne vesteşte...*'' ş.a.m.d.). Timpurile verbelor folosite în aceste secundare ne prilejuiesc o observaţie pe care o credem interesantă. Se succed, în ordine, perfectul compus (pentru a nota acţiuni încheiate), imperfectul (amintirii) şi prezentul. După ce se ajunge la prezent, se revine simetric la imperfect şi perfectul compus, comunicarea încheindu-se tot cu prezentul. De remarcat că prezentul notează predicatul unor subiecte a căror acţiune continuă (sau poate continua), ex. ,,sunetul clopotului... *vesteşte*'', ,,barza... *caută*'' (= priveşte), ,,aerul... *este dulce*''. Alternanţa semnalată în folosirea timpurilor pare a fi rezultatul intenţiei scriitorului, deşi corespondenţa timpurilor nu a fost riguros respectată.

Dragostea de ţară este covîrşitoare, aşa cum subliniază chiar comparaţia din fraza întîi (,,simţirea ei... e *nemărginită şi vecinică ca şi dumnezeu*''). Evident, comparaţia trădează o anumită concepţie, dar este realizată în consonanţă cu aspectul biblic al operei.

A doua idee din fragment începe prin evocarea vremurilor de băjenie cînd, sub presiunea condiţiilor istorice vitrege, oamenii paşnici erau siliţi să accepte ,,cortul pribegiei''. Sub pana scriitorului, îndemnul la luptă adresat de bătrîni capătă o rezonanţă maiestuoasă. Vitejia ,,copiilor'' este stimulată de simpla sugerare a frumuseţilor patriei. Prin evitarea factorilor stilistici enunţarea nu mai atrage. În esenţă, ideea este următoarea : ,,... bătrînii ziceau copiilor : ...acolo e ţara !''. Aşezarea circumstanţialului de loc (,,sub cortul pribegiei'') la începutul propoziţiei devine semnificativă pentru amplificarea expunerii. Fraza, care exprimă vorbirea directă anunţată, prezintă o construcţie simetrică cu propoziţia introductivă. Patria nu se confundă cu locul pribegiei. Reliefînd această idee, scriitorul dă întîietate circumstanţialelor de loc, a căror sferă creşte gradat. Coeficientul emoţional al pasajului este întărit şi de procedeul sintactic al semiizolării, marcat grafic prin punctele de suspensie. Acest procedeu constă

în parțiala separare a elementelor componente ale frazei, ceea ce însemnează că, pentru autor, ele prezintă o relativă independență. Semiizolarea, ca și izolarea completă din proza artistică mai nouă, contribuie la dinamizarea expunerii. Pauzele efectuate după fiecare determinare a circumstanțialului stimulează atenția cititorului (și mai ales a ascultătorului), pregătind concluzia exprimată de propoziția principală de la sfîrșit. Procedeul semnalat este întovărășit de repetiția cu valoare de insistență și de stilul anaforic al pasajului. Descrierea pămîntului natal se completează treptat, prin enumerație. Fiecare element al descrierii este însoțit de epitete ornante apreciative, care servesc pentru plasticizarea imaginii țării. În ce privește intonația specifică acestui prim moment, ne reprezentăm cu ușurință curba melodică a comunicării enunțiative ce se sfîrșește prin exclamația cu netăgăduită valoare de admirație.

După îndemnul la luptă este înfățișat entuziasmul cu care răspunde mulțimea. Enumerația este procedeul cel mai adecvat situației. În aceeași manieră a construcțiilor prin semiizolare, relatarea se face precipitat. Propozițiile se remarcă prin topica obișnuită care asigură în cel mai înalt grad obiectivitatea comunicării, aceasta constituind nota esențială a părții a doua. Imperfectul verbelor, pe lîngă valoarea de evocare, are și valoare durativă, prezentînd acțiunea în desfășurare și indicînd iterația ei.

În partea ultimă, cea mai dezvoltată în fragment, întîlnim adresarea directă către țară prin cuprinzătoarea invocație retorică a vremurilor vitejești. Eroismul apărătorilor țării este subliniat de epitetele apreciative, care înfățișează mai ales forța fizică : „neam *bărbat*" (prin schimbarea subst. în adj.), „*late* piepturi", „brațe *tari*", voinicii sînt „vitejii vitejilor". Pasajul este elocvent pentru nuanța de evocare a textului. La reliefarea acestei valori contribuie, în bună măsură, timpul imperfect. Observația atentă ne determină să conferim valoare evocativă acestui imperfect, așa cum prezentului, întrebuințat la început în descrierea frumuseții patriei, i-am atribuit valoarea unui prezent etern, atemporal.

Sfîrșitul este caracterizat prin efecte de armonie fonetică („cînd din nări sforăind și din ochi scînteind"). Homeoteleutul (echivalent cu asonanța între cuvintele propo-

ziţiei)[10] precum şi exprimarea metaforică „taurul clătina coarnele", prin care înţelegem ţara ridicînd armele, denotă caracterul de poem al operei lui Russo.

În general, stilul fragmentului (şi al întregii lucrări) este avîntat şi retoric. Frecvenţa pauzelor de efect, exclamaţia, vocativele, sublinierile prin întrebuinţarea pronumelui personal de pers. a2-a, *tu*, pe lîngă verb, folosirea repetată a pronumelui posesiv, anafora, planul antitetic, sînt indicii sigure ale stilului retoric. Împrumutată din naraţiunea orală, conjuncţia coordonatoare *şi*, care începe fiecare moment important al textului, serveşte mai mult pentru asigurarea continuităţii povestirii. Retorismul operei reclamă lectura cu voce, deoarece numai aşa se evidenţiază particularităţile afective ale mijloacelor lingvistice.

În concluzie, se poate observa că şi în fragmentul de faţă apar elementele principale ale operei : patria şi poporul. Ele revin obsesiv în toate cînturile, completate pe alocuri de imaginea doinei străbune. În analiză atenţia este reţinută de procedeele specifice ale lucrării : semiizolarea, enumerarea şi amplificarea, inversiunile topice şi variaţia intenţionată a timpurilor verbelor.

*

Ion Creangă

DĂNILĂ PREPELEAC

(Fragment)

„Dănilă însă ofta din greu lîngă burduful cu bani şi se tot frămînta cu gîndul, ce-i de făcut? Cînd iaca al treilea drac i se înfăţoşează înainte c-un buzdugan straşnic de mare în mînă, pe care îl trînteşte la pămînt şi zice :

— Măi omule, ia acum să te văd. Cine-a azvîrli buzduganul ista mai tare în sus, ai aceluia să fie banii.

— Na ! Dănilă, zise el în gîndul său. Aşa-i ca-i sfeclit-o ? Dar vorba ceea : Nevoia învaţă pe cărăuş.

— Ian zvîrle-l tu întîi, măi dracule !

Atunci dracul ia buzduganul de coadă şi cînd îl zvîrle se suie aşa de tare, de nu se mai vede, şi abia după trei zile şi trei nopţi, căzînd jos cu mare străşnicie, s-a cufundat în fundul pămîntului de s-au zguduit temeliile lumii.

[10] Prin homeoteleut se înţelege potrivirea fonică a ultimelor silabe a două cuvinte învecinate, de ex. : *calea-valea* sau *luntre şi punte*.

— Ia zvîrle-l şi tu acum, zise dracul îngîmfat.

— L-oi zvîrli eu, nu te îngriji, dar scoate-l mai întîi la faţa pămîntului, cum a fost şi la tine.

Dracul ascultă şi-l scoate.

— Haiti ! mai răpede, mai răpede, că n-am timp de aşteptat.

— Mai îngăduieşte puţin, tartarule, că nu te trag copiii de poale.

Dracul îngăduie, căci n-are încotro.

Nu trecu mult şi ziua se călători. Ceriul era limpede şi luceferii sclipitori rîdeau la stele; iară luna, scoţînd capul de după dealuri, se legăna în văzduh, luminînd pămîntul.

— Da nu-l mai zvîrli, omule ?

— Ba am să-l zvîrl de-acum ; dar îţi spun înainte să te ştergi pe bot despre dînsul.

— De ce ?

— Iaca de ce : vezi tu colo în lună nişte pete ?

— Le văd.

— Acolo-s fraţii mei din ceea lume. Şi, doamne, mare nevoie mai au de fier, pentru potcovit caii. Uită-te bine şi vezi, cum îmi fac semn cu mîna, să le dau buzduganul ista. Ş-odată şi pune mîna pe dînsul.

— Stai, nepriceputule, că buzduganul ista îl avem lăsat moştenire de la strămoşul nostru şi nu-l putem da nici pentru toată lumea. Ş-odată şi zmuceşte buzduganul din mînă şi fuga cu el in iaz, spunînd lui Scaraoschi ce era să păţească cu buzduganul."

*

Fragmentul nu conţine figuri de stil deosebite. Valoarea sa artistică rezidă, în primul rînd, în *oralitatea* stilului, diferitele procedee de exprimare fiind preluate din limba vorbită, fără a mai fi supuse unei prelucrări aparte. Deoarece scriitorul a valorificat mijloace curente ale limbii comune, e bine ca analiza acestora să se întemeieze pe considerente lingvistice.

Fonetica şi *lexicul* excelează prin formele populare. Cele cîteva fonetisme şi cuvinte moldoveneşti („înfăţoşează", „*ră*pede", „cer*i*ul", pron. dem. „*ista*") nu alterează cu nimic aspectul fundamental al limbii povestitorului, ci dau numai o sumară indicaţie asupra manierii scriitoriceşti a lui Creangă. Expresiile idiomatice sînt specifice textului, ca de altfel întregii opere. Expresii ca : „a se frămînta cu gîndul", „a o sfecli", „a-l trage copiii de poale" şi „a se şterge pe bot" aparţin categoriei amintite şi constituie unităţi semantice şi sintactice. Ele dau comunicării colorit şi naturaleţe.

Gramatica. Caracterul de poveste al fragmentului este oglindit chiar de timpurile verbelor. Prima frază începe

cu predicatele la imperfectul narativ. Valoarea acestui timp constă în prezentarea durativă a acțiunii. Schimbarea timpului, produsă în fraza imediat următoare, este indicată de interjecția *iaca*, aducîndu-se astfel acțiunea pe planul prezentului, timpul propriu conversației dintre personaje. Adverbul *cînd*, cu rol de conjuncție, nu introduce o propoziție temporală. Deși, în aparență, de prisos pentru întregul frazei în care se găsește, acest cuvînt este un mediator necesar în povestire, deoarece stabilește legătura frazei pe care o anunță cu circumstanțele anterioare.

Dialogul începe cu vocativul întărit de interjecția cu rol de adresare (*„măi*, omule"), așa cum se obișnuiește în vorbirea populară și familiară. Aceste elemente impun în lectură un ton ridicat, menit să traducă mînia dracului și atitudinea sa de îngîmfare. Aceeași stare este sugerată și de interjecția *ia*, care marchează în același timp curiozitatea personajului. Antepunerea circumstanțialului de timp față de predicatul propoziției atrage atenția asupra situației dificile și suscită interesul ascultătorului. „Să te văd" realizează o exprimare eliptică de propoziția secundară completivă directă (= ce poți), dar care poate fi ușor completată ținînd seama de complexul de împrejurări.

Fraza următoare conține un anacolut. Prima propoziție este o subiectivă. Construcția firească în principală trebuia să fie „să stăpînească banii" sau, cu reluarea subiectului, „acela să stăpînească banii". Faptul că principala începe prin genitiv constituie o anomalie de construcție, obișnuită în vorbirea mai puțin controlată. Anacolutul remarcat presupune că vorbitorul, deși egalizează valoarea stilistică a elementelor necongruente, pune totuși accentul pe ultima parte a comunicării sale.

Replica celuilalt personaj (adevăratul erou al povestirii) este deschisă de interjecția *na*, ca semn al nemulțumirii și al încurcăturii în care se află vorbitorul. De fapt, replica este numai aparentă; ea nu se adresează interlocutorului, ci este o simplă vorbire interioară, o discuție a personajului cu el însuși, așa cum se specifică și în text. Dănilă era încolțit de o umbră de deznădejde. Dorința de a ieși învingător a fost însă mai puternică. Scriitorul nu mai relatează frămîntările sufletești, ci sintetizează procesul deliberării interioare a eroului printr-un proverb. Structura prover-

bului este cristalizată în limbă, iar inserarea lui în corpul povestirii are loc printr-o prealabilă anunţare, devenită formulă tipică în cazurile asemănătoare („*Vorba ceea*: Nevoia învaţă pe cărăuş"). Adevărata replică urmează abia după momentul de gîndire. Ea este tăioasă, aşa cum rezultă din imperativul categoric însoţit de interjecţia cu valoare de îndemn şi de pronumele personal cu rol de insistenţă.

Acum discuţia personajelor se întrerupe şi se trece la acţiune. Aceasta este înfăţişată de scriitor prin mijloace asemănătoare cu cele de la începutul fragmentului. Regăsim prezentul dramatic şi fraza amplă, în care cele şase propoziţii se îndepărtează, sub raportul legăturii dintre ele şi al felului lor, de stereotipia naraţiei orale. Trei propoziţii sînt principale, legate prin conjuncţia coordonatoare copulativă *şi*, iar celelalte sînt secundare. Întîia principală notează faza incipientă a acţiunii („...ia buzduganul"), a doua, desfăşurarea ei („se suie"...), iar a treia principală arată sfîrşitul acţiunii. Momentul prim nu necesită determinări, deoarece exprimă o acţiune de scurtă durată. Lămuririle sînt cerute mai ales de celelalte două etape ale acţiunii. A doua propoziţie principală e determinată de două secundare circumstanţiale (o temporală şi o consecutivă), iar a treia principală, de o circumstanţială consecutivă şi o construcţie gerunzială cu funcţie de circumstanţială de timp. Dacă ne raportăm şi la înţelesul unor propoziţii, descifrăm cu uşurinţă o hiperbolă în exprimare. Grandoarea acţiunii este subliniată de propoziţiile secundare consecutive. Proporţiile faptului săvîrşit sînt uluitoare, iar efectul e prezentat pe plan cosmic, aşa cum se întîmplă în lumea fantastică a basmelor. Apropierea de producţiile orale se reflectă şi în folosirea unui circumstanţial de timp ca „trei zile şi trei nopţi", ajuns comun aproape tuturor basmelor, precum şi în varietatea procedeelor de redare a ideii de superlativ (cf. „straşnic de mare," „cu mare străşnicie" şi circumstanţialele consecutive din ultima frază).

În continuare, asistăm iar la convorbirea personajelor. Replicile dialogului sînt energice şi conţin numeroase imperative şi interjecţii. Acestea caracterizează mai ales vorbirea dracului şi oglindesc neliniştea şi curiozitatea

lui. După ce îi demonstrase lui Dănilă ce poate, aştepta cu nerăbdare acţiunile acestuia. În replicile sale, Dănilă se arată a fi calm, dar tocmai această aparentă linişte dezvăluie frămîntarea lui sufletească. De fiecare dată replica lui Dănilă este mai bogată, de propoziţia principală a comunicării legîndu-se fie o coordonată adversativă („l-oi zvîrli eu,... *dar scoate-l*", „am să-l zvîrl... *dar îţi spun*"), fie o secundară cauzală („îngăduieşte... *că nu te trag copiii de poale*"). Chiar amplificarea comunicării este un indiciu al chibzuinţei eroului. Iniţial se îndoieşte de reuşita acţiunii sale, dar apoi dă dovadă de siguranţă. Trecerea de la nesiguranţă la certitudine este notată şi de formele viitorului popular: „l-oi zvîrli eu" este un viitor cu nuanţă dubitativă, pe cînd „am să-l zvîrl" traduce siguranţa subiectivă în realizarea acţiunii. După ce plănuise cum să-l intimideze pe diavol, Dănilă îi vorbeşte hotărît, replica sa caracterizîndu-se prin cursivitatea expunerii, prin umor şi prin folosirea unor procedee de stil oral (propoziţia lipsită de amploare, parataxa, frecvenţa lui *şi* narativ). Rapiditatea acţiunii se exprimă prin adverbul *odată* (= îndată), iar energia ei este sugerată de întrebuinţarea adverbului *şi* („*şi* pune mîna pe dînsul"). Acţiunea este doar în faza de început. Ea nu se continuă, deoarece intervine brusc celălalt personaj care „odată şi zmuceşte buzduganul", iuţeala şi dîrzenia mişcării fiind exprimate prin aceleaşi mijloace ca mai înainte. De fapt, aceste aprecieri aparţin comentariului autorului, comentariu legat organic de vorbirea directă a personajelor.

Intervenţia povestitorului oferă posibilitatea cîtorva observaţii. Cînd comentariul său se referă direct la acţiunea narată, scriitorul foloseşte prezentul pentru a da povestirii caracter dramatic. De ex.: „dracul *ascultă* şi-l *scoate*", „dracul *îngăduie*" etc. Cînd în desfăşurarea acţiunii intervine o oarecare pauză, scriitorul recurge la mijloacele artei narative. Atunci povestirea se realizează la perfectul simplu şi mai ales la imperfectul descriptiv, reuşind să creeze şi un tablou de natură în care este prezentă metafora cu rol de personificare: „Nu *trecu* mult şi ziua *se călători*. Ceriul *era* limpede şi luceferii sclipitori *rîdeau* la stele; iară luna, scoţînd capul de după dealuri, *se legăna* în văzduh, luminînd pămîntul". Mai putem remarca în acest pasaj

folosirea, cu sens figurat, a verbului *a călători* (= a trece) şi schimbarea diatezei lui, aşa cum se întîlneşte deseori în vorbirea populară. Tot în vorbirea autorului, în partea ultimă a fragmentului, semnalăm interjecţia *fuga*, care are rol de predicat în propoziţie.

Concluzii. Principalul procedeu stilistic care trebuie semnalat şi discutat în analiza acestui text este oralitatea. Ea decurge în mod firesc din caracterul popular al limbii lui Creangă. În textul analizat, ca şi în întreaga operă, ne surprinde mobilitatea stilului, graţie căreia trecerea de la un fel de vorbire la altul se face pe nesimţite şi fără trăsături distonante. Între eroi şi autor există aproape întotdeauna o fuziune desăvîrşită. Respectarea limbii vorbite se manifestă în lexicul de aspect popular, în folosirea expresiilor şi zicătorilor, în frecvenţa vocativelor, imperativelor şi a interjecţiilor, în utilizarea dialogului, a coordonării sintactice (mai ales cu ajutorul conjuncţiei *şi*) şi a frazei scurte. Creangă este mai puţin un scriitor influenţat de graiul ţăranilor pe care i-a zugrăvit; el este ţăranul ridicat pe culmile creaţiei artistice nepieritoare.

*

Ion Luca Caragiale

O NOAPTE FURTUNOASĂ

Actul II, Scena a VIII-a

Rică Venturiano, apoi Spiridon. Rică

(*Coboară încet pe fereastră pe unde a ieşit; este prăfuit de var, ciment şi cărămidă; părul în neorînduială; pălăria ruptă; e galben şi tras la faţă; tremură şi i se încurcă limba la vorbă; i se năluceşte o spaimă din cînd în cînd şi îl apucă slăbiciune la încheieturi*).

„Am scăpat pînă acum! Sfinte Andrei, scapă-mă şi de-acu încolo; sunt încă june! Geniu bun al venitorului Romîniei, protege-mă; şi eu sunt romîn! (*răsuflă din greu şi îşi apasă palpitaţiile*) O, ce noapte furtunoasă! Oribilă tragedie! (*i se pare că aude ceva şi tresare*). Ce de peripeţiuni!... Ies pe fereastră şi pornesc pe dibuite pe schele! Mă ţiu binişor de zid şi ajung în capătul binalii... Destinul mă persecută implacabil... Schelele se-nfundă: nici o scară... Cocoana perfidă mă indusese în eroare... Vreau să mă-ntorc şi deodată auz pe inimici venind în faţa mea pe schele.

O iau înapoi fără să ştiu unde merg ; mă împiedec de un butoi de ţiment. O inspiraţiune... — eu ca poet am totdeauna inspiraţiuni ! — m-ascunz în butoi. Paşii inimicilor s-apropie în fuga mare, mulţi inşi trec iute pe lîngă butoiul meu înjurîndu-mă ; eu, ca june cu educaţiune, mă fac că n-auz... Toţi se depărtează... Auz un zgomot, strigăte, ţipete de femei, în fine o împuşcătură. Zgomotul apoi cu încetul se stinge, totul rămîne într-un silenţiu lugubru, numai din depărtare se aude orologiul de la Stabiliment bătînd unsprezece şi douăzeci... oră fatală pentru mine ! — Ies binişor din butoiul meu, mă tîrăsc d-abuşele pe schele şi mă pomenesc înapoi aci... Ce să fac ? pe unde să ies ? Îmi trebuie o inspiraţiune ingenioasă... (*pune mîna la frunte şi caută în gînd*). Da, am găsit-o ! să ies pe uşe (*merge repede în vîrful degetelor la uşa din fund, o deschide; afară în sală e beznă*). Obscuritate absolută ! (*merge la fereastră*). A ! auz paşi ; vine cineva pe schele. (*se repede la uşa din dreapta, a odăiei lui Spiridon*). P-aici ! (*Spiridon intră în acelaşi moment repede, şi se lovesc amîndoi în piept*). Ah ! cum m-ai speriat ! (*îi vine rău*).

Spiridon

Domnule, musiu, tot aici eşti ? e foc mare, trebuie să fugi ! Dacă o pune mîna pe dumneata, te omoară..."

*

Credem că nu mai este necesar să continuăm citatul, deoarece atît cît am prezentat este concludent pentru stabilirea trăsăturilor limbii celor două personaje. Pasajul la care ne referim produce un dublu comic : de situaţie şi de limbaj. Comicul de situaţie este oglindit în text prin indicaţiile scenice pe care autorul le dă, între paranteze, atît la începutul scenei cît şi pe parcursul ei.

Prăfuit de var, cu părul în neorînduială şi cu hainele mototolite, Rică îşi povesteşte păţaniile. Din monologul pe care îl rosteşte ne putem face o idee clară asupra educaţiei sale intelectuale. De remarcat că în fiinţa eroului coexistă două atitudini : aceea a omului simplu, pîndit de primejdie, şi aceea a intelectualului demagog. Prima atitudine este rezultatul firesc al situaţiei în care se găseşte şi se concretizează prin relatarea obiectivă a dificultăţilor prin care a trecut. Provenienţa regională — şi anume muntenească — a personajului este relevată de formele iotacizate ale verbelor la indicativul prezent ca *ţiu, auz* şi *ascunz*, precum şi de fonetismele populare *acu, ţiment* şi *uşe*. Planul naraţiunii, de aspect popular, se remarcă prin frazele scurte în care predomină raportul de coordonare prin joncţiune.

De asemenea întîlnim enumerația („auz un zgomot, strigăte, țipete de femei, în fine o împușcătură") și interogația, ca semn al vorbirii interioare („ce să fac ? pe unde să ies ?"), urmată de răspunsul cu nuanță exclamativă : „da, am găsit-o ! să ies pe ușe".

Povestirea strictă a faptelor petrecute solicită o intonație uniformă, în care vocea trebuie să fie mai mult șoptită.

Pentru a nu fi desconsiderat, eroul comentează situațiile. Comentariul acesta îi trădează atitudinea demagogică și este în legătură cu cealaltă atitudine de care am pomenit. Apreciem îndeosebi acest plan al vorbirii, menit să caracterizeze personajul la justa sa valoare. În observațiile pe care le face, Rică apelează la patriotismul lozincard, cu totul neadecvat circumstanțelor. De aici și comicul irezistibil, izvorît din contrastul dintre realitate și ceea ce personajul vrea să pară.

Vorbirea intelectualului Rică presupune modulația vocii și nuanța retorică a comunicării. Seria exclamațiilor de la începutul monologului se încadrează pe această linie. După ce se începe povestirea întîmplării, planurile antitetice sînt permanent prezente, iar dramaturgul a notat separarea lor prin intermediul punctelor de suspensie ; de ex. :

I	II
„Mă țiu binișor de zid și ajung în capătul binalii"...	„Destinul mă persecută implacabil..."
„Schelele se-nfundă ; nici o scară..."	„Cocoana perfidă mă indusese în eroare..."

Distincția netă a celor două planuri se întîlnește în întreg monologul.

Cuvintele folosite de redactorul „Vocei patriotului naționale" reflectă formația intelectuală pe care o posedă : *venitor* (viitor), *a protege* (= a proteja), *destin, a persecuta, implacabil, perfid, a induce în eroare, inspirațiune, educațiune, silențiu* și *orologiu*. Neologismele de proveniență franceză, alături de exagerările curentului latinizant în declin, dovedesc cosmopolitismul unui tineret pseudointe-

lectual cu pretenţii de a hotărî soarta ţării. Cele mai multe dintre aceste neologisme sînt luate de personaj din presa burgheză a vremii. Unele dintre ele s-au şi încetăţenit în limba literară, chiar dacă nu exact cu aspectul fonetic cu care apar în text. Totuşi textul ne oferă posibilitatea unor observaţii privind istoria limbii noastre literare. În secolul trecut se bucura de circulaţie sufixul de origine franceză — *iune* (cf. *educaţiune, inspiraţiune*). Adeseori uzul şovăia între acest sufix şi sufixul *-ie*, pe care îl substituia. Sufixul franţuzesc era folosit mai ales de cei care căutau să vorbească „pretenţios". Cu acest scop îl utilizează şi eroul lui Caragiale. O dovadă grăitoare în acest sens este forma *peripeţiune* care nu provine din franceză.

Retorismul personajului rezultă şi din anumite expresii (unele exclamative) ca : *sfinte Andrei!, oribilă tragedie, destinul mă persecută implacabil, oră fatală pentru mine, obscuritatea absolută* şi altele. Limbajul lui Rică este un minunat mijloc prin care marele nostru dramaturg a satirizat parvenitismul şi pseudocultura timpului său. Prin invocaţia „geniului bun al venitorului Romîniei" eroul devine de-a dreptul ridicol. La lectura acestor cuvinte, completate de afirmaţia următoare, cititorul zîmbeşte fără să vrea. Zîmbetul lui este cel mai bun indiciu al covîrşitoarei forţe satirice şi de critică socială pe care o conţine comedia lui Caragiale.

Spre deosebire de Rică, Spiridon, care se găseşte abia la începutul „carierei", are o vorbire mult apropiată de cea populară. Mediul corupt în care trăieşte începe să-şi pună însă pecetea. În vorbirea sa influenţa aceasta este aproape imperceptibilă. Remarcăm numai elementul de jargon *musiu*, la modă în limbajul burgheziei de atunci. Băiatul nu-i înţelege sensul, fapt care îl determină să întrebuinţeze asocierea pleonastică „domnule, musiu". Neînţelegerea sensului acestui cuvînt se observă şi din tonul puţin reverenţios cu care se adresează lui Rică. Folosirea persoanei a doua singular (*eşti, să fugi* etc.) trădează această lipsă de politeţe şi confirmă originea personajului.

Concluzii. Aparţinînd literaturii dramatice, textul analizat prilejuieşte cîteva observaţii privind limba întrebuinţată de cele două personaje. Din fragment însă rezultă

că Spiridon este apropiat de vorbirea populară, pe cînd la Rică asistăm la împletirea vorbirii populare cu aceea a pseudointelectualului demagog. Tocmai contrastul dintre cele două planuri constituie sursa comicului, întărit şi de situaţiile sugerate de scriitor în indicaţiile scenice.

*

Alexandru Vlahuţă

ROMÎNIA PITOREASCĂ

Corbul. Hinova

„Vaporul spintecă netezişul apei, aurit de cele din urmă raze ale soarelui. Îndărăt, oraşul se pleacă, se scufundă în valuri. Departe, spre miazănoapte şi apus, munţii, într-un nor de pulbere albastră, îşi ondulează coama pe poalele rubinii ale cerului. Malurile ies din apă într-o înclinare dulce, desfăşurînd lanuri de grîu în limpezişul zărilor. Peste toate-o moliciune, o pace dumnezeească se lasă de sus.

Un deal din Serbia se culcă drept în calea Dunării. Ea, liniştită, coteşte pe la capul dealului, bate-o bucată bună spre răsărit, şi se-ndoaie-n formă de potcoavă în ţărmul romînesc. În fundul acestei potcoave e ostrovul Corbului, în care-un război între ruşi şi turci, spun localnicii, ar fi lăsat corbilor de mîncare leşuri pentru trei ani de zile.

Un chiot lung sparge tăcerea amurgului. Pe malul stîng căsuţe albe se ivesc dintre copaci. Turme de vite se scoboară la adăpat. În faţa pichetului Hinova, grănicerul nostru, cu arma la umăr, pare-o statuie de bronz. Livezile satului se oglindesc în valuri. Cumpăna unei fîntîni se pleacă şi se înalţă, ca un cocostîrc care bea apă. Orizontul se deschide, se lărgeşte din ce în ce. Ochiul străbate adînc în plaiurile ţării, pe lîngă dunga fumurie trasă de „valul lui Traian", care — pornind din coasta Hinovii se înfundă dincolo de Padina, în inima Olteniei. Soarele a asfinţit. Aerul miroase a pămînt ars stropit de-o bură de ploaie. Drumuri albe se pleacă din sat, legînd viaţa de pe pămînt cu drumul mişcător al apei.

Copacii, casele fug, se şterg ca nişte năluci în urma noastră. Farmecul nopţii se întinde şi astîmpără toate zgomotele pămîntului. Malurile se apropie, ca şi cum ar vrea să-şi şoptească ceva. Pe marmura vînătă a apei, luna cerne-o pulbere de argint. Toate parcă se pregătesc să treacă din lumea realităţii în lumea basmelor."

*

Principalele procedee care acordă textului citat valoare stilistică sînt de natură lexicală şi sintactică.

Vocabularul este format îndeosebi din cuvinte populare, ceea ce ajută la înţelegerea completă a pasajului. De fapt conţinutul însuşi nu ar implica valorificarea neologismelor

sau a termenilor tehnici. Totuşi aceasta depinde şi de concepţia artistică a scriitorului respectiv. Pentru zugrăvirea aceluiaşi peisaj, fără îndoială că Geo Bogza ar fi recurs la numeroase elemente intelectuale.

Deoarece textul constituie un caz tipic de descriere, avem de-a face numai cu stilul expozitiv al scriitorului, în care primul loc îl ocupă elementul descriptiv.

Faţă de locurile vizitate, autorul are un vădit sentiment de admiraţie, ceea ce prilejuieşte folosirea cuvîntului cu sens figurat, comunicîndu-se astfel aprecierea personală care însoţeşte faptul descris.

Metaforele uzate (= catacrezele) întrebuinţate în descriere nu se remarcă prin valori stilistice deosebite. „Netezişul apei", „coama munţilor", „capul dealului", „inima Olteniei" sînt cunoscute şi folosite de toţi vorbitorii limbii noastre. Întrebuinţarea lor are ca motiv simpla plasticizare şi colorare a expresiei şi nicidecum intenţia de individualizare. Chiar şi expresia *„vaporul spinteacă"* este obişnuită. Cu toate acestea, ea conţine o anumită încărcătură afectivă. De obicei se spune „vaporul *străbate*" (o formulare destul de plată şi mai mult pentru a sugera distanţa), „vaporul *taie*" (pentru cazul cînd apa e liniştită). Verbul *a spinteca* este mai potrivit în acest caz, deoarece sugerează o apă frămîntată de valuri, prin care vaporul îşi face cale cu mai multă greutate. Folosirea acestui verb nu este numai sugestivă, ci contribuie şi la realizarea proprietăţii stilului.

Pentru sublinierea impresiei vizuale, scriitorul recurge la gradaţia ascendentă a ideii (ex. „oraşul *se pleacă, se scufundă* în valuri"). Epitetele primului alineat sînt deosebit de concrete : „netezişul apei *aurit* de raze", „pulbere *albastră*", „poalele *rubinii* ale cerului", „înclinare *dulce*" etc. Figurile de stil cu valoare de concretizare asigură caracterul vizual al imaginilor. Din această cauză prima parte a pasajului poate fi reprodusă admirabil de penelul unui pictor.

În continuare dinamismul descrierii se intensifică. Metafora personificatoare apare ca procedeu fundamental care se menţine cu aceeaşi consecvenţă pînă la sfîrşit. Priveliştea, prin pitorescul ei, este amplificată şi de nota evocativă, deoarece în mintea scriitorului se ivesc crîmpeie din trecutul zbuciumat de lupte al ţinuturilor admi-

rate. Reînvierea unei pagini din istorie este sugerată discret şi de inserarea, în corpul naraţiunii, a unui arhaism : *leşuri*.

Această armonizare a expresiei cu ideea se observă şi în cazul figurilor de stil. Grănicerul din faţa pichetului este asemănat cu „o statuie de bronz", mişcările cumpenei fîntînii sînt comparate cu „un cocostîrc care bea apă", drumul apei este „mişcător", faţa apei în timpul nopţii e numită metaforic „marmură vînătă" ş.a.m.d.

În ultima parte a textului este evidentă rapida succesiune de tablouri în care imaginile vizuale, rămînînd preponderente, sînt întovărăşite pe alocuri şi de cele auditive. Imaginile concrete dau impresiilor o concentrare maximă. În întregime, descrierea poate constitui şi un motiv muzical, la aceasta contribuind dinamismul ei, fapt sugerat de folosirea cu precădere a timpului prezent cu valoarea sa obiectivă, precum şi de alte elemente ca în ex. : „un *chiot* lung sparge tăcerea", „*turme* de vite se scoboară la adăpat".

Deşi întregul tablou de natură este exprimat prin verbe la indicativul prezent, totuşi din conţinut reiese că peisajul este văzut din două perspective principale. La începutul şi la sfîrşitul tabloului succesiunea imaginilor este rezultatul unei prezentări retrospective („îndărăt, oraşul se pleacă, se scufundă în valuri" ; „copacii, casele fug, se şterg ca nişte năluci în urma noastră"), iar în partea centrală, imaginile se desfăşoară în faţa ochilor. Doar pentru moment se oferă şi posibilitatea tabloului în perspectivă („orizontul se deschide, se lărgeşte din ce în ce").

Gradaţia impresiilor face ca descrierea propriu-zisă să apară bine închegată. În finalul pasajului domneşte liniştea atotbiruitoare a nopţii. Suita de impresii este încheiată de scriitor printr-o notaţie care include acelaşi sentiment de admiraţie pe care l-am remarcat încă din primele rînduri ale textului.

Sintaxa fragmentului nu se deosebeşte prea mult de cea a exprimării curente. Ni s-a părut interesantă mai ales extensiunea frazei şi topica. Prevalează propoziţiile dezvoltate. Alături de cele 14 propoziţii, sînt 10 fraze (cinci alcătuite prin coordonare, iar celelalte prin subordonare). Construcţia aceasta dezvoltată este specifică descrierii.

În general topica este directă, asigurînd astfel obiectivitatea comunicării. Rareori se recurge la inversiune ca

în ex. : „*Îndărăt*, oraşul se pleacă...", „*Departe*, spre miază-noapte şi apus...", şi atunci antepunerea circumstanţialelor de loc contribuie la sublinierea ideii de distanţă. De remarcat că aprecierile scriitorului ocupă locul al doilea în relatare. Aproape toate epitetele adjectivale sînt precedate de substantivele la care se referă. Aceasta dovedeşte atenţia autorului pentru stil, aşa cum se poate observa şi atunci cînd echilibrează expresia evitînd aglomerarea figurilor de stil ; de ex. : „munţii, *într-un nor de pulbere albastră*, îşi ondulează coama pe *poalele rubinii* ale cerului".

În sfîrşit, mai remarcăm procedeul dublării predicatului, care este în strînsă legătură cu gradaţia ideii, ca în ex. : „oraşul *se pleacă, se scufundă*", „orizontul *se deschide, se lărgeşte*", „casele *fug, se şterg*".

În concluzie, se poate afirma că eleganţa stilului, echilibrarea expresiei şi alegerea vocabularului sînt mai puţin rodul spontaneităţii şi mai mult rezultatul unei prelucrări atente a materialului lingvistic.

*

Mihail Sadoveanu

NICOARĂ POTCOAVĂ

(Fragment)

„Într-un tîrziu, Potcoavă a venit către tabără şi a găsit la vatră pe Ile, zădărînd şi crescînd focul. S-a aşezat iarăşi la lumina flăcărilor, împresurat de năluciri nedesluşite ale viitorului.

A intrat în cort, lăsînd poala intrării ridicată, ca să ajungă pînă la culcuş lumina şi căldura focului. S-a lăsat într-un cot ascultîndu-şi tumultul inimii.

Şi-a adus aminte, fără noimă, de un cîntec bătrînesc din pruncie. Îi suna în auz ; îi prăpădise vorbele. Pe urmă i-au picurat una cîte una acele vorbe pe buze şi le-a şoptit ca să le audă el singur. Dar Ile de lîngă foc avea ureche ageră şi i le-a prins numaidecît.

Legea ta de codru des,
Văd c-acuma s-a ales
Din tine să nu mai ies...

Le şoptea şi Ile acele cuvinte, îngînîndu-le din strune.

Astfel şi hatmanului i s-a ales să nu mai iasă dintre harţuri şi treburile săbiei. A intrat în anii primăverii şi l-a ajuns bruma toamnei.

Ile urma să cînte :

Am intrat copil blajîn
Şi-am ajuns moşneag bătrîn...

— Mai am, prietine Ile, pînă la bătrîneţe, a zis cu glas tare măria-sa, de subt poala cortului. Cîntă-mi altceva, Ile. Zi cîntecul cel vechi cu paserea măiastră.

— Numaidecît, măria-ta, a răspuns cu glas înăbuşit slujitorul.

Vorbele acelui cîntec vechi i se păreau primejdioase lui Ile Caraiman ; totuşi le-a sunat în strune şi le-a şoptit domol ca într-un ceas ca acela tîrziu al nopţii. Focul se stîngea şi tăciunii se umbreau subt spuză.

Floare albastră...
Vine paserea măiastră,
Ciocăneşte la fereastră
Şi cu glas de om întreabă :
Nu vii, bade, mai degrabă ?
Că dacă mai zăboveşti,
Sloi de gheaţă mă găseşti...

Hatmanul tace ; adierile strunelor se amestecă în susurul Austrului. Prin deschizătura de sus a cortului, Nicoară zăreşte o stea care luceşte pripit lăcrămînd."

*

Caracterul de povestire istorică al romanului se poate desprinde limpede şi din acest fragment. Cîteva forme lexicale ca *pruncie, a prăpădi* (cu înţelesul de „a pierde"), *strune, hatman, harţuri, treburile săbiei, a suna în strună* aduc în comunicare imaginea unor vremuri apuse. Rolul arhaismelor constă în prezentarea atmosferei epocii, dobîndind astfel o nuanţă de evocare.

Pasajul este străbătut în mod vădit de sentimentul melancoliei. Adîncirea eroului în lumea amintirilor este pregătită de către autor. Propoziţiile şi frazele primelor două alineate exprimă acţiuni de scurtă durată, fapt sugerat şi de predicatele la perfectul compus. Prin două construcţii (prima participială, iar cealaltă, gerunzială) cu rol de circumstanţiale de mod ne este arătată starea sufletească a eroului : „împresurat de năluciri nedesluşite ale viitorului" şi „ascultîndu-şi tumultul inimii". În felul acesta autorul a pregătit şi starea introspectivă a personajului.

Alineatul următor începe prin ideea amintirii, subliniată de suita de propoziţii scurte, grupate în fraze, a căror construcţie este aproape lineară. Topica este edificatoare în acest sens. După prima frază, caracterizată prin ordinea obiectivă a cuvintelor, urmează alta în care subiectul este aşezat după predicat („i-au picurat... acele vorbe"). Abia după propoziţiile pregătitoare se ajunge la ideea pe deplin închegată. Săvîrşirea gradată a acţiunii este sugerată de verbul *a picura*, însoţit de determinarea modală ce exprimă aceeaşi nuanţă.

Cîntecul, care a format obiectul amintirii, se distinge prin sentimentul de jale, propriu stării sufleteşti a eroului. El trădează o oarecare revoltă faţă de starea de fapt, aşa cum ne-o dovedesc cuvintele primului vers. Adeziunea la atitudinea ostilă a eroului îl caracterizează şi pe celălalt personaj. Potolirea aleanului se face, pentru ambele persoane, într-o deplină discreţie, sub stăpînirea binefăcătoare a liniştii. Această realitate este notată de scriitor. Vorbele duioase ale cîntecului hatmanul „şi le-*a şoptit* ca să le audă el singur", iar Ile „le *şoptea... îngînîndu-le* din strune".

Textul citat al cîntecului conţine două expresii reluate de autor în comentariul său : *a se alege* şi *a ieşi*. Corespondenţa dintre starea psihică a personajului şi sentimentul ce se degajă din cîntecul bătrînesc este notată de adverbul de mod *astfel* cu care se începe comentariul. Atît în cîntec cît şi în comentariul autorului, verbul *a se alege* este folosit numai cu sensul său figurat de „a decide", „a hotărî". Spuneam că expresia *treburile săbiei* este un arhaism. E mai bine, poate, să-l numim metonimie arhaizantă, deoarece aparţine mijloacelor expresiv-artistice care definesc stilul individual al scriitorului.

Din cele relatate de povestitor, cititorul este tentat să asocieze imaginea hatmanului cu aceea a unui haiduc. Metaforele eufemistice din aprecierea autorului ne conduc spre aceeaşi comparaţie. Scriitorul îşi însuşeşte mîhnirea eroului său, căci numai aşa se explică puternica doză de tristeţe a eufemismelor. Expresia „anii primăverii" este sinonimă cu „tinereţea", iar „bruma toamnei" este metaforă plasticizantă pentru vîrsta înaintată.

Dialogul care intervine înviorează într-o oarecare măsură atmosfera, dar numai pentru scurtă durată. Replicile sînt

scurte şi caracteristice pentru atitudinea şi poziţia socială a interlocutorilor. Potrivit unei particularităţi proprii stilului său, maestrul Sadoveanu notează în vorbirea eroilor şi timbrul acestora : „a zis *cu glas tare* măria-sa" şi „a răspuns *cu glas înăbuşit* slujitorul".

Cîntecul cerut de hatman, mărturie a aceloraşi duioase aduceri-aminte, este „şoptit *domol*" de către slujitor, revenindu-se astfel la atmosfera de taină de la început. Cadrul discret şi prielnic cufundărilor în „tumultul inimii" este întărit de întrebuinţarea imperfectului şi a unei expresii eufemistice „tăciunii *se umbreau* subt spuză".

În finalul fragmentului se foloseşte numai timpul prezent, care intensifică starea de melancolie şi tristeţe, predominantă în acest pasaj.

Prin întrebuinţarea frazelor simple, cu un număr redus de propoziţii, scriitorul s-a apropiat de naraţiunea de tip popular. Influenţa literaturii orale se observă fără nici o greutate. Exceptînd inserarea versurilor celor două cîntece, notăm forme lexicale şi expresii ca : *într-un tîrziu, vatră, a zădărî, năluciri, poală, culcuş, a se lăsa într-un cot, fără noimă, spuză* etc. Remarcăm apoi şi cîteva fonetisme populare ca *blajîn, cătră, pasere, prietin, stîngea, subt*, care revin deseori în opera maestrului, dînd o notă aparte scrisului său.

Intenţia de a reda culoarea epocii se desprinde lesne din valorificarea motivată a arhaismelor şi mai ales din întrebuinţarea pronumelor demonstrative cu funcţie adjectivală. Ca în textele cronicarilor, Sadoveanu foloseşte des pe lîngă substantiv un pronume demonstrativ cu rol de adjectiv, de ex. : „*acele* vorbe", „*acele* cuvinte", „vorbele *acelui* cîntec", „ceas ca *acela*". În asemenea cazuri demonstrativul se referă la ceva despre care s-a vorbit anterior şi are o funcţie narativă[11]. Cu acelaşi scop de evocare apare şi imperfectul în opoziţie cu perfectul compus şi prezentul.

Concluzii. În general, pasajul cuprinde trăsături lirice, specifice prozei sadoveniene. Arhaismele lexicale şi construcţiile vechi sînt o confirmare a specificului limbii şi stilului

[11] Cf. şi B. Cazacu, *Despre valoarea stilistică a adjectivelor demonstrative în romanul „Nicoară Potcoavă"*, în „Limba romînă", 1957, nr. 2, p. 45—49.

în povestirea istorică. Dacă oralitatea apare întrucîtva diminuată, aceasta se datorește faptului că, în cea mai mare parte, pasajul analizat aparține narațiunii autorului.

*

Zaharia Stancu

DESCULȚ

(Fragment din capitolul „Neamuri")

„Iarnă. Ninge ușor. Ninge liniștit. Satul e îmbrăcat în puf alb. Numai ciorile, care zboară din salcîm în salcîm, au rămas negre. Numai ciorile și... popa — boaita care, cu o cruce în mînă și cu o steblă de busuioc într-alta, umblă cu botezul, din casă în casă. După el, cu căldărușa, jerpelit, țîrcovnicul. În căldărușa țîrcovnicului se află apă sfințită... Intră popa în casă și începe să hîrîie pe nas. Oamenii, cu copiii, stol, îl așteaptă. Popa le stropește fruntea cu stebla de busuioc, pe care o tot moaie în căldărușă. Cîntă o rugăciune. Bărbații, femeile, copiii, pupă mîna popii... Popa are mînă păroasă, noduroasă, cu unghii lungi, și sub unghii, pămînt. Mîna popii, se spune, e sfințită. Trebuie s-o pupi. Adică trebuie s-o pupe alții. Am pupa-o și noi dacă popa Bulbuc ar binevoi să treacă înaintea crăciunului cu botezul, sau a paștelui, și pe la noi. Popa Bulbuc ocolește casa noastră ca și cum ar locui în ea niște lifte care nu cred în dumnezeu. Parcă popa crede. Parcă noi credem !... Dar așa vine vorba. Așa se spune. Așa se obișnuiește. Să spui că ai credință în dumnezeul nevăzut... Nouă, copiilor, puțin ne pasă de treaba asta. Noi mai curînd am scuipa în căldărușa popii decît să facem ceea ce fac ceilalți oameni, care, după ce-i stropește popa cu aghiazmă, se scociorăsc în pungă, scot de acolo ultima para și i-o aruncă boaitei. Dacă arunci un cinci ori un zece, popa te înjură printre dinți, după ce te-a blagoslovit. Te înjură încet. Tare, te înjură, de la obraz, numai țîrcovnicul. Popa se bucură numai cînd i se aruncă în căldărușă o băncuță, ori un leu de argint..."

*

La simpla lectură a fragmentului de mai sus cititorul poate desprinde principalele trăsături ale stilului lui Zaharia Stancu. Ele se referă la trei domenii : lexic, gramatică și exprimare artistică.

Vocabularul textului, ca de altfel al întregului roman, se distinge prin aspectul predominant popular, deși unele cuvinte aparțin graiului muntean, caracteristic satelor din cîmpia Dunării unde se petrece acțiunea operei. Iată cîteva dintre cuvintele și expresiile care circulă pe tot teritoriul lingvistic românesc : *căldărușă, a hîrîi, jerpelit, popă, pungă,*

a pupa, a scociorî, de la obraz (= deschis, fără ruşine), *din casă în casă, puţin ne pasă, vine vorba* etc. Elementele lexicale cu arie de răspîndire mai restrînsă sînt : *băncuţă* (= monedă veche de 50 de bani), *boaită, a înjura, pară* (= monedă veche cu valoare de un ban), *salcîm, a scuipa, steblă* (= mănunchi) şi *tîrcovnic*. Nici acestea nu pot fi considerate însă regionalisme. Majoritatea lor se atestă şi în Moldova şi sînt folosite în operele literare (de ex. *boaită* apare la Creangă tot ca termen peiorativ pentru *popă*). În plus, textul citat aparţine vorbirii autorului şi nu celei a personajelor. Cu toate acestea se poate susţine afirmaţia că asemenea forme, ca cele mai sus-menţionate, denotă aspectul muntenesc al limbii. Observaţia este justificată de frecvenţa lor în graiul muntean, de vorbirea personajelor romanului şi mai ales de izbitoarea apropiere dintre limba acestora şi cea folosită de prozator.

La rîndul lor, procedeele *gramaticale* confirmă asemănarea dintre vorbirea autorului şi a eroilor operei. De fapt, deoarece romanul conţine numeroase elemente autobiografice, însuşi autorul poate fi considerat ca un personaj. Tocmai din acest motiv povestirea se realizează adeseori la persoana întîi, mai ales plural (un plural al solidarităţii) ; de ex. ,,am pupa-o şi noi", ,,parcă noi credem", ,,nouă copiilor puţin ne pasă", ,,noi mai curînd am scuipa" etc.

Scriitorul recurge consecvent la procedeele sintactice ale naraţiunii populare. Dintre acestea, remarcăm : propoziţia scurtă, izolarea, elipsa, repetiţia, enumerarea şi vorbirea interioară.

Redusă numai la elementele esenţiale ale comunicării, propoziţia (sau fraza) lui Zaharia Stancu este extrem de concentrată. Uneori, această maximă concentrare dă impresia de ceva căutat, constituind un fel de ,,manieră" stilistică a scriitorului. Aproape întotdeauna imaginea de ansamblu se reconstituie prin legătura pe care cititorul o stabileşte între diferitele impresii, notate de scriitor prin propoziţii şi fraze juxtapuse. Atunci cînd este întrebuinţată şi fraza mai bogată (de altfel foarte rar), tot potrivit modelului popular de construcţie, propoziţiile subordonate sînt mai ales atributive şi completive directe, ca în ex. : ,,boaita care... umblă cu botezul", ,,stebla pe care o tot moaie", ,,lifte care nu cred", ,,să facem ceea ce fac ceilalţi

oameni, care... se scociorăsc în pungă", „să spui că ai credinţă" ş.a.

Pentru a insista asupra unei idei, autorul obişnuieşte să fragmenteze fraza. Deşi ca unitate de idee, fraza „să spui că ai credinţă în dumnezeul nevăzut" face corp comun cu propoziţia anterioară, totuşi ea a fost izolată de principală, acordîndu-i-se o relativă independenţă.

Subordonată intenţiei de concentrare a exprimării este şi elipsa verbului, datorită căreia se obţin propoziţii şi fraze nominale. Exemple de propoziţii ca : „Iarnă", „după el... ţîrcovnicul" şi „sub unghii, pămînt" dovedesc că prozatorul elidează, de obicei, verbele care arată starea, existenţa sau mişcarea. În toate cazurile se obţine o economie de exprimare care se înscrie în sobrietatea stilului, iar atunci cînd sînt omise verbele care arată o mişcare se realizează şi un efect dramatic, imprimîndu-se acţiunii mai mult dinamism.

Fără a se include în acest procedeu, considerăm că formele *un cinci* şi *un zece* prezintă anumite note comune cu elipsa. În ambele cazuri avem de-a face cu expresia „un ban de cinci (zece)" din care s-au eliminat substantivul *ban* şi prepoziţia *de*, care iniţial făcea parte din sintagma atributului exprimat prin numeral. În fond, numeralul cardinal este un substantiv, iar această valoare este evidentă în urma prescurtării efectuate, dovadă întrebuinţarea articolului nehotărît. De o adevărată schimbare a funcţiei gramaticale se poate vorbi la substantivul *stol*, care în fragment apare cu rol de adverb avînd valoarea unui circumstanţial de mod : „Oamenii, cu copiii, *stol*, îl aşteaptă."

Un alt fenomen prin care scriitorul izbuteşte să realizeze admirabile efecte stilistice este repetiţia cu rol afectiv. Principala valoare a acestui procedeu este intensificarea imaginii. La repetiţie se pretează mai ales verbele şi substantivele. În cele mai multe cazuri reluarea unui termen asigură simetria construcţiei. Astfel, de la început, observăm repetarea predicatului *ninge*, de fiecare dată avînd cîte o determinare („uşor" şi „liniştit"). Schema formală a repetiţiei de aici (a... a) se menţine în prima parte a fragmentului : „numai ciorile"... „numai ciorile" (ab... ab). Reluarea acestei asocieri lexicale în fraza a doua este numai

un pretext pentru a trece la ideea dominantă a pasajului, fapt notat şi de punctele de suspensie care marchează o scurtă pauză în comunicare şi subliniază atitudinea ironică a scriitorului. Satira se îndreaptă în mod vădit împotriva preotului, personajul principal din restul fragmentului. Repetarea substantivului *popa* sub diferite forme flexionare este deosebit de semnificativă. Acest cuvînt apare de 12 ori, la care se adaugă, de două ori, substitutul său peiorativ, *boaită*. Celălalt personaj criticat este *ţîrcovnicul* (în text apare de trei ori), dar el nu este prezentat în aceleaşi culori sumbre ca şi primul. Doar în partea finală se constată caracterul negativ al ţîrcovnicului. Corupt ca şi superiorul său, el are o comportare vulgară. Tripla repetare a verbului *a înjura*, de fiecare dată predicat în propoziţie, are scopul de a scoate în relief caracterul nedemn al ambilor slujitori ai altarului. Singura deosebire dintre ei, în această privinţă, este sugerată de epitetele apreciative (puse pe lîngă verb) formate din expresiile populare „printre dinţi" şi „de la obraz". Cele două epitete sînt întărite de alte adverbe modale, prin a căror folosire scriitorul a urmărit şi obţinerea unui efect de contrast, bazat pe antonime. În felul acesta adverbul *încet* este sinonim cu expresia „printre dinţi", iar *tare* posedă aceeaşi nuanţă de sens ca şi expresia „de la obraz".

După cum s-a mai subliniat şi în alte cercetări privitoare la stilul lui Zaharia Stancu[12], prin repetiţie scriitorul încearcă să dirijeze impresia cititorului. Deoarece procedeul are uneori o frecvenţă prea mare, se poate presupune intenţia unei „originalităţi căutate", care nu întotdeauna este recomandabilă. Totuşi repetiţia este un element care asigură continuitatea povestirii şi dă comunicării o notă aparte, stîrnind interesul ascultătorului pentru urmărirea atentă a faptului prezentat. Ea este un indiciu al oralităţii, iar pasajele care conţin numeroase reluări trebuie citite cu voce tare pentru a putea sezisa valorile lor afective.

În strînsă legătură cu repetiţia este enumerarea. Ea izvorăşte din dorinţa povestitorului de a face cît mai completă comunicarea. De obicei se enumeră elementele

[12] Cf. B. Cazacu, *Cîteva aspecte ale stilului din romanul „Desculţ"*, în „Limba romînă", 1954, nr. 3, p. 36—48.

componente ale unui întreg sau seria de însuşiri care se referă la o persoană sau un obiect. Iată de ce şi în textul nostru găsim subiectul multiplu şi înşirarea de atribute ca în ex.: *„Bărbaţii, femeile, copiii* pupă mîna popii" sau „Popa are mînă *păroasă, noduroasă, cu unghii lungi*". Cuvintele enumerate sînt reliefate în vorbire prin accent.

Alt procedeu împrumutat din naraţia populară este vorbirea interioară. Aprecierile şi comentariile sînt prezentate într-o modalitate de dialog purtat între autor şi un presupus interlocutor. La un moment dat expunerea se întrerupe şi se face loc comentariului. Schimbarea bruscă a caracterului naraţiunii este notată, aproape întotdeauna, de folosirea persoanei a doua singular cu rol de generalizare, de ex.: „Mîna popii, se spune, e sfinţită. Trebuie *s-o pupi*... Aşa se obişnuieşte. *Să spui* că ai credinţă." Asemenea intervenţii neaşteptate sînt menite să nuanţeze vorbirea şi să menţină atenţia în aceeaşi încordare ca la început sau chiar s-o intensifice.

Cu acelaşi rol de stimulare a atenţiei este întrebuinţat şi prezentul indicativ care înviorează naraţiunea. Din cele 50 de verbe predicative sînt la acest timp 38 de verbe, la care am putea adăuga şi cele cîteva elipse.

Aparţinînd literaturii beletristice, textul nu e lipsit de mijloace artistice propriu-zise. La început, el conţine un scurt tablou de natură, după care urmează portretul preotului, împletit cu descrierea unor obiceiuri creştineşti. Peisajul din prima parte este zugrăvit laconic. Dinamismul său este atenuat, fapt oglindit de determinantele verbului *a ninge*. Imaginea are îndeosebi caracter vizual, insistîndu-se asupra contrastului dintre *alb* şi *negru*. Antonimele întrebuinţate în text ne confirmă constatarea. Metafora apare numai în această parte iniţială şi este reprezentată de personificarea satului şi un substitut metaforic al zăpezii, „puf alb". Tabloul de natură, anunţat prin propoziţia eliptică introductivă, se încheie o dată cu apariţia elementului prin care se obţine contrastul de culoare (cioara). Deoarece a intervenit un element nou, oarecum semnificativ, ne aşteptăm la schimbarea cursului povestirii. Noua direcţie a naraţiunii este marcată de cele două cuvinte sinonime *popă* şi *boaită*, care sugerează îndeajuns subiectul şi caracterul părţii următoare. Portretul preotului nu se

prezintă unitar. El se încheagă din trăsăturile profesionale, fizice şi de caracter, însemnate de scriitor la mici intervale. În esenţă, portretul este următorul : „Boaita care... hîrîie pe nas... cîntă o rugăciune... are mîna păroasă, noduroasă, cu unghii lungi şi sub unghii pămînt... te înjură printre dinţi, după ce te-a blagoslovit (dacă nu e mulţumit de banii primiţi) ...se bucură numai cînd i se aruncă în căldăruşă o băncuţă, ori un leu de argint". Elementele componente ale portretului sînt deosebit de concrete, făcînd apel în primul rînd la senzaţii şi reprezentări. În felul acesta slujitorul altarului apare ca un adevărat personaj grotesc, care stîrneşte sentimentul de repulsie al cititorului, ceea ce, fără îndoială, a fost şi în intenţia autorului.

Ostilitatea faţă de persoanele „bisericeşti" merge aici mînă în mînă cu necredinţa vădită a personajului. Aşa-zisa credinţă este mereu pusă sub semnul îndoielii, după cum rezultă din comentariul autorului : „Parcă popa crede. Parcă noi credem !... Dar aşa vine vorba. Aşa se spune. Aşa se obişnuieşte. Să spui că ai credinţă în dumnezeul nevăzut." Semnul incertitudinii este chiar adverbul de mod *parcă*, iar după conjuncţia adversativă, care redă opoziţia dintre cele două elemente de gîndire, repetarea adverbului *aşa* are rolul de a scoate în evidenţă puterea tradiţiei[13]. Lipsa de bază ştiinţifică a credinţei religioase moştenite prin tradiţie se observă din formulările generale, în care întîlnim persoana a treia singular cu valoare vagă, nedefinită : *vine vorba, se spune* şi *se obişnuieşte.*

După cum am mai semnalat, prozatorul dispune de diferite posibilităţi de nuanţare a stilului. În sfîrşit, se cuvine să remarcăm aspectul sacadat, trunchiat al naraţiunii. Impresia de „gîtuire" a exprimării nu este numai rezultatul folosirii propoziţiei scurte, a elipsei şi a repetiţiei, ci şi efectul permanentei alternanţe a planurilor naraţiei, manifestată în schimbarea persoanelor. Povestirea începe la persoana a treia singular, notînd o atitudine obiectivă, iar în continuare apar persoanele a doua singular şi întîi plural. Tocmai pasajele în care apar aceste persoane cuprind

[13] Puterea tradiţiei apare şi ceva mai înainte prin repetarea verbului unipersonal *trebuie*, care sugerează supunerea oarbă, potrivit regulilor ecleziastice : „*Trebuie* s-o pupi. Adică *trebuie* s-o pupe alţii".

intervenţia şi comentariul autorului, dezvăluind aspectul autobiografic şi intensa participare a povestitorului la faptul narat. Frecvenţa persoanei a doua singular la verbe sau a pronumelui personal de persoana a doua singular (ex. „dacă *arunci... te* înjură" etc.) trădează nota *familiară* a comunicării care, însumată celorlalte particularităţi amintite, conferă stilului lui Zaharia Stancu acel aspect popular şi, parţial, „căutat" despre care pomeneam mai înainte.

Concluzii. Analiza acestui fragment pune în evidenţă cîteva trăsături specifice ale limbii şi stilului romanului *Desculţ.* Cele mai importante sînt următoarele : vocabularul popular cu pronunţat aspect concret, preferinţa pentru propoziţia scurtă şi independentă, elipsa, repetiţia cu valoare de intensificare, schimbarea persoanelor care vorbesc, ca reflex al modificării planului povestirii şi prezentarea unei situaţii prin simple notaţii „instantanee". Toate aceste mijloace sînt împrumutate din povestirea obişnuită, de aspect popular şi se subordonează intenţiei de exprimare sobră, dar viguroasă. Conţinutul realist şi atitudinea militantă, care definesc opera lui Zaharia Stancu, îşi găsesc astfel posibilitatea de exprimare prin mijloace lingvistice general cunoscute şi tocmai de aceea pe înţelesul oricărui cititor.

CUPRINSUL

Pag.

Cuvînt înainte 5

Prescurtări 7

Elemente de analiză sintactică (fraza) 9
D. D. Drașoveanu

Îndrumări în analiza morfologică 55
M. Zdrenghea

Analize gramaticale (fraze și propoziții) 69
D. D. Drașoveanu și M. Zdrenghea

Indicele propozițiilor 135

Indicele părților de propoziție 137

Bibliografie 138

Despre analiza stilistică 141
P. Dumitrașcu

Analize 150

ERATĂ

Pag.	*Rîndul:*	*În loc de:*	*Se va citi:*	*Greşeala s-a făcut din vina:*
45	nota	Vezi discuţia de la p. 33	Vezi discuţia de la p. 32	Editurii
75	11	eau	beau	Tipografiei
76	8	na.	an.	Editurii
128	8	s. m.	s. n.	Editurii

Analize gramaticale şi stilistice **I. P. Cluj 6555/1959.**

Redactor de carte: Marieta Pietreanu
Tehnoredactor: Carol Papp
Corector: Wilhelm Berceanu

Dat la cules: 24. 03. 959. Bun de tipar: 15. 07. 959. Tiraj: 6000+160 exemplare. Hîrtie semivelină de 65 gr/m.p. Format: 54×84/16. Coli editoriale: 10,53. Coli tipar: 13. A.: 0270/959. Pentru bibliotecile mari indicele de clasificare: 4R—5. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare: 4R.

Tiparul executat la Intreprinderea Poligrafică str. Brassai nr. 7, Cluj — R. P. R. — 3200/1959.

E.: 19651

23, 29, 48, 49, 61, 86,
107, 109, 121

Lei 4,55